TOPH

DOINA JELA (n. 1951) este absolventă a Univ. Bucureşti, Facultatea de Filologie, prozatoare, publicistă, autoare a unui mare număr de eseuri, cronici, recenzii, interviuri, apărute în reviste ca *Tomis*, *Arca*, *Amfiteatru*, *România literară*, *Contemporanul*, *Familia*, *Obsenontor* – München, 22, *Vatra*.

În 1995, publică la Editura Humanitas romanul non-fictiv *Cazul Nichita Dumitru*, răsplătit de Asociaţia internaţională a Scriitorilor şi Oamenilor de Artă Români, cu sediul la Washington, cu premiul de onoare pe anul 1996. În 1997, la Editura Polirom – laşi, volumul *Telejurnalul de noapte*. În 1998, îi apare în colecţia „Procesul comunismului" volumul *Această dragoste, care ne leagă*. *Reconstituirea unui asasinat*. Cartea a fost desemnată la Târgul internaţional de carte de la Timişoara drept „Cartea anului".

A tradus pentru Editura Humanitas *Antologia gândirii juridice* de Philippe Malaurie, pentru seria „Procesul comunismului" a aceleiaşi edituri a tradus *Stalin* de Boris Souvarine, iar în colaborare, *Cartea neagră a comunismului*, coordonată de Stephanc Courtois, şi *Sărută mâna pe care n-o poţi muşca* de Edward Behr.

Se ocupă la Humanitas de colecţia „Procesul comunismului".

DOINA JELA
Drumul Damascului
SPOVEDANIA UNUI FOST TORŢIONAR
Ediţia a II-a
HUMANITAS
P U C l; Rl-AŢI
Coperta colecţiei DONE STAN
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
JELA, DOINA
Drumul Damascului: spovedania unui fost torţionar /
Doina Jela.
— Ed. a 2-a.
— Bucureşti: Humanitas, 2002 264 p.; 18 cm. (Top H)

Index.
ISBN 973 – 50 – 0217 – 5 343.8 (498) (O: 82 – 94)
© HUMANITAS, 1999, 2002 ISBN 973 – 50 – 0217 – 5

Cartea aceasta a fost greu de scris. De aceea aş vrea să le mulţumesc aici acelora care au contribuit pentru ca scrierea ei să devină mai uşoară.

Primul căruia aş vrea să-i mulţumesc este chiar editorul meu, dl Gabriel Liiceanu, cel care, şi de data aceasta, a înţeles cu intuiţie promptă şi cu rară pasiune şi disponibilitate, că o asemenea carte trebuie s-o facem noi.

Monicăi Lovinescu şi lui Virgil Ierunca le datorez enorm pentru căldura şi eficienţa sprijinului lor în momente de îndoială.

Deşi omagiat deja prin rolul de „personaj" pe care i l-am conferit, domnului profesor Fronea Bădulescu i se cuvin mulţumirile mele. Cu nobleţe şi atenţie, m-a întărit în convingerea că această carte este necesară.

Lui Frânt Ţandăra – cel de acum – care şi-a riscat t t *

precarul echilibru în lungi şi chinuitoare convorbiri, îi mulţumesc de asemenea.

Tuturor celor care au citit, înainte de apariţie, această carte nu uşor de citit, Gabrielei Omăt şi Angelei Ardeleanu.

Mulţumesc lui Cătălin Strat, pentru controlul ştiinţific asupra documentelor de arhivă.

În fine, mulţumesc familiei mele, fără de care toate cărţile le-aş fi scris mult mai greu sau deloc.

Cartea aceasta a fost greu de scris. De aceea aş vrea să le mulţumesc aici acelora care au contribuit pentru ca scrierea ei să devină mai uşoară.

Primul căruia aş vrea să-i mulţumesc este chiar editorul meu, dl Gabriel Liiceanu, cel care, şi de data aceasta, a înţeles cu intuiţie promptă şi cu rară pasiune şi disponibilitate, că o asemenea carte trebuie s-o facem noi.

Monicăi Lovinescu şi lui Virgil Ierunca le datorez enorm pentru căldura şi eficienţa sprijinului lor în momente de îndoială.

Deşi omagiat deja prin rolul de „personaj” pe care i l-am conferit, domnului profesor Fronea Bădulescu i se cuvin mulţumirile mele. Cu nobleţe şi atenţie, m-a întărit în convingerea că această carte este necesară.

Lui Frânt Ţandără – cel de acum – care şi-a riscat precarul echilibru în lungi şi chinuitoare convorbiri, îi mulţumesc de asemenea.

Tuturor celor care au citit, înainte de apariţie, această carte nu uşor de citit, Gabrielei Omăt şi Angelei Ardeleanu.

Mulţumesc lui Cătălin Strat, pentru controlul ştiinţific asupra documentelor de arhivă.

În fine, mulţumesc familiei mele, fără de care toate cărţile le-aş fi scris mult mai greu sau deloc.

MĂRTURISIREA

Bucureşti, 23 martie 1993

Voce I [prof. Fronea Bădulescu]: – Suntem în ziua de 23 martie 1993 şi aţi venit la noi la asociaţie să ne mărturisiţi ce ştiţi dvs. din experienţa şi din viaţa dvs. Vă rog să ne spuneţi cine sunteţi şi câteva dale despre copilăria dvs.

Voce II [Frânt Ţandără]: – începutul copilăriei mele a fost foarte tragic. La 12 ani m-am dus copil de trupă la un regiment, 5 infanterie, din Giurgiu, din localitatea unde m-am născut. Aici a durat copilăria mea de trupă până la sfârşitul războiului din *’44*, când regimentul s-a desfiinţat, s-a contopit cu altă divizie de la Călăraşi, Unitatea 5 cu 23 infanterie. După aceea am rămas al nimănui, dormind prin gări. M-am dus, m-am angajat pe la CFR, Muzeul CFR, fost arsenalul armatei la Târgovişte, şi am stat acolo.

Deja începea ceva, începutul comunismului. Era prin *’45*. Şi m-am îndrăgostit aşa, m-am îndrăgostit de comunism, acolo a intrat comunismul în mine. Eu, dacă am trăit prin regimente, am învăţat diferite lucruri, am furat nişte cearşafuri şi am fost eliminat din şcoală, exmatriculat, mai precis, şi am luat drumul Bucureştiului, am dormit prin Gara de Nord şi acolo am furat, am trăit, am revenit şi la Giurgiu.

La Giurgiu am fost în scurt timp racolat de nişte oameni, cum să spun eu, care vrea binele, oameni fără căpătâi care vrea să facă ceva în România. Au făcut ce s-a văzut. Eu am fost alături de aceşti oameni, fără să ştiu ce vreau. Ştiam ca sâni aşa cum cântam noi câţiva, eram vreo şapte-opt: „Noi nu suntem nimica-n lume, luptăm ca totul noi să fim”. Şi-mi plăceau versurile astea, simţeam că eu sunt oropsit al vieţii, şi era totul bine, decurgea bine, aveam mâncare, aveam dormit, ne-am simţit ca într-o familie, cu părinţi. Părinţii erau partidul, partidul era *totul* pentru mine, partidul mă creştea, mă educa şi mă forma pentru viitor, spunea că eu sunt victima burgheziei, victima trecutului.

Şi sigur că asta a durat o perioadă de timp până la alegeri, la alegeri am activat foarte bine, foarte bine, am fost unul dintre cei mai buni, activam serios pentru Partidul Comunist Român. Tot ce întâlneam îi şi tundeam la barbă. Mai sunt câţiva care trăiesc, sunt în viaţă, ne întâlnim, ne vedem, ne dăm şi bună ziua, să ştiţi. Nu ştiu cât să vă spun că a durat treaba asta. A durat până în ’47, începutul lui ’47. Şi în ’47 tatăl meu s-a gândit că are un fiu şi trebuie să-l apropie de el.

Tatăl meu avusese mai multe femei, trăise în concubinaj cu câteva femei, s-a gândit că ar fi bine să mă aducă acasă. Avea câteva zeci de oi, 20 – 30 de oi ale lui, mi-a cerut să-i îngrijesc oile. Nu voiam, dar a plâns, mi s-a făcut şi mie milă. Mi-a spus că viitorul nu este al comuniştilor, vor veni americanii, mă vor spânzura, *bă*, *te spânzură americanii*, să trec acasă, *treci acasă*, că nu mă are decât pe mine. E adevărat, m-au înduioşat lacrimile dânsului, am venit acasă. Întâmplarea a fost că n-a durat mult, s-a recăsătorit şi în vara aceea cât am stat eu la dânsul a ţinut încă vreo trei-patru femei, asta era în vara lui ’47 spre ’48, inclusiv ’48.

Într-o zi s-a întâmplat nenorocirea. Eu tot mai treceam pe la partid din când în când şi auzeam: *rău ai făcut că l-ai ascultat*. Trimiseseră brigadieri la Bumbeşti Livezeni, trebuia să mă duc şi eu să activez, eu eram

acuma un cioban pe lângă oi, mă criticau, *rău ai făcut că ai plecat*, *ce eşti*? *un anulrât*, *un cioban*, care mai de care, m-am întâlnit şi cu un secretar, primul secretar al judeţului Vlaşca, o dată, tovarăşul Pavel Ştefan, care a fost şi membru al Comitetului Central. A fost o polemică când a fost înlocuit de Dej, şi eu am participat cu nişte declaraţii, ce să vă spun, e o poveste mai lungă.

Acest Pavel Ştefan mi-a spus: „Mă, tatăl tău ţi-a stricat viitorul a două oară, ştii, o dată când te-a aruncat, noi te-am adus să te refacem, şi a doua oară tatăl tău te-a distrus. Eu îţi spun sigur, dacă ar fi fost tatăl meu, eu i-aş fi dat una în cap. Un asemenea tată e un om care nu ştie ce vrea, şi nu vrea viitorul copiilor, nici pentru el nu gândeşte nimic, ţi-a distrus viitorul”. Nu prea am băgat eu la bilă totul. Am lăsat aşa, să curgă. M-am despărţit de dânsul, ultima oară a fost când m-am întâlnit. M-am mai întâlnit cu primul secretar, Cristache Vasile, care ulterior a ajuns la regiunea de partid, prim-secretar la regiune, mă iubea foarte mult. Pentru că acest om, un om care eu am şi spus să fie promovat în locul dânsului ca prim-secretar de regiune, am ţinut la el, şi la el, că altfel eu eram, cum să zic, căţelul lu’ tovarăşu’ Pavel Ştefan, îi spuneam totul, ce se discută pe margini, eram un fel de informator al dânsului, tot ce auzeam, şi nimeni nu se ferea de mine, din cei mai în vârstă. Aveau multă încredere, dar eu totuşi eram Iudă, îi vindeam lui acest tovarăş Pavel Ştefan. Eu vreau să fiu mai scurt: a venit evenimentul când s-a petrecut cea mai mare nenorocire din viaţa mea, şi aici e nenorocirea mare. S-a petrecut în iarnă, în 7 decembrie, într-o marţi, chiar marţi cădea. La orele 7 a izbucnit un scandal, care pot să vă documentez, dar vreau să fiu scurt, un scandal între mine şi tata, din cauza concubinei, amenin ţând că să plec, m-a făcut bolşevic, *pleacă de la mine*, *du-te dracu’ la partidul tău acolo*, *acolo ţi-e oamenii tăi*.

I-am cerut căciulă, i-am cerut să-mi dea şi mie ce mai era, era iarnă, era 7 decembrie, n-a vrut să-mi dea nimic. Nu premeditasem, nu era ceva premeditat, dar în scurt

timp eu am ieşit afară şi mi-am adus aminte, *acest părinte m-a nenorocit, are dreptate tovarăşul Pavel Ştefan, mai bine să-i dau în cap, unde m-oi duce pe urmă, m-oi duce, da' să termin o dată*. Şi în scurtul ăsta timp iau hotărârea să-i *ucid*, M-am dus, am luat un topor, noi ne scandalizasem un pic, dar fără agresivitate. El iese afară din casă, era întuneric, nu aveam lumină electrică, el iese nepregătit, şi-i dau ca un laş cu toporul în cap, îi dau două lovituri…

…După aceea fug repede la tovarăşul Cristache Vasile şi-i spun: „Tovarăşul Cristache., uite ce-am făcut eu, lui tatăl meu. A avut dreptate tovarăşui Ştefan… Şi i-am dat în cap/ La care el: „Băi, nu ţi-a spus el să-i dai în cap, fii atent ce-ai să declari. Du-te repede acasă, stai acasă, că eu trebuie să chem poliţia, eu dau acum telefon la poliţie, dar du-te direct acasă, că într-o jumătate de oră poliţia vine, hai, du-te direct acasă, că am eu grijă de rest". M-am dus acasă, nu ştiu precis, că n-aveam ceas, foarte repede văd o trăsură cu comisarul de noapte şi cu doi sergenţi de stradă.

Şi m-au arestat. Nu mi s-a dat nicio palmă. De dimineaţă au venit câţiva tovarăşi, anchetatorul care trebuia să mă ancheteze, foarte atenţi au fost cu mine, eram o victimă, nu eram un criminal, eram o victimă. A doua zi, nouă sau zece, a şi apărut în ziarul local, *Vlaşca liberă*, vestea. Scria în doi peri, căutau s-o scalde, am citit şi eu. Am fost depus la penitenciar.

La penitenciar era director fratele lui Teohari Georgescu, Bebe Georgescu. M-a primit foarte frumos înăuntru, mi-a spus că o să plec la Văcăreşti, să am răbdare că multă pedeapsă nu o să am, *că sigur că da, eşti nevinovat, mă, şi bine ai făcut, bine ai făcut*. Eu mă simţeam foarte bine, fiindcă pentru toţi eu n-am făcut o faptă rea, ci o faptă bună. Eu nu mai gândeam că am făcut bine, sau rău, nu mă mai gândeam că e nici bine, nici rău, nu mă gândeam la nimic. Dar m-am simţit în largul meu, ăsta-i adevărul. Sigur, primit foarte bine, mi se trimiteau de la partid pachete, mâncare, de la bucătăria partidului,

primeam de toate.

A venit timpul când trebuia să fiu judecat de Curtea de la Bucureşti. În februarie 1949 m-au trimis la Văcăreşti. La Văcăreşti m-au luat iar în primire. După 2 – 3 săptămâni mi se anunţă vorbitor. Nu ştiam cine vine, cu cine o să am vorbitor, m-au dus în cabinetul directorului. Acolo a venit tovarăşul Pavel Ştefan. El era la vorbitor. Director era Mircescu, iov. Mircescu. El a ieşit afară, iar eu am avut o convorbire confidenţială cu tovarăşul Pavel Ştefan. În care el m-a încurajat. Mi-a zis că va începe acum în primăvară Canalul, tu ici sentinţa pe care o iei, să nu te superi, poate oi lua vreo pedeapsa mai mare, nu are importanţă, chiar dacă n-om putea să facem noi ceva, prin graţiere şi tot te scoatem, şi tot trebuie să fii redat societăţii. Mi-a spus, te scoatem şi chiar mai mult, vei fi reabilitat, şi chestii de-astea. Însă, mi-a zis, trebuie să lucrezi foarte bine. Vezi că cineva o să vină de la Ministerul de Interne, de la Direcţia generală a penitenciarelor, eu am vorbit, ai să fii bine primit, cred că de mâine o să treci să lucrezi undeva, pe la bucătărie, pe la popotă.

Aveam încurajări din toate direcţiile, m-am simţit foarte calm. Şi la Văcăreşti nu mai eram un deţinut, nu mai eram un străin. M-am simţit doar privat de libertate, în rest aveam de toate. A durat puţin timp şi am trecut la bucătărie. Mi s-a dat o secţie la politici, să dau mâncare. Mi se spunea cum să dau mâncare: puţin ulei, care îl dădeau şi la dreptul comun, şi puţini cartofi, puţină fasole. În rest, zeamă lungă. Le făceam un cazan. Din şapte cazane, unul era pentru politici. Misiunea mea nu era numai asta. Mai intram, ce vedeam trebuia să spun. Supravegheam nu numai deţinuţii, ci şi pe gardieni. Ce observam trebuia să spun, informam cu probleme politice, fiindcă vechea gardă nu se schimbase, erau vechii gardieni. Mi se spusese că ăştia erau oameni care au lucrat cu regimul trecut şi vor fi înlocuiţi, deci trebuiau supravegheaţi – cu cine iau contact, ceea ce putea să vadă fiecare. Căutam să-mi formez şi eu nişte informatori tot din rândul deţinuţilor de drept comun. În felul ăsta puteam să

aflu despre fiecare gardian cum acţionează el pe secţie, cu cine are contact dintre plantoane. Şi plantoanele jucau un rol foarte important în penitenciarele din România.

Asta a durat până în mai, când am fost condamnat. Am primit 13 ani cu drept de recurs, dar n-am mai făcut recurs, fiindcă aşa mi s-a spus, să nu fac recurs, să renunţ. Pleca după condamnarea mea o cursă la Canal. N-am reuşit să plec cu prima cursă care a plecat de la Văcăreşti, am plecat cu a doua, de la Aiud, tot cu criminali. Numai criminali se alegeau, să ştiţi, era o tactică şi asta. Eu mai târziu mi-am dat seama când am văzut care au plecat primii, ce fel de oameni.

Noi am mers toţi în centru, la Poarta Albă, după care ne-am despărţit. Eu am mers la Taşaul, la Capul Midia, pentru lucrări de baracamente. Ni s-a spus: „Vom aduce deţinuţi politici şi voi veţi fi brigadierii. Veţi fi cei mai competenţi, serviciul tehnic, autoconducere, voi conduceţi administrativ, tehnic, absolut, tot, dar trebuie să alegeţi dintre voi pe cei mai buni. Vom avea presă/7 Adevărul, că nu era presă, noi scriam un articol de fond, aveam acces la întreg ziarul, dar scriam articol de fond, în care scriam cu tovarăşi, cu agricultori, tot ce era, din *Scânteia*. Aşa am început, am făcut un comitet cultural de presă format din oameni ca şi mine. Adică vreau să spun, chiar dacă erau mai pregătiţi ei, dar nu erau moraliceşte-moraliceşte, nu erau mai ceva ca mine, ci tot la nivelul meu. Eu aveam patru-cinci clase, ei aveau zece – douăsprezece, dar erau compromişi, se cunoşteau, se compromiteau.

Şi a venit momentul să alegem trei brigadieri. Eu l-am propus pe Stănciugel Marin, un ţigan, „Hercules”, s-a auzit de el, s-a vorbit peste tot. El e mort, acum, dar acest Stănciugel a fost unul dintre cei mai buni torţionari, cei mai puternici torţionari ai penitenciarelor, desigur că a fost ajutat şi de noi, de pe margini, cu concursul direcţiei, fiindcă la direcţie era un educator Nicolau, care acest educator Nicolau ne dădea mână liberă nouă şi ne spunea fiecăruia că ne dădea. Adică tot ce se confisca de la politici ne dădea nouă, ia unii nici nu le mai luau ei, noi le luam şi

le împărţeam între noi. Mai luau şi miliţienii puţin, dar cu frică, să nu simtă. Era acest Timofte, comandant, venit după înlocuirea lui Duman, că Duman ăsta a fost un comandant de gardieni, pe la Doftana, ne şoptiseră gardienii, a luat contact cu noi, cu câţiva, vreo patru într-o seară, domnul colonel Constantinescu, Marin Constantinescu, ăsta ne-a spus ce avem de făcut.

Ni s-au trasat sarcini pe cap de om. Două comitete a făcut din noi: un comitet secret, din care făceam eu parte, cu câţiva oameni pe care mi-i alesesem eu, pentru a supraveghea comitetul celălalt. De fapt, noi, care supravegheam, noi ştiam ce execută, eu făceam parte şi din comitetul ăla, supravegheat, dar aveam eu un altul cu care-i urmăream, tot ce făceau. De exemplu, era un comitet cultural în care era actorul Mircea Şeptilici, Horia Căciulescu, era Niculiţă Teodoru, mai era compozitorul Jean Ionescu, muzician bun, şi alţii pe care-i cooptasem. Şi ăştia trebuia să scrie scenete, tot ce trebuia să scrie, şi eu trebuia să văd. Vedeam şi eu, de exemplu o piesă care s-a scris, *Muncitorul Sam*; era: *hopa sus ca malagamba*, /*hopa sus*, *nu sta degeaba*, /*hopa sus*, *într-un picior*, / *domnule exploatator*, / *că acum e rândul meu*, / *ca să te mai joc şi eu*. Piesa aceasta o jucam eu, ca pe urmă tot eu să fiu mustrat că nu mi-am dat seama că ăştia şi-au bătut joc de comunişti, adică i-au ales, *nu ţi-ai dat seama*, zice, *cât de inteligent eşti*.

Eu nu eram atât de inteligent, dar eu mă făceam că sunt. Unu a zis: „Stai să vezi ce le fac eu acum, că-i scot cu marşuri afară, îi scot cu marşuri”. Am făcut nişte compoziţii, eu am făcut nişte favoruri, să nu mai iasă cu lopata la spinare: *domn*u’ *Feinstein*, *îmi scrii aici marşuri pentru deţinuţi*. Eu am jucat o piesă şi am fost mustrat şi de domnul colonel Constantinescu, şi de domnul colonel Crăciun. A venit şi Albon, era unul Albon, ofiţer de securitate, am avut ocazia să-l primesc şi pe dânsul la arest. L-am primit, dar pe el îl supravegheam prin evrei. Aveam nişte contacte cu evreii, prin nişte fiţuici, prin Banu Zaharia, aşa s-a descoperit, e mort săracu’, el a spus mai

multe despre Albon.

Aici, la Canal, am început să lucrez foarte bine, foarte bine. îi dădeam lui Stănciugel sarcini precise. Omul venea obosit, deţinutul, ca să vedeţi cât de inconştient eram, am dat la fiecare brigadă ordin să cânte: *Noi suntem colonişti din Poarta Albă /şi am venit ca să muncim şi să creăm, / să fim mândri, colonişti, de ceea ce lucrăm şi realizăm*, erau versuri cu melodii, şi chemam la întrecere pe cei din Taşaul. *Fraţii noştri din Taşaul* era alt marş. Erau marşuri patriotice, mobilizatoare, noi construiam ceva pentru ţara asta. Aşa gândeam eu. Era obositor, nu ieşea nimic, niciun sunet din gura deţinutului, înainte. Şi acum, la ieşire, comandantul era foarte încântat când m-a văzut cum ies brigăzile cântând încolonate, şi cu câtă mândrie cântau versurile deţinuţii politici.

A durat asta până în ’51 când eu trebuia să plec la Culme. Un timp scurt am să stau la Culme, mi s-a spus. Dar acolo am primit sarcină că trebuie să plec la Spitalul nr. 9. Nu ştiam ce e Spitalul nr. 9, a venit şi mi-a explicat un căpitan, care atunci l-am cunoscut pentru prima oară. M-a luat într-un cabinet al comandantului şi mi-a explicat ce trebuie să fac acolo. Am să trăiesc bine, mi se aduce totul şi nu stau decât perioade, decât câte 30 de zile, 35 de zile maximum, şi pe urmă plec în alte penitenciare, şi în *’52* voi fi eliberat. Aşa mi s-a promis, *şi chiar tovarăşul Teohari Georgescu o să vină să te vadă, şi ai să fii graţiat. Pe parcursul anului ’52, pe la jumătatea anului, ai să fii graţiat*. Aşteptam, dar parcă nu credeam eu, cum aşa, repede, să-mi dea drumul, să fiu graţiat.

A durat foarte puţin timp, a venit un alt căpitan. Tot în uniformă a venit căpitanul ăsta şi a spus că merg la Văcăreşti. Acolo, când am ajuns, au venit cu doi civili şi m-au întrebat dacă am văzut în viaţa mea cum se manifestă un bolnav psihic. Sau, mai pe înţeles, un nebun. Eu zic că am văzut nebuni destui, în copilărie, era chiar la noi în Giurgiu.

— Şi ai văzut cum se manifestă?

— Păi diferiţi, am văzut.

— Ai să mergi acolo, dar ai să faci înainte nişte exerciţii cu noi, aici. E treaba să descoperim ceva la nr. 9, şi tu trebuie să ne ajuţi.

Spitalul Văcăreşti nu avea secţie de neuropsihiatrie, şi eu fără să-mi dau seama, m-am pregătit într-un fel. Ei au spus că e foarte bine, am corespuns, *joci foarte bine teatru*. Trebuia să nu mă descopere că nu sunt bolnav mintal. Am mers acolo. Pentru prima oară, când am intrat, am întâlnit un plutonier pe coridor, şi m-a băgat la o celulă de comun. Eram patru în celulă, dar nu mi-a convenit, am stat până la ora zece, când au venit trei cetăţeni în civil şi mi-au spus că nu e locul meu aici, eu trec pe aripa din dreapta. Clădirea era într-o formă de *leu*, aici, în fund, spre uzina electrică, erau câini, erau soarea în spatele clădirii, cobai de experienţă. Şi m-au mutat într-o celulă, dar ce se întâmplă, erau toate patru celule goale, se pregătea ceva, şi eu singur într-o celulă m-am simţit mai bine. De fapt, aveam nevoie de linişte, câteva zile, dar aceşti trei necunoscuţi mi-au spus că *mâine seară*, *asta-seară nu*, *dar mâine seară ai de treabă*.

— *De ce*?

— *Vin nişte indivizi care au omorât nişte ostaşi*, *au tras în ei*, *au împuşcat nişte ostaşi în munţi*, *şi vom face anchetă împreună*, *chiar dacă nu venim noi*, *vine altcineva*, *ai să participi şi tu*. *Ştii ce ai de făcut*.

Dar nu ştiam nimic. Ei mi-au spus: *Ştii ce ai de făcut*, dar eu nu ştiam nimic. Şi au apărut a doua seară alţi indivizi. Au venit mai devreme, la ora 11. De-abia au venit, şi o dubă – am văzut chiar eu, o *pragă*, dubă, că aşa erau, *prăgi* – o băgau cu spatele, şi au coborât cu ei. Pe picioare au coborât, deţinuţi, patru la număr, i-au băgat înăuntru şi i-au condus separat, doi într-o celulă, şi doi într-o celulă. Eu eram singur într-o celulă, în celălalt capăt, şi m-au chemat la ei, *vezi că începem cercetările*. *Ni s-a spus că tu ştii metoda*, *tu ştii cum trebuie să le scoţi din gură tot adevărul*. Deci că trebuia puşi la tortură. Nu ştiam nimic cum să procedez cu ei.

— *Domnule*, *nu mi s-a spus nimic*, *n-am discutat*

nimic, cum să procedez, atât am auzit, că trebuie să vin aici.

— *Nu ţi-a spus, zice, tovarăşii Cocoş ce ai de făcut*? Acest Cocos eu nu l-am. văzut în viaţa mea. Care din cei cu care am discutat era Cocos nu ştiu, că nu s-a recomand at niciunul cum îl cheamă. Zic: – *Nu-l cunosc pe acest Cocoş.*

— Înseamnă că n-am făcut nimic, totuşi trebuie să facem ceva, trebuie să acţionăm, de aici nu plecăm fără să scoatem de la bandiţii ăştia ceva din gură.

Şi au început ei cercetările, dar a început unul să zbiere, şi a venit miliţianul care a spus: – Domnule, opriţi tortura, aici nu se torturează, nu aveţi voie, bolnavii trebuie să fie liniştiţi, aţi agitat celulele, uite, bolnavii nu şade liniştiţi. S-au oprit. Ei au plecat, dimineaţa a venit altcineva din direcţie, a venit cu Constantinescu, şi mi-a spus ce avem de făcut. Totul trebuie luat de la cap, şi Cocoş ăsta, care am spus că s-a recomandat Cocoş, a făcut un plan de anchetă, şi a oprit totul, ca să înceapă discuţiile cu alţi ofiţeri de securitate. N-a durat mult, după o săptămână a venit aparatură. Această aparatură…

[Pauză şi întrerupere pe casetă, şi întrebarea lui Fronea

Bădulescul – Acum spuneţi cum aţi fost dvs. instruit în secţia specială a Spitalului 9.

…Păi tocmai asta este, primii care au venit n-au fost capabili să mă instruiască, n-aveam specialitate, nu anchetasem în viaţa mea, nu ştiam, am fost anchetat, dar nu anchetasem. A apărut o doamnă, în jur de patruzeci de ani, asta m-a iniţiat. A adus unul, a trebuit o aparatură, adică un scaun de tortură, unde se legau de mâini, de picioare, nici nu ştiu cum se numeşte, s-a adus scaunul ăsta, dar trebuia omul care să folosească de…

…Exista unul, Banu, un deţinut de drept comun, care era incurabil, şi nici nu mai era conştient, şi era şi-n comă. Şi a zis că-l sacrificăm pe ăsta să-mi arate mie cum să dau loviturile cu creionul. Un creion lung neascuţit, cu care loveam peste testicule. Îmi arătau cum să lovesc, să bat în dreapta, să lovesc numai un pic. După circa zece minute,

să mai lovesc, dar dacă nu spunea el între timp ceea ce trebuia. Adică ceea ce anchetatorul care stătea la masă îl întreba. Era şi o măsuţă mică, pe lângă acest pat.

Nu erau pacienţi, erau deţinuţi veniţi normali, şi erau majoritatea tineri, toţi erau întrebaţi de armament, să dea informaţii de organizaţii subversive, adică „Sumanele negre”, e: e cunoşteau din sate, oraşe, prieteni, amici, camarazi, tot trebuiau să spună. Aici era durerea mare că am venit. După ce mi-au arătat cu deţinutul ăsta, eu totuşi nu ştiam, trebuia pe parcurs să învăţ. Doamna mi-a spus: *pe parcurs ai să devii expert*. Am devenit expert după doi-trei, fiindcă în fiecare seară, după ora 11, începeau cercetările, şi dura până la 4 – 5 dimineaţa. Dar nu le dădea drumul la miliţieni, garda de noapte pleca, şi venea garda Securităţii, nu mai era a penitenciarului. Dimineaţa venea garda la 6, se schimba cu adevărat, venea garda penitenciarului, şi nu era o gardă stabilă, unii nu-i mai vedeai.

Primul om la care am experimentat a trăit puţin după aceea. Dimineaţa a intrat în comă, n-a mai vorbit nimic. I s-au umflat testiculele, s-au înnegrit, s-au umflat extraordinar, n-am cum să vă spun. A doua seară ăsta tot mai trăia, dar l-a luat de aici, că trebuia să-i ia, să nu vadă cineva, nu ştiu, că toţi aceşti cu testiculele umflate îi lua aceeaşi *pragă* care-i aducea, aceeaşi dubă, acelaşi şofer, veneau cinci, şase. Dar unii spuneau ce spuneau, alţii nu, şi spunea, *dă-i mai tare*, *mă*, *loveşte mai tare*, şi loveam, într-adevăr, mai tare, de multe ori aveam o satisfacţie, ca să vă spun sincer, devenisem un automat, un robot, fără creier, fără nimic… Sau eram un paranoic, un schizofren, nu mai ştiu ce eram, lucram la disperare, trăiam bine, aşa vedeam eu, şi ăştia erau duşmanii poporului, trebuia să-i lichidăm.

Aceşti oameni, anchetatorii ăştia veneau două seri, trei seri, probabil că erau clienţii lor ăştia, nu pot să ştiu, dar eu eram al tuturor, eram permanent. Dar ce se întâmplă, că eu am plecat, şi schimb n-am văzut, la o lună jumătate, când am venit, că am cerut pe urmă să plec tot

pe Canal. Am început să lucrez în ’51, am plecat acolo: iar simulam în penitenciare. Vorbeam aiurea, credeam eu că sunt bolnav, şi zic: aşa se manifestă boala, nu-mi făcea tratament, îmi dădeau şi seringi, aveam seringi la *mine*, *fă şi tu un tratament*, *dacă se simte rău îi faci o injecţie*, dar injecţia mea îi era fatală, îi făceam o injecţie când făcea spume la gură. Pacienţii mei de aici, eu eram doctorul lor, nu am văzut deschizând o uşă doctorul Tomorug, sau sanitarul, eu deschideam uşile. Ce se întâmplă ziua ei nu ştiau, ei aveau treabă pe aripa lor, pe aripa unde acţionam eu n-aveau treabă. Dar totuşi mă cunoştea sanitarul, dar nu mă întreba ce-i cu mine, mă vedea în halat, dar nu mă întreba, ştia că sunt deţinut, ştia şi Tomorug, nu ştia ce lucrez acolo. Tomorug m-a întrebat o dată şi mi-a dat o fişă. Când i-am spus. *Păi*, zice, *astea sunt consecinţele*, *tu ai omorât pe taică-tu*, *aşa se manifestă boala*, dar n-am înţeles despre ce e vorba.

Şi în situaţia asta, zic, *mi se face tratament*, *ceva*? *Ce tratament*, zice, *tratament îţi faci tu singur*. Asta a fost ultima discuţie cu el. Nu stăteam acolo decât 30 – 35 de zile, nu suportam nici eu mai mult, plecam la relaxare, în penitenciare, unde vream eu chiar.

Dar ce s-a întâmplat, ultima dată am lucrat la o colonie.

Culmea. Acolo mă împrietenisem cu un fost comunist, ca şi mine, fost ofiţer, şi *zice*: *m-au băgat la puşcărie ăştia*. Aici a fost problema, că eu i-am pus cătuşe lu’ ăsta la mină, şi el mi-a cântat *Zdrobite cătuşe în urmă rămân*, şi-i spun lu’ comandantul Iosipescu: *Domnii comandant* (dar nu-mi aduc aminte, ce grad avea, căpitan, da, dar nu căpitan din armata trecută, căpitan din muncitor, îl făcuse căpitan, devenise un antipartinic şi un critic aspru al comunismului), *domnu’ comandant*, *căpitanii zice că zdrobite cătuşe în urmă rămân*.

— Păi, mă, tu i-ai pus cătuşele-11 faţă, *pune-le*, *mă*, *la spate*, *are şi el dreptate*, *mută-i-le*, *că aşa este*, *el cântă bine*, *pune-i-le la spate*, *şi bagă-l cu ţiganii acolo*. Erau doi ţigani într-o carceră, eu n-am putut să-l bag acolo, au venit

doi gardieni: *a spus domnu' comandant că trebuie să-l băgăm acolo*, şi acolo săracu' i-a venit rău lu' căpitanu', şi a doua zi acest căpitan s-a dus în sârme, l-a împuşcat paza. A scris un bilet, parcă l-am avut pe conştiinţă, fiindcă toată noaptea mi-a strigat: *spuneai că nu iubeşti comunismul*, *eşti un laş*, *nici nu ştii ce vrei*. Probabil că ăsta a trezit în mine ceva. N-a scris nimic despre mine, pentru că procuratura din Constanţa a făcut cercetările, nici nu ştiu ce-a scris despre mine, nici n-am întrebat, dar pe mine m-a mustrat prea mult conştiinţa despre acest căpitan care a murit pe sârme, ziua, la ora 11. Şi atunci când eu trebuia să merg, nu îmi mai venea să plec, eram cu conştiinţa mai încărcată ca de tatăl meu, ştiţi, ce-i făcusem eu lu'ăsta. Fiindcă una vorbisem cu el, alta făceam. Acum urma să plec din nou, şi atunci eu am căşunat şi am tăiat un brigadier cu cuţitul, unul Badea se numea, profesor de fizică, care făcea pe primul brigadier. L-am tăiat, cu intenţia de a mă duce undeva, de a fi condamnat, să scap, să nu mă mai duc acolo, la Numărul 9.

Am făcut toate astea fiindcă mi se promitea că voi fi un om complet reabilitat şi cu drepturi depline, adică dreptul de a deveni şi membru de partid, să revin în sânul

Partidului Comunist Român. Şi-n afară de asta, aveam privilegii, aveam zonă limitată, de pildă, într-o închisoare puteam să plec pentru 2 – 3 ore şi reveneam, primeam colete, tot ce se confisca, îmi alegeam tot ce-mi plăcea, ţigări, nu sufeream de lipsa ţigărilor, bani, de exemplu aveam nevoie de femei, tot din deţinute, aduse de la Văcăreşti, erau isterice, toate astea pe timp de noapte, mi se acordau nişte facilităţi, nu pot să neg.

Dar acum să revin la Culme. Aici, când am revenit, după ce v-am spus că nu mi-a mai convenit să mai lucrez, nu ştiam ce să fac, cum să mă întorc să nu mai lucrez pentru ei, să scap, aici este toată drama. Am găsit soluţia, îl tai pe ăsta, tot a făcut rău, era un informator, le făcea rău la deţinuţi, aici erau numai de drept comun şi erau pentru cote, ţărani care erau condamnaţi câte zece ani, cincisprezece ani, chiaburi, nu erau oameni care nu aveau

de unde da, aici am găsit momentul că eu trebuie să-l lichidez pe Badea, toată colonia mă cunoştea că sunt bolnav mintal, ştiţi. Am apelat la un deţinut politic care ştiam eu că avea cuţit, erau cuţite lucrate prin colonie, i l-am cerut, nu era de acord ca să-l omor, mi-a spus numai să-l sperii, *las că-i înţep niţel*, dar eu eram hotărât să-l omor, *contopesc cu aia*, *cu aia*, *o să mai îmi dea*, *nu mult*, *totuşi*, *pentru el o să-mi dea puţin*. Şi aşa am hotărât într-o zi. L-am atins, dar el a fugit şi, prin spate, l-am ajuns din urmă, că era mai greoi, şi n-am ţinut cont să dau în stânga, am dat în dreapta, şi i-am perforat plămânul. L-a dus la spital, pe mine, gata, m-au prins gardienii, miliţienii şi m-au băgat în fiare. Eram foarte periculos, dădeam şi în ei, dar altfel dădeam, mă ştiau şi miliţienii de frică, de stăpân. A doua zi de dimineaţă, asta s-a întâmplat duminica, reţin bine, era duminica între 10 şi 11, iar luni la ora 9 a sosit Drăghici la Culme. A deschis uşa un plutonier, şi Drăghici s-a uitat la mine fără să schiţeze niciun gest: – *Ce caută ăsta aici dacă e nebun*, *ai tu secţie de mintali aici*, *ştii unde e locul lor*?

— N-am avut dubă, *nu ştiu*.

Ceea ce am omis să spun este că Drăghici mă cunoştea de pe timpul lui Teohari Georgescu. Numai după ce luase el conducerea, de două ori vorbisem cu el în prezenţa lui Constantinescu, şi-mi promisese şi el că mai stau un an de zile, a aranjat el pentru graţiere, şi-mi găseşte ceva în

Direcţia generală a penitenciarelor, în orice caz în Ministerul de *Interne*, *dacă nu*, în construcţii. Eu *învăţasem* – zidăriecel *puţin construcţii*, *tot în cadrul M.A.Î.*, ei tot vrea să mă ţină pe lângă ei. El mă cunoştea foarte bine, ca fizic, ca om, ştia că trebuie să ajung acolo, dar să nu mai ajungă să-mi facă mie proces, aşa că m-a trimis la Nr. 9. M-am mai întâlnit cu deţinutul ăla, s-a făcut bine la Constanţa, n-a avut nimic cu mine, nici eu cu el, l-am văzut sănătos şi pe picioare.

Acum, la Nr. 9, într-o seară, Drăghici a venit: – Mă, fir-ai al dracu', cine te-a pus să-l tai, mă, stai mă, liniştit,

nu te potoleşti?

— Păi, zic, ai dracu', dacă nu mă lăsa-n pace, din nebun nu mă scotea.

— Păi, zice, nu eşti nebun, mă, nu eşti nebun? Dacă-l face pe unu pocăit, trebuie să se supere că-i pocăit? E pocăit, mă! Dacă-l face pe unu bolşevic, e bolşevic, mă, dacă-l face pe unu comunist, e comunist, mă! Dacă-l face pe ăla ţărănist, ce, trebuie să se supere că-i ţărănist? Şi atunci, pe mine iar m-a zdruncinat ceva, adică dacă mi-a spus cuvântul nebun, eşti nebun, sunt nebun. Ei, şi-am schimbat calimera: nu mai lucrez.

Şi-am început să-mi fac eu strategia mea de nebuneală, de adevărată nebuneală. Şi am luat-o pe nebuneală, că nu mai suportam nici gardieni, nimic, veneau anchetatori diferiţi, să stea de vorbă cu mine, până când a renunţat la serviciile mele, dar totuşi, pe mine mă frământa ceva, fiindcă duceam lipsă de libertate, nu mai puteam să ies, nu mai puteam să merg la bucătărie, la spital. Într-o seară m-a lungit tot pe scaunul unde torturam eu, şi mi-a făcut o injecţie în venă, nişte combinaţii. M-a luat nişte temperaturi, nu mai puteam, am intrat în comă, atunci am văzut că mi-am pierdut memoria. Transpirat leoarcă – dar mă mutaseră pe pat, şi aici trebuia să gândesc ce trebuie să fac. Mi s-au mai făcut trei stricnine, ce le făceam eu celorlalţi, dar eu n-am murit, ei mureau. Eu ştiu, dacă m-au vindecat? dar am plecat.

N-am mai dus-o bine, se degajaseră de mine, dar nu mai lucram. Până când l-am întâlnit pe înnoite, ca inspector de penitenciar, a venit la Poarta Albă, era unul Cornăţeanu: – *Mă*, *cum te simţi*? – *mai bine* – *dar care e situaţia ta*, *cum e cu tine*, *e ceva deosebit*? Am stat numai cu el între patru ochi, deoparte. Zic: – *Aş avea nevoie de ajutorul dvs*.

— Da, mă, da' tu ai făcut nişte nereguli, pe la Culme, pe unde le-ai făcut, nu mai corespunzi cum corespundeai la început.

— Ba da, că am făcut tratament la Nr. 9, am avut o scăpare, dar acum mă simt mai bine, aş putea să lucrez.

— Bine, o să te vadă tov. Constantinescu. Şi a venit Constantinescu la inine, la Văcăreşti, şi i-am spus de ce nu mai lucrez.

— Mi-aţi promis că ies, a trecut ’52, suntem la sfârşitul lui ’53, şi cred că până n-oi face întreaga pedeapsă nu mă lasă.

— Dacă tu ai să fii băiat bun, zice, să mă înţelegi pe mine, zice, eu îţi promit că la anu’ eşti liber.

— Da, domnu’, eu v-am înţeles tot timpii.

— Mă, tu ai fost băiat bun cu mine, tu m-ai înţeles tot timpii, da de data asta ce-ai făcut, ce-ai făcut de te-ai schimbat complet?… Nu i-am spus ce-aveam în capul meu, că aş fi vrut să mă retrag undeva, să stau liniştit, vedeţi, eram obişnuit să am ţigări, să am toate, n-am putut să stau aşa ca orice deţinut, pe mine n-avea cine să mă caute de acasă, eu nu primeam colete, coletul meu trebuia să mi-l iau de la Securitate, de la partid, aici am simţit că trebuie din nou să acţionez cumva.

A venit Crăciun, colonelul Crăciun şi mi-a spus din nou că e nevoie să merg la Ministerul de Interne. Şi am lucrat acolo, la Ministerul de Interne, la subsol, la celulare, nu pot să ştiu în care sediu, fiindcă m-a dus cu duba, numai la subsol, am stat acolo o lună şi jumătate. Asta în iarna lui ’54, şi tot aici, cu anchetatorii lucram, numai cu anchetatori. Aici mă cunoştea pe mine un fost deţinut de drept comun, spărgător, Jidic se numea, acum era, eu nu l-am văzut cu grade, dar se zicea că fusese maior, acum. se zice că ar fi fost avansat colonel. Şi Jidic ăsta avea o stimă pentru mine, avea o simpatie, stimă n-aş putea să zic, avea o simpatie, acţionam aşa, le făceam jocul lor, mi-a spus că a vorbit cu Drăghici, care e supărat pe mine, *tov. ministru e supărat pe tine, şi eu am să-i spun cum acţionezi, că ai lucrat cum trebuie, răspunzi bine la întrebări, ţi-ai revenit, a fost un şoc, a trecut, cum te simţi*?

— *Slavă domnului, mă simt bine*.

— *E bine, zice, vezi că o să pleci acum la Aud*.

Eu nu voiam acolo, Constantinescu nu voia să mă ia acolo, avea nişte treabă pe dube, voia să lucrez 30 de zile

pe dube. Era treaba vara, la căldură, erau chiar în pielea goală, eu trebuia să stau pe culoar, aici era treaba, că unii cereau înăuntru, îi băgăm la celulă, de exemplu, nu toţi şefii de dubă aveau sufletul să facă ce trebuia, erau mai omenoşi, asta pot să spun, dar pe dubă ei aveau nevoie de duri, pentru că în momentul când începeau să vocifereze urlau în staţii, când era oprirea, şi trebuiau scoşi afară şi potoliţi, să-i izolăm, le mai ardeam loviturile ca să-i potolim, nu-i potoleau ei, îi potoleam eu, şi nu eram numai eu, ci doi, era unul mai dur, Filip, din părţile Olteniei, a scăpat înaintea mea, alţii au scăpat mai repede. Eu, care credeam că o să fiu primul, am fost ultimul, am avut nişte întârzieri, nişte opriri la ei, ăştia au lucrat mai intens şi continuu, fără să facă opriri. Ei aveau o nesiguranţă în mine. Am lucrat foarte bine, dar i-am dus şi eu de nas, n-aş putea să spun că i-am dus de nas că le-am făcut servicii, sacrificiul meu.

Şi a hotărât Drăghici să mă graţieze. Mi-a dat o cerere de graţiere pe care să i-o trimit cu poşta de la Giurgiu, o cerere făcută în numele lui mama, cine-o compusese, nu ştiu, „fiul meu”, „mama mea”, care habar n-avea de mine, *fiul meu*, *doresc să fie*, *a fost cuminte*, *a suferit*, motivaţii de genul ăsta. Şi pe baza asta, dar a mai durat şi asta vreo şase-şapte luni, am fost eliberat până la urmă. Asta a fost în *’55*, când m-am întâlnit cu Drăghici, el m-a căutat, şi am făcut nişte treburi bune, care mi-e şi jenă, nu pot să le zic, secret este, am făcut nişte treburi bune, bune pentru ei, poate că cineva se întreabă, eu sunt autorul tuturor faptelor. Dar toţi, toate cadavrele, toţi morţii, o să-i am eu în spinare, eu răspundeam de toate? Ei pot să se lepede, că ei nu ştiu nimic, nu au dat ordine, înseamnă că eu am făcut totul, eu am dat ordin, eu am executat, eu am fost totul, ministru de interne „director general de penitenciare „şef de escortă, tot? Asta vă spun, că nu pot să spun totul, dar am pe conştiinţă mult, am mult pe conştiinţă, ei n-au nimic, eu am, le-am luat eu asupra mea, toate, şi ale lor, ei sunt foarte curaţi, acum ce să vă spun, că după ce am venit de la Dumbrăveni, unde tot în

misiune fusesem, am venit în Văcăreşti unde n-am mai lucrat nimic, eram oarecum dezorientat, nu mai ştiam ce să fac, altfel aş fi vrut să trec mai bine în dreptul comun, să nu mai fiu cu politici, să-mi fac toată pedeapsa, începusem să mă resemnez cu ceea ce era la dreptul comun. Şi am mers de la Dumbrăveni la Văcăreşti, şi de la Văcăreşti mă trimite la Canal, la Poarta Albă, fără nicio misiune, m-a băgat într-o baracă unde erau diferiţi recidivişti, şi de toate felurile, şi inapţi, şi de toate, asta în ’55.

După-amiază, când trebuia să-mi iau pătură, gamelă, tot, mă duce la poartă, şi să merg la liberare, să dau în primire. Abia le luasem, să dau în primire din nou. Nu-mi venea să cred, nici nu mai credeam că am fost graţiat, credeam că mă trimit în altă misiune, nu mai voiam să plec, *lăsaţi-mă că nu mai vreau*. *Stau şi eu măcar o săptămână – şi Cornăţeanu*: – *Am văzut deţinut care nu vrea să plece*. *Am trăit să văd şi eu un deţinut care nu vrea să plece liber*. Adevărul e că adresa asta mă căuta de o lună, dar nu mă găsea. Şi a venit fulger. Seara m-a descarcerat şi mi-a dat biletul de eliberare şi o anexă, să mă prezint la Ministerul de Interne, în ziua de 3 ianuarie. Asta se întâmpla pe 24 decembrie, în Ajunul Crăciunului.

Urma sărbătorile, şi pe 3 să mă prezint la Ministerul de Interne. Eu nu scosesem buletinul populaţiei. Pe 3 m-am dus la Jidic ăsta. Am intrat cam greu, că nu mai aveam nimic la mină, la ce cameră, am întrebat de colonelul Jidic. Ăsta a coborât şi mi-a spus: – *Vezi să te duci să-ţi scoţi buletinul de identitate*, *pentru angajare*.

M-au trimis să lucrez *ia Secţia* a 5-a *psihiatrie*, şi *aici* era unul, Octav Mahler, profesor de pavilion şi şef de salon ia agitaţi, şi doctor era, la Elias, evreu. Nu ştiam de ce mă duc acolo. De-abia la ora 10 jumătate a venit un civil şi a întrebat: – S-*a prezentat ca pacient Ţandăra de la Giurgiu*?

— *Eu sunt*, am răspuns. Mi-a făcut internarea acolo, procuratura, trimisă adresă: o înscenare. Acolo era un şef de gară de la Piteşti, mi s-a spus numele, mi s-a spus unde e, în ce pat, eu eram expert, să-i înnebunesc pe *asta*. Şi

mai *era* un avocat. Şi era şi unul din Giurgiu. Aici a fost durerea, că m-a recunoscut, era bolnav din bătăi, din torturi…

Nu mai ştiam ce să fac aici, era foarte greu, dar a fost deştept profesorul care m-a chemat să-mi facă fişa. I-am spus corect ce-i cu mine, ce-am făcut, ce-am fost, m-am eliberat, cinstit.

— *Şi acum cum te manifeşti*? *Dacă crezi că n-ai nimic şi nu vrei să te îmbolnăveşti, noi aici avem electro*şocuri, avem de toate. Mi-a fost teamă. A urmat ca să vină tot ăsta care mă instruia de la Securitate: – Bă, n-ai avut cap, trebuia să iei cinci mii de lei de la mine azi, dar ai declarat tot. Profesorul mi-a spus: – N-ai nimic, eşti un om perfect, ai o nevroză, stai acasă, nu e problema să fii internat, să fii cuminte, să nu te mai abaţi de la etică, lucrează o meserie mai retrasă, să nu fii în contact cu colectivitatea, să fii mai separat, mi-a dat nişte sfaturi.

Şi aşa m-am retras din viaţa asta a mea zbuciumată, şi am trăit până astăzi.

[Pe eticheta lipită de casetă, scrisă cu pix, cu o pastă roşie, se află data şi o iscălitură clară: *Jandără Frânt*.]

ÎNTÂLNIREA

În Damasc cm un ucenic numit Anania. Domnul l-n zis într-o vedenie: „Anania!” „iată-mă, Doamne!” a răspuns e! Şi Domnul l-a zis: „Scoală-te, du-te pe uliţa care se cheamă Dreaptă şi emită în casa lui Iuda pe unu! zis Sau! un om din Tars. Căci iată, el se roagă”.

(Faptele A postai Hor, 9, 10 – 11)

— În Univers nu există nimic fără cauză. Dacă ceva se produce acum aici, vizibil sau invizibil, este fiindcă altceva, vizibil sau invizibil, de aici sau din altă parte, l-a făcut să se producă. O frunză care se desprinde şi cade, gheaţa care se topeşte, trezirea bruscă din somn a cuiva, apariţia unei mici pete pe suprafaţa netedă a pielii. Un cutremur, o inundaţie, o recoltă abundentă de grâu, o invazie de insecte. Toate fenomenele din universul vizibil şi invizibil sunt supuse unuia şi aceluiaşi principiu al cauzalităţii. Şi totuşi, lumea este plină de miracole pe care

mintea noastră nici nu le mai înregistrează.

Puteţi dumneavoastră să-mi spuneţi cum se face că lumina trece prin geamul acesta, şi nu trece prin această parte a compartimentului nostru care e făcută din lemn, sau din carton presat, sau din tablă? Sau de ce nu trece ea prin corpul dumneavoastră, prin care trec, dimpotrivă, razele X, permiţându-i medicului să vadă ce aţi mâncat de dimineaţă, sau pe grănicer să vadă prin peretele valizei ce avem între bagajele noastre când le prezentăm la vamă? De ce lumina, care e energie, nu trece prin suprafaţa aceasta de placaj, ca să pot vedea ce e sub ea, deşi prin aceeaşi suprafaţă de placaj energia magnetică trece? Adică, atunci când pun deasupra pilitura de fier şi dedesubt o bucată de magnet, pilitura se plimbă cuminte deasupra, după cum plimb eu *dedesubt* magnetul. Magnetismul este şi el *tot o* energie, ca şi lumina.

Altă minune. Lumina este corpul care se propagă, se mişcă în Univers cu cea mai mare viteză, trei sute de mii de kilometri pe secundă. Dar există ceva care se mişcă, se propagă cu o viteză încă şi mai mare. Gândul dumneavoastră, doamnă! Iar aceasta este o minune, cu care ne-am obişnuit şi n-o mai sesizăm. Datorită ei, dumneavoastră puteţi fi cu mine aici, în acest tren Giurgiu-Kuse, şi *vă* puteţi gândi, privind pe geam, ia luna, care n-a dispărut încă de pe cer şi care e imens de departe, în spaţiu, sau la familia dumneavoastră, care e mai puţin depărtată, dar e tot departe, sau la Caligula, situat undeva departe, în timp, şi el, Timpul fiind tot o dimensiune a Spaţiului, sau la altceva, întâmplat acum o mie de ani. Gândul este omniprezent şi instantaneu. Şi aceasta este tot o minune. Dar o minune ştiinţifică! Dacă se poate spune aşa! Fiindcă şi gândul este tot energie. Universul sensibil este făcut din materie şi energie.

Începând atât de direct, aproape ca pe o conferinţă, conversaţia noastră, domnul din faţa mea vrea evident să mă facă să uit ce emoţie şi poate iritare i-am provocat sosind în ultima clipă şi urcând aproape din mers în trenul acesta în care am privilegiul să mă aflu acum şi să mă

gândesc în acelaşi timp, dacă vreau, la ai mei, adormiţi încă. Ia această oră, sau la luna, aflată încă pe cer, dar albă şi transparentă, ca un obraz din care a fugit tot sângele, sau la Caligula. Nu mă gândesc la nimic din toate astea. Sunt mulţumită că am ajuns şi sunt concentrată la demonstraţia pe care mi-o face. Mai ales fiindcă nu ştiu unde vrea să ajungă.

— Eu am fost, doamnă, foarte preocupat de demonstrarea pe cale raţională a existenţei divinităţii. Demonstrarea pe cale ştiinţifică, nu numai pe cale intuitivă, a credinţei.

Câte ceva am şi reuşit în acest sens. Am ţinut un curs la *f/*

universitate pe tema aceasta: Ştiinţa în căutarea divinităţii.

Dar nu este necesar să fii om de ştiinţă ca să-ţi pui întrebări. Ca să ai uimiri şi revelaţii. Iată, stau aici în faţa dumneavoastră şi să presupunem că în următoarea secundă mor. Ce s-a întâmplat cu mine? Din mine nu lipseşte nimic, nicio celulă, niciun organ, inima, plămânul, stomacul, fierea, pielea, ochii, toate sunt la locul lor, şi totuşi eu nu mai sunt. Este adevărat ce vă spun, eu nu mai sunt, deşi rămân aici în faţa dumneavoastră, părând că sunt. Mai mult! Puteţi dumneavoastră să-mi explicaţi de ce carnea aceasta nu s-a stricat timp de şaptezeci şi şapte de ani, şi se strică apoi în trei zile?

Asta sună chiar ca într-o poveste latino-americană şi nu pot să nu admit că metafizica unui om de ştiinţă este mai bogată şi sugestivă decât cea a unui literat. Şi-mi vine în minte autorul meu preferat, Ernesto Sábato, fizician la origine şi el.

Domnul din faţa mea arată înalt, aproape deşirat, uşor adus de spate, cu un chip oval, cu un surâs uşor stingher, de o tristeţe discretă.

— Cum ştiţi, fără îndoială, în univers există nenumărate corpuri. Universul material numără câteva milioane de asemenea corpuri cunoscute. Să mai fie alte câteva milioane necunoscute încă. Iată, aceasta este baza,

pe care am s-o pun aici pe o axă orizontală, o coordonată. Pun aici o axă verticală.

Şi-mi desenează pe geamul aburit şi murdar al compartimentului faimoasa axă de urâtul căreia părăsisem foarte devreme orice interes pentru ştiinţele exacte.

— Iată, continuă profesorul, această bază foarte, foarte largă este alcătuită din cele câteva milioane de corpuri. Câteva milioane. Şi trasează o orizontală lungă. La rândul lor ele sunt alcătuite din elemente. Nu există decât câteva sute de elemente în univers. Să presupunem iar că mai sunt câteva sute nedescoperite. Şi trasează, paralel cu prima, o altă orizontală, mult mai scurtă. Observaţi cât se îngustează în sus. Mai departe, trebuie să ştiţi că fiecare element este alcătuit din atomi şi aceştia sunt şi mai puţini. Iar un atom, toţi atomii sunt alcătuiţi la fel, din nucleu şi înveliş electronic. Absolut toţi. Şi cei din structura meteoriţilor, şi din fructul unui arbore, şi dintr-un fragmente! din pielea mea, şi dintr-o picătură de apă, tot. *Adică* din doar trei elemente: electroni, protoni, neutroni, aceştia din urmă, aflaţi în nucleu.

Mai departe, când atomul a putut fi spart, iar asta nu s-a petrecut cu prea mult timp în urmă, s-a găsit un singur şi ultim element. Mai departe nu s-a ajuns. Şi acest ultim element ireductibil este quarkul. Aici, în vârf. Ce vedeţi dumneavoastră aici, *sub forma* acestui triunghi, a.

este lumea materială în întregul ei. În afara ei nu există nimic. Dar prin extrapolare, prelungind cele două axe, eu obţin, ce? Triunghiul acesta simetric cu primul, aflat deasupra lui. Obţin lumea imaterială, antimateria.

— Lumea materială e în continuă mişcare, or, mişcarea, fie şi de aici până în culoarul acestui tren, Bucureşti-Giurgiu-Ruse, se produce în timp. Şi deplasarea o jumătate de milimetru a unui obiect presupune timp. Mişcare şi timp. Mişcarea şi timpul sunt inseparabile. Imperiul lor este acesta, triunghiul acesta de jos, universul sensibil, în mişcare, pieritor şi schimbător. Antimateria, deşi simetrică cu el, este nemişcătoare şi eternă.

Încep să înţeleg unde vrea să ajungă demonstraţia

ştiinţifică a Profesorului.

— Ştiţi ce este raiul şi iadul, doamnă? mă interpelează, brusc.

Îi răspund că eu cred în Dumnezeu, în sensul că mi-este frică de pedeapsa lui, dar în lumea de dincolo şi în viaţa de apoi nu cred. Şi că pentru mine iadul şi raiul există într-un sens psihologic, ele se află în noi înşine. Din punctul de vedere al unui credincios fervent, este poate prea puţin, dar eu cred că dacă facem rău suntem deja în iad. Este maximum de simţ etic şi religios pe care pot să le am.

Bătrânul domn mă aprobă fericit că nu am înţeles dinainte şi că poate să-şi încheie demonstraţia:

— Iată, doamnă, aici avem obţinută, prin extrapolare, antimateria. Pe desenul meu, aici, în centru este Divinitatea, eternă şi imuabilă, inversul materiei, în eternă mişcare şi pieire. Divinitatea, deci, Sursa Luminii Eterne. Fiindcă Divinitatea, doamnă, este Lumină care Nu Orbeşte, Căldură care Nu Dogoreşte. Sufletul meu, după faptele săvârşite aici, pe pământ, trece dincolo şi se aşază mai aproape, sau mai departe de sursa acestei lumini şi călduri. Iadul este ştiinţific demonstrat. Este desigur, cum spuneţi dumneavoastră, şi psihologic. Este conştiinţa dureroasă şi eternă de a nu te putea apropia mai mult de această lumină şi căldură. De a rămâne departe de ea şi în întuneric, şi a voi mereu să-i fii aproape. Acesta este Iadul, doamnă.

Peisajul pe care-l străbate trenul nostru este unul ambiguu. Sedus de propria lui demonstraţie, interlocutorul meu nu-l observă, dar am sentimentul că, şi dacă l-ar observa, nu l-ar înţelege. Nu are ochi pentru peisajul acesta, şi rai şi iad, un purgatoriu unde fiinţe ca el n-ar avea ce căuta şi pe care poate tocmai de aceea îl suportă mai bine decât cei care, participând la metabolismul lui colcăitor, nu sunt în stare să-i îndure miasmele. Nesfârşite mormane f de gunoi, trupuri putrezite de animale, câini vagabonzi, copaci singuratici şi, la orizont, cerul care începe să se înroşească…

Profesorul Fronea Bădulescu face parte dintr-o elită căreia marele public nici nu-i acordă propriu-zis o existenţă reală. Gheorghe Ţiţeica, Henri Coandă, Joliot Curie, Diesel şi Watt, Horia Hulubei, Traian Gheorghiu. Singurele cunoştinţe legate de ei sunt fie portretul desenat pe caietul de aritmetică din şcoala primară – Gheorghe Ţiţeica fie substantivele comune denumind nişte imposibile substanţe şi aparate. Profesorul Bădulescu a brevetat şi el inovaţii şi invenţii recunoscute internaţional, care i-ar putea purta numele, ca *Diesel*-ul şi *watt*ul. Pentru el, Traian Gheorghiu, Horia Hulubei, Henri Coandă, şi chiar Joliot Curie, au avut o existenţă cum nu se poate mai reală. El însuşi a lucrat mulţi ani în preajma lui Horia Hulubei, academician, profesor, doctor în ştiinţe, directorul Institutului de fizică nucleară din Bucureşti. Iar acesta a fost asistent şi colaborator, vreme de 18 ani la Paris, al lui Joliot Curie. Ştie, de exemplu, că pe Horia Hulubei până la moartea lui, prin 1967 – 1968, comuniştii au încercat de multe ori să-l înlăture de la conducerea institutului, şi s-a opus, cu o energie neabătută, intervenind, de pe poziţia lui de preşedinte al Consiliului Mondial al Păcii, direct la ruşi, fostul lui patron în persoană, Joliot Curie.

Două istorii senzaţionale povesteşte profesorul Fronea Bădulescu: cum, neputând să-l înlăture din cauza înaltei proiecţii, au încercat comuniştii să-l otrăvească pe Horia Hulubei, dându-i o ceaşcă cu cafea, cum şi-a pierdut pe ioc cunoştinţa şi a căzut la pământ, *apoi cum l-a* cunoscut el însuşi, Fronea Bădulescu, pe Alexandru Nicolschi, monstrul absolut din istoria României, şi lungile „discuţii” pe care le-a avut cu el. Aşa le numeşte profesorul – „discuţii”. Şi-mi vine să cred că are dreptate cine spunea că trebuie să ţi se fi întâmplat în viaţă lucruri cumplite ca să fii un om optimist. În ciuda unei tristeţi difuze, misterioase pe care o degajă persoana lui, aceste poveşti, şi toate poveştile lui Fronea Bădulescu se termină întotdeauna cu bine. Savantul Floria Hulubei a fost salvat ca prin minune de secretara lui, o femeie extraordinară, de un devotament dumnezeiesc, numită doamna Condruţ, iar

Nicolschi a murit în oprobriul public, în frică şi în ruşine, cunoscut drept cel mai mare criminal din istoria României.

Da, recunoaşte cu un zâmbet foarte tineresc, în ciuda unei vieţi nu scutită de încercări, este un om optimist. Nimic nu e niciodată pierdut, sau în tot cazul trebuie să luptăm până la capăt. Eu aş zice că este optimist din decenţă, şi că un om ca el reabilitează optimismul. El spune că a fost dintotdeauna, de foarte tânăr, în ciuda aplecării către ştiinţă şi a faptului că paradisul lui este laboratorul, un om cu un crez, cu un ideal, adică un luptător. Şi-a povestit într-un text de câteva zeci de pagini viaţa lui de luptător, în sensul propriu al cuvântului, iar textul, publicat într-o colecţie editată de Asociaţia Foştilor Deţinuţi Politici, *Documentele rezistenţei*, se numeşte „Mişcarea de eliberare naţională”.

În mod ciudat, despre închisoarea lui profesorul preferă să vorbească nu în poezia ştiinţei lui, ci în versuriversuri. Ca şi cum acele întâmplări şi sentimente nu s-ar putea exprima de-a dreptul, ci doar transfigurate liric, cu preţul artificializării lor, ceea ce un om de ştiinţă îndrăgostit de poezie nu vede. A petrecut totuşi mai mult de şapte am şi jumătate în anchete şi în carcere, a avut nu mai puţin de douăzeci de interogatorii cu Nicolschi şi mai ales a fost condamnat la moarte.

Mult mai bucuros ar vorbi *despre* ştiinţă, sau despre poezia lui, decât despre experienţa lui de viaţă. Iată ce am reuşit totuşi să scot de la el.

— Dom’ profesor, ce simte un om când i se citeşte sentinţa, articolul 1, litera e din *Decretul 199/1950*?

Este articolul care prevede pedeapsa capitală. Ca şef al lotului, prima lui sentinţă, cu care a trăit trei săptămâni, a fost aceasta. I u paginile memorialistice care vorbesc despre aceste trei săptămâni sunt aproape… anodine. Poate acum obţin ceva mai mult…

— Trebuie să ştiţi că am trecut prin clipe grele în primele zile de după ce-am fost dus în celula de la Uranus…

În subsolul de la Uranus erau criminalii de război şi

condamnaţii la moarte. În celula condamnaţilor la moarte erai singur. Eu am stat acolo mai mult de trei săptămâni în aşteptarea execuţiei. Am avut clipe de mare tulburare. După trei zile am început să mă liniştesc, nu-mi mai doream decât să mor în picioare, demn. Pot să vă spun că eram atât de resemnat, de împăcat cu gândul morţii, încât atunci când au venit, un procuror, un ofiţer şi un civil, mi-au citit ceva de pe o hârtie, mi-au dat-o s-o semnez, nici n-am auzit ce au citit, n-am văzut ce semnez. Dupfă ce-au plecat, am înţeles sensul celor citite, că mi se comutase pedeapsa de la articolul 1, litera e la sentinţa de muncă silnică pe viaţă, şi în primele momente am simţit o adâncă dezamăgire: schimbasem o clipă de sublim pe o viaţă de sclavie. Apoi însă m-am bucurat. Am început să sper că ei nu vor rămâne la putere până la sfârşitul zilelor mele.

Acum, după ce mi-a răspuns la întrebare, poate să scoată din servietă poezia, pe care, pentru ca să mi-o recite, se ridică în picioare. Deşi o ştie pe de rost şi pe aceasta.

Ultima dorinţă

Fusesem condamnat de ei la moarte şi-apoi la muncă silnică pe viaţă.

Mi-a fost o vreme inima de gheaţă Şi am trăit un sentiment aparte.

Aşezat pe celălalt fotoliu, din faţa mea, aceeaşi politeţe desăvârşită, gata să-mi dea el însuşi explicaţiile, profesorul. Interlocutorul meu se uita la el ca la o veche cunoştinţă, cu o expresie oarecum protectoare.

— Fiindcă ei degeaba mărturisesc, doamnă. *Eu* trebuie să spun ce a fost acolo, nu ei, sărăcuţii, care au suferit. *Eu* trebuie să spun ce este comunismul, ca să nu mai fie aleşi din nou. Vă dau un exemplu, doamnă, comuna asta de aici de lângă mine era foarte anticomunistă în 1946, că ştiu, eu făceam atunci comunismul, iar acum duceţi-vă acolo, sunt foarte comunişti acum. Şi, la revoluţie, feciorul m-a întrebat: Bine, mă, da ce-ai făcut tu? Cam ce rol ai jucat? Nu ţi-e frică ţie că te ia? Nu mi-e frică! Păi dacă s-o schimba? Dacă s-o schimba, eu am spus că aş

prefera în faţa unui tribunal, dar dacă întârzie, măcar să ajut la ceva.

— Ziceţi că dumneavoastră ştiţi cel mai bine ce este comunismul, vreţi să ne spuneţi ce este?

— E un partid de criminali, doamnă, ca mine, de bor-A

Iaşi. De oameni fără căpătâi. Îi ştiu de tânăr. De Ceauşescu să vă spun cum am auzit prima dată. Am fost la închisoare cu unul Blagoie Ieftici, din Timişoara, un sârb nenorocit, maimuţar el, adică, hoţ de buzunare, sau de valize, prin trenuri, condamnat a nu ştiu câta oară pentru furt de geamantane. Aşa se spune în jargonul borfaşilor la ăştia, maimuţări. L-am auzit zicând: Mă duc, când ies, la Ceauşescu, că am auzit că e general. Adică asta ce înseamnă? Şi că-l cunoştea, de unde-l cunoşteau hoţii de buzunare? Şi că ajunsese general! Prima oară am auzit de el prin ’50 de la Blagoie Ieftici. Eu cât fusesem liber nu-l văzusem, deşi era la U.T.C. şi avusesem o invitaţie să merg la Craiova, unde se ţinea un congres al tineretului pe care-l prezida Ceauşescu. Dar l-am cunoscut la Bucureşti pe moldoveanul care l-a ridicat.

— Ce este cu Ieftici, de unde-l cunoştea?

— Blagoie Ieftici zice într-o discuţie cu altul: Păi nu-ţi aduci aminte, bă, la Piatra Olt, acolo unde se dădeau lovituri, la Teiuş, la Piatra Olt, unde erau noduri de cale ferată, la toate nodurile, mă, zice, ăla de-i ziceam noi Ciubotăraşu, sau nu mai ştiu cum, o poreclă legată de cizmărie. Cum, mă, s-a mirat, ăla, general? Da, mă, general, dacă-ţi spun?!

— Vreţi să spuneţi că-l cunoşteau de pe vremea când furau?

— Da, doamnă, era infractor. A încercat unul la televizor să spună, şi avea dreptate, dar nu l-au lăsat. Nici nu-şi mai are rostul acum, dar era un nenorocit. Ce, pe mine, când le-am dat bani şi m-am dus să le iau cheia, n-au vrut să mă pună în funcţie? Mă, staţi, mă, cuminţi, voi nu ştiţi cine sunt eu?

Să ştiţi că şi Dej are antecedente. Ăştia au fost,

doamnă, oamenii partidului. La început spun, la început. Că au venit pe urmă oameni ca Mircea Maliţa şi alţii. Că s-au lăudat ei cu ăsta, care a fost ministru de Externe, Corneliu Mănescu, când prindeau câte o somitate, ca Sadoveanu, ca Mănescu, se lăudau mult cu el. Când au venit ei, în „46, primul director pe care l-au pus la penitenciar, la Gherla ştiţi cine era? Un hoţ de buzunare, Voinescu, îl ajutase pe Gheorghiu-Dej în închisoare, îi dăduse din mâncarea lui, şi la venire, ce să facă? Să-l pună director. Dar el a avut şi consilier pe unul, Sami Şaraga. Dacă-l căutaţi prin arhive, o să-l găsiţi. Era spărgător de case de bani, cu Iancu Broitman, când urla ziarele (către profesor), dvs. sunteţi mai mare, eu citeam puţine ziare, le luam şi fugeam cu ele, dar ţin minte, urlam: Mari evenimente, brigăzile Alimănescu, Iancu Broiman, Florică Florescu, mari evenimente. Am avut ocazie să fiu cu tovarăşi de-ai lor, spărgători, în puşcărie.

Pe ăsta-l pune la Gherla direct, director… Ei au pus bază mare pe deţinuţi, pe infractori, pe lumea interlopă. Ei şi i-au apropiat. Aţi văzut Iliescu de ce oameni s-a înconjurat. C-o fi minţit presa, că n-o fi minţit, dar eu înclin că n-a minţit. Câţiva dintr-ai lui aveau dosare de drept comun. Deci vreau să spun că găseau inteligenţă la hoţ. Hoţul este inventiv. Voinescu ăsta, directorul, a murit pe urmă în gara *Ploieşti*, omorât *de* hoţi, fiindcă *umpluse* Gherla de hoţi.

După ce ajunsese director, s-a apucat deci să-i trădeze. Alimănescu şi el făcea la fel, când a ajuns cu putere politică, îi împuşca noaptea pe străzi şi pretindea că i-a prins furând, sau punea pistolul lângă ei, ca să spună că au murit în lupta cu poliţia.

Şi acest Voinescu a inventat la Ministerul de Interne brigada-fulger. Ceea ce ei, comuniştii, ştiau; Pune consilier la Ministerul de Interne pe Sara ga, *faci* treabă cu *el*! – *îi* spunea lui Dej care aşa a lucrat, cât a guvernat, cu delincvenţi. Şaraga era evreu, şi ce spunea el era bun spus. Era un om deştept pentru Dej, Nea Ghiţă faci aşa, nea Ghiţă dregi aşa. Îmi spunea unu, Ghiţă Silicovski: mă,

lasă-l mă, pe Dej. Şi ăsta, Silicovski, tot evreu şi basarabean. Dar el îmi spunea istoricu penitenciarelor, ca să cunosc cea mai bună lume interlopă. Deci, lumea bună, interlopă, înţelegeţi? (Râde pentru prima oară.) Societatea înaltă a delincvenţilor, îmi repetă, ca să fie sigur că înţeleg enormitatea şi totodată adevărul spuselor lui. Nu erau oameni de lepădat, doamnă, într-o privinţă. Cunoşteau limbi străine, făcuseră închisori pe la Zürich, prin Elveţia, prin Germania, prin Polonia.

— Marii escroci sunt oameni inteligenţi, intervine şi profesorul, domnule, nu un prost poate face ce fac ei.

— Nu, vai de mine, aprobă Ţandără Frânt, să furi dintr-o bancă, să schimbi servietele fără să se vadă, la un ghişeu, e o treabă. Adică să te trezeşti cu altă servietă când eşti la ghişeu la o bancă. Că ai fost urmărit fără să ştii.

— Erau metode, domnule [profesorul Fronea Bădulescuj.

— Sigur că da, nu erau oameni de lepădat. E adevărat că erau nişte găinari. Şi eu îi iubeam pe ăştia. Şi să ştiţi că nu uitau că le-ai făcut bine. Bineînţeles că erau şi turf /

nători. Era unul Volosin Pândele, un spărgător, tot un basarabean, şi ăsta a ţinut cont că l-am salvat. Când a auzit de Silicovski, că-l cunosc: să nu-i spui lui Silicovski că iei contact cu mine, că ştii unde sunt. Erau unii care spuneau că fusese turnător şi că-i era frică. Dar s-au folosit mult de deţinuţii de drept comun, comuniştii ăştia. Ceea ce înainte nu s-a întâmplat. Unul mai bătrân i-a spus-o o dată lui Dej în faţă. A venit Dej la Poarta Albă şi, cu toţi hoţii adunaţi acolo pe platou, i-a spus: Regret, domnii Ghiţă, că v-am

— De ce spuneţi că eraţi mai hoţ?

— Adică mai viclean, ştiam să întorc omu'. Şi pe urmă şi furam. Furam, că de-aia m-au şi exclus. Despre Bizim ăsta se spunea că era rudă cu Gheorghe Apostol. Care se trage tot din Moldova. Şi avea nişte prize acolo. Cam toţi aveau frică, foştii maiştri, inginerii, şi căutau toţi

să se dea bine. Dar eu, când am căzut în cursă, m-au prins cu nişte cearşafuri împachetate, noi, m-au exmatriculat.

— Ce-aţi vrut să faceţi cu ele?

— Să le vând, să fac rost de bani.

— Haideţi s-o luăm puţin sistematic. Câţi ani aveaţi când s-au despărţit mama şi tatăl dvs?

— Când s-au despărţit ei eu aveam 12 ani, dar nu era prima dată. Mama când a plecat a plecat cu un alt bărbat, cu un alt soţ, cum ar veni.

— Cum erau părinţii dumneavoastră, ce fel de oameni?

— Tata era un om rece, fără suflet, nu se îngrijea de mine, să ştiţi. Mama, mai sufletistă, că a murit acum doi ani, eu am îngropat-o, de ea mi-a fost milă, de ea, cu toate moravurile ei… Care totuşi erau din cauza lui…

— Deci tatăl dvs. era un om rece, iar mama o femeie mai afectuoasă. Decât că ea a fost cea care a plecat, şi dvs. aţi rămas cu tatăl. Dar până atunci, cum v-aţi împăcat cu ei?

— Păi, iar se despărţeau, iar se luau. De-aia am apucat eu prin cafenele. Eram inteligent la şcoală, luam şi premiu, mi se dădeau premii, ca acum. Păi dacă eram clasa a doua şi aveam şi gestiune, vindeam la cooperativă, la librărie, caiete, tăbliţe, condeie.

— Ce lucrau părinţii dvs?

— Tata era vânzător la un depozit de cherestea, provenit din nordu judeţului, comuna Scurtu, care acum face parte din judeţu Teleorman. Ei avea numai două clase, şi zicea ce-mi trebuie mie, adică dacă el avea numai două clase şi se descurca, mie ce-mi trebuie mai mult. Mie-mi plăcea cartea, dar el zicea fir-ar cartea, ce-ţi trebuie? Aşa că am învăţat mai mult cu oile.

— Şi mama?

— Mama era casnică şi avea şi ea un pogon de vie, scoteam 300 şi ceva de deca. Mama se ocupa cu via, dar bineînţeles că 5 i tata finanţa. A putut, din nimic a făcut, dar era un om foarte zgârcit, să ştiţi, econom, calculat, a venit *de* ia ţară *fără* nimic, a *cumpărat două* pogoane de

pământ, sau trei, două le am eu acum, deşi nu am dreptu să le am, spune legea, cel ce atentează la viaţa părintelui nu are dreptu, mi le-au dat, nu ştiu cum., ăştia nu cunosc legile, mi le-au dat.

— Când s-au despărţit ei definitiv?

— În 1946 a fost divorţu lor definitiv. Atunci eu eram la Târgovişte.

— Aţi fugit de acasă?

— N-am fugit de acasă, m-am dus la 12 ani la Regimentul 5. M-am dus copil de trupă. Primeau doar orfani, dar m-au primit şi pe mine. M-a primit un maior. Era în plin război.

Trebuie să ne oprim. Avalanşa asta de fapte disparate, amestecul de epoci, bombardamentul cu nume care nu-mi spun încă nimic m-au zăpăcit deja, la nicio jumătate de oră de la începutul convorbirii. Am impresia că e o tactică, dar nu e. Omul nu este în stare să-şi organizeze discursul, atâta tot. Trebuie mereu să-l întorc la firul principal.

…Nu am fugit, m-am dus la şcoală, m-a primit un maior. Ana şi plâns, mi-era şi foame… venisem de la cafenea, mă înjuraseră ăia. În cafenea erau numai ordinari, nu era o lume normală, era lume de mâna a şaptea, de mahala, bineînţeles… în cafenele mai luxoase nu intram, că acolo nu ne dădea voie să intrăm. Aici făceam diferite servicii. Auzisem şi eu prin copii că primesc la regiment, şi e bine acolo, mă duc la fanfară, nu prea-mi plăcea mie fanfara, dar, zic, oi găsi eu acolo ceva. Şi maioru ăsta, care era comandant, a chemat un major, Mănescu, i-a cerut să mă ducă la depozit, să-mi facă îmbrăcăminte. M-a îmbrăcat şi am rămas copil de trupă. Ce s-a gândit pe urmă tot el, a vorbit cu un patron, de la atelieru mecanic, să mă facă mecanic. Mă, zice, îţi place meseria de mecanic? îmi place şoferie, i-am spus. Te dau la unu, Gogu Marinescu, da’ să fii cuminte acolo. Am fost foarte cuminte la patronu ăla. N-am furat, şi patronu mă iubea. Eu făceam toate treburile acolo, focu în casă, lemnele, şi mă cinstea. Până au venit ruşii.

Cinci au venit ruşii, Divizia a 4-a s-a contopit cu a 10-a, şi m-a dat ia 23 infanterie, Călăraşi. 5 infanterie cu 23 infanterie Călăraşi. Acolo ăia trebuia să facă nişte trieri, mi-a spus un major. Erau şi de la regimente de artilerie, şi de infanterie, erau mulţi, o grămadă. N-aveam eu spor acolo. Şi, fără să le spun, m-am urcat în tren şi am luat-o spre Bucureşti. Am ajuns în Nord, am dormit vreo două săptămâni prin gări, mai căram de la tren valize, mai furam. Ce să fac, mă gândeam, şi mi-a venit o idee într-o zi să mă duc pe Uranus. Era bombardat Arsenalu armatei. Să zic: uite, eu aşa şi aşa, am fost la Târgovişte. Găsesc şi acolo un maior simpatic: mă, te trimit eu, îţi fac acte, dar trebuie să aduci o adeverinţă că ai vechime trei ani în meserie. Ca să n-o iau acolo din anu I, ci din anu III. Dar vii cu adeverinţă de la patron, prin Camera de muncă. Ca tocmai atunci să-l cunosc pe Bizim ăsta. Se transforma armata, atelierele le luase Cefereu, nu se mai făcea armament, nu se mai repara, tot ce era acolo rămăsese pe loc, urma să meargă la topit, şi acum făceau holşuruburi. M-a dat la un atelier de ajustori mecanici.

— Hai să mai întârziem la şcoala dvs., până la 12 ani.

— Până în clasa a V-a a mers bine. Pe urmă nu m-am mai dus. Trebuia să merg în a şasea sau a şaptea şi nu m-am mai dus.

— Cum mergea, ce fel de învăţători aţi avut?

— Am avut pe unu, Oancea, ce să vă spun, îl iubeam. Era legionar, pot să vă spun, şi directoru era legionar, toţi erau, dar eu m-am îndrăgostit de legionari. *Sfânta tinereţe*… cântam. Nu vă spun că în ’40 am purtat… toţi, profesori, învăţători, cu o excepţie, două, trei, un ţărănist, Constantin Ilie. Care mai târziu nu mă agrea, că fusesem legionar, dar mie îmi plăcea cântecu, uniforma, mi-a făcut directoru şi mie o bluzică verde, cu un pantalonaş negru, mi-a dat o centură cu diagonală… la 10 ani. În a doua am luat premiu, menţiune, în a treia premiu II, nu se făceau diferenţieri, erau copii de negustori, spun unii că nu se putea învăţa, se putea, doamnă, cine mergea, învăţa. Eu nu învăţam acasă, nu toceam, dar ce prindeam acolo,

prindeam, ca să am timp să mă joc, îmi făceam repede temele. Din clasa a V-a n-am prea mai mers, *din cauza familiei, să ştiţi*. Dacă nu există în familie linişte, copilu'…

— Ce atmosferă era în familie?

— Nu era bună, să ştiţi. Numai înjurături, drăcuituri, lovituri. Mama avea ceva pentru mine, dar am pârât-o o dată lui tata, şi atunci a bătut-o rău, şi ăsta a fost finalu. N-aş vrea să vorbesc prea mult, că mama e moartă, dar ăsta a fost finalu. N-o pârâsem până atunci, că-mi dădea bani, şi ştiţi că copilu' e şi speculant. Eram speculant. Mama îmi dădea bani, şi tatăl nu-mi dădea.

— Aveţi vreo amintire mai senină, mai frumoasă, legată de părinţi?

— N-am, doamnă. N-am decât triste. Triste. Foarte triste. N-am avut o copilărie… Fără să vrea, îi dau lacrimile, ca în drum spre casă, când vorbea despre boala fiului. Continuă, totuşi, parcă de dragul lucrului bine făcut: dacă e să se mărturisească, atunci s-o facă:

— Eu plângeam la regiment, când suna stingerea, ştiam că copiii dorm cu mamele lor, în casa lor, şi eu mă culcam, puneam pătura pe cap, să nu mă audă alţii. Dimineaţa, la cinci, când suna deşteptarea, mă sculam, trebuia să fac patu, ceea ce alţi copii nu făceau. Am avut o copilărie foarte, foarte grea. Când am plecat de la Târgovişte am spus: încotro o iau? Şi Bizim a spus: Bă, te duci la Giurgiu, te duci la partid şi începi activitatea. Partidu comunist… Comunişti nu prea erau aici. Cum e acuma. Erau câteva javre, şi ce era mai mult, vă spun, erau legionari. M-au primit toţi cu bucurie. Hai să facem Tineretu Comunist. Aveau nevoie de tineri, să vii cu tineri, să-i atragi. Nu era greu să-i atragi. Acolo am găsit o mâncare. Am găsit mâncare la partid, să ştiţi, era o femeie, ţaţa Leana, făcea mâncare pentru 10 – 12 inşi. Bani erau.

Observ că atunci când suntem departe de subiectele dureroase, discursul lui devine mai strâns şi mai coerent. Nu mă mai bombardează cu numele şi cu istoriile secundare, nu mai pierde firul. Ca şi cum, când ajunge în faţa pericolului, ar simţi, înainte de a fi chiar conştient, şi

mintea lui s-ar lansa într-un ocol disperat, ca un contor Geiger-Muller deasupra locului contaminat cu radioactivitate. Ceva de felul ăsta, dar care loc nu e periculos pentru el? Unde nu este îngropat un cadavru, în pământul pe care calcă el?

— De unde erau bani?

— …Bani era, să ştiţi… Să vă spun cum era. Nu-mi e jenă. Aici în oraş era câţiva magnaţi. Era unul, Marin Ţăranu, avea hotel, un văr de-al lui, tot hotel, manufacturi, era unul cerealist bogat, cu moară, Popescu. îi sponsoriza, le dona nişte bani comuniştilor. Donaţii, doamnă, unul dintre ei mai târziu m-a pus martor la Securitate, să spun că el a dat bani comuniştilor în ilegalitate, şi am spus asta la un maior de securitate, Mocanu, cum a dat el partidului bani, pe vremea când nu avea fonduri. Ne dădea şi camere la hotel, fiindcă eu la el în hotel am dormit, la Ilie Ţăranu. Pot să vă spun şi camera unde am dormit. De aia am spus la Securitate.

— De ce a avut nevoie de mărturia dvs. şi când?

— Mai târziu, încoace, ca să-i dea voie să plece la fiică-sa, în Occident, la Bonn. Avea chemare. Am spus: daţi-i voie, că a fost bun pentru comunişti. Erau liberali. Liberalii de la Giurgiu. Nu cunosc niciun ţărănist, ca liberalii, să sponsorizeze. Mai târziu, când era amărât, i-au confiscat toate casele, eu lucram zidărie, îi zic: – Nea Ilie, ăsta-i blestem, să n-ai casă acum. Dormea într-o casă demolată, pe aici, prin centru. Unde ai avut mata case, o să cumpăr eu.

— Da, zicea, voi, comuniştii. Avea curaju să vorbească cu mine, ştia că discutasem cu el nişte probleme, altă dată. Cu toate că acum nu prea avea încredere în totul tot, nu avea, credea că lucrez cu funcţii, că-l trag de limbă. Mai ciripea el câte ceva, se mai scăpa, considera că a făcut rău că i-a ajutat pe comunişti. Regret că i-am ajutat, zicea. Dar i-a ajutat, doamnă, şi aşa s-a format partidu şi nu cu ajutor de la ruşi. Ai noştri, domnule, noi, javrele, pe de o parte, şi ăştia, liberalii, pe de altă parte. Puteţi să fiţi liberali, eu nu-i agreez pe liberali.

Ştiu ce au făcut, aici pe plan local, nu ştiu în altă parte. Pe urmă, când şi-au dat seama, a fost prea târziu. Asta a fost copilăria mea. La partid m-am simţit foarte bine.

— Spuneaţi, pe caseta pe care aţi înregistrat-o acum cinci ani cu domnul profesor, că erau nişte oameni fără căpătâi. De unde veneau ei?

— Din ce cunosc eu, de la Giurgiu. Pavel ăsta Ştefan, mai e un învăţător, Nedelcu, Şerban Nedelcu, a scris şi la *Scânteia*, pe timpul lui Brucan, nu ştiu cu ce se ocupa în partid, dar era prieten cu Ana Pauker. Prieten de familie, prin nevastă-sa. Nu ştiu. Şi Ana Pauker, cu influentă în C.C., fiindcă era printre cei şapte, îi crease nişte posibilităţi ăstuia. Pavel Ştefan fusese căsătorit cu Elena Pavel, eroina comuniştilor, dar să ştiţi că el a trecut pe la legionari. Când a fost în 1962 polemica, eu am dat nişte declaraţii. Deci acest Pavel Ştefan era dintr-o familie oarecare. Decât că /

luase pe fata unui scafandru şi intrase în familia asta. El, mai puţin de familie rea, să zicem, dar nu avea capacitate. Şi nici familie extraordinară, de scafandri. Mai era Cristache Vasile, mecanic de locomotivă, preşedinte de sindicat, propus de mine. Luasem ceva oameni de la Târgovişte. Aici am luat legătura cu socialiştii. De aceştia erau mai mulţi, şi ei voiau să facă ceva, şi noi am venit pe sub aripa lor, când am venit, că nu aveam noi forţă… Mai venea şi unu, Ştefănescu, de la Bucureşti, altcineva n-a pătruns. Ăştia doi. Şerban Nedelcu era dintr-o comună de pe aici, cunoştea bine teritoriu. Şi spunea: Primiţi pe oricine vrea să vină în partid. Nu ţineţi cont că e legionar, ţărănist. S-a primit mai târziu vreo două elemente mai cu carte, dar erau tot legionari. Unu mai e în viaţă, are aproape optzeci de ani, urcă într-o dimineaţă într-un taxi. El n-a făcut mult rău, a participat la două evenimente. Ştiu precis că el avea ceva studii, fiindcă la regiment, când era concentrat, era terist, termen redus. Deci avea un liceu, facultate în niciun caz nu cred că a avut. Şi avea o stare materială bună, nu de nobili era el, dar totuşi, stare bună. Şi-l chema Gheorghe Dumitru.

— Nu toţi comuniştii au fost din clasele de jos, fiindcă, totuşi, Constanţa Crăciun era fiică de director de bancă.

— A fost acolo, la Constanţa, şi la Bucureşti, şi în alte judeţe. Eu aici spun că era o mână de oameni de nimic, nu de familii bune. Şi în cel mai bun caz, meseriaşi, strungari. Zamfirescu, Stamate. Stamate. Care a fost şi secretar de raion, a fost cazangiu la şantier, pe urmă a promovat. Un cizmar, un nenorocit care nu ştia să facă o pereche de pantofi, unu, Marin Argint, a fost şi ambasador, şi şef de cooperaţie, un nenorocit. Au mai fost mecanici de locomotivă: Neagu Ion, Ion Jovină, care veneau de la ţară. Ei nu intrau în partid. I-au păcălit să fie membri de sindicat, când la alegeri au mers la propagandă.

— Ce înseamnă asta?

— Când mergeam noi la propagandă, eu aveam plasa Ghimpaţi. Erau acolo nişte comune: Schitu, Biela. Trebuia să pătrunzi acolo cu ziaru *Vestea satelor*, noi îl duceam din partea Frontului plugarilor. Nu ne manifestam pe faţă că suntem comunişti, că ne spuneau: Ştiţi care-i drumu' vostru? B.P.D., blocu partidelor democratice. B.P.D. Înseamnă Bucureşti, Ploieşti, Doftana. Noi ne duceam duminica, noi mai devreme, nu cum au început P.N.Ţ.-ul şi ceilalţi. Îmi luam o sacoşe şi mai strângeam ouă. Fiecare ziar, un ou. Ziaru era gratuit, dar eu luam un ou pe el. Şi nu veneam cu mina goală de la ţărani. Dacă se luau de mine, spuneam că sunt de la Frontu plugarilor, nu de la comunişti.

— De ce?

— Oamenii făcuseră războiu' şi majoritatea care făcuseră războiu' – asta pot s-o spun şi o susţin, erau ţărani şi muncitori, nu bogătaşi. Aveam atunci o ură pe ei, pe burgheji, o ură nemaispusă. Dar ţăranii erau aşa de îndârjiţi pe comunişti, reveneau şi spuneau ce au văzut, colhozurile în Rusia. îi urau ţăranii pe comunişti, de-aia mulţi, care încercau să-i lămurească, luau bătaie cu bastoanele. Au *mâncat bătaie* comuniştii, să ştiţi, eu n-am mâncat niciodată.

Mă vedeau probabil mai mic, mai puştan, copilandru, eu eram cu ziarele, ziceau că am făcut treabă bună. Unii nici nu dădeau ziarele, se fereau de ţărani, le ascundeau sau le aruncau din tren, dar eu îi prindeam pe uliţă, duminica, când ieşeau la plimbare, 3 – 4 şi le dădeam ziaru. De multe ori pierdeam şi maşina.

— Ce maşină?

— Erau *maşini rechiziţionate cu* care plecam în campanie. Unele erau chiar date. Erau proprietari de camioane care le dădeau. PN. Ţ.-ul nu prea avea.

— Se vedea deja că vor ajunge comuniştii la putere?

— Nu. În judeţu ăsta, nu. Nu se aştepta nimeni la comunişti, nu era agreat comunismu deloc. Patronii poate ştiau ceva, dar sătenii, nu. Noi am bătut satele, şi ştiu. Cei din comuna Stăneşti, de exemplu, care acum e foarte roşcată, comunistă adică, erau atât de anticomunişti, că au fost aduşi la Giurgiu, la votat, ca să poată fi jonglaţi la voturi. Să nu se numere voturile seara. Şi nu s-au numărat.

— Aţi spus pe caseta înregistrată cu domnul profesor că în ’46, pentru alegeri, aţi făcut treabă bună.

— Bună, bună pentru comunişti… Da, a fost unu, Pană, s-a tot scris în ziare despre el. Am citit: mulţi au scris cum au vrut ei. Eu n-am văzut moartea lui, dar când l-au împuşcat, l-au împuşcat mort, domnule, că a fost bătut noaptea, şi luni de dimineaţă era mort.

— Ce s-a întâmplat cu el?

— …Noi l-am arestat la 10 seara, nu mai era nimeni pe la urne, delegaţi. Ordinul era aşa: să fie ridicaţi toţi ţărăniştii şi liberalii. De la liberali însă ne spunea pe cine să luăm şi pe cine să nu luăm. De exemplu, mie mi s-a dat armă. Cum să dai la un puştan armă? Mi s-a spus să n-o folosim, asta de ce să spun, mi s-a spus că să n-o folosesc, dar mi s-a dat armă *parabel* şi două încărcătoare, de folosit numai în caz de forţă majoră. Seara am intrat cu pistoalele în secţie. Când ne-au văzut, nu eram decât nişte puşti, era unul, avocat social-democrat, Gal, când ne-a văzut cu pistoalele, ce să mai zică. Afară, noi aveam două jeepuri, atâta aveam dotare de la ruşi, două jeepuri, ca să-i cărăm.

Ne-a spus că să-i mai lăsăm o oră, o oră şi ceva, să nu treacă ora 10, la 10 să fie arestaţi, erau daţi pe listă. Erau câte 3 – 4 la fiecare centru de votare.

— Cine vă dădea acea listă?

— Aici, la Giurgiu, Pavel Ştefan, dar nu prea le făcea singur, fiindcă nu-i cunoştea pe giurgiuveni. Lângă el stătea Coteanu, ca să-i spună. Coteanu ăsta l-a omorât pe Pană, dar a murit şi el într-o situaţie destul de nenorocită, damblagiu, nici nu m-am dus să-l văd, niciodată. îl scoseseră după linie când a murit. îi spusesem lui Pavel Ştefan. Şi spunea, da, mă, dar noi ne folosim de el, voi, tineretu trebuie să fiţi în faţă. Fiindcă aici vreau eu să ajung: ce-a fost partidu comunist pentru mine, cum m-a dus el la dezastru şi ce au învăţat comuniştii ăştia: să n-ai suflet nici pentru aproapele tău. Aproapele meu cel mai apropiat era tata şi mama.

…El, Pavel Ştefan, ţinea să mă trimită la Moscova. Că el mi-a făcut un bine. Poate că Dumnezeu mi-a făcut treaba asta, ca să nu ajung acolo, ştiţi? Că nu se ştie ce aş fi făcut. Am făcut şi aşa destule, dar bine că n-am ajuns la Moscova.

— Adică în ce fel v-a ajutat Dumnezeu ca să nu ajungeţi la Moscova? Ce „treabă” v-a făcut?

— Treaba asta, că să-l omor pe tata. Cred că Dumnezeu a făcut-o, că altfel, ajungeam acolo, şi promovam, şi eram acum cine ştie ce. Eram foarte crud, doamnă. Şi aşa de bine te formau ăştia, să nu crezi în Dumnezeu, că nu mai credeai. Eram numai pentru mine. Pentru alţii nu mai eram. Te pregătesc, spuneau ei. Mai era unul, Petre Dănică, eu nu sunt mai pregătit mult ca el, dar nici el ca mine. A făcut şcoli de partid după ce au luat puterea, dar dacă l-aţi cunoaşte bine pe Dănică, şef de cadre în C.C., aţi vedea că nu era cine ştie ce. Ăsta mi-a luat mie locu aici.

— Când v-a luat locul?

— După alegeri, după ce am plecat eu, că a venit tata şi m-a luat. Că alegerile au decurs cum au decurs ele, nenorocite…

— Ce s-a întâmplat, cum a fost cu moartea lui Pană? Spuneţi acolo, pe casetă, că s-au întâmplat lucruri cumplite…

— Eu ştiu aici. Dar când am ajuns noi la fabrică, noi am ajuns târziu şi am întâmpinat puţină rezistenţă. S-au opus câţiva, dar nu aveau şanse, fiindcă afară circulau ruşii. Ei ştiau că circulă afară patrule ruseşti, şi nu prea aveau curaju să se opună. Numai dacă aveai legitimaţie de pecerist, dacă nu, s-a terminat. Toate patrulele ruseşti îţi săreau în ajutor dacă cereai *ajutor*. *Mai ales atunci*, *în campanie*. Deci nu aveau ce să facă. Ei, ruşii, aveau obligaţie să ne protejeze, pe noi, comuniştii. Dacă mergeam undeva la o patrulă, şi spuneam ridică-l pe ăla din casă, ei mergeau în casa şi-l ridicau. Dar nu numai ei. Şi Siguranţa. La Siguranţă era unu, Marin Dumitru, care avea şi ăsta ceva cu legionarii. Că la noi au fost şi comisari legionari. Comisari, de la Siguranţă, care au servit şi la legionari, şi pe urmă, ca să scape, au servit şi la comunişti. Era unu, Boborodea, pe urmă am făcut puşcărie cu el, cu Boborodea ăsta.

— Haideţi să vedem ce a fost atunci.

— Da, păi asta vă povestesc. Deci Pavel ăsta dirija. Dar Pavel nu era capabil de ceva, era ajutat de Ştefănescu ăsta. Şi Ştefănescu spunea toate detaliile de la C.C. Cum să se desfăşoare alegerile, cum să se facă. Şi aşa le executam.

— Cum le executaţi, adică?

— Dimineaţa, la ora 8, a trebuit să le dăm drumul la toţi, acasă. La 8 s-au eliberat toţi.

— Care toţi?

— Toţi reţinuţii… Din secţiile de votare!

e

— Unde îi ţinuseraţi până atunci?

— Era o clădire unde dormeau muncitorii de la fabrica de zahăr. N-am amenajat-o cu nimic. Am scos afară paturile, le-am băgat stivuite în altă cameră, şi am lăsat acolo liber. Ca să avem trei camere libere pentru cei arestaţi. I-am ţinut acolo până la ziuă. Unu singur l-am

scos, pe Gheorghe Pană ăsta, că s-a scris într-un ziar, a scris cineva că ştie. Păi de unde, că n-a fost de faţă decât unu, Joian, ăsta a fost de faţă, şi a fugit şi ăsta, n-a mai văzut nici el, a venit armata, a trebuit să fugă tot satu' cu ăsta, era deputat, era profesor, 27 de ani avea…

— Ce s-a întâmplat, a fost ucis acolo?

— Nu, n-a putut să-l scoale, cu greutate, vreo cinci oameni au vrut, erau solizi, Gheorghe Dumitru, eu, pe lângă ei acolo…

— Dumneavoastră l-aţi ucis în campania electorală pe Gheorghe Pană, profesorul ţărănist, asta vreţi să spuneţi?

— Nu. Nu ştiu cine l-a ucis. Încercau să-l bage *în jeep*, să-l ducă acolo, în dormitoru de la fabrica de zahăr, şi nu voia să intre, eu mă învârteam pe lângă ei pe acolo, şi ce am putut să fac, i-am dat levieru lui unu, Cristescu Leonida, că nu putea să-l bage în jeepul ăla. Era solid şi nu puteau nici să-l mişte. Am luat levieru, era în faţă la *jeep* acolo, nu la şofer, lângă scaunul al doilea. îl iau, i-a dat una peste cap, l-a amorţit, şi l-a băgat repede în *jeep*, şi fugi cu el la fabrica de zahăr. Asta se întâmpla cam pe la 10 şi jumătate noaptea. Între 10 şi 11. Atunci a ieşit scandalu cu satul ăsta, atunci a început să tragă, întâi sus, pe urmă jos, la picioare, că ţăranii nu voiau, voiau să-l salveze, pe el şi pe ăla care mai e în viaţă, unul de 90 de ani, Joian. Noi pe el aveam oftică, pe Joian, asta era dispoziţia, pe el să-l ridicăm. Eu ştiu că era rezervist, locotenent, mi-am luat obligaţia să-l arestez.

— Au fost bătuţi arestaţii?

— Bătuţi ca ăsta, ca Pană, n-au fost. Numai câţiva, care au opus rezistenţă. Dar nu ca ăsta. Asta a rămas lungit. Eu cu certitudine nu ştiu, că nu l-am mai văzut de seara, dar seara, când el horcăia, când să plec eu, m-am uitat acolo, la el, cum era lungit. M-am uitat, fiindcă mama mea era din comuna Stăneşti, şi îl ştiam. Bătrânu' lui mă tot sâcâia: mă, te-ai făcut comunist. Căutam manifeste prin gară. Plecau preoţii cu manifeste liberale, şi eu trebuia să-i depistez. Să depistez cât mai mulţi. Din ce găseam mai mulţi, de-aia ziceam că eu fac mai bine, să mă vadă că

activez, că activitatea mea e bună, că aşa spunea vigilenţa, ne spunea că să fim vigilenţi. Să distrugem burghezimea. Iar tatăl profesorului ăsta mă sâcâia. De aceea am vrut să-l mai văd o dată, ce face acolo. Era unu care păzea, cu pistolul pregătit, dacă vine cineva, şi eu am intrat să văd ce face profesoru ăsta din satul maică-mii… în dormitoru ăla golit de paturi. Noi adusesem patru, pe urmă au adus de la o şcoală doi, unii au simţit şi au fugit. Erau vreo 11 delegaţi, dar eu pe el am vrut să-l văd. Era acolo, gemea, horcăia. A doua zi am auzit că era mort.

— De ce îi *închideaţi*? *Ca să* puteţi falsifica voturile?

— Nu, doamnă, că nu s-a falsificat nimic! Nici măcar nu s-au mai numărat. De-aia era dispoziţie să fie închişi. Ca să nu se mai numere. Nu s-a mai obosit nimeni să mai falsifice. Dacă spune cineva că s-au numărat aici, şi că au avut ţărăniştii atât, mie îmi vine să înnebunesc. S-a dat cifra, nu s-a numărat. S-au înlocuit urnele.

La ora 11 am desfăcut nişte sticle de vin alb, alb, nu şampanie, pe mine m-au trimis, du-te tu, Frânţic, şi adu nişte vin de jos, am coborât de la etaj jos, unde era magazia de alimente, era plin de salamuri, doamnă, luam salamuri de acolo şi le dădeam şi la amărâţi.

— Câţi ani aveaţi atunci?

— Aveam 16 ani şi ceva. Şi când am venit sus, aici să reţineţi. Să reţineţi aici. Pe mine mă doare la inimă acum, că eram un idiot. Atunci, după ce se pune în pahare, eram 11 – 12 inşi, nu veniseră toţi după teren, dar n-am mai avut răbdare, la 12 noaptea trebuia să fim toţi acolo, dar n-am mai avut răbdare, de fericire, cât să raporteze că a luat B.P.D., blocu partidelor democrate. Şi când a ciocnit paharu pentru izbândă, pentru tot, să fie, delegatu de la Bucureşti a zis: Mai avem un singur pas, pe ăsta l-am realizat, la anu’ pe vremea asta să lichidăm şi monarhia. Deci în ’46, era 19 noiembrie. Monarhia a fost lichidată mai târziu, în 30 decembrie, dar de unde ştia el asta, că nu era atât de cult? De unde ştia că mai avem de lucru?

— Şi de ce v-a durut?

— M-a durut, pentru că, ştiţi, eu, când a venit regele,

la 18 ani, în Giurgiu, a venit cu Carol, cu tatăl lui, şi când ne-a scos pe platou, am căutat să-l ating cu mâna.

— Vă rămăsese de atunci un respect pentru rege.

— O durere. Am avut o durere... Dar pe urmă a început să spună – vedea că eram câţiva dintre noi care nu prea eram să dărâmăm monarhia, şi el îşi revine şi zice:

Păi de ce, mă, să nu deveniţi voi administratori? Tu nu vrei să fii administrator pe moşie? Imediat am respirat, ei, păi o să fim mai fericiţi. Era tot aşa, nu a durat îndoiala mea, se simţea ceva nelalocu lui în suflet, dar pe urmă m-am obişnuit. Că nu te lăsa, doamnă, singur cu gândurile tale, să ţi le rumegi tu. Ca şi mai târziu, sigur că da, era bine că am ieşit noi în alegeri, fiecare se plasa pe colo, pe colo, începea, se făcea liste, unde să plece fiecare, a doua zi începea balamucu, mâncătoria, fiecare nu-i convenea postu' pe care-l primeau. Nici nu se creaseră, doar se preconizau posturi.

— Deci dvs. unde trebuia să mergeţi?

— La Moscova! Pentru Moscova eram programat. Pavel Ştefan mă pregătea pentru Moscova. El era căzut de aici, dacă nu-l sprijineam eu, cu informaţiile mele, cu clica, era o clică împotriva lui, unu, Zamfirescu, Stamate Ion, toţi de la el din coaliţie, cei care se făcuseră comunişti mai înainte, deci dacă nu-i turnam pe ăia şi nu trăgeam sfori, el nu ieşea.

— Dumneavoastră când aţi devenit membru?

— Eu carnet n-am avut niciodată. Mie mi se dădea adeziunile, şi am lucrat cu adeziuni, făceam membri pe alţii, dar carnet n-am avut niciodată. Dădeam, primeam adeziuni, ca secretar, dar eu n-am avut. Era unu care fusese legionar, unu Bearcă, ăla era preşedintele organizaţiei de U.T.C. Şi eu am spus: nu-mi convine să fie ăla care a fost legionar. Eu nu dau adeziune. Dar m-a convins Pavel Ştefan, mai târziu, aproape de alegeri. Nu se poate, tu trebuie să fii înainte de alegeri, să dai adeziune, ca să poţi să promovezi. Cum vii tu cu adeziune după alegeri? Şi a trebuit să dau adeziunea în septembrie. Dar eu activasem toată iarna lu' *'45 – 46*. Când am venit de la

Târgovişte, fugit, eu aici îmi găsisem refugiu…

PARICIDUL

Aici ne-am întrerupt ca să mâncăm. Nu mai vorbim. Soţia lui intră cu o tavă plină de mâncăruri frugale: măsline, brânză, mezeluri. Are părul alb. Ochii nu i se văd, fiindcă poartă ochelari fumurii. Presupun, după tenul deschis, că sunt albaştri. Are un chip de o mare linişte, şi-mi amintesc privind-o vorba cuiva: trebuie să ţi se fi întâmplat în viaţa lucruri teribile, ca să fii un om liniştit. Dar cât de mare trebuie să fie sufletul cuiva, ca să încapă în el atâta grozăvie, iar el să nu debordeze, să nu fie înecat? Femeia lasă tava pe masă, ne îndeamnă să mâncăm şi iese. Este soţia lui Frânt Ţandăra un fel de Soni a Marmeladova? Este ea o femeie care ştie totul despre soţul ei şi care trăieşte totuşi cu el de patruzeci de ani, care-l împinge acum să se mărturisească şi în faţa oamenilor, nu doar în faţa conştiinţei proprii, să-şi strige păcatul la o răscruce, să se umilească? Nu-mi dau seama. Forma pe care o ia în zilele noastre strigarea păcatului la răscruce este să scrii o carte, sau să apari la televizor. Aici nu mai ştii câtă umilinţă e, şi câtă trufie.

Îi spun lui Frânt Ţandără că are o soţie frumoasă.

— Şi bună, spune el. Ca un câine credincios. Cât a fost el bolnav, ne spune, a dormit pe jos, că el se zvârcolea, să nu-l deranjeze, a dormit ea pe jos. În loc să se ducă la copii, trei străzi mai încolo, să doarmă la ei. Bem sucuri, din cele cumpărate de la chioşc, cu coloranţi sintetici, cu arome artificiale. Mâncăm mezeluri. Mă gândesc la idealul lui de socialism, cu candelabre de salamuri în magazia de alimente, atât de multe cât să dea şi „amărâţilor”. Ţandără Frânt mănâncă puţin şi cu sfială „ca ţăranii care au aerul să se întrebe, mânr>b când, dacă merită pâinea pe care o mănâncă. Şi totuşi, numai un asemenea ţăran sfios nu este cel pe care-l am în faţă… îmi aduc aminte că trebuie să reluăm discuţia.

— Apoi v-a chemat tata acasă…

— Da, asta începând din ’47. A venit, a apărut tata la cârciuma unde mă duceam. Era un cârciumar, care-mi tot

spunea: Când or veni americanii or să vă spânzure pe toţi. Curajos era, de-mi spunea asta-n faţă. Tata îi mai dădea oi. Şi a venit acolo. Tata ţinuse între timp 2 – 3 femei, acum din nou nu mai avea pe niciuna. Una dintre ele îi lăsase o fetiţă de trei ani acasă. Era zgârcit la maximum, de-aia plecau femeile. Părerea mea e că de-asta plecau. Eu suferisem mult de mâncare la el. Mama îmi dăduse să mănânc numai pe furate. Era un om exagerat de hapsân. Dar începusem să ţin la el. Când a venit prima dată şi a început să plângă, la cârciumaru ăsta, am zis: are suflet! Eu nu crezusem că tata are suflet. Când l-am văzut prima dată plângând, am zis: tata are suflet, l-am descoperit că are milă, hopa, zic, tata are milă, mă-ntorc la tata. Şi am uitat de partid. Eu n-am pe nimeni, a zis el, numai pe tine te am, şi mi s-a înmuiat sufletul.

— Nu avea pe nimeni? Fraţi, surori?

— Nu, nu avea. De fapt, avea o soră, pe la Scurtu. Am cunoscut-o şi pe ea. Am să vă spun, dar ne îndepărtăm prea tare.

— Nu-i nimic…

— El avea o soră, cam infirmă, slabă, anemică, distrofică, aşa, cum să vă spun? Avea nişte manite strâmbe, şi acum o văd tricotând cu ele. El a luat-o pe sora asta la el, pentru că avea nişte pământ, ca să-i ia pământul. Aceea avea două fete, şi nu avea bărbat. Am găsit-o chiar la el, atunci când m-am întors. îi spunea: Uite, nu mie mi-l dai, îl dai băiatului. Aia era cu mâinile anchilozate, nu putea face nimic cu ele, dar făcea ciorapi cu mâniţele alea înţepenite aşa. *Distrofică la* maxim, o epavă. A început să-mi fie milă şi de ea, era mătuşă, nu? Sora lui, doar de mamă, că mama lui ţinuse şi ea mai mulţi bărbaţi, bunica mea din partea lui. Zic: E sora lui. Şi semăna cu el.

— Cum era?

— Avea ochii albaştri, mă rog, cum avea el ochii, verzui, nu albaştri. Ţineam la *ea*. Dar el zicea: Mă, dacă nu-ţi face ţie, pe numele tău, o alung. Iar ea – mi zicea: tactu e lacom, am şi eu două fete, *şi ce are să zică ginerii mei că* ţi-am dat ţie pământu'? Te bucuri tu, maică, la pământu'

meu?

— Nu mă bucur, bre, nu-mi trebuie, zic, las că avem noi. Ca să facă într-o zi un infarct, mai precis un preinfarct, că eu dimineaţa am găsit-o rece. Mă uit la ea, pun mina pe mârâitele ei – reci. Şi el a venit după tura de noapte, făcea 12 cu 24. Când a venit a început să înjure: Fir-ar a dracu' să fie cu mama ei – care era şi mama lui acum asta-mi lipseşte, să mă duc eu să-i iau coşciug, să-i fac. S-a dus la coşciug, a plătit, când a venit: Bă, zice, nu-l mai chemăm pe popă, o ducem de aici, pe margine, cu căruţa, să nu spui la nimeni că a murit. N-am spus nimic, la nimeni. Dar deodată apare mişcare acolo, în pat unde era ea. Mă duc la ea: – Tuşică, tuşică, era vie. Mi-a părut mie bine că n-a murit. Zic: Să-ţi fac un ceai? I-am făcut un ceai de izmă, că aveam izmă de câmp, altceva nu aveam, i-am pus pe buze îndulcit cu puţin zahăr, nu se putea ridica. Zic: Stai acolo, i-am dat eu cu linguriţa. Când a venit el, iar: Fir-ai a dracu', paguba dracului, am plătit şi coşciugu.

— Las, bre, tată, că rezolvăm noi, zic, aveam eu nişte bani furaţi, întotdeauna aveam o economie, că ieşeam şi eu în oraş, mâncam doi-trei mici acolo. De unde-i aveam? Vindeam brânza cu care mă trimitea el la vânzare, şi-mi păstram. Duceam la lăptar, la iaurgiu şi iar mai păstram. El nu-mi dădea, dar nu că mânca el, că nu mânca. L-am urmărit. Mânca mămăligă cu *oşng*. Compotu era la el *oşag*. Era sclavu banului, ce mai. Nici casă să facem n-a vrut. Am avut eu cinci mii de lei strânşi, când s-a făcut stabilizarea. Cinci mii era o valoare. Ce a făcut el cu banii nu ştiu. îi ascundea undeva, nu ştiu. Când eram mic ştiam, că i-am furat o dată. Dar pe urmă n-am mai ştiut. Nici acum nu ştiu unde sunt ascunşi banii lui…

Şi mi-a cerut s-o duc pe bătrână de la noi. Hai s-o duc, zic. decât s-o omoare el. Da' m-a blestemat şi ea. Mergeam pe calea ferată, pe unde stăm noi, se împiedica, iar mai stăm jos, am dus-o până la gară.

— Era foarte bătrână?

— Nu era foarte bătrână, dar boala o făcea. Era femeie la cincizeci şi ceva de ani. Am urcat-o în trenu de

Videle, s-o duc la Videle. Pe lângă calea ferată, nici drum nu era, mergeam poticniţi pe calea ferată, dar am dus-o, să scap de ea. Şi atunci m-a blestemat să se aleagă prafu' de noi.

— Păi ce ai cu mine, bre, pe mine de ce mă blestemi?

— Păi nici tu nu ţii la mine!

— Şi ce să-ţi fac eu, e fratele lu' matale. M-a dojenit până acolo, că nici eu n-am suflet. Probabil că aşa era… De la Videle la Scurtu, satu' ei, mai erau, nu ştiu, vreo 20 de kilometri, nu mergeau maşini, cineva de acolo, din gară, a luat-o probabil cu căruţa, nu ştiu. Ce s-a întâmplat cu ea nici azi nu ştiu. Şi s-a terminat şi cu sora asta. A scăpat şi de ea.

Pe urmă, mă împingea să mă însor.

— Bre, eu o să plec militar, nu şade nimeni aici, cu mata, să mă aştepte. Bre, nu sunt de însurat. Că însoară-te, însoară-te.

— Să fac întâi armata, îi ziceam. El avea pică, fiindcă auzea că mă duc pe la partid.

— Să nu te mai duci pe la partid, la mine nu mai stai dacă te duci pe la partid, ai auzit?

Ştia că totuşi eu mă mai duceam. De două ori m-a întâit t nit Pavel ăsta Ştefan, care mi-a spus: – Mă, dacă ar fi tatăl meu, i-aş da una în cap.

— Era în '47…

— Era deja la începutul lu' '47. Se ştia că unii plecau, se aranjeau, dar eu n-am mai visat să plec, eu visam la tata. Eu acum eram cu el. Dar Pavel Ştefan avea oftică pe tata, voia să-l dea afară de unde lucra. Eu: – Tovarăşe Pavel, nu-l daţi afară, e tatăl meu.

— Ce tată, mă, că ţi-a distrus viitorul. Eu îl dau afară, să-şi pască singur oile acolo, nu să i le paşti tu, că ai rămas cioban din cauza lui. Că tata avea oi, şi eu mă duceam cu oile, începuse să-mi placă oile, aveam pasiune pentru ele, învăţasem să le tund.

Până s-a însurat din nou. El nu era om de femeie, dar simţea că trebuie o femeie în casă. Poate că era nevoie, nu ştiu, eu făceam tot. Spălam şi fetiţa, copilu'. Că am omis să

vă spun de ea, după ce a plecat mă-sa, ea a rămas acolo, asta am omis să vă spun. Că-i ziceam câteodată: Nu-ţi seamănă matale, aflasem cu cine e făcută, dar el să nu fi auzit, că e fata lui, o ţinea că e fata lui. Am zis, trebuie să mă abţin, să nu-i mai spun, că nu-i convine.

— Ce s-a mai întâmplat cu fetiţa?

— E moartă.

— …Atunci, când cu balamucu' nostru, în seara aia…

Nu îndrăznesc să-l întreb pe Frânt Ţandără dacă „în seara aia, când cu balamucu' lor", a omorât şi un copilaş de 3 ani, şi partidul „lui" l-a iertat şi pentru asta. Şi nici el nu-mi spune. Contorul lui Geiger-Müller începe însă să zbârnâie, începe iar „ocolul", nu e în stare să plonjeze dintr-odată în mijlocul iadului de el creat şi să zică „da, am omorâir-o". Ocoleşte, dă târcoale, se roteşte tot mai repede şi mai dezordonat în jurul acestei amintiri atroce.

— …Când a zis că se însoară iar, am zis: lasă-l să se însoare. Mi-a convenit. Am zis: scap şi eu de spălat, de curăţenie, are cine să îngrijească şi pe el, şi casa.

— Bine, bre, te însori. A venit o femeie, o văduvă de plutonier-major, care murise pe front. Noi nu aveam în casă nimic. Femeia aia nu mai vedea cu un ochi, dar era foarte cumsecade. I-am spus: Matale trebuie să ştii că femeia asta a avut ordonanţe, şi n-o să suporte să muncească mult, şi nici să nu mănânce. Da' el zicea: Tu ai s-o moşteneşti, asta are cizme de la bărbatu-su, pantofăraie, haine, tu o moşteneşti. Eu m-am comportat frumos. Dar lui i-am spus: Şi tu trebuie să te comporţi frumos.

— Lasă, mă, că la noi o să aibă de toate, creştem porci.

— Da, dar porcul o dată pe an îl tai, ea poifteşte came în fiecare zi. Prăjituri, ouă proaspete… Ce prăjituri, că la noi nu s-a făcut niciodată aşa ceva.

— Lasă, mă, că o aducem noi, o să gătească aici. A acceptat femeia asta, şi m-a iubit extraordinar de mult. A vrut să vină la proces şi să spună despre el, dar nu era nevoie de apărare. De fapt, toate femeile lui a ţinut la

mine… în afară de ultima. Asta, ultima, a fost periculoasă pentru mine.

— Dea ultima n-a fost văduva plutonierului?

Nu, văduva plutonierului a stat doar două săptămâni, şi s-a lămurit. A zis: Domnule, în halul ăsta trăiţi, tu n-ai viaţă aici, tu n-o duci mult cu tac-tu: Şi i-a zis: Gheorghe, eu nu stau aşa. Dar el: Nu, că la mine hoituri n-ai să vezi. Adică avea el o vorbă, carne, păsări tăiate erau „hoituri”. Şi a conchis cu asta, femeia a văzut cum e treaba, şi a plecat. Mai trec două săptămâni, şi a zis: – O ştii pe ţaţa Leana? Aia-i murise bărba-su, avea şi ea copii. – C) ştiu, bre. Dar nu te mai însura. S-a însurat. Iar ea a zis: Nu ştiu, de ce n-ai lăsat copilul ăsta pe unde era el! De mine spunea, că de ce nu m-a lăsat la şcoală, la partid, unde fusesem plecat. Nu ştiu, eu cred că asta a avut în cap să scape de noi amândoi, nu ştiu, poate iar vorbesc o prostie…

— Şi-n tot timpul ăsta fetiţa era acolo?

— Da, în permanenţă fetiţa era acolo. Până în clipa când s-a întâmplat necazu.

Şi din nou începe să vorbească despre orice altceva, să divagheze nesfârşit, să fugă de esenţial, nici nu este un ocol, ci o fugă dezordonată printre detalii.

…I-am spus lu’ respectiva femeie: – Bre, nu încerca să-l iei, că cu tata nu merge. Bre, uite, mama n-a fost bună, dar pe urmă a fost aia, aia, aia, de ce n-a stat niciuna? îl întrebam şi pe el. Şi el: Ei, astea erau femei pretenţioase, asta-i de la ţară, cu asta o să mă înţeleg… Şi totul a pornit de la o oaie. Ea n-a vrut să recunoască pe urmă că totul a pornit de la o oaie. El mă mai făcea pe mine bolşevic. Şi înainte, una-două – „bolşevicule”, eu ştiam ce e cuvântul bolşevic şi mă satisfăcea, eram mândru, nu-mi trecea pasiunea pentru bolşevism, era ceva bun pentru mine, dar inima mă făcea să rămân totuşi alături de el. Nu mă distanţam de el. Îmi spuneam că el rămâne amărât, are şi copilaşu acolo. Şi eu începusem să îndrăgesc copilaşii acela…

Simt nevoia să ies. Scena îmi evocă cu putere pe

Stavroghin, cu istoria lui neterminată şi pe care nu reuşeşte niciodată s-o termine, despre un copil. Cu ocolurile lui, cu neputinţa lui de a numi direct răul, aceeaşi neputinţă. Pe care s-ar putea să-l numească doar aşa, nedându-şi seama că l-a numit, ca într-un fel de scăpare, dar cu o naturaleţe care e mai rea decât ocolul.

— Şi ce s-a întâmplat totuşi cu fetiţa?

— …Deci seara, m-a trimis el să iau o oaie de la câmp. Era frig, era noapte, se pierduse o oaie. *N-am vrut să mă* duc. Dar la cercetări, aia, femeia, n-au vrut să recunoască că de la o oaie a pornit, a spus că n-am vrut eu să sparg nişte butuci.

Îmi vine să-l întreb prosteşte, exasperată, dacă ea n-a recunoscut, de ce n-a spus el, tatăl, la cercetări, că de la o oaie a pornit. Atât este de greu de realizat că am în faţă un paricid. Că la cercetări era singur, singur cu partidul lui, singur cum numai un om care a ucis poate fi.

— …Ea n-a vrut să recunoască, a spus că eu am refuzat să sparg nişte butuci, aşa a declarat la poliţie.

Nici nu mai ştiu de ce au ajuns la poliţie. Nici el nu mai pare să ştie…

— …Şi aşa s-a întâmplat nenorocirea, necazu. Ea a plecat din casă, cu fetiţa. Avea şi ea o fetiţă a ei, de vreo 7 anişori, ea a plecat, şi fetiţa cealaltă a rămas în leagăn. Şi eu am crescut, zicea el, tot în leagănu ăla…

— Ce s-a întâmplat cu ea, acolo, în leagăn?

— …Ea a rămas acolo, în leagăn şi, cum ne-am zbătut noi, cum ne-am îmbrâncit acolo, copilul a căzut pe jos. Eu nu l-am văzut, nu ştiu cum s-a întâmplat, după ieşirea lui afară, eu n-am mai văzut copilul, cred că era căzut pe jos, în leagăn nu mai era…

— …A murit din căzătură?…

— …Nu ştiu, poate. A murit peste un an şi ceva, a luat-o de acolo maică-sa, după ce s-a auzit, a venit şi a luat-o, şi a murit la mama ei, după vreun an, poate din căzătură, nu ştiu…

— Vă amintiţi numele fetiţei?

— Nu.

— Ce aţi făcut apoi?

Nu înţelege când, „apoi”. Nu înţelege că am renunţat să-l întreb despre omor şi că vreau să trecem mai departe.

— Am fugit acasă la tovarăşii Costache. Era soţia singură. I-am spus: L-am omorât pe tata. Ea mi-a zis: Stai aici. L-a chemat pe bărbatu-su, care era la partid, mi-a dat un pahar cu apă. A venit şi i-am spus. Mi-a spus să fug repede acasă şi să aştept acolo. Aşa am făcut, am fugit repede acasă. Cred că zece minute a durat. Eu am căutat să ascund toporu. Pe care nu-l mişcasem de acolo. Decât, ce să vă spun, după ce-l omorâsem, mă dusesem la o vecină şi cerusem o luminare. I-am ţinut luminarea aprinsă… Fiindcă eu, totuşi, îmi făceam şi-n penitenciare ideile astea: Cum l-am omorât eu? De ce? Şi astăzi mă gândesc: Cum poate face un om o crimă?

— Şi la ce concluzie aţi ajuns?

— Nu a mai reacţionat creieru. Eu aşa îmi spun. Reţin şi asta, cu Pavel Ştefan, că el de o mie de ori mi-a repetat chestia cu tata. „Mă, ăsta nu e tată, el te-a nenorocit, ţi-a distrus viitoru”. Şi că eu atunci îl credeam un om deştept, şi deci credeam în el. Pentru nivelu meu de atunci el era deştept. Pentru mine, la timpul ăla, era bine pregătit. „Ăsta, dacă era tata, îl omoram. O să te gonească după ce o să te aducă la el”. Şi cu asta, vedeţi, a fost prevăzător, a. ştiut că mă va goni, mi s-a părut că era deştept, şi credeam în el. „Mă, ăsta te goneşte pe tine, mă, eu am auzit despre taică-tu, tu n-o să stai la el, dar atunci nu ştiu unde o să te duci, că să vii la noi o să fie prea târziu”. Era în pragul iernii, unde mă duc eu, era decembrie, doamnă, şi chiar sufla un vânt, cum se spune, de Sfântu Niculae, cu barba albă. Mă duc acum să stau prin gări? Unde să mă duc, că nu mai am trecere la partid, nu mai sunt tot ăia. Era în iarna lui ’47 spre ’48. Nu mai erau, veniseră alţii. Începuseră să curgă valuri spre comunişti, acum, îşi făceau loc, ocupau posturile, eu unde mai găsesc ceva, îmi puneam întrebarea. Şi toţi mi-o puseseră: „De ce-ai plecat de la partid, de ce-ai plecat de la tac-tu?” Când aia, când aia. Şi îmi spuneam: eu sunt un

om nenorocit acum. Atunci m-am văzut în halu ăla, în timpul iernii, fără îmbrăcăminte, fără nimic, ce aveam eu, aveam cinci mii de lei strânşi. Voiam să mă îmbrac cu ei. La cafenea nu mă mai duceam, să-i pierd la jocuri de noroc, că acum mă ţinea din scurt, mă urmărea.

…Nu mai avansează, nu mai iese din impas. Trebuie deblocat şi îndepărtat de sursa acestui ocol înnebunit.

— Vă era frică de el? Vă bătuse vreodată?

— De mai multe ori. Dar nu ştia să bată. Dacă nu apucai să te smulgi din mâna lui, bătea urât. Nu cred eu că mă omora, dar bătea urât, adică dădea unde nimerea.

— Era un om puternic, solid?

— Nu, era cam de talia mea, mai plin, mai robust, mai osos. Eu eram distrofic, nehrănit. Mai slăbuţ. M-a bătut, dar nu de multe ori. De mai multe ori mă bătea mama. Decât că mama ştia şi să mă câştige. Mă câştiga uşor. Ea m-a bătut urât de tot, dar ea era lipicioasă şi ştia să se introducă în sufletul meu foarte uşor. Şi nu avea duşmănie.

Tata era duşmănos. Erau amândoi nişte oameni nervoşi, dar diferiţi unul de altul. Mama, îi plăcea de exemplu băutura. Tata, nu. Tata, cu ţigara, ca mine. În rest, la el se răbda. Şi de mâncare, şi de băutură. Eu nu beau, la fel ca el, dar la noi, să nu se mănânce, soţia mea să nu mănânce ce vrea, bineînţeles că în limitele posibilităţilor, dacă avem, dacă nu…

Vorbim despre copilărie şi despre părinţi ca doi oameni obişnuiţi. Cred că sesizează şi el absurdul fiindcă revine:

— Da, asta voiam să spun, că la părinţii mei n-a existat asta. Să ai ce-ţi doreşti. Am remuşcare atâta, până oi închide ochii, cu tata. Cu mama mai puţin, că cu ea mi-am făcut datoria, eu am îngropat-o, am îngrijit-o. N-o agrea pe nevastă-mea, că e oarbă, că e săracă, n-a vrut s-o iau, că ei sunt şapte copii, n-a vrut-o, dar eu am spus: ea e mila mea. Şi mila mea a fost. Dar cred că şi eu am fost cu ea cum trebuie. E aici de faţă, şi poate să spună, dacă am fost cum trebuie. Am spus: ea e partenera mea de viaţă.

Într-adevăr, soţia lui s-a întors şi s-a aşezat tăcută pe marginea unui fotoliu.

— A ştiut, când v-a luat, cine aţi fost?

— Da. Da, I-au spus mulţi că: poate să te omoare. Şi mama x-a spus. Mama mea a fost prima care i-a spus: E

un om cu care n-ai să stai, o să-ţi tacă ca ta-su, are toate defectele lui ta-su. Şi ei nu i-a fost frică. Sau i-a fost, şi nu s-a manifestat. Dar eu m-am impus la ea. Când am spus „faci lucrul ăsta”, trebuia să-l facă. L-a făcut, a fost supusă. Şi eu am apreciat, dacă mi-a suportat darul ăsta, răutatea asta. Că am răutate, să ştiţi.

Şi n-a existat zi ca să n-am remuşcări. Dar să ştiţi că nu mai am de la un timp. Tot m-am spovedit, tot m-am rugat... Dar să revin la treaba cu poliţia. A sosit poliţia acasă, m-a căutat, m-a pus în trăsură, şi a rămas curtea deschisă. A venit femeia aceea, a luat tot ce a putut de acolo, lină, piei, oi, aveam un cioban, dar nu era acasă. Dacă era, nu se întâmpla nimic. Când am ajuns la poliţie, acolo se primise deja telefon. Chestoru primise telefon acasă de la secretară de partid, venise şi cineva de la Siguranţă, toţi primiseră ordin să aibă grijă de mine. Să aibă grijă să nu fiu bătut. Am simţit eu atunci că partidu are grijă de mine.

...Că, de fapt, acum începe treaba. Acum, când eu intru pe fir cu Securitatea. Directoru penitenciarului de la Giurgiu era fratele lui Teohari Georgescu, Bebe Georgescu. A fost primu’ om pe care l-am întâlnit în penitenciar. Directoru. Se spunea că era şofer de meserie, că lucrase pe taxi, la patron, până la venirea la putere.[1] Nu ştiu dacă în Bucureşti sau în altă parte. Ăsta, cum m-a primit, le-a spus la câţiva: Să nu vă atingeţi de el. Aici, la penitenciar, mă cunoşteau. Erau javre de-astea care mă cunoşteau...

— De unde vă cunoşteau? Şi de ce erau javre?

— Păi, cine ajunge la penitenciar nu e javră? Mă cunoşteau de la partid, din cafenele. Că m-au dus la drept comun, la infractori. Ei m-au primit acolo, gata, m-am simţit liniştit, partidul avea grijă de mine, primeam

1A

pachete, s-au ocupat de mine. Bebe Georgescu îmi spunea: Bă, nu-ţi face griji, te iau cu mine la Arad, după ce te judecă. Nu m-a luat, că am plecat la Văcăreşti. M-a judecat Curtea criminală Bucureşti. Aici nu puteau să mă judece, că nu aveau secţie criminală. Judecătorul de instrucţie a primit ordin să urgenteze treaba şi a rezolvat repede, cu martori, ce-a declarat ăla, ce-a declarat ăla.

Spuneaţi în discuţia înregistrară acum patru ani că s-a scris în ziar. Ce au scris în *Vlaşca liberă*?

— În *Vlaşca liberă* au avut grijă să scrie şi ei cum cerea partidu. Adică îl descria pe tata ca exploatator, că el m-a împins la omor. Că sunt o victimă a exploatării. Eram o victimă. Pe urmă vine Bebe şi zice: Bă, te cer ăştia de la Bucureşti. Pavel Ştefan mă voia la Bucureşti, încerca să facă transfer. Nu aveau dubă, aveau una singură, nu puteau s-o trimită cu mine, decât dacă aveau drum până la tribunal. A rămas că mai durează două săptămâni. M-au dus, am ajuns la Văcăreşti. Când am ajuns acolo, era director unu Mircescu. Şi-a dat ăsta seama că era ceva cu mine. Mircescu era avocat vechi, de carieră, iar comandantul gardienilor era Duman… Duman ăsta nu m-a primit chiar aşa cum trebuie. M-a dat pe mâna lu' unu, Buşnilă, un oltean. Nici ăla nu m-a primit bine, m-a sfidat. Simţeam eu asta. Buşnilă ăsta era prim gardian, fiindcă avea trese, două trese. Cu două erau prim gardienii, cu trei comandanţii, m-a dus la *privinţă*. A zis: Lasă, mă, că te bag jos, nu te bag sus, la etaj, la şerpărie. M-a dus la muncitori, cei care ieşeau la seră. Era bine afară, că mai veneau cu ceva de acolo, de la seră.

După trei zile, sau patru, nu mai reţin, mă strigă la vorbitor. Eu aşteptam pachetul. Când ies, Pavel Ştefan.

— Vă vizita ministrul în persoană?

— Da. Vine Pavel Ştefan să-mi spună: Mai ai niţică răbdare, nu contează când te judecă, unde te judecă. Începem Canalu. Începem Canalu Dunăre-Marea Neagră, şi tu o să fii acolo. Vezi acum să nu mai faci greşeli, să mă asculţi pe mine, să nu şopteşti nimic. O să vină cineva la tine, eu îl trimit. Tot ce primeşti instrucţiuni, să taci, să

păstrezi secretu. Eu am ţinut la tine, nu m-ai ascultat, uite unde ai ajuns. Ţi-am spus că aici ai să ajungi. Eu, că să vedeţi, tovarăşu' Pavel.

— Să nu-mi mai zid tovarăş, mi-a atras atenţia, să nu îmi mai zici tovarăşii., tu nu mai eşti tovarăş cu mine acum. Ai fost. Acum îmi zici domnu' Pavel.

— De ce a spus aşa. Îi era frică?

— Nu. În tot dosaru meu, nici ia proces, eu n-am pomenit nimic de el şi de partid. După zece zile, două săptămâni, apare unu. S-a recomandat Cocoş. Sau nu s-a recomandat, nu mai ştiu.

— Să revenim un pic la Pavel Ştefan.

— …Da, că să nu vorbesc nimic, să am încredere în cine vine, că vine din partea partidului, sunt trimişii lui, oricine ar veni.

— Unde era el atunci ministru?

— Eu cred că la Interne nu era, că la Interne era Teohari, iar adjunct era Drăghici. Deci a venit Cocoş ăsta, aşa s-a recomandat: Bă, eu mă numesc Cocoş. Vezi că pleci în curând de aici.

— Unde plec, că am proces în toamnă. Era primăvara lui 48, iar în mai aveam primul termen de judecată.

— Cum a fost procesul?

— La primul termen, ei au căutat să-mi pună martori falşi. Au fost judecători care au simţit că e fals totu', că martorii sunt falşi. Au trimis vreo trei-patru, nişte ţigani. Ştiţi că începuseră ţiganii să se facă membri de partid. I-au montat ei acolo, dar judecătorii nu i-au luat în seamă, fiindcă era declaraţia mea care spunea tot, era clar. Eu recunoşteam tot. Au putut doar să scoată premeditarea, că nu a fost crimă cu premeditare. A fost un exces, o nebunie. N-au spus ei nebunie, dar asta au înţeles ei din tot dosaru, concluzia asta au tras-o. Au cheltuit mult şi cu avocaţii, am avut mulţi avocaţi, am avut pe unu Matei, pe unu, Costrus, nu ştiu câţi au tras de mine. Până la urmă mi-au dat 13 ani. Ei n-au vrut să-mi dea pedeapsă mare. Dar au zis să nu mai fac recurs, că plec la Canal.

— Aţi plecat deci imediat la Canal.

— Nu, asta e, că n-am plecat imediat. Ce se întâmplă?

Cocoş ăsta a zis că mă trimite, şi după aceea m-a reţinut să mă trimită la Ministerul de Interne. Şi mă bagă într-o celulă. În celulă când te bagă, te bagă cu bătăi, asta-i regula.

Ei voia să vadă dacă rezist la bătaie. Mi-a dat un pumn peste nas, de m-a umplut de sânge şi m-a îmbrâncit într-o celula. Când te îmbrânceau aşa, plin de sânge, nu te mai bănuiau oamenii.

— Pentru ce să te bănuiască?

— Eram trimis în celulă ca să raportez despre ce discută ceilalţi deţinuţi. În special politicii. Dar nu mă atenţionaseră dinainte despre pumn. Când am intrat acolo, aşa, cu sânge pe faţă şi îmbrâncit, m-au întrebat imediat pentru ce sunt acolo. „M-au prins cu nişte manifeste”, spuneam. Deci mă trimiteau să tom şi câteodată să instig. Eu, sensibil la nas, mi-a curs sânge. I-am şi spus lui Cocoş: – Păi, mie dacă-mi mai faceţi de-astea, uite ce mi-a făcut plutonieru ăla.

— Las, mă, fir-ar mama lui a dracu’, că n-ai să-l mai vezi. În celulă acolo, că să ascult. Toată treaba e că venise un lot de ardeleni. Am stat acolo toată noaptea, şi a doua zi m-au chemat. Asta aveam de spus, ce fac ăia, ce vorbesc. Se mirosise că se dau grade în miliţie, că încep transformările. Ne-au adus mâncarea, ne-au băgat-o pe vizetă. Ei au mai fost chemaţi, pe mine nu m-a chemat nimeni. Mă făceam că mă mir, băteam în uşă: Pe mine nu mă cheamă nimeni, stau aici aşa?

— Stai acolo, că stai bine, strigau, o să stai mult. Auzeau oamenii că o să stau mult. Aia de pe coridoare nu ştiau ce caut eu acolo, nici şefu’ de coridor, nici nimeni de la subsol, nici şefu’ de pe secţie. Se schimbau des între ei, că aveau grija asta, să nu prinzi rădăcini nicăieri, erau foarte iscusiţi. Când m-au chemat clupă-masă, am zis că nu vreau să mai stau aici, nu mai stau. A apărut Cocoş ăla: Mai stai în noaptea asta, că n-ai aflat nimic. Dar ardelenii vorbeau ungureşte, nu aveam ce să aflu.

— Dom’le, eu nu ştiu o boabă ungureşte, le-am zis, nu înţeleg nimic. Ei erau români, dar vorbeau ungureşte, înţelegeţi?

— Păi ce mama dracu’ facem, dom’le? spunea Cocoş. Şi unu-i zice: – Păi mută-i în camera cu microfoane. Aveau doar o celulă cu microfoane, mai târziu au băgat pe microfoane, dar acum aveau doar o cameră cu instalaţia asta.

— Bagă-i acolo, a zis. Acolo puteau să vorbească şi engleza, orice vorbea se înţelegea. Dar eu n-am putut să fac nimic. M-au chinuit, m-au bătut degeaba, mi-au dat degeaba pumnu’ şi picioru’ ăla, eu n-am ştiut că ăştia ştiau ungureşte. Ardeleni, dar n-au vorbit româneşte o boabă. M-au scos şi m-au trimis la Văcăreşti. Aveau nevoie unii la dreptu comun. Eu că nu, nu mă mai duc. Ma feream să mă bage cu dreptu comun, n-am cu dreptul comun nimic, să nu mă folosească acolo.

— Ce trebuia să faceţi la dreptul comun?

— Eu ştiam ţigăneşte aproape la perfecţie. Acum nu mai ştiu să vorbesc, dar atunci ştiam. Voiau să mă bage într-o afacere cu ţigani. Erau nişte ţigani de la Urziceni cu nişte crime, nu ştiu ce. Dar eu evitam să mă bag la dreptu comun. Adevăru este că în penitenciare tot dreptu comun ţinea la mine. Le apăram drepturile, la recidivişti, formam o brigadă şi le ceream drepturile: mâncare şi normă. Acolo unde erau ei, eu le ceream să respecte obligaţiile. Să fie cuminţi, să nu facă agitaţie, şi treaba mergea bine. Nu le tăiam pachetele, nimic. La rechini asta trebuie: le dai mâncare, şi toată treaba merge bine. Chiar dacă miroseau că sunt informator, ştiau că nu le fac rău la niciunul. Dacă jucam barbut şi ne prindeau, eu îi scăpăm şi pe ei. Ei, dar a început pe urmă calvaru cu mine, că eu am rămas cu pedeapsa de 13 ani. Adică mi-au dat o hârtie să renunţ la recurs. „Gata, pleci la Canal”, au zis. Cu prima cursă, în aprilie. Dar comandantu a fost schimbat, iar Duman, şefu’ gardienilor, nu m-a băgat pe prima cursă. S-a spus că Duman merge, dar nu şade decât vreo două-trei zile, că va fi înlocuit de un alt comandant, şi acolo nu se ştie ce va fi.

Până la urmă pe Duman ăsta l-au şi arestat, că aveau informaţii că bătuse comunişti. Era pe lista gardienilor vechi care se purtaseră rău cu comuniştii. Dar când s-a plecat la Canal, nu m-a luat şi pe mine.

Când a auzit Teohari Georgescu că eu n-am plecat, a venit la Văcăreşti. Atunci l-am şi cunoscut eu prima oară. Ce *se* întâmplase? Duman nu mă luase, fiindcă văzuse în dosaru meu că eu am un termen în aprilie. Era un avocat, Costin, din Bucureşti, care făcuse apel. Venise la mine şi spusese: Las că te scot. Era trimis de Cristache Vasile. Ei vorbeau între ei, dar nu ştiau unu de altu' şi aşa s-a făcut o încurcătură la dosar, şi a apărut termen în dosar, de n-am *putut să* plec cu *prima* cursă. A rămas să plec cu următoarea. Venea de la Aiud o cursă cu asimilaţii politic. Nu politici, ci asimilaţii politici.

— Ce înseamnă asta?

— Asimilaţii politic erau cei cu trecerea frauduloasă a frontierei. Mai mult tentative, că nu erau prinşi pe graniţă. Erau chiar unii care veniseră în ţară, şi au fost prinşi la graniţă, şi au fost asimilaţi politic, şi erau trimişi la Canal. Deci, cu această cursă trebuia să merg eu. Acolo, când am ajuns, era libertate. Nu erau ţăruşi, nu erau sârme, nu era nimic. Se dormea în corturi. Eram deodată în libertate, câmpu cât vezi cu ochii, şi nicio împrejmuire.

— V-aţi simţit bine?

— Da, era libertate, începeam să construim, nimic nu era făcut. Şi Duman ăsta, care dirija tot. Duman n-a rezistat decât o lună. O lună şi ceva, două luni. Într-o dimineaţă, pe la ora 10, a venit în locului un ţigan. Un fost clarinetist la fanfara 2 grăniceri, şi bolnav de plămâni, galben, palid.

A venit civil. Între timp a venit de la partid din Constanţa unu şi a zis: Tovarăşu' Duman, mata dai în primire tot ce ai aici. Da' nici n-avea ce să dea în primire, nu era dosare, nu era nimic, n-avea unde să facă o grefă, un birou. Dar era mâncare bună. Iar deţinuţii, liberi. Le şi spusese la toţi: Pleci pe a ta răspundere. Te prinde, bine, nu te prinde, bine. Deşi Securitatea sosise. Albon sosise.

— Cu ce se ocupa Augustin Albon[2] la data aceea?

— El era cu paza. Cu batalionul de grăniceri împânziţi pe toată raza Canalului.

Ei, da, era deja vrenit. Când au venit primii de la Aiud, rebegiţi, limofte ăsta, noul şef, nici nu luase în primire. Nici nu ştia ce e cu el. Şi atunci, că eram pe acolo, eu m-am lipit de ei. El zicea: Aici trebuie să facem noi brigăzi, să punem brigadieri. Şi eu, pe lângă el. Întâmplarea face că venise de la Aiud, odată cu asimilaţii politici, cu frontieriştii, ţiganu' ăsta.

— Care ţigan?

— Îl ştiţi, că eu cred că la ăsta nu i se uită numele, ăsta e în istorie, e faimos.

Şi el a fost ca şi mine, nu mai voia să iasă din închisoare, nu mai voia să trăiască afară, că-i era frică să nu-l omoare. Şi mie îmi era frică, nici eu nu aş mai fi vrut să ies. Vorbesc de Marin Stănciugel.

— Cum arăta acest Marin Stănciugel[3]?

— Un ţigan solid, un Hercule, fierar de meserie era el.

— De ce era închis?

— O omorâse pe nevastă-sa dintr-o singură palmă. Aşa zicea el, eu nu ştiu. El zicea că doar o palmă îi dăduse. Eu nu am citit dosarul, nu ştiu. Dar n-avea interes să mintă. Şi s-ar putea o palmă, cum era el solid, să-i fi dat, să fi căzut, şi să se fi lovit la cap. Cu palma lui grea…

CANALUL:

„VENEA ACUMA DUBE, DUBE, DUBE"…

— Deci primii oameni ajunşi la Canal au fost colonelul Albon, directorul de lagăr, Timofte, şi, foarte

---

2 Colonel de securitate, originar din Turda.. Numele lui apare în evocările a numeroşi supravieţuitori ai lagărelor de muncă din primii ani ai comunismului. Informaţiile despre atribuţiile lui sînt contradictorii. Ştim sigur că era un cadru moştenit de la Siguranţa „burgheză" şi că în perioada canalului a fost director al Centrului de coordonare a coloniilor de muncă din regiune.

3 Şi numele brigadierului Marin Stănciugel este foarte cunoscut printre foştii deţinuţi politici. Exemplu: Remus Radina, Testamentul din morgă, München, 1981.

curând, cu transportul de frontierişti de la Aiud, Marin Stănciugel. Iar dumneavoastră eraţi pe lângă acest Timofte…

— Am venit la Canal nu cu prima, dar cu a doua cursă, cea care venea de la Aiud. Era în 15 iulie 1949. Primul lagăr a fost cel de la Poarta Albă. De acolo au pornit celelalte. Iar eu eram aciuiat pe lângă comandant aşa, ca un căţeluş, îi spuneam să facem aia, să facem aia. Şi lui Marin Stănciugel i-am spus: Vrei să intri brigadier? La început ăsta era un ţigan prostănac, şi am zis că-l manipulez eu cum vreau. Îl manipulez cum vreau, zic, îl propun pe-ăsta. Era de culoarea lu' ăsta, Timofte Gheorghe, o să-l accepte. Pe Timofte ăsta, şi pe el îl ştie toată ţara. Am zis în gându meu, decât să pun un deştept, mai bine pun un prost. Aveam un interes al meu, să nu pun un deştept, şi să mă înlăture pe mine. Aveam şi eu nişte profituri acolo. Şi spun: O să fie impunător, domnule, nu vedeţi ce colos de om e?

— Ce-l propuneaţi?

— Îl propuneam prim-brigadier. Că veneau brigăzi, începeau acum să curgă brigăzi. Venea dube, dube, dube. Venise vreo două sute şaizeci de oameni, Pe urmă au venit pari de salcâm. Totul se făcea în ordine, dar nu veniseră încă la trasat. Într-o zi am plecat la trasat, tot în ordine. Cu ingineru Ionescu, cu arhitectu Joja, deţinut, unii spuneau că ar fi rudă cu Atanase Joja, ministrul de Finanţe, de mai târziu, da' eu nu cred că era rudă. Se făceau acolo comentarii mai multe între intelectualii ingineri. Că erau intelectuali. Când aude comandantu zice: Păi o să facem peste o sută de brigăzi, că uite, vine dube, vin curse. Şi am plecat cu trasatu. Trasam de dimineaţa, din zori şi până seara. Era primăvara. Câmpu, cât vedeai cu ochii, era gol. Era semănat pe o parte cu floarea-soarelui, răsărise şi era mărişoară, pe altă parte nu răsărise nimic. Şi am închis, şi într-o zi, după trasare, totu' a fost împrejmuit. O sută şi ceva de oameni erau la lucru, fiecare groapă, fiecare stâlp de salcâm era pus de câte unu.

…Acum, că împrejmuiserăm, au început să sosească

materiale pentru baracamente. Şipci, carton, tot ce trebuia, pentru acoperişuri. Şi discuţii: că tencuite, că văruite. Tocmai că aici am câştigat eu mult! Aici l-am câştigat eu pe Teohari.

— Pe ministrul de Interne?

— Pe el, doamnă. Că eram şmecher. L-am auzit eu pe dl Joja, zice: Uite, mă, ai dracu', aduce varu de la Câmpulung Muscel, când aici Dobrogea e plină de calcar. Se pot face cuptoare, şi de var, şi de cărămidă. Eu ştiam că vine Teohari, şi cum a venit la mine, i-am spus, noi trebuie să facem aici cutare şi cutare. Asta-i, că tot ce auzeam, băgăm la bilă.

— Dom ministru, zic, treaba e că noi trebuie să facem var aici.

— Da' unde, mă, se mira, avem se>aţiu? Ca să nu zică că nu s-a gândit că avem calcar, zice „avem spaţiu?" – Avem, mai întindem plasa, avem câmp, facem cuptoare pentru cărămidă, facem aşa, aşa…

— Aha, făcea, mă, Timofte, ai aici un om, mă, ascultă-l, consultă-te cu el, ăsta e omu' tău de bază.

— Da, zice Timofte, l-am ascultat, că am pus şi brigadier după cum mi-a spus el. (Şi i l-a arătat pe Stănciugel.) Pe el l-am ascultat. Că era prostănac şi Timofte ăsta. I-i arată pe Stănciugel, că era solid şi gras, nu ştiu ce mâncase el la Aiud.

— Ce făcuse el până atunci, acest Stănciugel?

— Primise 7 ani, şi executase 2. Lucrase la dreptul comun.

— Dar ce făcuse, de îi era frică să plece din închisoare?

— Întâi a primit ordin să nu plece. Să rămână acolo, să le facă servicii. Dar de la un timp nu mai acţiona nici el.

Primise nişte scrisori. În lumea interlopă astea se numesc *exive*. Primise aceste *exive*, adică bileţele, că dacă iese, o să fie omorât, ameninţări cu moartea. Şi nu una, două, trei, ci multe, le lua miliţia, pleca cu ele să vadă de unde sunt, să cerceteze scrisu, cine *îl* ameninţă pe ăsta, îl *căuta*. *Până* la urmă eu am auzit prin '57 că l-au omorât tot

ai lui, hoţii lui. Tot deţinuţi mi-au spus. El era de prin Mehedinţi, nu ţin minte comuna, o ştiam şi pe aia. Şi, ca să mă întorc, el nu făcea o mişcare fără să mă întrebe pe mine.

— Ce ştiţi despre deţinutul care a fost ars în cuptor de Stănciugel?

— Asta s-a întâmplat când a fost treaba cu cărămida. Acolo lucrau ţigani ardeleni, care dădeau randament la cărămizi. Stănciugel a avut o ceartă cu ei atunci. Pe mine a venit plantonu' şi m-a sculat la unu noaptea. Eu nu l-am văzut mort. Dar îl văzusem devreme, şi de atunci nu l-am mai văzut. Ţiganu' zice că pe el l-a jignit, tot cu culoarea, ceva, l-a făcut ţigan. Alţii, le-a fost frică, şi când au fost cercetări, ce a vrut ţiganu' să spună, aia au spus. Fiindcă cercetare s-a făcut de formă, după aceea. Dar putere avea deplină, să ştiţi. Putea să-l omoare, nu-i ţinea nimeni cont. Ca să vedeţi un lucru, dimineaţa au căutat la număr, ieşea exteriorul afară şi ce rămânea, adunat, trebuia să iasă număru exact, trebuia, dacă a evadat, să fie urmă de evadare, umblă, caută-l, mult nu se putea îndepărta nimeni. Şi pe ăsta, la fel, unde e, o zi întreagă s-a căutat, dar eu îi spun comandantului plin, dimineaţa: A ars, dom'le, e ars în cuptor.

— Să nu spui o vorbă, îmi spune, îl dăm evadat. Că este evadat. Dispărut. De unde, dom'le, a dispărut, că n-a ieşit în exterior.

— Stănciugel l-a aruncat în cuptor?

— Nu ştiu, amănunte nu pot să dau nici eu, dar există în cărţi scrise de deţinuţi care au fost acolo şi au văzut.

r t f /

Unul, Varga, a fost acolo şi a avut doi ţigani, tot ardeleni, din Turda. Nu se ştie, pentru că s-a petrecut noaptea. Doi ţigani din Turda erau de serviciu în noaptea aia, ca să bage foc la cuptor. Ieşeau flăcări, nu mai ieşea fum, ci flacără mare, verzuie. Ardeau butuci de salcâm, de doi metri. Eu cred că ăştia doi au făcut-o, că ţiganu' singur nu l-a adus el acolo, să-l arunce. Părerea mea. Dar când a venit Procuratura Constanţa, i-a interogat pe ăştia, mi-a

spus Marin Stănciugel: Tu să nu spui că ţi-a spus cineva că a mirosit a carne friptă.

— V-a cerut Stănciugel să nu spuneţi asta?

— Da. Fiindcă a mirosit urât, aşa, toţi care au ieşit au putut să simtă. Ieşeau la W.C. deţinuţii, iar W.C.-uriie erau în spatele barăcilor. Barăcile erau deschise noaptea, şi plan toanele păzeau. Toţi care au ieşit să-şi facă nevoile în noaptea aceea le-a mirosit. Pe mine m-a sculat plantonu': Ţăndărică, scoală, mă, că miroase aici, chiar în spate. Când m-am dus eu în spate, miros, miros, dar sfârâia nişte oase. Ţiganii de la foc nu mai erau acolo, la cuptoare, erau plecaţi. Şi atunci am tras eu din foc o labă de picior de om.

…Am împins la loc în foc laba aia şi m-am dus la Stănciugel la cameră. Şi el avea camera lui acolo, se zăvorea înăuntru, şi eu la fel, dormeam zăvorât, că ne era frică că vine cineva şi ne omoară. Că aveam frică de toţi. Marine, zic, deschide, eu sunt, Ţăndărică. Nu se culcase ţiganu'. Nu-l lua somnul.

— Măi, Marine, mă, cine arde, acolo, că e un os, dacă n-or fi două-trei? cred că ţeasta arsese toată, era un os de la picior, l-am tras eu, dar l-am împins la loc. – Nu-i nimic, bă, ţi s-a părut ţie, nu-i nimic. Du-te, mă, şi culcă-te. E Varga acolo? Nu e, zic. E Tiberiu. Da' Tiberiu ăsta era la al treilea cuptor, acolo unde ardea nu era nimeni. Dimineaţa, când nu ieşea numărul, i-am spus comandantului.

— Să taci din gură, mi-a spus, nu sufli o vorbă, n-ai văzut, mă auzi, nu sufli o vorbă. A venit o comisie de procurori, doi au vorbit cu comandantu… Asta a fost…

Şi astea sunt lucruri pe care le-au mai mirosit oamenii, doamnă. Dar sunt lucruri pe care n-au putut să le descopere. N-aveau cum.

— Ştiţi numele celui ars[4]?

— Atunci îl ştiam. Prima oară a apărut că a fost maior de armată. Pe urmă s-a spus că e profesor. Care a fost

4 Printre /ostii deţinuţi politici se ştie că acesta se numea Dragoş Rambela, era un „frontierist", bucureştean, fiu de general, locuind pe lingă biserica Elefterie şi avea în jur de 30 de ani. (Cicerone Ioniţoiu, interviu cu autoarea)

realitatea, nu ştiu. Dar la brigadă se ştia. Ăsta era Stănciugel.

Eu îl numisem. Şi ca brigadieri numai ţigani puneam: Epurau, Badea.

— Dumneavoastră ce fel de şef eraţi acolo?

— La Canal era un corp tehnic. Că se zicea că era autoconducere. Ăştia erau termenii. Dar nu se făcea autoconducere. Propuneam eu, şi propunerea era ca şi hotărâre definitivă. Dar nu se poate zice că făceam noi ce voiam. Aveam tehnicieni, desenatori, normatori, de toate categoriile. Absolut. Se făceau şedinţe, participam la şedinţele astea. Eram aşa, omul administraţiei printre ei toţi, venit printre primii.

— Când aveau loc asemenea şedinţe, dacă toată ziua se muncea şi-i însoţeaţi pe deţinuţi?

— Seara. Brigadierii separat, noi separat, aveam mereu şedinţe. Venea un educator politic, raportam ce metri cubi s-au făcut acolo, cât s-a excavat, cât a rămas, fiecare brigadă venea cu informarea de afară: civilii pe şantier, săpături, încărcături, spart de piatră. Mi-a venit timpul şi mie să iau o brigadă în primire. Cu o săptămână înainte a venit Albon şi mi-a spus că vine o brigadă de 86 de persoane, şi că să iau în primire. Eu nu eram brigadier, şi căutam pe orice cale să nu fiu brigadier. Dar brigada mi s-a dat obligatoriu în sarcină. Albon mi-a dat sarcina asta. Mai târziu o să revin, dar să iau acum sarcina lui Albon, care mi-a clat-o. Zice: Dacă nu iei, te-a luat mama dracului, aici nu mai stai. Zic: o iau şi o să mă descurc eu. Când a venit r cursa, noaptea, dimineaţa, mă cheamă gornistu.

— Cum adică?

— Adică numai aşa comunicam. După sunetu goarnei ştiai pe cine cheamă. Dacă îl chema pe Stănciugel, sau pe altul, sau pe mine. Comandantu a zis: Să vie Ţăndărică la poartă. Te duci la *hâş*, îmi zice comandantu, şi iei în primire o secţie. (Primele 32 de barăci au fost o serie, era majoritatea de drept comun. *Hâş* şi *ge* luau politici.) Te duci şi preiei o brigadă acolo. Brigada 8 o preiei tu. Vezi că cu ăştia mergi la spart de piatră. Când am intrat înăuntru,

doamnă, am văzut numai feţe fine, bătrâne, nu cunoşteam pe nimeni.

— De ce trebuia să-i cunoaşteţi?

— Nu trebuia, dar vreau să spun că la drept comun cunoşteam, aici nu ştiam pe nimeni. Dar şi! a politici, sau asimilaţi, când intram în vorbă, primu' lucru care-l întrebam, care e din Giurgiu?

— Care eşti din Giurgiu? Nu era nimeni. Ca să răspundă pe urmă unu, să mă tragă de mânecă: – Sunt din Giurgiu.

— Cum te cheamă?

— Tomescu.

— Ia vino, bre, încoace, zic. L-am băgat în cameră. Aveam cameră de brigadieri, vizavi era baia.

— Aici o să fie camera mea, ia zi, bre, de-al cui eşti din Giurgiu?

— Tomescu. Familia Tomescu, de avocaţi, auzisem de ea. Omu era în etate. Toţi erau în etate, unu fusese colonel de contrainformaţii, băgat la criminali de război.

— Aici, zice, sunt numai ofiţeri: generalul Paul Teodorescu, amiralu Tăutu, generalul Atanasiu, Pretorian, medic. Pe toţi îi descoseam: Ce ai făcut, bre? O săptămână, cât am lucrat la piatră. Cereau normă. Dar mâniţele lor erau prea fine. În prima zi au făcut toţi băşici. Mâinile erau fine. Au făcut băşici, de la ciocane, de la baroase, să iei baros de zece chile, să loveşti cu el într-un bolovan de granit. Săreau scântei, şi nu se sfărâma. Norma era un metru cub de om. Iar ei au făcut toţi împreună un metru cub în prima zi. Şi am mai spart şi eu pe lângă ei. Nu era uşor. Norma era un metru cub de piatră spartă. Era imposibil un om bătrân să facă norma asta. Colonelu Tomescu, prinţu Sturză. Era unu, prinţul Chica, avea o bască. Şi avea pe bască stema regală… Şi i-am rupt-o. Aşa de rău am fost, doamnă. Eu zic că asta a fost…

— Nu mai eraţi regalist?

— Gata, îmi trecuse complet, nu mai eram regalist, nu mai eram nimic, eram ateu, nu mai credeam în Dumnezeu, în nimic. Nu mai credeam decât în partid,

doamnă.

— Nu mai aveaţi remuşcări, îndoieli…

— Nu mai aveam nimic, gata. Totu’ îmi trecuse. Ce era la mine, era o teamă ca nu cumva să se întoarcă roata, şi ce o să păţesc. Singura teamă pe care o mai aveam. Nu de Dumnezeu. De Dumnezeu nu aveam frică. Frică aveam de schimbare.

— Şi credeaţi că se putea schimba ceva?

— Da, *Sigur*. *Au început nişte manevre*, *veneau trenuri*, eu cel puţin vedeam trenuri, şi politicii vedeau şi vorbeau. Treceau trenurile spre Marea Neagră de la Bucureşti, se făceau nişte manevre, era reînarmarea Germaniei. În ’50, Germania se reînarma, cu Adenauer, urmăream ziarele.

— Era voie să aveţi ziare?

— Ei, nu. Cu ziarele, dacă aveam oftică pe cineva, introduceam un articol la el, şi îl întrebam de unde îl are, şi-l terminam cu bătaia. Se dădeau ziare, dar nu lor, lor le citeam articolul de fond. Eu am spus să nu pătrundă ziarul acolo, la ei, în baracă. Doar ce le dădeam noi. Se citea, se repeta de două ori.

— Este adevărat că închisorile din România erau singurele în care se interzicea cu desăvârşire lectura? Unde s-au interzis cititul şi scrisul?

— Era interzis, sigur. Decât atunci când trebuia să se facă propagandă, să se citească ce voia regimul, ce voiam noi. Asta, ce voiam noi se citea, doamnă. Ni s-a cerut să le citim chiar. Ni s-a cerut. Dar nu mergea. Le-am citit deci, şi i-am spus lu’ comandantu: Domnule, eu degeaba le citesc, eu le citesc şi ei, nu pot să folosesc expresia pe care am folosit-o, ei fac pârţ, zic.

— Păi, zice comandantu, le spui să fie atenţi.

— Le spun da’ dacă ei se uită la mine şi închide ochii, că nu vrea să mă vadă? Pe deasupra, mă uitam la ei săracii, că erau obosiţi. Şi a doua zi, pe şantier, făceau două sute de grame de piatră. Ei încercau, săracii, să facă, de multe ori mă uitam la ei că încercau…

— Totuşi îi băteaţi. De ce?

— Mie mi-a căzut ochii pe unu care m-a luat pe mine, zice, culoarea, că aş fi adică ţigan. M-a deranjat pe mine chestia asta: Vedeţi ce oameni coloraţi ne dirijează? a zis la altu'. M-a deranjat că m-a făcut ţigan. Aveam ţigani destui, Stănciugel era tot ţigan. Eu nu eram, dar m-a deranjat pe mine. Eu, ca să mă iubească comandantul mai mult, că ştiţi că fiecare naţie ţine la ai lui, i-am spus că sunt ţigan. Dacă tot aveam posibilitate, aveam mai multă trecere ca ţigan decât ca român, atunci i-am spus lu' comandantu că sunt ţigan. Şi atunci ăsta, care fusese căpitan de artilerie, făcuse studii pe la Berlin, o perfecţionare, ceva, sau toată şcoala, nu ştiu, m-a atenţionat cu culoarea. Era solid, un om solid. L-am înjurat, i-am dat câteva cozi de lopată. Adică, ce mai, i-am dat câteva cozi zdravene, mi se pare că la o mână, nu s-a apărat bine şi i-am fracturat osu'.

— Cum îl chema pe omul acesta?

...El a intrat în conflict cu mine o singură dată. Dar eu am continuat, nu l-am lăsat aşa. Intrase pe urmă să facă o şcoală de dulgheri, nu l-am lăsat nici acolo şi le-am spus: – Nu-l suport pe ăsta, că m-a făcut cioară, fir-ar mama lui a dracu'.

— Las, că nu-l lăsăm, comandantu, te ţii de el, e-n sarcina ta, faci ce vrei cu el. Aşa mi-a spus: „Faci ce vrei cu el". Până au făcut o brigadă de cărămidari. Că acolo s-a întâmplat cu un profesor de politică naţională, tot de la Aiud, venise cursa cu el. Am dat brigada în primire la un ţigan, Epuran. Şi comandantului i-am spus că i-o dau ca să scap de brigada asta, că nu se făcea nici planu, poate ţiganu' scoate ceva de la ei. Îi bătea ţiganu', îi bătea Epuran mult mai rău ca mine. Că nu făceau norma. Dar norma nu se putea face. Cum s-o facă? Cu un sote de morcovi? Poate dacă le-ar fi dat şi carne, 4.000 de calorii, nu 2000, dacă le avea şi pe alea. Dar nu le avea.

— Dumneavoastră credeţi că aveau 2000 de calorii?

— Nu, nu. Nu le avea. Mai întâi că se fura, raţia cea mai bună, grăsimea, o lua dreptu comun. La dreptu comun se întâmpla să atingă norma, dar la ei, imposibil. Cu ştire se făcea treaba asta, nu că se fura cu neştiinţa lor, nu, era

ştiută de toţi. Era dispoziţie să-i extermine… Nu aveau cum să atingă acele calorii. Am vorbit o prostie. Poate din gărgăriţele alea care pluteau deasupra să le atingă. Dar nu.

— Când s-au făcut, în 1968, anchete despre Canal, s-a spus acolo de martori, că în iarna ’52—53, au murit peste 70 de deţinuţi doar la Cernavodă. În 23 februarie ’53, un raport al Procuraturii Constanţa vorbeşte de 10 morţi într-o singură zi. Iar alţii vorbesc curent despre 30 – 40 de morţi. Este posibil să fi murit iama, în lagărele de la Canal, şi câte 30 – 40 de oameni pe săptămână?

— Mureau, iama, şi câte 40 – 50 pe săptămână, dar ei nu erau mulţumiţi că mureau doar atât, că trebuiau să moară şi mai mulţi.

— Cum îl chema pe omul acela pe care l-aţi persecutat, i-aţi fracturat osul, mai ştiţi?

— Da, îl chema Sari, Gheorghe Sari.

— Spuneţi-mi cum îi băteaţi. Săreaţi la ei aşa, din senin, şi îi luaţi la bătaie?

— Erau acolo pentru exterminare, doamnă. Îi băteam din orice. Că nu făceau norma, că se odihneau. „Ce-ai făcut până acum?” şi invocai motivul. „Ai trăit, te-ai dus la Paris, la Istanbul, la Barcelona”. De astea, pe care ni le dădeau ei în instrucţiuni: „Ăştia s-au distrat prin baruri, pe la Barcelona, ăştia sunt filfizonii României”. Iar eu eram înrăit împotriva burghezimii, la maximum. Eram eu înrăit, nu că mi se cerea. I-aş fi omorât pe toţi, dar aveam frică să nu se schimbe regimu. O dată l-am chemat pe Paul Teodorescu la mine şi mi-a spus: Măi, băieţele, e păcat să-ţi distrugi tinereţea aşa. L-am spus imediat la comandant. De ce l-am spus? Deci vreau să spun că era de la mine, nu că ne învăţau ei.

— Se organizau, totuşi, cu brigadierii, şedinţe de îndoctrinare?

— Dar s-au dat şi filme, ca să se prindă răutatea de noi. Lucru ăsta se făcea, să ştiţi. Făcusem o baracă, repede, se făcea totu’ repede, în câteva zile, fiindcă erau mâini multe de lucru, şi au adus filmu’ ăsta pentru toţi

brigadierii. El era pentru toată colonia, dar în special brigadierii trebuiau să-l vadă şi să se umple de ură pentru cei care se aflau în colonie. Acolo în film era Antonescu cu o parte din generali din cei veniţi în colonie, cu săgeţi îndreptate spre ei. Ni-i arătau, ca să ştim pe cine trebuia să chinuim. Şi se făceau comentarii. Într-unu era Paul Teodorescu cu generalul Antonescu. Se spunea în film, în comentariu: „Criminalu cutare în timp ce face cutare”. Vă daţi seama după film ce răi eram? Ni se spunea: „Să-i întrebaţi ce căutau ei în Uniunea Sovietică, ce au căutat peste Nistru? A aparţinut vreodată României Nistru? Voi aţi învăţat geografie, aţi învăţat istorie, a aparţinut Nistru României?” Ne întreba pe noi. Majoritatea nu învăţasem nici istorie, nici geografie. Că nu punea un om cu cultură brigadier. Nu pun la socoteală ce s-a făcut la Galeşu, că aici nu erau brigadieri dintre ei.

— Ce s-a făcut la Galeşu?

— Acolo s-a găsit metoda, să se pună oameni culţi ca brigadieri, adică dintre ei. Era unul, Petrică Gârliceanu, care lucrase la kilometrul 31. La şedinţe participam şi eu, cu ei. Le mai dădeam idei, că eram inventiv. „Cum, dom’le, eu pe generalul Mociński am putut să-l corup, şi dumneavoastră nu puteţi? Pune brigadier dintre ei, nu unu de drept comun, să se omoare ei între ei. Da’ nu puneţi din căpetenii, vârfuri, cum ar veni. Puneţi de mai de jos, decât să fie deţinut politic”. Şi s-a întâmplat şi aşa. A mers şi aşa. A dat roade. Că ei ziceau că nu. „Păi ce, zic, numai ăla care omoară pe ta-su poate să omoare?” Şi mi-a dat dreptate că aşa e. Nu trebuie să mergi pe premiza că numai ăla care a omorât poate să omoare. La Capu’ Midia, acolo, când era comandant Zamfirescu, spunea: – Bă, trebuie să punem brigadieri de la drept comun, că ai lor nu fac ce trebuie.

— Lasă-i, dom’le, că să vezi dumneata că, dacă e de-ai lor, mai ai dracu’ se fac. Să vezi dumneata ce iese. Că el cerea brigadieri de la drept comun, fiindcă zicea că n-are ce-i trebuie.

— Şi dvs. aţi venit cu ideea să pună dintre ei…

— Selectaţi cu atenţie însă, doar să sune la ureche că

e de-ai lor, că uite, pe mine m-a făcut ţigan, pe Stănciugel, pe Epuran, pe Badea, brigadieri ţigani, ne făceau ţigani, uite ne conduc ţiganii. De-aia fac rele, că sunt ţigani. Lasă-i să facă şi ei, care nu erau.

— Când s-a luat iniţiativa asta?

— Au fost Burghişan Petrică, la Galeşu, Zamfirescu la Midia, Liviu Borcea tot la Midia. Ăsta, când a venit prima dată, a făcut un curs la Poarta Albă, de o lună. El a apărut de la Salcia cu Pavel Ştefan. Pe timpul lor s-a experimentat metoda asta, să punem brigadieri dintre ei, ca să-i corupem, *atunci*, *la început*, *în '49 – 50*.

— Cum vă mai asmuţeau împotriva lor? Mai erau şi alte metode?

— Da. Multiple. Aveau mai multe. În primu' rând, fără să ne arate imagini, la şedinţele cu brigadierii: 80 – 100 şi ceva de brigadieri şi tot comitetu, ei asta spuneau: „Vedeţi că avem pe cutare *aici*". Ei au încercat, au crezut că acolo, la Poarta Albă, dacă-i bagă câte 5 – 6 mii, într-o lună îi omoară brigadierii pe toţi. Şi pentru asta brigadierii trebuia îndoctrinaţi. Comandantu nu prea avea papagal politic. Nu era cursiv. Era unu, Mihalcea, ofiţer politic. Ce ne spunea ăsta? „Trebuie să le cunoşti funcţiile în viaţa civilă". îi luai pe fiecare. Dar ţiganu', Badea, nici nu ştia să scrie. „Ce funcţie ai avut în viaţa civilă?" îl întreba. Omu îi spunea: „Am fost avocat, profesor, ofiţer de carieră". Fiecare ce a fost. El îi scria acolo, da pe urmă nici el nu mai înţelegea ce a scris. Nici nu-i interesa pe ei să ştii carte. Tu scriai avocat şi pe urmă, la îndoctrinare, ofiţerul politic îţi spunea: „Păi avocaţii ăştia a avut averi". Asta era îndoctrinarea. Ură. Să bage ură. Pe urmă: „Da' ta-su, ce-a fost? Moşier? Păi câţi copii a fost? Aha, unu, păi a avut un copil, l-a trimis la Paris, l-a trimis la Londra, tu ştii unde e Parisul? unde-i Londra? Tu n-ai putut să te duci, el a fost". Ei aveau de-a face cu oameni reduşi mintal, total. Dacă simţeau că unul e mai isteţ, nu prea le trebuia, să ştiţi. Trebuia să joci şi teatru. Dacă erai mai isteţ, făceai şi pe prostu, ca să mai rezişti aşa. De exemplu, să ştii să-i linguşeşti. Cum se întâmpla cu pachetele confiscate.

Veneau pachete. De unde să fi văzut ţiganu' jambon, icre negre, de Manciuria? Era unu, Frangopol, săracu', din Constanţa, un bătrân moşier, cu moşii în Dobrogea, după cum se spunea, care avea vreo două dosare. Era un om mărunţel. Asta, când primea pachetu, nu Iu: mai nimic din el, n-avea voie aia, n-avea voie ailaltă, şi pleca cu traista goală. Şi nu se returna nimic, se confisca, se dădea la brigadieri. Mâncam noi. Şi atunci, nu se trăia bine? Eu am mâncat acolo ce n-am mâncat în viaţa mea. Încă veneau şi-mi cereau. Aveam eu miliţienii mei, care aveam o simpatie pentru ei. Lor le era frică să iasă cu pachetele afară, că se turnau între ei. Aşa că aveau posibilitatea doar să mănânce acolo, şi să mai ascundă pe undeva pachetele mici, dar cu pachete voluminoase n-aveau cum ieşi. Mâneam noi, pe unde puteam. Şi vă spuneam, chiar comandantu ar fi mâncat. Aşa că-i spuneam: – Mai am eu nişte icre negre, hai să vi le dau.

— Mă, tu nu mă torni?

— Păi, zic, eu, care ţin la dumneavoastră ca la ochii din cap? Deci trebuia să fii şmecher şi să intri pe sub piele, dar adevăru' e că am şi ţinut la el… A venit o dată Crăciun, de la Direcţia Penitenciarelor, şi i-am spus: Domnule, tot ce vedeţi aici domnul comandant a făcut, şi are în proiect să facă o fabrică de cărămidă. Chiar dacă n-om avea noi presă, facem cu caii. Aveam papagal, vorbeam eu, nu comandantu'.

— În caseta înregistrată cu domnul profesor vorbiţi şi despre o îndoctrinare a lor, a deţinuţilor. Prin activităţi artistice. Aveaţi activităţi artistice la Canal?

— Nu participau decât deţinuţii la activităţile astea. Brigadierii şi comandantu asistau la spectacole. Dar le făceau deţinuţii. Şi nu aveau voie artişti adevăraţi. Textele trebuiau scrise de neprofesionişti. De exemplu, un profesionist, ca Mircea Şeptilici*, n-avea voie să scrie.

— Povestiţi cum era.

— Eu eram responsabil cu activitatea artistică. Lucram de fapt în subordinea lui C.V.[5] Dacă o fi el. Parcă

5 Intrucît portretul care urmează este deosebit de negativ, iar

da, parcă nu. Ştiu că era din Ardeal, din Sibiu, şi a lucrat foarte bine, foarte subtil. El pe mine m-a sfidat întotdeauna, că eram înapoiat. Eram foarte înapoiat. Dar până la urmă nu eram, că mă ajutau alţii. Totuşi eram înapoiat faţă de el care avea o mare cultură. Acum am auzit *că* e *profesor doctor docent*. Aveam respect pentru el, pentru cultura asta. Nicolau mi-a spus: Mă, nu te pot pune şef peste el, că este mai mare, dar tu-l supraveghezi. Mă mai ajutau alţii, şi lucram cu el. El superviza textele. Făceam chiar eu câteodată texte, nişte poezii. De fapt, eram subalternu lui, dar trebuia să-l supraveghez, să spun cine iese, cine intră în birou lui.

— Deci C.V., dacă el este, era deţinut la Canal şi avea un birou?

— Da. Îl supravegheam şi îl turnam, şi eram în acelaşi timp şi subalternul lui cu activitatea culturală. Şi n-aveam voie să am texte de la profesionişti. Trebuia să fie scrisul meu şi să-l semnez tot eu.

— De ce nu aveau voie profesioniştii?

— Păi, ziceau: „Cum, tocmai ăla?” Ei voiau să promoveze, să înalte talente noi şi să arate că n-au nevoie de burghezie. Şi de profesioniştii burgheziei. În realitate, tot ei, profesioniştii, le compuneau, şi noi le copiam şi le semnam. Şi eu am cerut permisiunea ca la repetiţii să vină totuşi un profesionist. Am insistat clar: „Domnule, ne trebuie unul care să ştie. Eu nu ştiu să joc pe scenă, ne trebuie unul care să ne îndrume”. Se jucau piese, toate într-un act. Era unu, Niculiţă Teodoru, foarte agresiv cu comunismu, niciunul nu-I agrea, dar ăsta, până nu băga el ceva să împungă comunismu, nu se simţea bine. Era altu’, Negri Norel, scria piese mici, scenete. I-am dat o piesă şi lui domnu’ Mircea să facă, dar domnu’ Mircea a dat-o cotită. A mai fost unu care a făcut o piesă cu muncitoru ursar.

— Dar versul acela, care spune: *A venit şi rândul meu ca să te mai joc şi eu, hopa hop într-un picior*;

---

identitatea nesigură pînă în momentul încheierii acestei investigaţii, voi reduce numele la iniţiale.

domnule exploatator, nu era batjocoritor la adresa comunismului. De ce s-a introdus, după el, cenzura? Aşa aţi spus în caseta înreeistrată cu domnul profesor…

— Da, s-a introdus cenzura. Aşa s-a socotit, ce, noi facem răzbunare? Că era făcut în bătaie de joc, şi de atunci s-a introdus cenzura.

— Despre ei, despre artişti, nu ziceaţi că sunt exploatatori şi că trebuie şi ei nimiciţi?

— Nu, eu aveam pentru ei o slăbiciune. Dar şi din ei, ştiau unii să se lipească, alţii nu ştiau. Care erau mai descurcăreţi se mai descurcau. De exemplu, acest domn C.V. şi-a luat oameni, şi eu l-am prins cu oamenii lui, şi n-a mai avut ce să nege. Eu am ce am cu el, şi să vă spun de ce. Dacă aş şti că este cel pe care-l văd la televizor, un falsificator de istorie, dacă aş şti, cu el aş avea ce aş avea. Fiindcă el ştie şi nu spune ce a fost. Să spună că deţinuţii de drept comun au făcut mai rău ca miliţienii. Că eu nebun, ăla nebun, dacă spunem adevărul, zice că suntem nebuni, atunci cine să-l mai spună? Era unu, Mircea Negreanu, i se spunea şi Lupu, venea pe la puşcărie cu mai multe, de câte ori venea, lucra pentru Securitate. Ca să scape repede: Securitatea îl scotea repede, fiindcă venea pentru furturi, nu era criminal. Dar, să ştii ti, făcea mult rău.

— Ce făcea?

— Ehe, doamnă, mai bine lua capu’ la unu decât să nenorocească o sută. Adică mai salvai nouăzeci şi nouă. Şi de multe ori am găsit urme după el, de la Lupu ăsta. El era întotdeauna cu cineva, era acoperit. Eu îi ziceam nea Mircea, dar el avea multe nume, îi zicea Petre Lupu, îi zicea Negreanu Mircea, din Constanţa. A fost un infractor nenorocit. El era lângă C.V., susţinut de el. Că şi el îşi alegea oamenii. Era intelectual, dar făcea mult rău. De exemplu, era azi o comisie de la Ministerul de Interne. Sau de la Securitatea din Constanţa. Mai greu mă chema pe mine, rareori mă chema pe mine. El era primu’ care era chemat. Şi atunci pe el îl bănuiam. De multe ori îi spuneam comandantului să fie atent cu el. Îl auzisem o dată

spunând:

Ţiganu’ ăsta trebuie terminat. Vorbea de Timofte. A mai spus: Pe Albon îl termin, şi l-a terminat.

— În ce fel l-a terminat pe Albon?

— Era unul, Goldenberg. Se spunea că Albon era din Turda, ceaprazar de meserie. Prin evrei se aflase toată situaţia lui. Şi de la Goldenberg am aflat; că de acolo i s-a tras.[6] Se cunoştea ce făcuse el în Turda, şi s-a spus. Dar i s-a tras de la C.V., *mi-a spus Goldenberg*, care a rămas în puşcărie şi m-am mai întâlnit cu el. Era de prin părţile Sibiului, ştiu că a primit o dată un pachet şi venea de acolo. Era asimilat politic, frontierist, Politic era altceva, cum v-am spus. A fi politic însemna să faci parte dintr-o organizaţie, sau să fi dus o muncă. Asimilat putea să fie că a avut o tentativă, o intenţie de ceva. V.C. n-a fost politic, ci asimilat. Eu aşa cred, Dumnezeu să mă ierte, m-am uitat la televizor, la istoricul ăla, eu aşa cred, că era el, atunci avea 30 şi ceva de ani, nu l-am mai recunoscut, dar tot aşa, nu i-am recunoscut nici pe Drăghici, nici pe Nicolschi. Sau pe Crăciun cu care de atâtea ori am discutat.

— Vreţi să mai povestiţi despre teatru?…

— Da. Pe urmă, la un moment dat s-a spus că să nu se mai joace, şi nici ziare nu s-au mai adus. S-a ajuns la concluzia că politicii sfidează şi că nu trebuie să li se aducă ziare.

— Dacă plecau dimineaţa şi se întorceau seara atât de obosiţi, când mai era timp şi pentru activităţi culturale, piese şi aşa mai departe? Cine dorea aceste spectacole?

— Conducerea lagărului voia spectacole. Păi veneau toţi. S-au dat câteva, a venit şi Teohari. Artiştii ne făceau scenetele, dar nu apăreau ei. Mie îmi plăcea să joc în scenete. Le mai scria unul, Mircea Dohatcu, nu ştiu dacă era tot asimilat politic, eu, după câte am auzit, era.

— Pe artişti nu-i persecutaţi, deci?

— Nu, pe ei, nu. V-am spus că aveam o slăbiciune

---

6 Augustin Albon s-a aflat după 1955 în închisoare pentru cîtva timp, întrucît fusese denunţat de fostele lui victime că ar fi persecutat cîndva comunişti.

pentru ei. Pentru Horia Căciulescu, m-am şi luptat pentru ei, l-am băgat pe domnu' Horia Căciulescu la serviciu tehnic. I-am şi spus comandantului: Domnu' comandant, uitaţi-vă la picioarele lui. Am intrat o dată la el în birou, la tehnic şi i-am ridica t pantalonii, să-i vadă picioarele, avea nişte picioare anormale, mergea greu: Ce să-i cereţi, dacă vreţi, daţi-mi un tocător să-i iau gâtul, şi îl ucid. Ţineam la el. Mă învăţa la repetiţii cum să devin artist. Sau domnu' Mircea Şeptilici? Mă învăţase meserie, îmi predase în puşcărie desen tehnic, şi îl prinsesem. Când l-am întâlnit după aceea, a venit cu un spectacol la Giurgiu, l-am căutat în pauză: De la mine ai învăţat, mă, meserie. Era şi un arhitect, şi s-a făcut un curs seara, propus de mine.

L-am mai cunoscut pe violonistu Jean Ionescu. Ce m-am rugat de domnu' Jean: Domnu' Jean, îţi aduc vioara de acasă, şi facem aici o orchestră, şi eu mă duc şi descarc la vagoane, la cazma, în locul matale. Şi domnu' Mircea: Lasă, mă, că o dată şi o dată, un sufleor şi tot o să fii şi tu, la teatru, cu noi, că tu ai perspective. Deci nu conta că erau obosiţi. Nu conta asta. Şi cu ziarele, la fel. După-masă, înainte de stingere. La 9 era stingerea. La ora 8, 8 şi ceva se citea 5 minute.

— Vă uitaţi la „Memorialul durerii"?

— Nu, nu prea mă uit la „Memorial". Ştiţi din ce cauză? Să vă spun de ce. Păi ei, săracii, nu-i vedea nimeni când murea. Nu ei trebuie să povestească. Să spună ăla care a ucis, care a bătut, a torturat. Şu de aia nu mai stau să mă uit. Să-i aducă cum i-a adus pe Nicolschi şi pe Drăghici. Nu pe deţinuţi. Şi să spună tot, nu ca Drăghici. Păi, Drăghici, dacă era curat, de ce a fugit din ţară? Iar Ciolpan, Vasile Ciolpan, directoru de la Sighet, care povesteşte la „Memorial" că le-a dat mâncare bună? Cum le-a dat mâncare bună la deţinuţi? Le-a dat bătăi bune. Şi de scăpat, cum să vă spun eu? Fără reţinere. Câţi au scăpat? Cine? Să mă ierte Dumnezeu, eu am o mare stimă pentru domnu' Coposu, dar ce a fost mai interesant noi trebuia să lichidăm. „Lichidaţi-i!", asta ni se spunea. Canalul pentru asta s-a *făcut*. *Şi în '68*, pe cine mai ţineau

ei în puşcării? Să mă ierte Dumnezeu, domnu' Coposu n-a fost o piesă importantă, că, dacă era important, îl termina. Acum el este important, şi el a fost demn în puşcărie, dar dacă era important atunci, sau dacă s-ar fi văzut că va fi important, îl terminau. Noi am avut sarcină clară.

— Vi se spunea clar: omorâţi-i?

— Nici nu trebuia să ni se spună. Erau omorâţi. Şi cei mai importanţi au fost acolo omorâţi, la *Secţia a V-a psihiatri* e a spitalului.

— Să mai rămânem puţin la Canal. Îmi puteţi spune câteva nume de brigadieri de acolo, de la Canal? De unde veneau ei?

— Cei mai mulţi erau criminali. Era Birjaru, unu cu 25 de ani, era român din Olteniţa. Era unu cu 10 ani, îmi scapă numele. Era Badea. Era Epuran. Erau mulţi. Eram oameni duri, fără inimă.

— Ce făceau, de spuneţi că erau duri?

— Îmi aduc aminte cum lucram. Erau morţii într-o baie, pe nişte grătare. Totuşi, nu era să-i las pe mozaicul ăla, pe ciment, îi puneam pe grătare. Goi, aşa cum au fost născuţi. Şi ne mai jucam acolo cu ei… Eu zic de multe ori că nu era nimeni dintre noi sănătos. Că un om sănătos la minte nu făcea aşa ceva.

— Cum vă jucaţi?

— Ne jucam să-i punem pe unii cu nasu în fundul celuilalt, cum erau ei înţepeniţi aşa. Aşa de uşori erau, 40 şi ceva de kilograme, oase, numai oase, se simţea pielea atârnând în jos, îi ziceam şorţ. Asta, colegu meu, îi arunca la căruţă. Eu nu prea, că mă feream de greutăţi, oricum, 20 de kilograme tu, 20 celălalt, 20 partea mea. Şi erau unii mai solizi, care mai de care să-i arunce în sus. Cum cădea, aşa cădea, cu capul pe loitrile căruţei, nu erau aşezaţi bine… Veneau să asiste ofiţerii de securitate şi ofiţerii pazei interioare, şi râdeam, făceam glume. Şi noi, şi ei.

— Erau număraţi morţii aceia, li se ştiau numele?

— Ce nume, doamnă? Acolo, morţi? Erau numele în dosare, la grefă. Dar când pleca căruţa, nu, nu-i număra nimeni. Se punea o rogojină deasupra lor şi plecau.

Transportu se făcea numai noaptea. Ziua se trimitea excavatoru care săpa groapa. La Valea Neagră era în cimitiru' satului. La Poarta Albă era undeva lateral, acum, ai săpăturile pentru Canalul nou, nimeni nu cred că ştie unde e cimitiru' de la Poarta Albă. Cunosc un caz pe care aş fi vrut să-l ajut, din Bucureşti: era un prieten bun, şi nevasta lui a vrut să descopere unde e cimitiru'.

— Când s-a petrecut asta?

— Asta era prin '59—60. Unu, falsificator, m-a rugat. I-am spus: Nu se poate afla. Cineva a pus două-trei cruci, aşa, cu asentimentului Bebe Georgescu.

— Nu există, deci, nicăieri, nicio statistică?

— Credeţi dumneavoastră că ei au ţinut vreo statistică

f la morţi? Asta, şi dacă mi s-ar spune, n-aş crede. Interesu lor era să lichideze filfizonii, aşa le spuneau. Clasa superioară. N-au pus-o că era superioară prin cultură, sau aşa, ci exploatatori, toţi erau exploatatori, i-a băgat pe toţi într-o oală.

— Medicul închisorii avea totuşi lista morţilor zilnici?

Cum spune Remus Radina, într-o carte despre Canal?

— Nu era nicio listă, dacă era azi, mâine se distrugea, că nu o cerea nimeni s-o păstreze. Vă spun că am fost bestii mari. Şi poate că nu-mi reveneam niciodată. Dar eu am fost mai târziu ataşat de cultură, şi asta tot de acolo mi s-a tras. Că am întâlnit acolo oameni bine pregătiţi, cu facultate. Am cunoscut pe unu, Corcoveanu, el mi-a spus. Omu ăsta avusese casă de toleranţă, un cabaret pe Gabroveni, a fost arestat cu fratele lui Piki Vasiliu, Constantin Vasiliu. Un supernobil, acest Constantin Vasiliu. Capabil să facă faţă la lumea interlopă, descurcăreţ. Ăştia, care erau mai descurcăreţi, s-au descurcat, dar alţii, care au fost numai cu cărţile, nu ştiuseră nimic altceva, şi nu s-au descurcat. Acest Vasiliu s-a descurcat, fiindcă ştia să se poarte bine şi cu hoţii. Şi fusese arestat cu Corcoveanu. Ăsta, patron de bordel şi cabaret, dar licenţiat în drept la Paris, ştia şi el să se descurce cu hoţii. Ştia să te cumpere, îţi lua şi sufletu'. Era

un fel de escroc, dar nu chiar escroc. Era prieten cu Mircea Cardaş, neurologul, şi mirosiseră amândoi că eu nu sunt nebun şi că lucrez pentru Securitate. Mai era fata lui Parhon, soţia lui Ştefan Milcu, tot la psihiatrie, care făcea parte dintr-o comisie şi ea, ca şi Cardaş. Ei au ştiut ceva despre mine. Cardaş mi-a spus o dată în cabinet: Măi, eu sunt prieten cu Mahler, şi mi-a vorbit despre tine, eşti un băiat eminent, am vrut să te cunosc, mi-a vorbit de tine, dar să nu te ratezi, salvează-te. A căutat nea Sandu ăsta, Corcoveanu, stă pe Polizu la o sdră de-a dânsului, nu mai avea nimic, că-i naţionalizase tot, pierduse tot şi l-am găsit acolo. Mi-a dat şi ăsta nişte sfaturi, dar eu când am scăpat, tot am dat-o cotită. Că nu-mi găseam astâmpăru… Nu-mi găseam astâmpăru nici după ce am ieşit, nu-mi găseam locu. Parcă locu meu era tot acolo. Vedeam că în libertate nu mă pot descurca. Ştiţi ce frică aveam de libertate? Acolo parcă simţisem că era traiu bun. Trăisem răsfăţat cu de toate. Cu direcţia generală eram bine. Dacă un miliţian se lua de mine, sau dacă eu aveam oftică pe cineva, nu mai stătea el acolo. Cum şi în ce fel, îi luam eu motu. Ştiau toţi că sunt bolnav de nervi, că sunt nebun într-un cuvânt. Mă duceam şi-n sârme. Am făcut-o şi pe aia. Dar s-au dat semnale dinainte, şi nu s-a tras. Că pentru alţii s-a tras…

— Ce v-a spus acel Corcoveanu?

— Mi-a spus că regimul ăsta va avea un sfârşit, că o să se termine. Mă, asta durează până îi termină pe toţi, după aia, se potoleşte. Dacă nu se întâmplă între timp ceva la ruşi, să cadă. De aia îmi intrase o frică.

— Eraţi acolo când a fost ucis doctorul Simionescu? Tot aşa s-a dus în sârme?

— Nu, că la Peninsula n-am fost, dar ştiu că s-a tras.

— S-a tras şi pentru căpitanu’ acela care v-a produs apoi remuşcări.

— Nu-l uit eu pe ăla. Care a strigat către comandant: Domnule locotenent, ştiţi să cântaţi *Zdrobite cătuşe în urmă rămân*? Şi locotenentu: Da, mă. Ţăndărică, schimbă-i, mă, cătuşele, pune-i-le la spate, are dreptate omu’, i-ai pus cătuşele în faţă. Singura milă ce am avut-o şi eu o dată, de

ăla. Din ce cauză, că era membru de partid. Era nişte chestii… Era nişte chestii pe care le vedeai pe parcurs, vedeai membri de partid, şi puteai să le iei locu. Şi atunci începeai să te gândeşti: uite, mă, săracu', de ce a intrat? intrase pentru un soldat, că nu l-a declarat dezertor, că nu era ofiţer de carieră, ca cei dinainte, politicii, el era cu regimu, şi regimu îl închisese, şi atunci am început să mă întreb da ce e comunismu ăsta care zice că omu' e o valoare, o valoare, da, cel mai preţios capital – şi eu vedeam acolo că omu' nu era nimic. Da am văzut asta mai târziu, a trebuit să treacă timpul, să mă coc, să mă maturizez. Să ştiţi că, fără educaţie, un om n-are nici autoeducaţie! Dintr-o familie destrăbălată, ce să vadă prin ganguri, prin baruri? Aurolacii ăia ce să înveţe, domnule, de unde să înveţe? Dacă e la regiment, la regiment e educat, e disciplină. Da7 ce folos, că n-am stat acolo?

A venit o dată generalul Pantazi, în inspecţie, în 1942, la regiment şi am ieşit la raport şi m-a întrebat: Ce eşti tu, mă? I-am spus: Fruntaş, viitor major. Când a auzit el: Bravo, mă. Pe urmă, când l-am văzut la puşcărie, nu l-am uitat, că păstrai nişte sentimente totuşi…

— L-aţi revăzut la puşcărie şi i-aţi vorbit?

— Nu, nu i-am vorbit. Nu m-am apropiat de el. Dar mi-era milă de el, să ştiţi. N-am putut să-l salvez. Pe unul singur am putut să-l salvez de la moarte. Se numea Traian Niculescu, ofiţer de geniu. M-am născut vecin cu el. Când l-am întâlnit la psihiatrie, era terminat săracu'.

Este prima dată când vorbeşte despre psihiatrie fără ca povestirea lui să înceapă să sară de la una la alta, fără ca mintea lui să intre în mişcarea aceea dezordonată, în acea zbatere disperată. Pare să nu-şi dea seama că a ajuns pe teren periculos. Sau poate fiindcă povesteşte o amintire care-i face bine.

…Era terminat săracu', venise după cercetări. Securitatea, dacă-l trimitea, îl trimitea terminat. Sau, dacă venea început, trebuia acolo terminat. Unde ajungea după ce era terminat nu se ştia. Ăsta, când l-am văzut, am spus clar: Ăsta m-a crescut pe mine. Era mai mare ca mine cu

vreo opt anişori. Şi mi-era drag, era frumos când era mic, în ţinuta aia de elev, era la liceu militar, la Timişoara sau la Sibiu, nu ştiu unde făcea liceu de geniu. Şi când l-am recunoscut, şi el m-a recunoscut pe mine – Frânţişor îmi spunea…

— Cum l-aţi scăpat, atunci?

— Nu le-am dat voie să-i facă injecţii. Şi cu mâncare. Mâncarea l-a scăpat. Îi dădeam eu să mănânce şi-i spuneam: Traiane, nu mănânci nimic, fără mine nu mănânci, nu mănânci decât în prezenţa mea, după ce gust eu. „Vrea să mă otrăvească ăştia, striga, comuniştii ăştia/ Şi după ce ieşise, tot aşa. Nu mai zice, bre, de comunişti, nu mai zice nimic, nea Traiane. Dar el o ţinea încontinuu că e împotriva comuniştilor şi nu-i suportă. Era cu monarhia, cu astea. Probabil că nu mai era nici sănătos, că nu se puteau înţelege cu el. Când venea Ceauşescu, pe aici, în vizite, trebuia să-l ia cu două zile înainte, şi după ce pleca el, îi dădeau drumul. Îi spuneam mereu: Nea Traiane, taci, bre, din gură.

— Era în libertate pe vremea lui Ceauşescu?

— Era, dar el săracu’ a scăpat din balamuc târziu, că era agresiv. În ’68 i-au dat drumul. Şi a murit prin ’70 şi ceva. Dar nu mai ştia, nu mai ţinea minte că eu l-am salvat, că mă întâlnise acolo… Nu mai era sănătos, el a venit şi cu diagnostice. Era bolnav. Mulţi s-au îmbolnăvit de nervi acolo. Erau nişte tehnici ale lor încât să te îmbolnăvească, acolo la psihiatrie. Puţini au scăpat. Puţini sunt care pot să povestească… Şi să fie şi cât de cât sănătoşi, ca să-i crezi. Cât de cât.

MITRAN MIHAI – SINGURUL MORT
CU COŞCIUG DE LA CANAL, ŞI CU NUME

— Toţi medicii erau la fel de nepăsători cu ce se întâmpla în secţia lor?

— Nu. Păi, ştiţi, a fost la Poarta Albă un timp domnul profesor Jovină. Înaintea lui fusese unul, Hartmanu, un evreu. Era o diferenţă. Nu că era evreu, dar era o diferenţă. Când a venit domnu’ profesor – am auzit că acum a murit, era de la Cluj, profesor universitar – am

auzit că cerea lămâi să le dea la deţinuţi, la hepatici. El n-a cerut pentru politici, nu făcea deosebire, a cerut, dacă se poate de acasă, nu de la Ministerul de Interne, dar să li se dea celor bolnavi. Şi Comăteanu, acum el era comandant, că Timofte fusese avansat, Cornăţeanu zice: Auzi, mă, ăsta vrea să le dau stocă umplut. Şi el era evreu şi avea un accent aşa. „Să le dau stocă umplut”. Era foarte supărat: Eu îl trimit pe-ăsta de aici, a zis. A avut mare noroc săracu’, l-a dat medic la altă colonie. Şi l-a luat de la Poarta Albă.

Dar a fost recomandat tot de cineva de acolo. Un om eminent. Se cunoştea că cerea ceva legat de medicină.

Era în schimb cm altu’, de la Constanţa, un spurcat, ştiţi ce se înfoia la ei? Pe altu’ îl chema Blazian, prin 38 îşi tăiase gagica, a urlat presa cu pachetele macabre aruncate din tren. Era o afacere dinaintea celei a lui Sile Constantinescu. Doctoru’ Blazian, pachetele macabre… Doctorului Blazian i s-a luat dreptul să mai profeseze, şi după ce s-a *eliberat*. *Am* luat legătura cu el mai târziu. Fusese condamnat pe viaţă, i s-a dat pe urmă 15 ani, când a dat Pătrăşcanu decretu ăla pentru scurtarea pedepselor. Atunci au scăpat şi Sile Constantinescu, şi Blazian. Blazian era mai în firea lui şi lucra pe la Pantelimon. Sile Constantinescu îi omorâse şi pe mă-sa, şi pe ta-su, nu mai era în firea lui, *nu* mai era normal. Dar Blazian era normal. 1 s-a dat o slujbă de asistent. Şi medicul ăsta de la Constanţa, un nenorocit, spunea: Ce, bă, aţi venit aici *să vă îngrăşăm*? *isi-ctre* Ministerul de Interne bani să vă dea vouă. Ăsta de la Constanţa se ocupa de penitenciare. Ce era mai grav este că penitenciarele n-avea oftalmologie, n-avea specialist.

— Cum îi priveaţi dvs. pe medicii ăştia care erau omenoşi, în timp ce dumneavoastră nu eraţi?

— Păi, eu aveam oftică pe Jovină ăsta, că tratează omeneşte, dar când am văzut că nu face părtinire şi diferenţiere între drept comun şi politici, ca ăştialalţi, încet-încet n-am mai avut. Adică, s-a întâmplat aşa. Eu ţineam mult la unu, Mitran. Era pentru valută băgat,

săracu’, prin ’47 l-au prins cu valută, când s-a dat decretu că trebuie declarat auru. El a declarat ceva, dar nu s-a îndurat să declare tot, că avea o fată plecată pe la Paris, şi păstra pentru ea. Şi l-au prins. La ăsta eu ţineam, fiindcă mă învăţase el pe mine meserie. Fost antreprenor şi zidar bun, m-a învăţat el pe mine cum să dau cu mistria. Şi s-a îmbolnăvit. Ţineam atât la el, că pe ăsta eu l-am îngrijit. Eu l-am şi îngropat, i-am făcut coşciug, omeneşte, cu mâna mea, cred că a fost singuru’ de la Canal care a avut coşciug. I-am cerut lui Comăţeanu: Cu mine ai balamuc, sunt capabil să-ţi dau în cap pentru ăsta. M-a învăţat meserie, doamnă…

— Deci cum v-aţi împăcat cu doctorul Jovină?

— L-am auzit pe el cerând lămâi. Şi am cerut şi eu lămâi pentru Mitran. I-am spus lui Cornăţeanu: Domnule, se poate să i le aducă cineva de acasă, prin cineva, lămâile.

— Ce, zice comandantu, faci tu legile? Te trimit eu pe cursă, zice. Aveam ciudă pe el. Fir-ar el al dracru, zic, las că-i bag eu nişte strâmbe. Că de-astea, încuietori aşa, puteam să fac. Acum mă interesam de aproape de el, de Mitran, să-l salvez. Şi mă duc la doctoru’ Jovină, şi-l întreb ce se poate face. Îmi spune: Da’ să ştii, zice, că e nevoie şi de ceva alimentaţie, la el, să bage carne de vită. Eu trebuia să-i aduc ceva supe. M-am ocupat mult de el. A fost un caz ăsta. Lin caz, că-l aveam pe conştiinţă, că m-a învăţat meserie, nu ştiam că o s-o profesez vreodată, dar mă învăţase, şi-mi povestise cum s-a pricopsit el de la meserie, cum s-a îmbogăţit el numai prin muncă. Şi la mine era o lăcomie aşa, să aud cum se pricopseşte omul. Trebuia să ştiu cum s-o fac şi eu la rândul meu. Povestea de Dragomir Niculescu, marele comerciant, cum s-a pricopsit el, cum a vândut cu cobiliţa, la început în Basarabi a deschis prima oară prăvălie în piaţa Basarabi. Erau lucruri care mă interesau… Şi-mi spune odată domnu’ Jovină: Mult n-o mai duce.

— Din ce cauză?

— Icter negru. Gata. Atât m-am preocupat: să-i fac coşciug. Erau scânduri destule. Dar a fost imposibil.

Atunci, zic, fac gură: Mata ştii, zic, de câte ori plec eu de aici şi unde mă duc când plec? Am şi eu relaţii sus. Am început să-l ameninţ cu Crăciun, cu Baciu, am început să fac scandal. „Domnule, dacă dumneata nu-mi faci mie serviciu ăsta, eu îţi fac cel mai mare rău posibil. Eu vreau un coşciug, atât”. Şi mi-a adus coşciug. Singuru’ care a fost în coşciug la ora aia, acolo, a fost Mitran Mihai. Un singur coşciug omenesc. Eu nu m-am dus la înmormântare, că n-am putut. Dar eram aşa topit pentru el atunci! A murit azi, mâine l-a îngropat… Eram atât de topit, că n-am putut să mă duc.

— De la Spitalul 9 cum aţi scăpat?

— N-am scăpat, v-am spus. Nu stăteam mai mult de o lună. O singură dată am stat două luni. În rest, cinci săptămâni, maximum şase.

— Acolo, aţi spus, n-aţi făcut numai injecţii. Am înţeles că… aţi fost obligat să şi torturaţi.

— Nu obligat, doamnă, nu eram obligat! Asta acceptasem eu. Nu am fost ameninţat, dacă nu faci asta păţeşti ceva. Asta pot să spun în faţa lui Dumnezeu, aş minţi să spun că cineva a făcut presiuni asupra mea, dacă nu faci asta o păţeşti, sau eu ştiu ce altceva. A existat o presiune la mine, din partea lui Drăghici, după graţiere, când n-am vrut să mă angajez la ei, dar nu înainte. Dar toţi ăştia, ce-am făcut prin toate închisorile, cei de la Direcţia Canal, nu le-am făcut obligaţi, doamnă, nu. S-a făcut totu’ cu bună ştiinţă, cu voia lui, fiecare, cum am făcut-o şi eu. Tot ce credeam eu atunci era că partidu ăsta are să mă răsplătească, şi aşa spunea, că ni se dă posturi. Când a spus Teohari, înainte de a cădea el, nu era încă ’52, era ’51: Cred că anu’ ăsta îţi dau drumu’. Când a căzut el, eram la Dej, într-o treabă, trimis de ei acolo. Dar în *’51*, *când* mi-a *spus* că-mi dă drumul, ştiţi ce-am spus, doamnă? I-am spus în felul următor: Nu, mai lăsaţi-mă. Aţi remarcat? „Mai la A

saţi-mă”! înseamnă că mă distra, doamnă.

— Şi totuşi cum s-a produs trezirea asta a dumneavoastră, pentru că acum nu mai sunteţi acelaşi om,

nu?

— Oare nu mai sunt? Bine-ar fi… S-a produs încet, încet

…Încet-încet. Prima dată, când cu ăla, cu *Zdrobite căţuşe* am avut eu aşa, o bănuială. O bănuială şi o tresărire. Că prima bănuială am avut-o când cu monarhia, ştiţi, v-am spus, „La anu', pe vremea asta, lichidăm şi monarhia". Dar bănuiala aia, prima, a murit, peste un an eu uitasem de monarhie, mă înrăisem. A doua oară, când tovarăşu' Cristache mi-a zis: Ce, mă, ce, te-a învăţat tovarăşu' Pavel Ştefan? Ţi-a zis el să-l omori pe taică-tu? Când m-am dus la el acasă şi l-am anunţat de nenorocire. Să nu mai spui una ca asta. Pe urmă a venit cu *Zdrobite căţuşe*… cel mai mult. Credeam că la comunişti, comunişti la comunişti adică, nu le face… Am început, încet-încet, dar iar cădeam, iar cădeam. Că acolo, la Spitalul 9 începusem să-mi şi placă… Ce mai, cred că nu mai eram zdravăn.

— Acolo nu s-a găsit nimeni să vă deschidă ochii? N-aveaţi niciun răgaz să rămâneţi singur cu păcatul dvs. şi să vă daţi seama de cădere, toţi vă asigurau că e bine ce faceţi, că serviţi clasa muncitoare?

— Nu, doamnă, că nu prea ştia ce fac eu anume… Mă rog, ştia. Ce se petrece în penitenciare, ştiau toţi. Şi neurologu Cardaş ştia. Cred că ştia şi ce fac eu, fiindcă mi-a spus odată. Pe mine el m-a salvat. Mi-a spus: Nu ţi-ai ales o meserie prea bună. Cardaş mi-a spus-o. Poate să-ţi fie fatală. Odată ajungi de nu te mai faci bine.

— Psihologii vorbesc de o „intoxicare cu cruzimea", un „circuit" al nebuniei asemănător toxicomaniei, la asta credeţi că se referea?

— Tu singur trebuie să te faci bine, spunea. Ştiu eu dacă de nebunia asta vorbea? Nu e meseria ta, nu-ţi aparţine, ia gândeşte-te ia un viitor, la altceva, ţie îţi trebuie linişte. 7 le îţi trebuie linişte, să te retragi undeva, la aer. Îmi explica Cardaş, am stat de vorbă faţă-n faţă cu el. El sta pe aici, pe Filaret. Am fost şi pe la el pe acasă, m-a invitat datorită cunoştinţei aceleia, a mea, nea Sandu

Corcoveanu, care a fost arestat, şi care era prieten şi cu el. M-a invitat şi mi-a vorbit. Eu cred că a vrut să salveze vieţi din mâna unui călău, atâta tot, dar aşa m-a salvat şi pe mine. Să ştiţi că ei aveau înlocuitor. Nu rămânea un post vacant. Că n-am fost eu, erau destui. Aveau rezerve! Ca la fotbal, aveau rezerve. Că n-au fost doar unsprezece jucători, au avut şi pe al doisprezecelea, şi pe al treisprezecelea, şi pe ai şaisprezecelea. De ăştia erau asiguraţi. Care lucra mai bine, adică jucătorul mai bun, pe ăla fi băga în faţă. Dacă nu mai voia ăsta, nu poate, s-a îmbolnăvit, altul, se găsea repede!

— N-au fost deci mulţi care să se retragă…

— Asta nu mai ştiu. Eu n-am mai putut să verific, şi n-am mai verificat. Am verificat pe unii care au trecut la externe. Adică s-au retras aşa. Au fost unii mai isteţi ca mine, sau eu ştiu? mai proşti. Nu mai ştiu.

— Cum au trecut unii la externe?

— Păi, ce, Securitatea n-a avut şi externe? La externe, adică după ce nu mai poţi să serveşti, ceri şi te trimite peste graniţă, undeva, îţi pierzi urma. Era întotdeauna o ieşire bună, să ştiţi. Un avantaj. Eu îmi alesesem meseria proastă. Nu mă mir, vă explic aşa, că ştiu că n-aţi întâlnit. Pe mine m-ar fi bucurat dacă mai găseaţi două-trei cazuri ca mine. Pe mine m-ar fi bucurat, că poate cazul altuia nu era ca al meu. Vedeţi dumneavoastră, că este ruşinea asta, să spună, dar mie nu mai mi-e ruşine. Mi-e ruşine de Dumnezeu.

Mă gândesc că da, pentru oameni ca el, care au mers până la capăt, în rău, nu mai există posibilitate de confuzie între esenţial şi neesenţial. Ştie ce e important şi ce e o bagatelă.

— Mie nu-mi e frică de dvs. Sau de justiţie. Ce-mi e frică mie, să fiu judecat de comunişti. Vreau să fiu judecat de tineri, să n-aibă mai mult de 30 de ani. Ce dacă n-are mai multă experienţă?

Am văzut un student când *l-a* pus la punct pe Păier. Cu două întrebări l-a făcut şah-mat. Eu am încredere în tineri. S-a tot vorbit la noi, şi am mai citit şi eu, de

procesul nazismului. La noi un proces al comunismului să fi avut loc, măcar unul moral, că am văzut că românu este îngăduitor, dacă îi explici, uite ce am făcut eu. Da? uite că nu-l mai interesează pe el treaba asta. Tu vrei să vorbeşti, dar dacă pe el nu-l mai interesează? Mi-a spus moşu ăla la care m-am dus să-l iau să ne predăm amândoi: Hai, mă, cu cine să discuţi, tu singur să te spovedeşti, ca un prost! îmi părea rău până la urmă că m-am dus şi la deţinuţii politici. Să mă duc şi la justiţie? Care justiţie? Aia de acolo trebuie şi ei să se spovedească. Să mă duc, zic, la ăia care au suferit din cauza mea. Dar am văzut că a trecut un an, doi, trei, şi nu se întâmplă nimic. Zic, mă, unde-oi fi căzut, mă?

— Dar ce vă aşteptaţi să se întâmple?

— Un proces. Ce dacă nu mai sunt în viaţă? Lui Drăghici, dacă a murit, nu i se poate face un proces postmortem?

Îi aud pe politicienii ăştia. Vorbesc mult de comunism. De stânga. Că este mai bun un comunism cu faţă umană. Că decât fascism, naţional-socialism, ţărănism, mai bine un socialism cu faţă umană. Comunismul nu are şi nu poate să aibă, doamnă, o faţă umană. Cum-necum, el trebuie înlocuit şi să se predea ştafeta, şi să nu mai fie. Fiindcă nu este bun, nu e sănătos. Comunismu e sadic şi mai sadic ca la noi n-a fost în nicio ţară.

Am văzut istorici stând la masă şi discutând. Am aşteptat să spună adevărul: ADEVĂRUL. Am crezut că sunt doar contraziceri între ei. Dar nu, nu spun adevărul. Cum să aibă copiii o istorie curată, când noi ascundem adevărul? Eu am avut o stimă pentru domnu' Coposu, pentru verticalitatea lui după '89, dar el, în închisoare, n-a fost piesa cea mai importantă, ce era important s-a distrus tot şi de-asta e atât de greu acum. Dar măcar să se spună. Comunismu e criminal şi sadic, ăsta-i adevărul. A distrus tot ce era valoare.

— Spuneţi-mi, aţi întâlnit în închisoare oamenii politici dinainte de venirea ruşilor?

— Singurul văzut o dată a fost Maniu, o singură dată, când intra la baie. Şi m-am dus să chem un frizer, care

trebuia să-l bărbierească, avea barbă albă, era alb complet. L-a bărbierit Gulinescu. Ne aflam la Văcăreşti, era în trecere. Venea de la Galaţi şi mergea spre Sighetul Marmaţiei. Era în primul sau al doilea an, şi eram la Văcăreşti.

— Ce făceaţi acolo?

— Nu lucram pentru psihiatrie atunci. Venisem la Văcăreşti, trebuia să plec la Dej, unde era tot o fabrică de cărămidă, a penitenciarelor. Mergeam cu specialişti, cu cărămidari. Şi atunci, în drumu' ăsta, l-am văzut. Seara era, pe la 8 şi ceva, a venit la baie. L-am mai văzut pe profesorul Jovină, la televizor după revoluţie. Nu ştiam că mai trăieşte, şi m-am bucurat. Pe urmă am auzit că a murit. Nu l-am văzut niciodată pe Brătianu. L-am văzut pe generalul Pretorian, şeful statului-major în ultima perioadă, înainte de comunişti. L-am auzit spunând în faţa comandantului Timofte: Domnule comandant, n-a existat imperiu să nu cadă. Nu există cetate fără sfârşit. Totul e cu sfârşit.

Şi pentru asta să ştiţi că n-a suferit torturi. Într-o zi au fost duşi de acolo, dar n-a murit. O spusese clar: început fără sfârşit nu se poate. Că va dura 20, 30, 40 de ani, nu se ştie. Se aştepta atunci, la moartea lui Stalin, ceva… Am avut ocazia să-l văd pe Pătrăşcanu, la Ministerul de Interne, era în anchetă. Pe Gheorghe Cristescu, la Cernavodă. Ăsta nu ştiu cum de-a scăpat să ia contact cu ceilalţi deţinuţi, pentru că ei celular nu făceau, la comun n-au stat, numai izolaţi: pe Pătrăşcanu l-am văzut doar când îl scoteau pe culoar. Era foarte urmărit. Nu aveau încredere nici în escortă. Şi escorta era urmărită. De obicei un deţinut de drept comun era *cel care* urmărea. Dar şi ăla era la rându-i urmărit. Orice prost de miliţian care stătea pe coridor, orice planton avea la rândul lui un urmăritor. Şi un lustragiu, lustragiul care le lustruia lor cişmele, la plantoane – nu ştiu dacă ştiţi că la toate penitenciarele există un lustragiu –, şi ăla era pus de Securitate. Dar aveau şi informatori care umblau din celulă în celulă. În permanenţă.

…Dar dacă mă întrebaţi de politici, aşa, uite ce pot să vă spun. Eu, ca să fac bine *la politici*, eu nu *le-am* făcut bine niciodată. Numai rău. Dar dacă vreţi să ştiţi cum erau ei aşa, pot iar să vă spun. Personalităţile mari erau nişte oameni cu comportări foarte manierate, nobile. Ştiţi cine era persecutat, doamnă, în realitate? Oameni cu mai puţină cultură, şi care erau mai agresivi în vorbe. Ei nu dădeau cu bâta, dar nu se lăsau la colţ: „Bă bandiţilor, criminalilor! /y Te enervau. Sau, la noi se foloseşte expresia „am omorât pe tata”. „Doar n-am omorât pe tata”. Mi se părea că e aluzie la mine. Şi-atunci ziceam: de unde o şti mă, fir-ar mama lui a dracu’, ce-am făcut eu. Şi mi se urca la cap. Mă gândeam că chiar ei mă cântă. Uite, zic, eu le fac servicii, şi ei spun: „Vezi, că ăla l-a omorât pe ta-su”. Vedeţi şi dumneavoastră câtă tâmpenie era la mine. Da există multe, vă spun eu, nu mi le aduc eu aminte, dar sunt multe care se lovea de treaba asta. Erau şi oameni fini, care nu-ţi răspundea. Asta avea mai bun efect. De exemplu, prinţul Ghica, când i-am luat basca şi i-am smuls stema. A lăsat aşa capul jos, încât gestul lui, am rămas eu ca prostul, fără să mai am vreo replică. Pe el îl durea că eu am smuls stema aia, dar n-a spus nimic. Deci nobleţea lui, sufletu’ lui. Şi pe mine parcă m-a lovit ceva, aşa, că nu mi-a dat răspuns. Eu aşteptam aşa, să am contrazicere, să intru în contact cu el. Nu mi-a dat posibilitatea să intru în contact cu el. M-a ţinut la distanţă cu gestul lui… Spuneaţi ce m-a abătut încet-încet. Câte un gest ca ăsta…

— Au murit totuşi mai ales ei, nu?

— S-a murit mult de boli, de hrană proastă, de muncă[7]

— Când aţi fost folosit la Ministerul de Interne, anchetatorul nu tortura niciodată?

— El, acolo, la postu’ lui, tortura şi el. Ţi-l dădea în

7 Cele mai multe dintre decesele înregistrate de oficialităţi – evident de fiecare dată sub numărul real -- se datorau tuberculozei, enterocolitei, debilităţii fizice, anginei pectorale. Un document apărut în ancheta din 1968 vorbea de 656 de morţi în toate lagărele de muncă între 1950 şi 1955.

primire, nu ştiai de la ce anchetator vine. Dar când eram împreună, nu tortura, pe mine mă folosea. El decât era cu înjurăturile. Era puţine cazuri, dar exista, când nu putea să scoată de la el acolo la birou, nicio vorbă, veneau aici. Aici era mai la largu lui.

— Nu existau camere de tortură şi la Securitate?

— Ba da, dar aici erau mai la largu lor. De exemplu, el sosea la 8 – 9 seara, şi începea când nu era nimeni.

— Dar omul acela torturat nu striga?

— Ba striga, doamnă, dar cine-l auzea? Cine-l auzea? Tot nişte oameni distruşi, ca şi el? Nu se auzea, pentru că acolo au fost şi camere de turbaţi. Pe timpuri au fost nişte camere tapiţate, nu ştiu, pentru torturi sau pentru turbaţi. Eu am văzut camerele alea. Iar sanitarul Diaconescu îmi explica, miliţienii habar nu aveau, erau oameni veniţi de la ţară, dar eu eram curios să descopăr, că am văzut pereţi tapiţaţi, de ce erau tapiţaţi. El spunea că sunt pentru cei care se loveau cu capul. Era pentru protecţie, pentru că se dădeau cu capul de perete. Să ştiţi că şi eu tot aşa făceam. Mă repezeam cu capul, să se vadă că există în mine ceva nebunealã.

— De ce dura atât de mult un interogatoriu? 10 – 12 ore în care se scriau doar o pagină-două?

— Pentru că uneori îţi repeta întrebarea de 50 de ori, ca să-l înnebunească pe anchetat. Păi, ziceai: domnule, nu ţi-am răspuns?

— Ia mai spune o dată, ia mai repetă, ia uite ce-ai spus, aici, adineauri ai spus aşa, lipsea un cuvânt – revenea brusc la altă treabă. îl aducea pe om în situaţia să nu mai poată repeta, permanent îi scăpa ceva. Unii începeau cu bătăi de la prima întrebare. Şi mergea cu laşitatea până acolo că-mi spunea mie să… adică să nu apese el pe uşă, când îi punea degetele. Mă punea pe mine să împing. împinge, mă, iar eu arătam că am o bărbăţie. El nu, mă punea pe mine…

— …în ce alt fel mai erau tortura ti?

— Erau torturi diferite. Fiecare avea metoda lui. Nu erau toţi cu aceeaşi metodă. Pot să vă spun că au fost şi

anchetatori care au cercetat fără agresivitate. Există. Am văzut unu care a încercat asta acolo. Nu era ancheta lui, a venit seara, şi ăia care anchetase a venit *a doua zi*. *Când* a *venit* din nou, nu l-a mai găsit în viaţă pe arestat. Şi mă întreabă: Cine a fost ăla, cum arăta? Adică ei între ei nu se ştiau. Dar nici eu nu-i spuneam cum arăta. „Era înalt, aşa, era călare pe un cal alb”, ca să mă creadă că eram nebun. Îi dădeam un răspuns de nebun, îi spuneam ce-i spuneam, ca să nu mai creadă. Dacă venea seara, mie îmi convenea. Scăpăm din calvaru ăla şi începea cazul ăsta. Ala rămânea pentru a doua seară, deşi ceilalţi presa. Nu erau camere multe. Trebuia să le golesc repede.

— Câte camere erau?

— Erau şase, dar aveau şi femei.

— Erau aduse acolo şi femei?

— Da, dar nu ştiu ce se petrecea acolo, la femei, era o aripă separată. Mi se creau posibilităţi de-astea, să mă întâlnesc cu femei, de acolo, din spital, dar nu cunosc amănunte despre cercetări. N-am putut să descopăr. Erau nenorociri şi la femei, pentru că se auzeau zgomote, urlete, dar noi ziceam că femeile sunt mai aşa, mai zgomotoase. Şi acolo se auzea.

— Ce alte metode de tortură aţi mai folosit dumneavoastră?

— Metodele erau clasice la ei, devenise aşa, clasice. Toate torturile erau uniforme. Dacă fiecare căuta să fie inventiv, căuta varianta lui cea mai bună, descoperirea lui…

— La care din ele aţi fost dumneavoastră martor şi participant?

— De exemplu, era sugrumarea, până acolo ajungea. Când îl sugruma, îi dădea drumul, iar îl strângea, de mai multe ori. El se mai opunea, se zbătea şi atunci îl ajutai pe anchetator. Iar îi dădeai drumul, iar îl strângeai. S-a întâmplat să şi moară. Din joacă. Că zicea: „Ia mai strânge, mă. Nu vrea? Ia mai strânge-l”. Unii era loviţi. Lovitura după ceafă. Cauza moartea. Dacă te lovea la creieru mic, mureai pe ioc. Dar nu răspundea nimeni de moartea asta.

N-a fost niciodată nicio cercetare. Poate la dreptu comun, dacă murea unul la dreptu comun, da, cum a fost cazul cu ăla din sârme, da, venea procuratura, dar pentru un anchetat de la politici nu s-a întâmplat să vină un procuror şi să întrebe ce a fost. La drept comun, da. Umbla familiile pe la procuratură, se interesau, aflau decesul şi procuratura trebuia să intervină. La ceilalţi, dacă mai umbla, se răspundea „A fost bolnav", la cauza decesului. Lua act de acolo, că la fiecare deţinut se trimitea acasă o înştiinţare la un an, la şase luni. Semna medicul. Dar la Spitalul 9 eu cred că Tomorug n-a semnat niciun deces. Eu am nimerit o dată în actele alea. Dar nu ştiam eu atunci că acum o să fiu interesat. Sau că o să se întoarcă timpul. Dacă eram deştept, aflam eu mult atunci, dar atunci nu eram deştept, eram în întuneric. Atunci, nu eram interesat, umblam să văd aşa, cine-i ăla, cine-i ăla, prea puţin, câteodată nu m-a interesat nici atât, cine e. Nu m-a interesat. Pentru mine era duşmanul poporului, că asta imprima la toţi. Vedeam pe an ce trece că nu prea era aşa, dar nu prea mai ştiam cum să scap de ei. Voiam, dar nu mai ştiam cum intrasem acolo. Şi mă complăceam acolo, în penitenciare. Dacă vă spun că seara, când am plecat, m-am întors şi am văzut colonia, parcă îmi părăseam casa. Şi plângeam. Ce o să fac eu acum, ce bine o duceam aici! Adică nu stăteam veşnic într-un loc, dar era casa mea, de care mă îndrăgostisem eu acolo…

— După ce-aţi ieşit din închisoare, l-aţi mai găsit pe Pavel Ştefan şi pe cei la ascensiunea cărora participaserăţi?

— Din momentul în care am ieşit de la ei, n-am mai activat, n-am mai participat la ascensiunea lor, iar pe urmă, voiam să mă distanţez, eu voiam să mă distanţez. O singură dată, când a venit Ceauşescu la putere, a fost o polemică între ei. Şi când l-a reabilitat pe Pavel Ştefan, care căzuse, am avut ocazia să mai dau nişte referinţe despre el. L-a reabilitat, cum a reabilitat şi pe alţii, dar în ce scop a fost reabilitarea, e altă problemă. Ăsta a intrat în polemică cu cineva din Comitetu Central, persoana n-aş

putea s-o ştiu, şi atunci s-a băgat Securitatea pe fir, şi a început să urmărească nişte fapte de-ale lui din trecut. Cine era însărcinat cu treaba asta trebuia să vină să o ia de aici, de unde pornise ei, de unde a început cariera lui politică, fiindcă înainte de ’46 *el nu avusese activitate*. *N-a fost ilegalist*, el şi-a început activitatea la Giurgiu. Era bine cunoscut aici cum a început. Şi aici era deja în conflict cu unul, Sfetcu Ilie, cu unul, Drumeş Stan, Neagu. Aşa că în ’68 mi s-a cerut şi mie declaraţii. Pentru că el urmărea înlăturarea lui Drăghici, ca să ia toată puterea, asta urmărea. Fiindcă Drăghici era periculos. Şi deci mi-a cerut şi mie referinţe. A fost cercetat de Securitate, şi s-a cerut referinţe la fiecare în parte. El fusese trimis undeva la nişte ferme, în Bărăgan, ca şi Cristache Vasile. Pe toţi de aici, cu complotul lor, îi trimisese pe toţi la fermă, în Bărăgan.

S-a vorbit atunci de cultul personalităţii, că îl avusese mult Dej. Şi am zis: uite, ăsta e omul care vrea să facă ceva. Am fost adeptul lui. Şi şi-a câştigat atunci un pic de popularitate, şi am fost şi eu adeptul lui. Când mi s-a cerut acele declaraţii, n-am dat referinţe bune, mi-am dat seama că este ceva, o schimbare. Şi am întors-o, imediat am întors-o, atunci trebuia să dai declaraţii după cum bătea vântul, simţeai atmosfera. Trebuia să fii informat, eu am simţit că în cea

pe polemica, şi a trebuit să mă adaptez. Îţi făceai socoteala, dacă se întâmplă ceva, spuneai că ai făcut-o sub presiune. Mergea. Se înghiţea treaba asta. Aveai întotdeauna două scăpări, puteai face şi aşa, şi aşa.

— Ce aţi declarat rău despre Pavel Ştefan?

— Am declarat că avea guvernantă franţuzoaică. Imediat cum a venit la putere, avea fetiţă de şapte ani, şi ne-a interzis să vorbim cu fata lui româneşte. Nu aveam voie, nu se putea vorbi cu ea decât în franţuzeşte. Era izolată.

— Ce meserie, ce pregătire avusese Pavel Ştefan?

— Nu cred că avea vreo pregătire la început, dar pe urmă se pregătise. Avea darul ăsta, al oratoriei. I se

formase vocabularul. La ei se formase. Era limba aia de lemn, bine zice cine a numit-o aşa. Bătea cu limba aia: paca, paca, paca. Zicea aceleaşi fraze, şi aceleaşi poezii, şi alea erau toate. Îmi ziceam, uite, ăsta e om deştept, merită să fie în rândurile noastre, în forţele noastre muncitoreşti, să fie promovat, şi alte asemenea vorbe.

— Vasile Cristache, el ce pregătire avea?

— Asta avea o profesie bună. Cred că făcuse un gimnaziu, şcoală de meserii. A murit şi el acum, tot şef de fermă îl dăduse, undeva pe Bărăgan. Copii, nu ştiu dacă avea, cred că avea o fetiţă şi un băiat.

— Aţi fi putut să-i căutaţi dacă aveaţi nevoie de ei, ştiaţi pe unde locuiesc?

— Ştiam. Pavel Ştefan a locuit bine, în Dorobanţilor, pe Strada Londrei la nr. 7, le ştiu, toate străzile alea, Roma, Tokio, Londrei. Avea o vilă bună, nu ştiu azi cine mai şade în ea, nu cred că a fost de protocol. Cristache Vasile sta tot într-o vilă.

— Pe care-l mai cunoşteaţi de aici, de la Giurgiu?

— Pe Petre Dănică. Petre Dănică nu avea nici el studii. Şcoala profesională de cazangerie. A făcut pe urmă. El a fost succesorul meu la U.T.C.

— Când asta? Atunci când dumneavoastră aţi plecat la închisoare?

— Nu, şi înainte, când a venit tata şi m-a luat acasă.

— Şi el ce traiectorie a avut?

— Da, când eu nu am mai activat, îmi spunea Pavel Ştefan: N-am decât pe Dănică, şi regret că nu eşti tu. Şi i-a dat acolo cadrele, dosarele alea. Dar ăsta a fost cinstit, domnule, un comunist nenorocit, cinstit, asta e, nu pot să zic. El a devenit şeful cadrelor, pe urmă a luat Elena Ceauşescu funcţia lui, dar el era un om cinstit, a avut un frate care era dispecer la Galaţi, şi a avut o încurcătură. S-a dus frate-su la el, la Comitetul Central: – Ai făcut-o, te descurci, la mine nu vii, ieşi afară. Atunci s-a terminat. Şi când a căzut şi el, să dau nişte declaraţii şi pentru el. Ce să ştiu, că nu ştiam nimic, ăsta fusese cinstit. Pe el nu l-am mai văzut decât o dată. La *îrunormântare la* maică-sa l-am

zărit, a venit târziu, cu o maşină, a stat aşa, deoparte. Ultima lui funcţie a fost în cooperaţie, era marginalizat.

— De ce spuneţi: un comunist cinstit, nenorocit?

— Pentru că un comunist cinstit erai când nu-ţi făceai interesul tău, făceai numai ce spunea partidul, n-aveai mamă, n-aveai tată, nu-l salvai pe un frate, dacă făcuse ceva, de-asta spun… Orice îţi cerea…

— Dar nu vă dădeaţi seama că partidul vă cerea să faceţi rău?

— Ba da, până la urmă, da, dar nu mai aveam scăpare. Am început să mă gândesc la o scăpare. V-am spus, prima dată, când s-a aruncat în sârme căpitanul ăla, eu am zis: la ăştia orice le-ai face, nu există omenie, nu au omenie. Atunci am stat şi m-am gândit mult timp, şi până acum, când stau de vorbă cu dumneavoastră, eu spun că nu există la ăştia suflet. Nu era o gravitate, ca să vă spun, am făcut eu o analiză, pentru ce a ajuns ăla acolo, dosarul lui era că nu l-a denunţat pe un soldat că lipsise la raport. E un termen, nu? Un regulament. Dar nu făcuse o mare faptă, ca să-i dea trei ani de puşcărie, să-l bage acolo. Era grav, el voia să moară, scria memorii şi nimeni nu i le lua în consideraţie. El a murit cu memoriul în mână…

— Puteau oamenii să facă memorii?

— Ca să faci memorii trebuia să ai cu ce scrie. Să ai aprobări, să-ţi dea hârtie, să-ţi dea creion. Pe urmă, memoriul ăla nu erai sigur niciodată că pleacă mai departe. Rămâneau într-un dosar, sau erau distruse. Ar fi trebuit să rămână la grefă, care nu plecau. Anchetatorii veneau la grefă şi dădeau dispoziţie să nu plece memoriile lui cutare, ale lui cutare. Şi-atunci, la grefă, nici nu mai scria că a primit un memoriu. Ca să nu rămână nicio urmă, nici nu-l mai înregistra. Fiindcă şi la grefă mai veneau inspecţii. Şi atunci, înainte de inspecţie, fiecare îşi verifica dosarele pe care le avea în primire. Iar anchetatorul îi spunea: „Bă, ia să retragi tu memoriul ăla de acolo”.

— Aveaţi totuşi contact cu lume din afară.

— Era un jidan, i-am uitat acum numele, altul decât Banu Zaharia, atât de inventiv şi de subtil, încât toate îi

reuşeau, şi se pricepea şi să-i cumpere pe miliţieni. La Canal şi în închisori, miliţienilor li se făceau instructaje serioase să nu se lase cumpăraţi, să nu se lase seduşi, sau înduioşaţi de deţinuţi. Dar erau şi miliţieni în care aveai încredere. Ca să scoată o scrisoare sau aşa ceva. Le scoteau pe bani, bineînţeles. O dată am depistat chiar eu în brigada mea. La Virgil Economu, fostul ministru, şi la amiralul Tăutu. Am simţit că după şantier vine ceva. Mi-au spus tot nişte deţinuţi de drept comun: Vezi că ăştia din brigada din spate aduce ceva. La poartă, control amănunţit. Am dat brigada deoparte, ca să nu-i ţină pe ăilalţi, la numărătoare, cinci pe rând, cinci pe rând. I-am tras pe dreapta şi am început controlul. Acolo s-a găsit tot ce vrei: scrisori, bani, tot ce vrei. Hoţii sunt oameni foarte inventivi, că nu politicii făceau, ci hoţii, şi anume evreii erau inventivi. Într-un timp, s-a făcut o cantină cu cartele, ca să nu mai aibă bani. Erau unii atât de inventivi, că de pe orice şantier aducea ceva. Şi aveam toţi nevoie. Trebuia să *r* nu-l turnăm, că toţi aveam nevoie. De exemplu, cămăşi. Eu aveam multe cămăşi, *dejalen*, de *poplin*, acolo am auzit şi eu de poplin şi de jalen. Atât de înapoiat eram, că nu ştiam decât de-alea de bumbac, atică, americă. Acolo m-am deşteptat. Era, săracii, unii, care pentru mâncare dădea şi ultima haină. Ce avea şi el acolo. Şi erau şi haine bune, stofă englezească, cum era. Şi le dădea pe nimic, ca să-i aducă ceva. Dacă miliţianu' era îngăduitor, ajungea să ceară prin civili. Era un miliţian îngăduitor, unu Ghinea, care se retrăgea. îi explicam ce să facă: Dumneata te retragi şi lasă-i dracu'. Îşi lua şi el partea, bineînţeles. îi spuneam: Să-mi spui mie dacă nu-ţi iei dreptul, că pe urmă nu mai iese nimic. Aşa se făcea cu *exivele*. Se scoteau bani şi se duceau afară şi scrisori. Se afla câteodată. Prin informatori.

Eu le-am dat ideea cum să formeze informatori. „Dă-le un avantaj, zic, şi imediat formăm informatori/ Daţi-le vorbitor, să vină femeile, sau pe cine au ei acolo, aşa se formau informatorii în fiecare brigadă. Chiar şi dintre politici au fost, dacă le-a mers bine. Am auzit oameni care

acum spun că au *fost*, eu ştiam dinainte, dar acum spun şi ei.

La Midia, în alte închisori, au fost, să ştiţi, s-a trădat şi la ei. Era un general, Filipescu, care a fost turnat de fiu-su.

Ce să mai vorbim. Dacă eu pe tata îl torn şi fiu-meu pe mine, atunci ce să mai vorbim? Iar asta, pentru promisiuni, pentru că s-au făcut nişte promisiuni, îţi dau, îţi fac, sau eliberarea mai devreme. Asta a fost marea tentaţie. Asta a fost comunismul: a avut nevoie de oameni sadici.

A avut nevoie, *şi* i-a creai/

— Sunt scene la care aţi asistat în închisoare şi vă obsedează?

Nu înţelege cuvântul.

— Sunt scene la care vă gândiţi şi care vă fac rău?

— Multe, doamnă. De ce v-am spus că trebuia să fiu într-o chilie, să stau singur? Am făcut cea mai mare prostie că m-am însurat. Şi-am găsit-o şi pe amărâta asta, care mi-a fost milă de ea. Mi-a fost tare milă de ea. M-a ascultat ca un câine credincios şi a stat lângă mine. A fost să mor acuma, ea s-a chinuit pe jos, pe o saltea, ca să mă lase pe mine să mă odihnesc. Şi mă gândeam când nu dormeam: oare de ce s-o chinui fiinţa asta cu mine? Eu stau aici în pat, şi ea se chinuie pe jos, ca să mă lase să mă odihnesc. De câte ori am fost eu bolnav. Că am fost mai mult bolnav. Am muncit şi am împins-o şi pe ea la muncă. Fiindcă mi-a dat Dumnezeu copilul ăsta, pe care trebuie să-l îngrijesc.

Acum ştiu: ocolul. El nu-şi dă seama, n-o face intenţionat, dar nu se poate opri, nu poate contempla oroarea. Ivan Stavroghin, când se spovedeşte stareţului Tâhon, spune totul, dar oroarea, în toată nuditatea ei, n-o aflăm nici de la el, n-o poate spune.

…Ciroză, doamnă, ce vreţi mai rău de-atât? Că n-am fost un om fericit. Da’ am muncit ca prostu-aşa… De-aia spun că eu nu mă duc în cer. Am atâtea pe cap, mi-a dat Dumnezeu destule. Acolo era locul meu, să stau într-o chilie şi să mă rog la Dumnezeu până mă ia el singur. În loc

să fac averi aici, pe pământ, şi când m-oi duce în cer… Nu ştiu dacă o fi cer, eu sunt un om atât de nenorocit, că nu ştiu ce să mai cred. Ce să fac eu în cer? în iad, ce să fac eu în cer? în iad, să fiu ars. Mi-ar plăcea acolo. Am suferit atât.

Căinţa lui Ţandără Frânt este autentică. Vocea lui aspră nu latră acum, urlă. În glasul lui este atâta durere, încât profesorul intervine.

— Dom nu' Ţandără, iadul nu *e*, nu sâni cazane cu smoală, domnule, nu e…

— Ştiu, iadul e aici, în inimă…

— Şi nu credeţi că, dacă aţi povesti, v-aţi uşura? Vă întreb, nu vă oblig, nu încerc să vă conving. Şi nu ştiu dacă v-aţi uşura… Dar observaţi că, de câte ori vă întreb ceva de felul ăsta, începeţi să ocoliţi şi nu ajungeţi să spuneţi?

— Aţi văzut cum ocolesc?! Aţi observat şi dumneavoastră că ocolesc?! E dureros, doamnă, e prea dureros…

— Vă e greu să vă amintiţi? Vă e greu să revedeţi în faţa ochilor? Sau să vorbiţi?

— E foarte greu, totul e greu. Da vă spun că am fost foarte sadic. Ce mai vreţi, doamnă, să spun? Am fost foarte sadic. Aşa trebuia să spună şi colonelul Crăciun, că a fost sadic. Că n-a dat el cu mâna. N-a dat cu mâna, da' a dat cu cizma, de găsea dracii. El nu dădea cu mâna, el cu cizma. Sau Drăghici ăsta. Păi, ce, Drăghici avea nevoie să mă ia pe mine de la celulă şi să-mi spună „omoară-l pe-ăla?" Eu omoram un om, şi la el nu conta. Avea nevoie de mine să mă pună să fac atâtea? Să mă ia de acolo, să mă ducă la Spitalul 9? Nu venisem decât de trei-patru luni acolo. Să mă ducă la Spitalul central, să lucrez acolo? El nu ştia că eu eram acolo voluntar, lăudat, că lucrez bine? Şi eu lucram că mă punea el? Eram eu un idiot, doamnă, eram chiar nebun. Că şi eu mi-am zis, de multe ori, că un om normal nu făcea aşa ca mine. Şi eu am zis că aşa se manifestă nebunia. Şi mi-a părut rău că n-am văzut dosarul. Dar nu l-am cerut niciodată să văd ce e. Am văzut şi eu o dată dosarul meu, avea o dungă roşie pe el. Ce o

însemna dunga aia roşie pe el nu ştiu nici azi. Periculos? M-am întrebat şi eu. Pe urmă am zis, lasă-l dracu', nu m-a interesat. Puteam să mi-l iau, dar nu m-a interesat. Nu m-a interesat, nu voiam să-l citesc, orice ar fi scris ei acolo.

E foarte greu să vezi nişte lucruri. Să ţi le aminteşti după patruzeci şi ceva de ani. Zdruncină, doamnă, zdruncină creierii. Să nu credeţi că există zi la mine să nu mă gândesc. Nu la tata. Mai mult la alţii…

— La cine vă gândiţi mai mult ca la tata…?

— La ţărănişti.

— La ţărăniştii *ăia când* murea câte unul, şi-i spunea: De ce te-ai făcut, mă, ţărănist? Oameni simpli, doamnă, oameni tineri. îi zicea ăla: De ce te-ai făcut, mă, *ţărănist*?

— De-al dracu' m-am făcut ţărănist.

— Ia mai dă-i, mă, fir-ar mama lui a dracu' – şi murea, doamnă. Eu eram crud atunci, şi acum mă gândesc cât era ăla de creştin şi de român, şi cât eram eu de păgân.

Durerea lui Ţandăra este mare. Cred că suntem toţi trei tulburaţi. Nu mă mai întreb de ce de mila celor care au suferit în mâinile lui nu plâng, şi plâng de mila unui călău care se căieşte. El îşi revine primul. Îşi trage zgomotos nasul, şi continuă:

…Că m-aţi întrebat de ce-i iubesc pe ţărănişti. Îl iubesc, partidul ăsta, pentru că au murit din Partidul Naţional Ţărănist, au murit, doamnă, oameni care spuneau aşa: „de-al dracu' sunt ţărănist". Eu nu ştiu ce culoare aveţi, eu vă spun – şi din nou divaghează, şi-l înţeleg acum: e ca şi cum s-ar ridica din iadul propriei remuşcări, la suprafaţă, pentru o scurtă respiraţie şi pentru a putea coborî din nou, să mai aducă o mărturie. El ştie că acum facem o treabă. Când spune o treabă, are acea hotărâre teribilă, oarbă, pe care o punea şi în rău probabil. Este în efortul lui de a mărturisi o mare moralitate, de asta sunt sigură. Are voie să-şi tragă sufletul, înainte de a continua. Are voie şi dacă n-ar mai avea nimic de spus.

…Pot să vă spun, asta poate să vă spună şi mama lui Quintus, şi a lu' nu ştiu cine, care e liberal. Liberalii n-au fost tortura ti. N-am avut niciun liberal torturat, şi de-asta

nu-i iubesc. De ce ăştia învaţă… comunismu ăsta… Dacă-l vedeţi pe nenorocitu' ăsta de Iliescu, că aşa pot să-i zic, altfel nu pot să-i zic… El are ce are cu ţărăniştii. De ce împotriva lor este, v-aţi întrebat? Eu am văzut ţărănişti, doamnă, şi ştiu. Nu vreau să fac politică, niciun fel de politică, dar am o stimă pentru cei morţi. Mă întrebaţi cum a fost?

Vorbele lui Ţandără se prăvălesc ca bolovanii. Acum nu mai este mărturisire, este profeţie:

…Toate au fost foarte grave. Cruzimi, cruzimi, afară din cale. Dacă dumneavoastră spuneţi că la noi nu s-a dat carne de om… N-am Tăiat carne din oameni, să le dăm la ăilalţi, dar a fost greu. Torturi mari. Nu se poate vorbi. Eu v-am spus doar atât. Ei n-au venit cu răzbunare, dar ei, comuniştii au ce au cu naţional-ţărăniştii. Eu, când m-am dus în casă la bătrânul ăsta… Primul, eu m-am spovedit în casă la un învăţător. Era de fată şi el, şi nevastă-sa. Ţărănistul ăsta, Joian, pe care-l persecutam în '46. Amândoi, învăţători. La ei m-am dus să le spun. Şi el a spus: Mă, Frânt, mă, dacă ar fi toată lumea ca tine, ce bine ar fi! Altul, dacă era un răuvoitor, putea să spună orice, să nu mă asculte, dar m-a ascultat. La el n-am simţit privirea schimbată, n-am simţit o răceală, o răutate. De-asta îi iubesc… Dar ei nu vor răzbunare, şi ar trebui să vrea… Ar trebui să vrea. Pe urmă am venit la dumneavoastră. Şi se întoarce sfios către profesor.

Care, după ore şi ore, vorbeşte, pentru prima dată.

— Pentru mine, faptul că dumneavoastră v-aţi ridicat din căderea asta, la nivelul de a trece peste punctul critic, să ajungeţi să vreţi să mărturisiţi, este o faptă creştinească. Mărturisirea este o taină creştină, şi eu sunt creştin. Faptul că aţi reuşit să faceţi acest lucru, să spuneţi ce mi-aţi spus atunci, este extraordinar de important, iar dumneavoastră rămâneţi pentru mine un om mai moral decât mulţi alţii care n-au avut nevoie să se ridice, că nu au căzut. Pentru că a te întoarce de pe un drum rău este mai valoros decât dacă n-ai mers pe un drum rău, ci mergi pe cel bun de la început.

Frânt Ţandără îl ascultă cu respect, dar sceptic:

— Până la capăt să merg, n-am mers. Se putea întâmpla, la mine, să merg până la capăt. Dacă nu se întâmpla să mă ia tata la el, să ajung să fac nenorocirea care am făcut-o, dacă nu făceam nenorocirea care am făcut-o, să-l omor pe el, eu mergeam pe drumul ăsta înainte, şi eram foarte nenorocit. Nu se înţelege prea bine cum ar fi fost mai nenorocit decât este. Nenorocit la el înseamnă criminal? îl întreb.

— Da, îmi răspunde. Şi a fost bine că m-am oprit. Da' a fost în timp… Pentru că am făcut rău, şi mai încolo am făcut rău mult. Dar cât aveam să fac de rău, cât de rău aş fi făcut, dacă nu cădeam, dacă nu-l omoram pe tata şi nu mă afundam dintr-odatai Făceam poate cât a *făcut nenorociţii* ăsta, de Ceauşescu vorbesc, sau Drăghici, sau Nicolschi. Fără să mă gândesc la ce fac. Că am făcut şi aşa destul…

OCOLUL

„Greu îţi este ţie să izbeşti cu piciorul în ţepuşe".

(Faptele Apostolilor, 9, 5)

Se întâmpla ceva curios, într-adevăr, cu ocolul acesta. Aproape că renunţasem să-l mai ascult. Mă asiguram din când în când, cu discreţie, că rolele reportofonului se învârteau, deşi mărturisirea aceasta, pe care el voise s-o facă, începea să-mi semene a eşec. Din partea mea, aproape o necuviinţă, iar din partea lui, o încercare nereuşită de a fi altceva decât era, inevitabil, fatal: un om care făptuise crime. Felul cum povesteşte că îi întreba mereu „care eşti, mă, din Giurgiu?" Pentru omul capabil să făptuiască asemenea crime ceilalţi nu există, spune Soljeniţîn Există doar el însuşi. Şi cei din acelaşi loc, acelaşi sânge, aceeaşi familie, ca un alt el însuşi. Cei din Giurgiu. Cel mult ei sunt ca şi el, oameni.

Venisem pentru că profesorul mi-o ceruse. Pentru el, faptul că pe undeva, prin străfundurile neumblate ale ţării trăieşte cineva pe care-l încearcă sentimentul căinţei era un motiv suficient să te scoli la patru dimineaţa, să străbaţi în preistorice tramvaie cartierele cele mai sordide ale

Bucureştiului, să iei un bilet până la Ruse, ca să cobori în oraşul ăsta de frontieră prăfuit şi murdar, plin de figuri suspecte de traficanţi, şi să-l întâlneşti. Şi, da, când îl văzuse, omul îi spusese: „Aţi venit în fine, dom' profesor. Credeam că m-aţi lăsat şi dumneavoastră baltă". Or, profesorul nu e omul să lase pe cineva baltă. Şi nu numai pentru că nu *există iertare iară mărturisire*, *cum îmi spusese*, creştineşte. Dar nu există mărturisire autentică fără căinţă, „iar omul acesta se căieşte, doamnă". Ei bine, ca să văd Căinţa, dădusem eu fuga. Ştiam că nu era treaba. mea să primesc mărturisirea cuiva şi să iert pe cineva. Nici măcar să particip, sau să asist la iertarea cuiva. Treaba mea era să scriu. Credeam, ca şi profesorul, că remuşcarea înseamnă salvare. Dacă în vremurile şi locurile noastre trăia cineva pe care-l încerca sentimentul căinţei, înseamnă că eram salvaţi. Nu iertarea era aici în joc, ci renaşterea. Profesorul spune că nu există nici renaştere, nici revenire la viaţă fără căinţă, şi mi se păruse, ca şi lui, că salvarea noastră, cum venise până atunci de la arhangheli, de la monarhul luminat, de la victime, de la tineri, trebuia să vină de la un torţionar care se căieşte. Şi într-adevăr, se căia. Ca în fumul lui Abuladze. Vocea lui, aspră, metalică, uneori lătrată, ca şi cum şi-ar fi smuls-o din piept cu efort, în rafale scurte, era aproape de strigăt şi de urlet. Nu există cuvinte pentru mărturisire. Pentru mărturisirea întreagă. Nici nu poate fi făcută din cuvinte. Şi acolo, în filmul lui Abduladze, ea era un urlet, un blestem de sine şi un gest. Îmi închipuisem că e uşor să smulgi din mormânt un cadavru, şi să-l azvârli urlând în prăpastie. Nu este aşa, fiindcă tu însuţi eşti acel cadavru. Celulă moartă lângă celulă vie, în acelaşi trup, până-n vârful degetelor, şi până la ultimul fir de păr. Unde-i Saul, şi unde-i Pavel, aici? Şi ce caut eu în istoria asta?

Fiindcă nu-l mai priveam şi nu-l mai ascultam, omul din faţa mea devenise şi mai incoerent. Venise din nou momentul greu, oroarea mută, fără cuvinte, şi din nou se învârtea înnebunit deasupra amintirii, a imaginii aceleia de nenumit, pe care totuşi el voise s-o numească. Ca o

primejdie, ca un abis, nicicum ca o salvare… Până scapă din nou şi se îndepărtează, în cercuri din ce în ce mai largi, de prăpastie. Deşi se vede că nu cu voia lui face ocolul ăsta, că el se petrece inconştient. Nu uită de ce-am venit, şi că el m-a chemat, nici în momentele când, involuntar, se îndepărtează şi se înd reaptă spre zone mai calme. Ca să revină apoi, cu lacrimi în ochi, cu fălcile încleştate şi chipul congestionat, rostind o scuză şi redevenind incoerent. Ştiu de-acum că asta va fi toată mărturisirea lui: că se va roti, se va roti, în cercuri strânse deasupra abisului şi tot ce poate face este să plonjeze din când în când, fulgerător, să prindă ceva, din zbor, şi să se îndepărteze apoi, din nou…

— …Erau nişte tehnici care să te înnebunească. Le transmiteau prin ăştia care ne inspectau. Era un sistem, aşa se zice că era. De exemplu, pe prefectul Gabriel Marinescu nu-l lăsa să doarmă. Şi noi foloseam metodele astea cu nedormitul. „Ce faci, mă, iar dormi?” Vă daţi seama, erau patru paturi…

Doar atâta am salvat şi eu, un om. Că murea. Dar nu i-am spus, săracu’, că prindea oftică. El spunea peste tot că s-a descurcat. Nici nu mai ţinea minte. Nu mai avea nici memorie. Nu mai reţinea că s-a întâlnit acolo cu mine.

— Unde, *acolo*?

— La psihiatrie. A fost dezastru acolo, doamnă. Mi-era milă de el. A fost dezastru, ce bărbat frumos era, prezentabil, luase o fată de bogătaş, avea un local aici, „Dunărea”, i l-a luat. „Nea Mitică, să nu-ţi dea ăştia nimic, că ai fost împotrivă?”…Toţi s-au lepădat de ei. Asta e. Ei au suferit, dar toţi s-au depărtat de ei… Puterea actuală putea să facă ceva mai bine. E foarte neputincioasă. Eu mă aşteptam la mai mult, adică, când am venit eu la dumneavoastră, după alegeri (se întoarce spre profesor), în ’93, alegerile fuseseră în martie *’92*, şi am văzut că nu se schimbă… Dacă nu se schimbă nimic, zic, ce să mai aştept să vină cineva să mă întrebe, mă duc eu să le cer să mă tragă la răspundere. Că cineva trebuie tras la răspundere, nu? Dar la cine să mă duc? Tot la ei, care m-au nenorocit? Ştiam, că am fost la o secţie aici, delegat din

partea Alianţei civice, m-am dus prima dată şi am dat bani, dar se foloseau nişte idioţi de banii mei şi ai altuia care era cu suflet, că mai erau şi alţii. Am dat la bani, am dat maşina asta, am zăpăcit-o plecând prin sate, şi câtă benzină am băgat în ea!

— Aţi activat în Alianţa civică?

— Întâi am ţinut de ţărănişti, dar când am văzut că acolo s-a făcut un focar, am plecat. Nu mai puteam să-i înghit. Fura bani. Eu spun ce s-a întâmplat aici la Giurgiu, nu în altă parte. Şi am plecat la Alianţă.

— La Alianţă se ştia cine aţi fost?

— Da, oricine ştia. Dar *nu* le-am permis să mă bage în *conducere*. Şi la P.N.Ţ. voiau să mă bage în comitet. N-am vrut. Nu mă scoţi pe mine în faţă, dacă pot să fac ceva, fac, dar nu te duci în faţă cu un trecut urât.

— Aţi spus înainte că v-aţi dus şi la unii dintre foştii dumneavoastră… colegi…

Nu găsesc cuvântul potrivit. îl găseşte el, prompt şi fără sfială:

— Da, dintre torţionari, ca mine? M-am dus, da. „Hai să mărturisim, mă”, am spus.

— Şi ce v-au spus?

Mi-au spus „Ce, eu sunt nebun ca tine?” Că eu eram nebun! „Am copii de crescut, făceau, vrei să-mi alung copiii, să-mi plece? Fugi, mă, de-aici, mi-a zis altul, că se întoarce roata”. Ăsta are o fermă de porci. A avut-o şi în comunism. Dar şi eu am trăit bine în comunism. M-am descurcat. Toţi pe care îi aud s-au descurcat. De exemplu, ăsta avea o sută de oi.

— Ne-am descurcat bine în comunism, zice.

— Bine, mă, zic, da’ erai de acord?

— Sigur, mă, ce mi-a făcut mie comunismul?

— Mă, Vasile, mă, Nicolae! Întâi i-am luat pe ăştia din Giurgiu. E unu, fata profesoară la Bucureşti.

— Când o auzi fie-mea, zice… Eu vreau să mor pe perna mea.

— Fiica lui ştie ce a fost el?

— Ştie, cum să nu ştie ce a fost?

— Copilul dvs. ştie?

— …*Ce* am făcut eu acolo, nu. Ştie un singur lucru. Că l-am omorât pe tata. Şi aia, când era el la 14 ani a aflat de la copii. Am început atunci să am mustrări de conştiinţă, îmi părea rău că l-am făcut. Locul meu era să fiu într-o chilie de mănăstire. Şi astăzi regret că l-am făcut, şi că nu sunt acolo. Poate acolo era locul meu…

— Eu nu cred.

Îmi scapă, fără voia mea, această declaraţie. Asta mi-este clar. Locul lui era în lume, să trăiască, să trudească şi să se chinuie, ca toată lumea. Să dea cu piciorul în ţepuşă şi să-l doară. Să simtă prin copil ce e durerea şi căinţa. Într-o chilie ar fi fost prea simplu…

— …Într-o chilie era locul meu. Dar e greu. Nu se mai poate da înapoi. Să iau firul de la capăt, aş lua-o acum, aş şti ce să fac, dar cum s-o iau înapoi?

— Şi ce i-aţi spus băiatului?

— N-am putut să-i spun. Uitaţi, mama, trăia mama, că şi ea mă îndemnase. „Să-i dai în cap”, îmi spusese când o bătea tata. Când eram copil de trupă, mă îndemna: „Când creşti, să-i dai în cap, că mă chinuie”. Are şi ea partea ei. Când am venit o dată în permisie, voia să-l omor cu baioneta.

— Deci ce i-aţi spus copilului?

— Ştiţi, doamnă, e greu să-i explic. De multe ori, când am o ieşire – aveam câte o ieşire când era în liceu, şi mama: Uite, îşi dă în petec, ca ta-su. L-am bătut o dată, cu cureaua. Şi mama: Uite, are aceleaşi simptome, tot ieşirile alea… Mă controlam, dar aveam ieşiri de nu mă puteam controla totdeauna, pe moment, atunci… Dacă am făcut atunci pasul ăla, acum mereu când fac ceva, zic să mă controlez un pic. Acum, eu cred că mă controlez totuşi. Zic că e vârsta, nu ştiu, dar văd şi oameni care în tinereţe au fost… şi acum nu se pot înţelege cu copiii, nu se pot înţelege. E mai rău ca în tinereţe.

La mine este ceva schimbat. Simt eu că e ceva schimbat. M-a schimbat Dumnezeu. M-ar fi schimbat mai mult, dar la mine este banul. Nu renunţ la el. Şi ştiu bine,

că am citit în cărţi, averea trebuie făcută în cer, nu pe pământ. Cum pot eu să mă simt credincios? Ce credincios este ăla care merge la biserică, da e cu gândul în altă parte… Aici intervine profesorul, pentru a doua oară.

— Ascultă, domnu' Ţandără, dacă îl câştigi cinstit şi-l foloseşti cinstit, banul nu este oprit… Iar dumneata ai un copil bolnav, nu poţi să te duci într-o chilie. Poate că Dumnezeu a rânduit să tragi.

— Ştiu că fac banul cinstit, că muncesc de-mi vine rău. Uitaţi, eu şi acum sunt cu un brâu pe mine, şi *trag* ca nebunu'. Dacă aş face un lucru necurat, ce s-ar zice? „Uite-l p-ăsta, păi voi ştiţi cine-i ăsta? Cine-a fost ei?" Eu caut să am o moralitate cât de cât. Cât de cât. Dar m-am mai scăpat. Şi-mi pare rău. Cu băiatul meu. Dacă nu-l băteam, când muream, ar fi zis: Uite, tata nu mi-a dat o palmă. „Acum o să spună: A fost *rău*".

— Nu vă găsiţi totuşi nicio explicaţie, în îndemnurile mamei, ale acelui Pavel Ştefan, în copilăria nefericită?…

— Nu, ce explicaţie să-mi găsesc. O iertare, o scuză?

— Da, să spunem…

— Nu, doamnă, ce explicaţie? Uitaţi, este aici, un ţigan. Un exemplu trăit aici în oraş, de mine. O familie de ţigani destrăbălaţi. Mă-sa, într-o parte, destrăbălată, ta-su în alta, lucra cu mine, a lucrat zidărie cu mine, n-avea cine să se ocupe de copii. Şi, pe la 14 ani, băieţelu ăsta, e mare acum, are şi el vreo 50 de ani şi copii mărişori, la liceu, venea: „Mă primiţi şi pe mine la lucru, să fac şi eu bani?" Căra căldările cu mortar, îi mai dădeam eu câte zece lei, cincisprezece lei, lua caiete, lua ce-i trebuia, să înveţe, nu l-a învăţat ta-su nimic, mă-sa. Respectuos. Chiar azi îmi spune: Ştii că de la mata am eu ceva educaţie?

— De ce, mă, de la mine? Ce educaţie? De lucru, poate. Nu-l mai văzusem, nu-l mai cunoşteam. O dată mă duceam la Bucureşti, la spital, băiatul meu era internat la Colentina, şi îl găsesc în tren, cu diplomat, zic: ce ţinută, ce elegant, şi-l văd că mă salută.

— Da' de unde mă cunoşti? zic, şi-mi spune de unde. Intru în vorbă: Ce treabă la Bucureşti?

— Păi, zice, am un proces cu Fructonul.

— Păi ce treabă ai tu cu Fructonul?

— Păi, zice, sunt consilier juridic aici.

— Bravo, mă, zic, ai făcut Dreptul. Mă-sa fugise la Bucureşti, luase un coşar. Ia spuneţi-mi dumneavoastră, acum, dacă ăsta avea educaţie? De unde educaţie la ăsta? Că ştiu că sociologii ăştia, filosofii, psihologii spun că de la familie e tot. Chiar dacă mi-ar spune cineva că la Drept intră oricine, uite că el a intrat. Deci nu e educaţia.

Şi din nou, aceeaşi expresie chinuită, tot despre el vorbeşte Frânt Ţandără. Vrea să spună că nu mediul explică drumul pe care a luat-o el. Şi tot profesorul îi alină suferinţa:

— Domn Ţandără, mai sunt şi minuni aşa, inexplicabile, dar în general, când ai acasă, copil, căldura şi iubirea familiei…

11 aprobă mai mult din politeţe:

— Există ceva pe sistem nervos, aşa simt eu… Copiii ăştia, aurolacii, capătă ceva, o lipsă, am trăit-o, o ştiu, lipsa de căldură sufletească, că el vede şi trăieşte un an, doi, cât trăieşte, într-o ambiantă sălbatică, nu mai e uman şi rămâne înfiripat în el, şi el ia, peste tot, tot ce e rău. Şi răul ăsta unii îl elimină foarte greu… Unii se pot debarasa de rău. Eu am experienţă puţină, dar din puţina experienţă pe care o am, din cazurile pe care le ştiu…

— Dumneavoastră, după închisoare, după ce-aţi făcut ce-aţi făcut, nu aţi vrut să plecaţi în alt oraş, în altă parte, să vă pierdeţi urma, să vă ascundeţi?

— Nu. De ce să mă ascund? De oameni să mă ascund? Eu caut oamenii. De Dumnezeu nu poţi să te ascunzi, zic eu. Aşa zic eu…

— Sunt mulţi oameni care au făcut ce aţi făcut dumneavoastră şi se căiesc acum? Care ezită să mărturisească de frică, dar le pare rău?

— Nu. Nu sunt. Eu am stat de vorbă cu ăştia, şi oricare ar spune: ăsta e nebun. Oricare zice că el e în firea lui, şi eu sunt nebun. Nu ştiu, dar acuma, ca să iau un carnet de şofer, am dat un test psihologic, există un

examen. Dacă n-aş fi capabil să-l iau, înseamnă că aşa e, cum spun ei... Cei implicaţi mă fac nebun. Cei neimplicaţi au spus: cum nebun, mă, că poate conduce o maşină, a putut să construiască case, să lucreze după o schiţă, după un plan, păi, zice, unu care e nebun învaţă tot. A creşte albine, că ai pasiune, că n-ai, trebuie să cunoşti meserie, trebuie să ai carte, e o meserie foarte grea, trebuie să ai simţ, simţ, domnule. Dar cum am trecut, am căutat să cern aici, am văzut şi am cernut. Am făcut analize. Au fost nopţi întregi când am făcut analize, nu dormeam, aveam insomnii cumplite, ce trebuia să fac, ce am făcut, am văzut şi eu lumea, cum decurge, eu nu ştiam. De aia, şi dacă mă înjură unul tânăr, eu nu mă supăr. Nu ştie ce face.

— Poate după ce n-aţi mai trăit bine, aţi înţeles ce aţi făcut?

— Am dus-o bine în comunism, pentru că am avut relaţii. De mine nu se putea nimeni atinge, doamnă. Când a venit Ceauşescu aici, s-a spus de mine că sunt dejist. Dar aveam tupeu. Mă duceam la ei, mai ales la Pavel, atunci, mă duceam la primul secretar. Nu-mi dădeau voie să lucrez zidărie, că nu plăteam impozit, şi spuneau că mă bagă la evaziune fiscală. Mă duceam la Bucureşti, şi se telefona aici, şi eram scutit şi de timbru fiscal.

— Cine vă scutea?

— Partidul, prin Ministerul de Finanţe. După ce am devenit producător particular de miere, nu plăteam impozit, printr-o scutire telefonică, aşa, sau în plic.

— Pentru ce vă scuteau? Pentru serviciile aduse?

— Eu le spuneam că am netezit calea partidului. Am spus: Aici, unde ai ajuns dumneata pe fotoliu, domnule prim-secretar, aici eu te-am pus.

Nevasta mea a avut o soră care intra în casă la Lina Ciobanu. Noi n-am avut lipsuri, cozi, în comunism. Pe Dianei erau magazinele Comitetului Central. Când mergeam la Bucureşti, ne întorceam încărcaţi. Sora ei a fost femeie de serviciu în casa lui Lina Ciobanu. Deci am dus-o bine în comunism. Dar n-am votat niciodată cu ei. Şi tot neamu' r a votat după mine. Le-am spus, nu ce-am

făcut, dar le-am spus că am greşit. Că am făcut greşeli mari, nu cu toate amănuntele…

Din nou se apropie de locul pericolului. Din nou dă cu piciorul în ţepuşă, şi-l doare. Când repetă rar: „Nu cu toate amănuntele, ochii i se înroşesc, ca de efort, ca şi cum ar ridica o greutate de jos.

Nu cu toate amănuntele. N-am putut. Nu există om care să nu ascundă ceva: ştiu că Dumnezeu tot mă vede. Bine ar fi, când mă spovedesc, să o fac cu tot sufletul, nu cu jumătatea, sau un sfert, sau trei sferturi, sau să păstrez o zecime importantă. Normal e când te spovedeşti, să intri cu sufletul curat în rai… Eu nu cred că mă duc în rai, n-am cum să cred „vreau eu să fiu curat, cinstit, dar nu cred.

Vindeam miere pe piaţă, şi i-am spus neveste-mii, întreabă câte unii, săracii: e miere naturală? Cu ce să-ţi dovedesc eu? ia-o şi du-te undeva la analize. Sunt oameni bolnavi, şi lumea e hoaţă, falsifică. Am oameni bolnavi de sida care vin la noi. Fac ce pot, dar nu cred eu că pentru mine este raiul.

— Ştiţi parabola cu cei doi tâlhari? întreabă profesorul.

— O ştiu, dar e prea puţin asta. E prea puţin. Există această cale a mărturisirii, de care aţi vorbit dumneavoastră, domnu’ profesor… M-am dus şi să mă fac evanghelist. Adventist. Şi când am văzut, minciuni, minciuni. Eu voiam să mă duc predicator. Când eram mic cântam în corul bisericii. Aveam religie când eram mic. Aveam o religie. Eram credincios când eram în şcoală. Spuneam *Tatăl nostru*. De multe ori plecam fără un ban de acasă, şi găseam pe calea ferată un leu, când mergeam la biserică. Parcă mi-i arunca cineva, banii. Şi aveam şi mai multă credinţă, că am găsit bani pe calea ferată. Câtă credinţă aveam când eram mic, nespus de multă aveam. Şi se întărea, încet-încet, tot mai mult, din lucruri de-astea, le socoteam eu semne, că Dumnezeu are grijă de mine. Din orice se întărea credinţa. Aşa de greu a intrat, şi aşa de uşor a ieşit! Şi acum ce greu revine…

M-am dus o dată la o adunare, la evanghelişti:

Fraţilor, a venit Pavel, apostolul Pavel e printre noi.

— Care Pavel, mă, vă bateţi joc de mine! Eu nu am nicio calitate din Pavel, nu-l batjocoriţi pe el.

O vagă adiere de plăcere mi se pare că simt totuşi în vocea lui.

— Nu v-a displăcut totuşi că v-au comparat cu el, nu? Nu era totuşi o cale prea uşoară? Să staţi şi să vă rugaţi? Şi să vă pice iertarea din cer, aşa?

Aici intervine profesorul, care spune blând, dar ferm:

— Nu, Domnul nu ne vrea smeriţi, întunecaţi, trişti, el ne vrea demni.

— Spun totuşi că e simplu, să stai să te rogi. Mai simplu decât să trudeşti, să te îndoieşti şi să nu ştii dacă vei obţine iertarea.

— Nu ştiu, zice Frânt Ţandără. Eu am crezut că, aşa, Dumnezeu îmi va fi mai aproape. Mă va supraveghea tot timpul, şi să mă ajute să nu mai greşesc, ar avea mai mult timp de mine, dacă ar vedea că eu îl caut peste tot, neliniştit aşa, ca un om nebun după el, alerg, caut lumina lui…

— Nu vreţi totuşi să vorbim cum aţi ajuns la psihiatrie?

— Atunci, spre iarna lui ’50, când totul se aranjase la Canal, intrase pe făgaş, se continua la Midia, se trasase şi la Galeşu, se ştia că la Galeşu va fi numai pentru deţinuţi, am participat peste tot la construcţii, se simţea nevoia de o structură…

— Deci în toamna lui ’50.

— …Au venit o dată Drăghici, cu Crăciun, cu Constantinescu Marin. Eu pe Jean Baciu[8] nu l-am văzut niciodată cât am fost în detenţie. Ăsta cred că nu s-a implicat. Dacă a dat ordine el, Marin Constantinescu[9] a fost cu punerea lor în practică. După informaţiile pe care le aveam de la braşoveni, Baciu era ospătar, se trăgea tot

8 Şeful Serviciului Penitenciare din Direcţia generală a lagărelor şi coloniilor de muncă în anii 1950-1952..

9 Marin Constantinescu era un adjunct al şefului Serviciului Penitenciare.

de la Braşov. Era unul, Clinciu, tot din Braşov, cred că mai trăieşte, de vreo 10 ani nu l-am văzut, mai înainte de revoluţie prin ’88 l-am văzut şi eram în contact cu el. A lucrat în Securitate, bine, a făcut bune servicii, pe urmă l-au răsplătit, l-au dat la externe, a făcut nişte cursuri cu unu, Bebe Mihalache Nicolae care s-a eliberat, a plecat de aici, la Arad, tot prin ei, prin Teohari Georgescu, a făcut nişte cursuri de limbi, unul care a fost în Italia, are o barbă albă, şi de câte ori vine, lasă câte o maşină la Giurgiu, cu mine nu vorbeşte că m-a dat la Ploieşti…

Gata, a scăpat din nou. Este din nou destul de departe ca să nu mai fie în primejdie. Poate povesti coerent un episod, dar altul. Altceva decât i-am cerut eu, şi deci îl povesteşte strâns, coerent, logic. Episodul cu Bebe Mihalache, deţinut de drept comun, ca şi el, răsplătit de partid pentru serviciile aduse, cu o slujbă la externe, şi misiuni în străinătate.

— …Când eu m-am eliberat, în 1955, am apărut pe ecran la Ploieşti. L-am găsit pe Mihalache ospătar la Ploieşti. Şi era unu, Ceauşu, tot ospătar. Unu, Frânt, care se potrivea cu mine la nume. Unu bine pregătit, avea şi un bacalaureat de pe timpuri. Dacă mai trăieşte acum, ar avea vreo optzeci de ani. Auzisem că mai fusese o dată arestat şi politic. Avea ta-su un restaurant acolo, în Ploieşti. Şi când am ajuns acolo, în localu ăla, numit „Ciocârlia”, ăsta servea acolo. Mi-a spus: E unu din Giurgiu, de la tine, pe aici. Unu, Micu Alexandru, poreclit Sandu Pustiu. Erau numai *şuţi* de buzunare, spărgători, majoritatea *şuţi*. Cu ei eu mă comportasem frumos, avuseseră ei de la mine multe servicii. Adică le aduceam de la confiscări mâncare, de toate. Ce să vă spun, că eu m-am simţit bine printre ei, doamnă, îmi plăcea lumea interlopă, jargonul lor, era atrăgător pentru mine. Pe copilul meu l-am ferit, dar mie îmi plăceau… Şi zice: Aici e unu’ din Giurgiu. S-a recomandat el, Petună.

— Păi, zic, ăsta e informator.

— Aş vrea să povestiţi despre psihiatrie…

— Staţi să vedeţi, că are legătură, să termin cu

Ploieştiul. Eu am încercat mult după ieşire, să mă angajez la Braşov, la Giurgiu. Nu găseam nimic nicăieri. Ce faci la ora actuală? m-au întrebat acolo, la Ploieşti, când m-am întâlnit din nou cu ei, cu lumea asta, interlopă, că nu-mi găseam rostul.

— Deci după ce le-aţi făcut servicii, v-au eliberat. Când v-au eliberat, nu v-au dat şi ceva de lucru?

— Ei îmi asigurau, dar nu mai voiam eu. Voiam să mă ţin departe.

— Ce vă asigurau?

— Păi ce v-am spus. A venit o dată şi m-a întrebat: Ce, tu nu poţi învăţa o limbă străină, ca ăla, ca Mihalache? învăţam o limbă străină şi mă trimiteau peste graniţă.

— Ce să faceţi peste graniţă?

— Mă trimiteau acolo, să lichidez pe unu, pe altu'. Mai veneam şi-n ţară… Nu am avut talent la limbi străine. Da'

şi voiam, să scap. Asta e. Numai că nu-mi găseam echilibru mental. Singurul lucru bun care l-am avut este că nu m-au tentat nişte bani. Aici am scăpat, cum am scăpat nu ştiu, dar am scăpat. Aici, la Ploieşti, a fost un caz grav. Cu Aron ăsta Ilie. M-am dus la el: Nea Ilie, n-am bani de hotel.

— Lasă, mă, că e un hotel aici. Da vezi, că ăştia mă ştiu că sunt de la Vil cea, cu mere. Merarul. Avea o papornică. Un coş de papură, stil geamantan, închis, şi le dădea câte un chil-două, pe la fetele alea de la hotel.

— Să nu-mi mai zici şi Ilie, că sunt *pă nasoale*. *Pă nasoale* înseamnă, în jargon, în pericol. – îmi zici Grigore, că aşa îmi zice fetele. El avea buletin. Eu nu mai aveam. Şi am dormit în noaptea aia acolo. De dimineaţă am plecat, hai spre gară. De la piaţă până la gară, să mergi pe bulevard, e o distanţă. Am mers noi, discuţii, pe bulevard.

— Mă, toată treaba e să dăm o lovitură bună, a zis el. Asta a fost, că m-a ajutat Dumnezeu, nu m-au tentat banii. El era om la vreo 60 de ani, mai mare, tatăl meu, ce mai, da ştiam meseria lui, de ani de zile îl cunoşteam, venise, mai evadase, iar venise în închisoare, era periculos. Mă

tenta, că-mi dăduse să mărime. Avea nişte bani, dar erau pe terminate. Aşa că a căutat să mă bage în cârd.

— Uite, împărţim. Am stat şi m-am gândit, parcă ceva m-a luminat atunci. M-a dus la o casierie, casieria centrală. Era pe hol, se dormea acolo în timpul nopţii, oameni care mergeau departe, spre Moldova, erau adormiţi acolo, pe bagaje. El ştia ora când se aduceau banii la casieria centrală, urmărea asta de două-trei săptămâni, turele, tot, de când evadase, asta urmărea.

— Uite, zice, împărţim, umplem două paporniţe, nu iei decât de sute şi de cincizeci. Nu iei altceva. Umpli două coşuri, laşi restul, eu stau pe afară în caz de ceva.

Dar trebuia ucis casieru'. El credea că am sânge rece şi pot să… Şi a rămas că, mă, Nea Ilie, vedem la noapte, ce să fac, mă gândeam, nu vedeam ce o să fac, mă vedeam din nou *acolo*. Adevărul e că s-a făcut operaţia. În '56.l-a prins şi i-a executat acolo, în piaţă, au fost judecaţi în public şi terminaţi. A fost o tragedie, eu m-am dat seama. Şi ce-i tentaţia… Eu am avut oferte multe, dar tot jigodii…

Nu-mi găseam echilibrul mintal… Scăpasem, scăpasem şi de la psihiatrie, mă ferise Dumnezeu de prima tentaţie mare, cu banii, de la Ploieşti, da' nu reuşeam să-mi găsesc Jocul. Şi când plecasem de la psihiatrie, ştiam că trebuie să mă ţin deoparte.

— Aveaţi un dosar, o fişă de bolnav psihic, când aţi ieşit?

— Nu aveam aşa ceva. De unde să am? Poate era un dosar. Eu făceam cursele astea. Între psihiatrie şi închisoare, treceai mereu prin Văcăreşti, dosarul rămânea acolo, dar de multe ori nu era niciun fel de dosar, era o hârtie oarecare, o adresă, n-am citit-o niciodată. Cine mă însoţea o aducea cu duba, o lăsa acolo, eram înregistrat cu numărul, dar nu dosar. Aveam poate o fişă. Tomorug ştia ce e cu mine. Îmi zicea: Mă, mâine îţi fac o puncţie. Mă întâlnea pe holuri şi-mi zicea: Mă, mâine te trimit la o puncţie. La plecare, când pleca, fiindcă eu eram pe coridor, nu eram în celulă, în timpul, zilei, doar seara, mă închidea sub cheie. Ziua, doar dacă intervenea ceva, undeva, mă

scotea, dar altminteri nu. Tomorug ştia totul despre mine. „Mâine o să-ţi fac aia, aia”, dar nu-mi făcea nimic. Cred că-mi scria tot aşa, de formă, ca să aibă el acoperire şi o fişă de observaţie. Dar n-am pus mâna nici pe aia, niciodată.

— Credeţi că ei, doctorii, vă socoteau nebun?

— …Nu ştiu.

— Ei ştiau ce faceţi acolo şi credeau că Securitatea se r r /

foloseşte de un nebun în treburile ei murdare?

— Cred că ei îşi închipuiau că execut totul mecanic. Într-un fel, aşa şi era. Dar, dacă ştiau că sunt nebun, de ce mă lăsau să fac? spuneau: Mă, vrei să-i faci *torpiiaj* lui Ştefănescu?

— Ce este aceea *torpiiaj*?

— Electrocutare la tălpi.

Trebuie să nu manifest nicio surpriză. Să-l las să vorbească neîntrerupt. Este atent, din fericire, mai puţin la reacţia mea cât la uşa rămasă întredeschisă după ieşirea neauzită a soţiei. O împing eu, care mă aflu mai aproape.

…O dată am avut în mână o asemenea fisă. Mu scria pe ea decât: Negulescu Ştefan. Îl cunoşteam. Eu îi ziceam „nea Fănică”. L-am găsit inconştient. Am trecut pe lângă patul lui, dar m-a văzut sanitarul Diaconescu. Diaconescu era mâna dreaptă a lui Tomorug. Era civil, dar plătit de Ministerul de Interne, în lipsa lui Tomorug făcea el totul. Şi l-am găsit lângă nea Fănică de *7 – 8* ori, căuta poate să-i salveze. Când am plecat tot acolo era.

— Cum aţi ajuns acolo, totuşi? De la Canal?

— Nu, fiindcă la Canal aveau ei ce le trebuia. La Canal venise de la Piteşti. Cu Bogdănescu veniseră toţi torţionarii de care aveau nevoie. Dar la psihiatrie trebuia altceva. Trebuia scoală făcută. Trebuia unul de meserie. Care să cunoască psihiatria. Că psihiatria asta cuprinde o groază de diagnostice, nu e numai schizofrenia, sau paranoia, cuprinde până la amnezii, epilepsii. Şi epilepsiile sunt de mai multe feluri. Aici, la Canal, s-a recrutat. M-a oprit o dată pe hol Nicolau ăsta de la Constanţa. Nu mai ştiu de unde veneam. M-a văzut din poartă şi mi-a zis:

Vino-ncoace. Am intrat în birou la el.

— Mă, zice, am o treabă bună pentru tine, tu mi se pare că o să mai ai puţin, să te eliberezi şi ai să ai nevoie de sprijinul Ministerului de Interne. Tu şi aşa o să fii o persoană care n-o să te distanţezi niciodată de noi. Ai să ieşi la pensie de la Ministerul de Interne. Tu vei fi dintre coloniştii oraşului Via. Aşa se numea Poarta

Albă, locul unde erau executaţi cei condamnaţi. Şi, deci, îmi spune: Mă, vezi că o să vină un tovarăş de la Ministeru' de Interne, să stea de vorbă cu tine. Asta o să fie săptămâna viitoare. Pe cine mai găseşti tu aşa, băiat bun, ca şi tine, isteţ, să avem noi încredere în el? zice. Mai poţi să ne recomanzi pe unul?

— Domnu' Nicolau, zic, nu ştiu, domnule. Eu aveam un băiat din Giurgiu, unul, Nicu Moraru, a murit săracu', avea atunci 20 de ani. Era mai mare ca mine. Îi spun lu' ăla: Măi, Nicu, uite aşa, aşa. Era cam prostănac ăla, dar îl iubea Bebe Georgescu, fusese la Arad şi-l trimisese Bebe Georgescu la Canal să mai beneficieze.

— Nu, mă, Frânţişor, nu, mă. Chiar dacă mai am zece ani de făcut, nu mă bag eu cu ăştia. Scurt, aşa. Erau deci şi dintre ăştia, cu dreptul comun, oameni cuminţi. Suferea de mâncare, suferea de orice, nu se lăsa corupţi.

M-a dus într-o cameră. Acolo, ce credeţi, am găsit unul din Buzău, ăsta nega de ce este acolo, fiindcă toţi aşa am fost, să nu ştim unul de altul. Nici ăsta care a venit, civilu, nu avea interes ca noi să ne cunoaştem. Nu avea el interes, dar ce putea face? Ne-am mai şi întâlnit. Deci, a cerut o cameră când a venit civilul ăsta. Trebuia să dăm probe de lucru. I-am făcut deci câteva zile exhibiţii.

— Tu ai văzut, zice, în viaţa ta un om nebun pe stradă? Zic: – Daa, am văzut, era unul la noi la Giurgiu, unul Dure nebunu'.

— Şi cum făcea, mă? Ia explică-mi tu, mie, îţi mai aduci aminte cum făcea?

— Da, zic, făcea aşa. Nu vă spun că mă concentram cum făcea ăla, să fac ca el şi încă ceva mai bine ca el, dacă se putea. „Bravo, mă, păi tu ştii. Dar altceva ai mai văzut?

— Da, zic, am mai văzut pe unul, Vasilică. Râdeam de el când eram copii, avea nişte picioare uite aşa. Dar ăla era şi agresiv, zic. Făcea rău, zic, dacă-l supăram noi. Numai dacă-l supăram, zic.

— Dar cum făcea? Dar epileptici ai văzut?

— Da, sigur.

— Şi cum face, mă?

— Păi, face aşa.

— Ai putea să faci ca un epileptic?

— Păi sigur.

— Păi, cum faci?

— Păi, sare în sus, dă ochii peste cap, se zbate, face spume.

— Păi, cum face spume?

— Păi întâi trebuie să adune în gură mai multă spumă, ca să dea şi afară.

— Aşa, mă.

— Unii nu face spumă, zic eu, dă ochii peste cap şi atât. Nu ştiam, că n-am făcut niciodată, dar m-am concentrat.

— Ce interes aveau să faceţi pe nebunul?

— Ia să vedeţi acum, staţi să vedeţi. Că am rămas şi eu aşa. Ce vrea ăsta, mă, îşi bate joc de mine? Nici eu nu înţelegeam. A rămas treaba că vine el. Mă trimite într-o zi, că pleacă cursa la Văcăreşti, şi să plec cu ea. De ce, cum, nu se ştia nimic. Am plecat cu dosarul. De la Văcăreşti, mă trimite pe unde nu ştiam nimic unde. Dar ştiam că nu mă lasă Direcţia generală a Canalului să ajung departe, mă întoarce înapoi. Când am ajuns la Văcăreşti, el m-a luat să mă ducă la Direcţie, pe Ştefan cel Mare, acolo. Aveau acolo o cameră. N-am discutat mult, *că* am trecut la treabă.

— Ai venit, să bine, tu ai să lucrezi imediat, că eşti recomandat de toată Direcţia, mi-a spus tovarăşu' colonel

Crăciun că eşti băiat bun, mi-a spus şi tovarăşu' colonel

Constantinescu, noi avem nevoie de ajutoru tău. Bă, o să trăieşti mai bine.

— Da, domnule, zic eu, dar unde?

— Uite, o să mergi la un spital, 9. Şi, eram deja cam neliniştit eu, zic: – O să mă lăsaţi acolo? M-am gândit, ăştia mă internează, zice că am fost nebun dacă l-am omorât pe tata. Am devenit suspicios. Numai cine nu e în firea lui îşi omoară părintele, pe mă-sa, pe ta-su, un om anormal. Ei, las că mă descurc eu, stai să vedem ce face ăsta…

— În 1952—53 se petreceau lucrurile astea în psihiatrie, deja?

— Da, doamnă, se petreceau. De aceea, când s-a făcut filmul ăla, la televizor, din nou am vrut să merg să depun mărturie. Valeriu[10] spunea că nu este adevărat, şi un doctor, Vianu[11], i-a ajuns lui la ureche ceva, ştia ceva, dar nu tot, a spus despre abuzuri şi torturi în psihiatrie. Oamenii aceia pe care-i arătau ei erau nebuni din bătăi şi din torturile de atunci. Nu era mistificare. Emanuel Valeriu spunea că e mistificare, dar nu era. S-au făcut în psihiatrie torturile cele mai mari. M-am dus la unu, Filip, cu care am lucrat, m-am dus la unu, Vasile Ionescu, care acum a murit, am vrut să depunem mărturie, era adevărat că oamenii ăia, care păreau nebuni din alte cauze, erau nebuni din torturi, şi rămaşi acolo de treizeci de ani.

— Şi deci voiau să vă trimită acolo, şi v-aţi îngrijorat că vă internează la psihiatrie.

— Da, mi-a fost frică, pe urmă am zis, mă descurc eu, stai să vedem ce face ăsta. Zice: – Uite, vezi, tu ai să cunoşti mai multe, ai să faci şi o şcoală de medicină, are ministerul nevoie de oameni ca tine, trebuie să cunoşti boli, cum evoluează, să cunoşti la bolnavi, cum trebuie să te porţi cu ei.

— Păi., zic, domnule, asta mă depăşeşte, dumneavoastră m-aţi întrebat dacă pot să fac aşa şi aşa,

10 Emanoil Valeriu — ziarist de televiziune, reputat pentru slugărnicia faţă de regimul comunist. A făcut în lunile de după revoluţia din decembrie 1989 un reportaj cu bolnavii din spitalele de psihiatrie, ca să dovedească faptul că aceştia erau într-ade- văr bolnavi şi că abuzurile psihiatrice sînt o invenţie a opoziţiei, menită să compromită fostul regim.

11 Dr. Ion Vianu, medic psihiatru, preşedintele Asociaţiei pentru combaterea abuzurilor în psihiatrie. Trăieşte la Viena.

dar cum să cunosc eu la un om bolnav?

— Ai să cunoşti, că înveli meserie. Tu ai învăţat şi zidărie, nu? Ai practicat-o?

— Nu prea.

— Ei, dacă ai învăţat teoretic, ai să înveţi şi practic. Ştii? Nu e departe, dacă ai teorie, ai şi practică, dar s-o faci. Aşa a rămas cu el.

— Următorul program care-l ai cu mine nu mai e aici, ci la spital.

— Cum intra acest om în spital? Dându-se drept ce?

— De fapt, nu avea voie să intre în spital. În spitalul acela nu erau vizite. Nu existau nici vizite, nici vorbitor. Acolo nicio familie nu-şi vedea pacientul. Acolo puteai să stai şi şase ani, nu aveai o vizită sau un vorbitor. La penitenciare existau. Dar în spital, eu nu am văzut, de atâtea ori am fost, nu o dată, poate de 10 – 12 ori am fost, nu ştiu precis, dar nu exista.

Ajunsese în miezul fierbinte al povestirii lui şi nu se oprise încă. Şi nici nu începuse ocolul. Acum vorbea clar, în fraze scurte, deşi în vocea ca un ţăcănit de mitralieră se simţea uimirea şi disperarea: – O singură dată n-am văzut o vizită.

Nu-l întrerup. Dar se opreşte singur:

…De 10 – 12 ori am fost. Şi stăteam aproape…

— Aţi spus în înregistrarea făcută cu domnul profesor că stăteaţi câte o lună, că mai mult nu rezistaţi…

— Da. Dar am stat o dată două luni. Când am spus că nu mai merg şi nu mai lucrez dacă mă ţine mai mult de o lună. Le-am pus condiţii. Simţeam că înnebunesc după o lună. Le-am explicat până la urmă. Lui Cocoş ăla, care se ocupa de mine, i-am spus: – Domnule căpitan, nu ştiu ce grad aveţi, nu spunea nici el ce grad are, i-am spus lui nea Mitică Jidic.

— Cine este Mitică Jidic?

Mitică Jidic era acum maior în Ministerul de Interne. Dar îl cunoşteam, că fusese pe vremuri spărgător. I-am spus: *Mă distrugi*, nea Mitică, dacă mă mai ţii acolo. Şi el îmi spune: – Lasă, mă, că nu mai stai mult, o lună, maxim.

Dacă e, cauţi şi prin cineva, prin cine crezi tu, iei legătura cu mine… Prin cine să iau legătura cu el?…

— Deci, dvs. trebuia ziua să faceţi pe pacientul, adică să simulaţi că sunteţi nebun, iar noaptea eraţi folosit ca torţionar?

— Eram folosit şi ziua, dacă era nevoie. Eram şi ziua torţionar. Eu intram acolo ca pacient. Ca şi ei. Intram ca bolnav, jucând şi cântând, sau făcând altfel de scenă de nebunie, ca să dau impresia că sunt bolnav. Adică de unde plecam, din penitenciarul de unde plecam, plecam în criză. Chipurile, de-aia mă ducea la spital, că eram bolnav. Treceam prin Văcăreşti, tot aşa, în criză. Mă cunoşteau oamenii şi ziceau: Uite-l, mă, nu mai e ăla care era, a înnebunit. Mă cunoşteau toţi. Nu stăteam mult acolo, dar trebuia să trec, era închisoarea de tranzit. Dacă ajungeam seara, tot rămâneam acolo o noapte, cu trimiterea că eram în criză. A doua zi plecam, dar ce misiune aveam eu, nu ştia Direcţia generală a penitenciarelor. Nu ştia decât o parte din ei. Era un secret. Şi numai ăla care lucra acolo, ştia. Tomorug ăla, o fi în viaţă, n-o fi în viaţă, el putea să ştie ce este acolo, domnule. Eu nu pot să cred că el nu ştia, nu cunoştea, nu cred că el ar putea să nege nişte treburi. Nu pot să cred. Deci ajungeam acolo. Când ajungeam acolo, de multe ori la intrare loveam un miliţian care era de serviciu acolo. Începeam balamucul chiar de unde se făcea trierea. Era un şef şi doi subofiţeri. Ofiţeri superiori nu erau. Era unul care răspundea de toată secţia, dar el nu era niciodată acolo. Iar garda se schimba săptămânal. Nu-i mai vedeai săptămâna următoare tot pe aceiaşi, se schimba. Nimeni nu era permanent acolo. Şi la Văcăreşti, pe celulare, unde erau somităţile, un ofiţer de Securitate nu făcea de serviciu decât 24 de ore. Când pleca de la unitate să intre în serviciu, nu ştia unde pleacă. „Plec la direcţie/ Pleca la Direcţia Securităţii, de care aparţinea, şi de colo primea sarcina: „Mergi la punctul cutare”… Pentru ca să nu poată face legătura între deţinuţi. Nu avea cum de acolo. Pentru că era şi el păzit, supravegheat şi spionat, de planton. S-a întâmplat cazuri când nu ştia, şi a vorbit

unul la vizetă. Plantonul l-a raportat că a vorbit la vizetă şi au trecut şi ei în celulă.

…Deci ajungeam aco] o. Imediat mă baga la o cameră, dacă nu era sanitaru acolo, mă băga şi stăm acolo. Când venea sanitaru Diaconescu, mă scotea şi mă băga la celula unde era de lucru.

— Ce înseamnă „de lucru”?

— V-am spus că într-o celulă erau patru paturi. Câte două, puse cap în cap…

El se opreşte şi nu mai ştiu ce să-l întreb. De acum dialogul nostru mi se pare indecent. Eu sunt cea care pândesc zgomotele de vase din bucătărie, semn că soţia lui nu se apropie, să ne audă.

— Şi torturile aveau loc tot în incinta Spitalului 9?

— Aveau loc într-o secţie specială, separată. Acolo, directorul spitalului şi nimeni din spital nu avea voie să controleze. Nu intra decât ministrul de Interne. Era un teritoriu al Ministerului de Interne, în incinta spitalului. Dar conducerea spitalului nu intra. Dacă un pacient avea nevoie de o comisie de expertiză, expertiza nu se făcea unde voiau ăia, se făcea unde voia directorul spitalului, Tomorug, în faţa comisiei. Dar la deţinuţii politici n-a fost comisii de expertiză.

Din nou se îndepărtează.

…Era un bolnav, odată. De drept comun. Se făceau comisii pentru de-ăştia de drept comun. Eu am văzut cazuri. Era unul din Târgovişte. Să zic că reţin ce a zis el, a zis că e din Târgovişte, că e economist, contabil şi că îl cheamă Marcu. A venit cum ar veni azi, şi noaptea următoare a murit. Marcu sau cam aşa ceva a zis. A cerut că are nevoie de o comisie. I-a spus asta sanitarului Diaconescu. Şi ăsta i-a spus: – Da, mă, bine, o să ai şi comisie, dar în primul rând îţi trebuie somn. O să-ţi facă o injecţie băiatu’ înainte de culcare, diseară, şi o să dormi.

I-am făcut injecţie, şi dimineaţă a fost terminat din injecţia aia. Că el începuse să ţipe că este o înscenare, o farsă.

Sau alţii veneau, că până la urmă ajungeau de se

dădeau profeţi, săracii…

— Înnebuneau din tortură?

— Veneau de la anchetă înnebuniţi. Şi scăpau de acolo cu zile. Adică unii nu mureau acolo, ia ei… Doamnă, păi ştiţi cum veneau? Colonelul ăsta, pe care a vrut să-l salveze Diaconescu, a fost colonel de aviaţie, şi se spune că a fost pilotul lui Carol al II-lea. Ştiţi cum a venit bătut peste testicule? Şi îmi arată ceva de mărimea unui dovleac. Nu murise, dar nu a putut el vorbi. A venit un altul şi a spus că o femeie este aceea care-l bătuse. Cu creionul. Îi spunea asta sanitarului ăsta, Diaconescu. Diaconescu ăsta era bătrân. Era şi el tot un criminal, decât că pe acest aviator a vrut el să-l salveze. Dar şi el era tot la fel. Vă spun că era bătrân, pentru că se zice că, dacă eşti tânăr, faci mai multe, că nu ai minte şi îţi mai revii la bătrâneţe. El era bătrân… De data asta îmi dă fiola şi îmi zice: Fă-i-o. Deci, făcând până atunci nu ştiu câte fiole, toate pe care le-am făcut au fost fatale. Înţelegeţi? N-a fost una care să nu-şi facă efectul. I-am făcut-o. Şi nu a avut efect. Atunci mi-am dat seama că el a vrut să-l salveze. Şi când a fost cu sublocotenentul ăsta, de la mine din Giurgiu, Niculescu Traian, i-am spus: – Domnu’ Diaconescu, am şi eu o rugăminte. Şi eu am văzut multe, dar ăsta mi-e mai mult ca mama, ca tata, mai mult îl preţuiesc, vă rog, salvaţi-l dacă se poate. – îl salvez, dar nu aici, trebuie să plece de aici, dacă vrei să-l salvezi.

— Trebuie să plece, dar unde?

— Să-l ia Văcăreştiul. îi fac eu adresă, zice. Şi i-a făcut-o, nu el, i-a făcut-o Tomorug. Dar Tomorug m-a întrebat de unde-l cunosc eu pe ăsta. I-am spus: – E din ăia nebuni, de la mine. Nebuni de-ai mei, zic, am fost cu el la Mărcuţa. Sau Socola i-am spus, că ştiam de acum de Mărcuţa, Socola, Jimbolia, le ştiam toate astea acum. Auzisem de la nebunii adevăraţi.

Şi Tomorug: – Ai fost tu acolo?

— Da de câte ori, îi ziceam.

— Şi ce făceai tu acolo?

— Culegeam la roşii, creşteam porci, şi de-astea.

Fiindcă ei de multe ori îmi ziceau, ăi care mă instruiau: Mă, ai grijă, tu şi când vorbeşti cu profesoru' trebuie să vorbeşti ca nebun. Dar probabil că el nu mi-a făcut toate analizele, să-mi facă şi să-mi zică, mă, e nebun sau nu e. Nici acum nu ştiu, doamnă, dacă am fost sau nu... Pe Tomorug nu l-a interesat. De ce ăla, jidan, Mahler, a spus, săracu', Dumnezeu să-l ierte: Mă, termină urgent cu astea, fă ce faci şi termină? M-a salvat în felul ăsta? M-a salvat, cred eu. De ce Tomorug n-a făcut-O? Ani *cu* m*oti*v*e să* c*re*d, sau n-am motive să cred că Or ««mi-ar ţipune. Să mi se arate deţi*nu tu* i *po*l*i*tic cu care el s-a purtat omeneşte. Fiindcă putea s-o facă. Un miliţian nu sufla în faţa medicului. Am văzut la Dumbrăveni, la Gherla, la Dej, pe unde am fost prin penitenciare, nu sufla în faţa medicului. Nici aici nu suflau. Şi era un om impunător... Dar chiar aşa, să plece morţi de la el?... Plecau la 11 noaptea morţi.

— Ce conţinea fiola aia?

— Nu ştiu, dar mureau toţi din ea. Nu ştiu, că n-avea scris pe ea nimic. Curios e că eu mi-am făcut-o şi mie, ca să văd ce e, da' n-am murit.

— V-aţi făcut-o din curiozitate?

— Mă şi schimbasem, nu mai eram sensibil la nimic, la durere, la nimic. Mă înţepai la tălpi şi nu mai simţeam. Şi injecţia aia, la fel, devenisem imun.

— Ce alţi medici aţi cunoscut acolo?

— Pe Arsene. Era morga, unde erau duşi, acolo, la Arsene. Eu mă duceam să-l văd la disecţii. Mă interesa să văd... Şi îi eram simpatic lui Arsene. Când mă vedea: Du-te, mă, în mă-ta, pleacă de aici.

— Vreau să văd creierii, să văd şi eu puţin cum umbli matale la creier. Îi ziceam „matale", nu „dumneavoastră", dar lui îi eram simpatic.

— Du-te, mă, la bucătărie, ia o raţă şi mănâncă.

— Umblaţi aşa, liber, pe unde voiaţi? Pe la bucătărie?

— Luai de la bucătărie câte porţii voiai, păsări întregi, noi le ziceam caralii la miliţieni, şi luam două-trei păsări, că voiau caraliii să mănânce şi ei. Seara nu plecau cu mâncare la ei, că le era frică, dacă-i întâlneşte pe drum.

Se mai întâmplase.

...Era unul pe care-l porecleam Păcală. îi dădusem o găină şi, la ieşirea din spital, se întâlneşte cu unii care făceau inspecţie, de la Văcăreşti. îl caută în servietă şi găseşte găina: De unde ai luat asta? A doua zi n-a mai fost acolo. Şi-mi spune ăla venit în tura lui că ştie că eu i-am făcut-o. Ăla ar fi declarat că eu i-am băgat, fără să ştie el, în servietă găina. „Mi-a băgat-o Nebunu', ca să mă înfunde, nici nu m-a întrebat nimic/ A venit şi Tomorug să mă întrebe care a fost treaba.

— Era mâncare atât *de bună acolo*?

— Era mâncare bună, să ştiţi. Budincă, fructe, compoturi.

— Nu ziceţi şi dvs. ca Vasile Ciolpan[12], cu mâncărurile?

— Era bună, vă spun. Deserturi la fiecare masă. Nu mâncau deţinuţii. Sau, care venea de mânca. Este jenant şi n-am cum să vă spun de neomenesc. Ca să nu mai mănânce, făceam treaba mare în gamela lui. Oamenii ăştia care erau crescuţi fin... Eu le povesteam. Chiar lui Crăciun i-am povestit ce le fac. Râdea ha, ha, ha, râdea cu o poftă, doamnă, de nedescris.

— A cui fusese ideea, cine v-a învăţat?

— Nimeni nu m-a învăţat! Păi, ştiţi ce spuneau? „Fiţi vigilenţi şi inventivi". Eram vigilent şi inventiv. Să aplic metode. Şi ei conta că eu aplic nişte metode foarte bune. Chiar Drăghici a spus asta...

— L-aţi cunoscut deci pe Drăghici?

— Da, l-am văzut. De mai multe ori, şi o dată a venit special pentru mine. Când l-am tăiat pe ăla la Culme.

— De ce aţi făcut-o?

— De mai multe ori mă aduseseră la Spitalul 9 şi nu mai rezistam. Am vrut să scap, să mă duc la drept comun definitiv, şi să-mi fac pedeapsa. Am vrut să mai fac un omor, şi să intru la drept comun.

---

12 Vasile Ciolpan, fost director de închisoare la Sighet. A declarat într-un interviu că deţinuţii erau atît de bine hrăniţi, încît el însuşi prefera să mănînce c:u ei, decît acasă.

— Vreţi să spuneţi că, într-un fel aşa, aţi vrut să luaţi viaţa de la capăt? Adică viaţa de dinainte de a deveni torţionar. Pentru asta trebuia să comiteţi încă o crimă?

— Da, doamnă, da. Vede şi el enormitatea: viaţa cuiva care şi-a omorât tatăl nu poate fi luată de la capăt. Cel mult, din punctul acela fără întoarcere. Ochii i s-au umplut din nou de lacrimi, e un fel de năduf, dar se ţine tare şi continuă.

— Căutam să scap, mă săturasem de spital şi voiam să fac orice, am vrut să-l omor pe ăla.

— Când s-a petrecut asta?

— Asta *era în '53. L-am tăiat pe* ăla, Badea, profesor. Badea era intelectual, şi mi se pare că îi plăcea sportul. Făcuse în tinereţe box. Era bucureştean. Ăştia m-au băgat în lanţuri, au sesizat imediat Ministerul de Interne şi urma ca peste patru zile să mă ducă iar la Spitalul 9. Tot la Spitalul 9, unde nu mai voiam eu să ajung!

— Cum s-a întâmplat?

— El a spus: Bă, cu mine nu-ţi merge cu nebunia, şi s-a dat la mine. Am fugit repede, mi-era teamă, chiar dacă avea aproape cincizeci de ani, dar am fugit. Mi-au dat nişte hoţi un cuţit, zic: Pe ăsta îl mănânc. Nu conta la mine, zic: „Îl omor". I-am sărit în spate şi i-am perforat plămânu. L-au dus la Constanţa, n-a murit. L-am întâlnit după aia, şi ştiu că n-a murit. Dar s-a auzit până sus, şi a venit Drăghici… Când a venit ăia au sunat goarna, primirea de general. Eu eram în nişte carcere. Chiar în carcera unde fusese căpitanul care murise în sârme. Care cânta Zdro*bite căt*u*şe… Era* acelaşi comandant Iosipescu, tot acolo s-a întâmplat şi moartea lui ăla, nevinovat… Intrase la carceră fiindcă scrisese un memoriu. Pe urmă îl întrebase pe comandant dacă ştie marşul Zdrobite căt*uşe… Şi eu*, *exact* în aceeaşi carceră. Stăteam acolo şi am auzit goarna care dădea semnalul să se facă primire de general.

El, Drăghici, le-a cerut să oprească imediat goarna şi raportul. El n-a venit să inspecteze, a venit pentru mine.

— Ce-i cu goarna, ia terminaţi. Ce-i cu ăsta aici? Eu

eram chiar la poartă.

— Păi, zice, e nebun. L-a tăiat pe ăla.

— Păi, îi zice lui Iosipescu, tu ar trebui să fii în lanţuri aici, că el este bolnav mintal şi tu îl ţii aici? L-ai băgat şi în lanţuri? îi spunea astea lui Iosipescu. L-a terminat. Că de ce să mă ţină pe mine în lanţuri. De mâine, zice, gata, cu prima cursă îl trimiţi la spital. Când am auzit eu, aoleu, mai bine mă trimitea la Aiud. Decât la spital. Îmi venea greu, domnule, începusem să nu mai pot. Lucrasem şedinţe multe, şi nu mai, acum mă gândeam cum să scap. Acuma, mă duceam acolo, făceam rău, ştiţi, deveneam şi mai rău, mai agresiv, nu mă potoleam, nu ştiu, poate eram pe punctul de a înnebuni. *Nu* mai puteam, se *îndrăgostiseră* de mine, mergea treaba bine acolo, cădea cadavre acolo… Cred că în schimburile alealalte se murea mai puţin… Nu ştiu dacă murea mai mult sau nu. Eram în schimburi. Nu rămânea nimeni acolo. Se lua şi nu se cunoştea unii cu alţii, n-avea cum. Decât simţeam, dacă miliţienii erau aceiaşi, simţeam că suntem tot noi. Dacă o zi, două se rotea, se mai nimerea să auzim: „Era băiat bun ăla de era planton. Cum îl chema?” De multe ori veneam şi cu numele aiurite, nu le spuS

nea corect, să-mi spună Ţandără Frânt. Îmi spunea alt nume, sau nu un nume, ci un număr. Erau nişte chestii când şi ei rămâneau trăsniţi. Atunci când m-a chemat Jidic ăla, ce-am zis – Nu mai pot, nea Mitică, să stau, nu mai pot să fac nimic, n-am condiţii.

— Păi, de ce?

— Uite, bre, noaptea, am nevoie şi eu de aer, şi ei mă ţin acolo cu un nebun de-ăla, acolo, mai bine stau la Aiud.

— Păi, bine, mă, nu-ţi bagă sănătoşi acolo?

— Nu, bre, îi găsesc bolnavi. Eu nu spuneam, şi el se făcea că nu ştie. Nu erau bolnavi, ci bătuţi, şi se văitau, ei nu mai ştiau de ei, nu puteai să dormi, că se văitau. Cu ăştia care veneau mai inconştienţi, mai în agonie, era mai bine. Dar când veneau aşa, mai conştienţi, era mai greu. Că erau cu văitături, cu gemete, durea, îl durea, cu oase rupte, cu unghii smulse…

Ceea ce povesteşte Frânt Ţandără, cu vocea lui aspră, ţine parcă de un vis coşmaresc. El descrie acea lume, fără contururi precise, numai imagini disparate, neverosimile, incoerente, care ne apar în vis şi împotriva cărora noi nu putem face nimic. Umbre care n-au nume, n-au identitate.

— …Eu până pe la 9 şi jumătate stăteam mai mult pe afară, căutam să mă ţie ăia cât mai mult afară, dar pe urmă, când să pun capul jos, închidea uşi, zăvoare, se ducea şi ei şi se culca pe rând. Ştiţi, dacă erai doi, se ducea unul şi se culca, dormea o oră-două-trei, nu dormeau amândoi odată. Eu voiam să fiu singur în cameră, dar nu se putea, că asta era, trebuia să lucrezi, să faci producţie şi ăla trebuia să dispară, să vină alţii…

„Eu cred că a fost cea mai oribilă închisoare din ţara asta. Secţia aia acolo a fost cea mai oribilă. Acolo s-a murit cu zile. Şi cine intra nu ieşea. Nu ştiu dacă există un deţinut politic care să-mi spună că a ieşit de la secţia aia, că a trecut pe acolo şi acum e în viaţă. Toate cărţile pe care le-aţi citit, aţi găsit vreunul care să povestească că a trecut pe acolo?

Nu citisem, într-adevăr. Şi asta este trăsătura unui coşmar, sau a unei halucinaţii. Numai cel care povesteşte o vede. O realitate ei, cu un singur martor.

— …Sunt oameni care au trecut prin zarcă, la Aiud, prin Piteşti. Şi din Piteşti au mai scăpat. Dar nici unu nu spune că a fost acol*o. De* ce? Fiindcă nu s-a întors nici unu de-acolo. Când veneau acolo, nu mai erau oameni, şi trebuiau terminaţi. Nu putuse să-l termine, şi îl aducea aici…

La ora 11, 11 şi jumătate noaptea. Între 11 şi 12 noaptea. Şi morţii ăştia nu plecau la morgă. Venea o Škodă mică, o dubită, pe aia am văzut-o. De multe ori am cărat şi eu cu brancardele morţi, şi i-am dus. Îi aruncam aşa. Dar ce se întâmpla, când murea? Dacă cădea azi unu, nu-l lua. Aştepta să cadă mâine, doi-trei, ca să vină să-l ia şi pe ăla. Care sta într-o cameră în fund, aruncat acolo. Noi aveam grijă să-l dezbrăcăm de haine, făceam pachet, chiar eu le

făceam pachet, nu scriam nimic pe el. Iar pachetu se punea în cabinetul lui Tomorug[13], că iar revin la el, pachetul stătea acolo la el, şi el nu se întreba al cui e, nu spunea ale cui sunt ţoalele astea? El, sau mâna lui dreaptă, sanitaru Diaconescu? Nu se întreba ce-i cu pacienţii ăia care au venit? Ce-i cu ăsta, cu fiola aia, de îi injecta?

— Puteţi să spuneţi dacă au fost mulţi cei care au murit aşa?

— Păi, să calculez, dar n-am cum să calculez! N-am cum. Alţii cădeau şi singuri, fără injecţie. Venea şi, înainte de a se face ce i se făcea, murea, la o oră-două după ce venise. Venea gata terminat. Şi cădeau mulţi aşa. Mai mulţi decât cu fiole. Dar ei probabil că-i aduceau acolo din mai multe motive. Să nu le apară „mort" acolo, să aibă certificat de deces. Să zică că i-a dat o şansă: mort în spital. Altfel m-am întrebat de ce-i trimitea, că nu mai avea nicio şansă. Când era unul pe moarte în celulă, îl lua şi-l ducea la spital. Nu-i dădea nicio asistenţă, dar spunea că l-a dus la spital. Nu-i dădea nicio asistenţă, îl lăsa până în ultimul moment. Sau chiar îl tortura până în ultimul moment.

— Atunci când aţi vorbit cu dl profesor aţi spus că şi dvs. aţi torturat un om în agonie. Aţi făcut lecţii pe el. Cu o femeie...! Câţi credeţi, totuşi, că au murit aşa?...

— ...Poate să fie o sută, numai la mine.

— În caseta înregistrată cu domnul profesor spuneţi că aţi făcut „treburi bune pentru ei" de care vă e „jenă".

— Astea sunt treburile bune. Şi altele, pe care nu pot să le spun... Sunt prea grele...

— Cu ce „misiune" aţi fost la Dumbrăveni?

— Cu duba. Multe şi grele, da' cred că făceam şi mai multe, eram şi mai nenorocit, dacă nu se întâmpla nenorocirea cu tata...

DESPĂRŢIREA

---

13 Doctorul Epaminonda Tomorug a lucrat la Spitalul „Gheor- ghe Marinescu" – de la 1 august 1951 – ca şef de secţie la Psihiatrie. înainte lucrase în Direcţia Generală a Penitenciarelor. 5-a pensionat la] noiembrie 1969. A decedat zece ani mai tîrziu.

Ne ridicăm să plecăm. Trebuie să ne interesăm de un tren de întoarcere. Ce a spus Frânt Ţandără ultima dată mă ţine încremenită pe scaun. Dacă nu-şi ucidea tatăl, ajungând dintr-odată în fundul iadului, el ar fi putut face un rău mult mai mare decât a făcut. Este greu să cuprinzi cu mintea un asemenea gând. Cât mai rău de atât?

Continuă discuţia cu profesorul. Eu îi cer soţiei lui un pahar cu apă, şi pentru prima oară, după zece ore aproape, remarc locuinţa în care cei doi ne-au primit atât de cuviincios. De fapt, apartamentul lor este o garsonieră strâmtă, încărcată cu mobilă, în care se mişcă greu două persoane. Pe deasupra, blocul este sordid, ca mai toate blocurile de locuinţe din cartierele muncitoreşti, cu semne ale sălbăticiei devastării: o uşă arsă, un placaj smuls, tabla cutiilor de scrisori răsucită, mirosul de prăjeli şi de şoareci, câini, pisici, vântul care şuieră iama şi vara prin toate spărturile.

Când mă întorc, reportofonul nu mai merge, şi ei vorbesc despre răul făcut de „nenorocitul ăsta de cizmar”. La el cuvântul „nenorocit” este greu de sens.

— De-asta trebuie, domnule, oameni de-ăştia să nu mai fie, domnule, ca mine şi ca el. Acum realizezi că Ceauşescu era, în fond, „ca el”.

— Oameni care n-au capacitate, n-au cultură, n-au nimic. Ştiţi că un om dacă nu învaţă filosofie, psihologie, să cunoască, domnule, nu poate să conducă decât la dezastru. Şi pe urmă, el mereu trebuie să fie controlat psihic. Profesorul este de altă părere. După el, caracterul contează, „fiindcă eu cultivat sunt, dar dacă n-am caracter?” Frânt Ţandără este de acord, dar argumentul profesorului tot lui îi dă dreptate: – Dacă, şi cultivat, poate să greşească, dar dacă mai e şi incult… Păi, uite ce a ieşit de la incultura noastră. Ştim că am avut doi preşedinţi, adică un prim-secretar şi un preşedinte, adică nu mai vorbesc de ăştia de la revoluţie, dar niciunul n-a avut cultură. Aud pe unii că n-au condus ei, au condus alţii, culţi. N-au condus, domnule, nici Leana, nevastă-sa, n-a condus. El a condus. Dar au căzut toţi în plasa asta. Şi a

vrut el comunism. El nu ştia ce e ăla comunism? Ştia. Dar dacă era un om cult, cu pregătire?… Da, şi cu caracter, dar, dacă n-a existat cultură, n-a existat nici caracter.

— Aici trebuie să lămurim nişte chestii. Sunt ţărani, oameni simpli, fără cultură, dar cu un caracter de cristal: deci nu cultura dă caracterul.

— Nu, aşa e, aveţi dreptate. Şi eu am întâlnit.

— Cultura îl poate garanta, îl poate cizela, dar sunt oameni simpli care au caracter.

— Da, foarte mulţi, aprobă Ţandără, consecvent în respectul lui pentru cultură.

— Deci, vedeţi, spune profesorul didactic, nu e nevoie să ai cultură.

— Atunci credinţă poate… continuă el. Am întâlnit ţărani citiţi, foarte citiţi: eu am. Învăţat meseria asta de apicultor de la un ungur. Nu avea decât patru clase. Dar era citit, domnule, despre ce nu-mi vorbea! Nu mă gândisem decât în treacăt până atunci la tăcerea concentrată în care ascultase profesorul, fără să intervină, dialogul meu cu fostul torţionar. La civilitatea şi bunăvoinţa lui. Din când în când, un semn de aprobare, o mică explicaţie. O complicitate, o comunicare stranie exista parcă între ei, care depăşea împrejurarea că împărtăşiseră, de pe poziţii diferite, aceeaşi experienţă. Nu-mi putusem nicio secundă imagina, după expresia mereu atentă şi cuviincioasă, ce simte profesorul când celălalt rememora scenele de tortură. Aveam sentimentul impur că felul în care Ţandără îşi trăise acea experienţă mă interesase mai mult decât perspectiva profesorului asupra ei.

Mă interesează tot ce spune omul ăsta. Acum îi povesteşte profesorului despre perioada când a început el să se ocupe de albine. Dar din nou ai de asistat la ocoluri lungi, pentru ca să afli ce-ţi promite să spună din prima frază. Prin urmare, nu doar emoţiei i se datorează dezlânarea asta:

— Când m-am apucat eu de apicultură, în ’64, şi ăsta mi-a mai dat ceva, unguru ăsta, m-am ataşat de el

sufleteşte, ca de un părinte m-am ataşat. N-am ţinut cont de el că e ungur, că e ţigan. Eu cunosc, am botezat şi ţigani, şi unguri, şi români. Două familii de ţigani, dar cu caracter. Intru în casa lor, eu drăcui, el nu drăcuie. El zice „să mă bată Dumnezeu”, asta e vorba lui, ce drag mi-e de el, eu nu folosesc cuvântul ăsta, pe Dumnezeu nu-l folosesc des, eu cu dracu’, dracu’, dracu’. Am vrut să dau exemplu de un ţigan cu omenie. Cu caracter…

Apoi vorbeşte despre băiatul lui bolnav de cirozã. Îl tratează cu miere şi produse apicole de 18 ani, a plecat pe 19.

— Când a auzit doctoru’, la patru ani după operaţie că trăieşte, s-a crucit. Şi iată că din 4 martie ’80, când l-a operat, sunt 18 ani, a plecat pe 19. El n-a dat patru ani. A zis trei ani maximum. Ficatul putred. A cusut şi a legat la loc. A scris acolo în dosar, nu ştiu ce, încă băiatul a luat dosarul şi a zis: Uite, mă, mă minte, uite ce scrie. Eu îi spusesem să îl ascundă. Dar s-au jucat studenţii cu dosarul, i l-a adus un bolnav. Eu vorbisem cu doctorul să i-l ascundă, să i-l acopere. Dar studenţii erau primii care făceau experienţe cu bolnavii. Şi aşa a aflat. Şi atunci a fost mare durerea. Să-i ascund lui. Cum? A trebuit să vorbesc destul, să-l iei, să-l întorci. Şi cât l-am hrănit eu cu mâna mea, cu linguriţa, ca să-l scap…

Felul cum îşi iubeşte Ţandără copilul este unul special, îl iubeşte ca pe instrumentul pedepsei lui. Nu l-a mai lăsat de atunci să-l vadă niciun doctor. Decât pentru carnetul de conducere a fost mai greu.

— Ce fac eu cu carnetul?

— Păi rupem dosarul, mă duc eu şi fur toate fişele.

A răzbit peste tot cu bani.

— Cu banii merge orice. Şi acum merge. Pe toate le rezolvi cu banii.

Iar băiatul a obosit de atâta boală. Nu mai are sistemul nervos pe care l-a avut. Şi dacă un om bolnav nu-l crede pe un om bolnav, cine să-l creadă? Deşi, băiatul oricât ar fi de nervos şi de supărat, pe el nu se supără.

— Mă, zice, tu eşti un filosof. Nu se poate certa cu el,

deşi are un temperament foarte iute, în care se recunoaşte. Când avea 40 de ani, a fost turbat, să-l trimită la şcoli, să intre, meditaţii la limbi străine, dar n-a mers, nu se lega de el. Pe urmă, abia a luat bacalaureatul şi s-a îmbolnăvit. I-a dat la unu atunci o sută cincizeci de mii de lei să-l bage la facultate, la Galaţi. În 1980, o sută cincizeci de mii era costul unui apartament mare. Acela i-a spus că-l bagă numai dacă ştie să dea cu piciorul în minge. Că-l bagă pe locurile rezervate sportivilor. Treaba lui. Dar a intervenit boala. S-a dus în altă parte, la Constanţa, la unu care era ginere de procua ror. Acela l-a băgat la o şcoală de calcul. În comunism corupeai repede. Şi acum la fel. Dacă ai bani, corupi repede, dacă nu ai, nu.

— Întâi căutam oamenii, îi studiam, ştiam ce piesă trebuie acolo în joc. Calculam.

— La atâta experienţă, spune singur, eram şi tâmpit să nu ştiu cum să-i corup. Şi-a făcut şcoala. Şi-a luat diploma. M-am dus, l-am băgat la o fabrică de confecţii, pe urmă aici. Când se ducea, când nu se ducea, am zis până la urmă, lasă-l în pace. Pe urmă el: – Uite, mă, sunt posturi, poţi să mă bagi?

— Te bag, mă, spune unde vrei. Am luat legătura cu unu, Drăgan, unu al dracu', dar eu mă aveam bine cu el, fiindcă avusese o nepoată bolnavă de hepatită, şi-mi spune, cu miere, cu plante, am făcut-o bine. îi făceam şi stupari, să ştiţi. Că pe la partid toţi aveau stupi. Pe la statistică, pe la planificare, 2 – 3 stupi aveau fiecare, aveam nevoie de transpoarte, transpoartele erau gratuite. Telefon de la partid, Irta, Degaia, Isaia, mi se dădea orice.

Când îl auzi vorbind aşa, te îndoieşti că s-a schimbat vreun pic.

— N-aţi fost niciodată urmărit? Nu mă pot abţine să intervin din nou.

— Ba da, eram chemat, dar nu în legătură cu trecutu. Am deranjat o dată nişte vecini, cu o mică petrecere, cu muzică. A venit şi m-a reclamat. M-am dus la şefu' judeţului. I-am spus: – De câte ori am deranjat eu? Dacă vrei, plătesc o contravenţie.

— Nu, nu, lasă, zice, rămâne între noi. Altă dată a venit la mine unu, Mititelu, era mare ăsta. M-au chemat la Securitate: Ni s-a relatat că a venit la mata tovarăşu' Mititelu.

— Nu, domnule, n-a fost, zic.

— Dar ştiu precis, zice ăla, mi s-a relatat şi telefonic, şi pe alte căi.

— Bine, uitaţi, eu mă duc la judeţ, şi dacă se confirmă că a fost, înseamnă că a fost.

— Nu, nu. Ce-or fi zis: are nenorocitu' ăsta vreo combinaţie cu el… Dacă ei veneau r pentru stupi, pentru nutrii.

Când am făcut crescătoria de nutrii, au venit unii cu nişte rectori de la Ştefan Gheorghiu, să-i dau de reproducţie. Am început cu una, Monica, nora lui Bodnăraş, fostă noră, că se despărţise de fiu ăstuia. Agronomă, lucrase prin Ministerul Agriculturii, pe timpul lui Angelo Miculescu. Aveau stupi, pe la Snagov. Era o femeie în afară de frumuA

seţe, şi isteaţă. Îmi lăsa stupii pe mână. Ne-am împrietenit. Trăia socru-su, Bodnăraş. Era retras, dar trăia, mai avea influentă. Mi-a şi dat maşini. După ce a murit socru-su şi a divorţat ea, mi-a spus într-o zi.

— Plec în Rusia să aduc nutrii, am putea să creştem.

— Nu ştiu, zic, nici ce-i aia nutrie.

— Ţi-aduc carte, zice, te iniţiezi.

— N-am condiţii, zic, n-am unde să le cresc.

M-a chemat la Bucureşti, mi-a dat o broşură tradusă din rusă, cum se îngrijesc animalele astea, până la urmă am făcut singur, dar ideea de la ea a venit. Cică s-a făcut la unguri şi a mers. O perioadă. Că atunci când ajung de se înmulţesc, mor. „Dăm lovitura şi gata", zicea ea. Ea a investit bani la Siliştea, unde avea o casă, dă-i cu jgheaburi, cu cuşti, eu numai am improvizat, cu celofan pe jos, numai cuşti, pe care le-am vândut la sfârşit. Unii au cheltuit bani, au distrus sere de flori, mă uitam la ei, pe la Bucureşti, au investit bani grei, şi i-au pierdut. Se cresc greu, scrie acolo, dar când să lucrezi, practic, e greu.

Aveam la Târgu Mureş, la Braşov, telefonau, să le dau, făceam programări. Până la urmă le mureau la toţi, trebuia îngrijite bine, au renunţat.

— În final, dumneavoastră ce aţi aşteptat de la această schimbare?

— Eu am vrut să fiu judecat. Vreau şi acum. Aş prefera 111 faţa unui tribunal. Indiferent. Ca să spun adevărat, n-aş vrea singur în proces. M-aş simţi prost. N-am fost eu conducătorul acestei ţări. Am fost eu conducătorul ei? Conducătorul acestei mârşave Securităţi? De ce legile astea vor numai dosarele foştilor deţinuţi? Ei trebuie incriminaţi?

t

De ce nu ale securiştilor? Nu veţi găsi nimic, domnule, în dosare. Eu ştiu că plecam uneori cu o adresă, cu o hârtie, dar alteori nu plecam cu nimic. S-a lucrat atât de conspirativ, încât n-ai cum să le mai iei urma. Decât dacă vine cineva care a colaborat, şi mărturiseşte. Cum a fost Pacepa. Care, ca şi generalul Pretorian, a ştiut că va veni un sfârşit, a fost prevăzător. Dar despre el, ăsta nu spune. Nu spune el cum a ajuns atât de in vârf. Ce a lucrat în tinereţe, ca să ajungi atât de sus, trebuie să faci mari servicii, servicii bune în tinereţe. El trebuie să fi fost un bun anchertător. Bun, ca mine. Dar eram prea tânăr şi nu intram în amănunte, cum intrăm azi. Dacă ştiam eu atunci! Dacă eu nici dosarul meu nu l-am citit, când puteam să-l citesc. Şi dosarele altora… Sau o anchetă. Aveam posibilitatea să retrag din el ceva. Dar nu aveam interesul ăsta, interesul pe care l-aş avea azi. Nu ştiam că azi o să văd lucrurile altfel.

— Adică nu ştiaţi că o să vină sfârşitul?

— Ce ştiam era că ăsta este duşman al poporului, şi trebuie să piară. Pentru ce-l urmărea partidu, ştiam că sunt oameni însărcinaţi să ducă la bun sfârşit asta. Şi eu am înţeles că ei o să piară până la unu. De-asta nici nu-i număram pe ăia care piereau, ci pe ăia care rămâneau. Da, trebuia să piară.

— Mă, tu ştii imnu’ partidului? îmi spunea câte unul.

— Cum să nu-l ştiu. L-am cântat. Zdrobiţi, omorâţi, terminaţi…

— Mâine poimâine o să fii un om mai mare ca mine în grad şi o să deţii o funcţie…

— Vă îmbăta ideea că veţi avea o funcţie?

— Da, daaa, foarte mult. Asta până în ’52, când s-a terminat cu Teohari, cu Ana şi cu Luca. Am. visat asta. Funcţia. În ’52, am început să mă schimb. Treptat, când a fost cu schimbarea lor.

— Atunci v-a cuprins frica?

— Remanierile care s-au făcut atunci nu s-au făcut numai cu ei, cu ăştia câţiva. S-au făcut şi mai jos. Eu nu eram vizat. Eu eram omul lui Drăghici.

— Iar Drăghici a rezistat…

— Păi, cum să nu reziste? Cine i-a mâncat pe cei trei? Dej? Drăghici i-a mâncat, nu Dej. S-au mâncat unu pe altu’, la ei, cum este şi acum, întotdeauna a fost mâncătorie. Constantin Doncea ajunsese de se mânca cu Dej, de exemplu. Şi îmi cerea să depun nişte mărturii din închisoare, referitoare la Gheorghe Cristescu: cum l-am văzut în închisoare şi ce făcuse. Soţia lui Doncea era directoare la magazinul Obor. Şi chiar acolo, în birou la nevastă-sa, m-a chemat el.

— Mă, ţie ţi-e frică de microfoane? Mi se născuse deja băiatu’, zic, ai dracu’, m-or încolţi acuma din nou? Aveam eu încredere, că mă salvase ăsta de câteva ori.

— Nea Costică, zic, dacă mata vrei să-mi faci mie rău, fă-mi.

— Cum v-a salvat?

— Îl cunoşteam din 1946, când mergeam la Bucureşti şi mă recomandase Pavel la el. Mai târziu era primar al capitalei, avea în tot cazul un cuvânt greu de spus în Comitetul Central în ’46. Nu mă salvase, dar cred că mă ajutase… îl văzusem deci pe Gheorghe Cristescu la Cernavodă.

— Mă, îmi zice, tu eşti inventiv, tu poţi să inventezi nişte treburi. Tu eşti inventiv. Tot timpul ai fost, şi tu lucrezi bine. Am nevoie de două mărturii de la tine. Că a

fost torturat Cristescu. Mie mi-a spus că a fost torturat.

— Dacă lu' mata ţi-a spus, înseamnă că a fost, zic, dar eu n-am văzut, n-am stat mult la Cernavodă. O dată l-am văzut, când a ieşit la lucru, şi atunci, că mi l-a arătat cineva. Eu înainte, în '46, nu-l văzusem.

— De ce trebuia să depuneţi dumneavoastră mărturie că a fost torturat Cristescu?

— Ce se întâmplă? Prin '57 se formase la noi ceva mai *intelectual* şi mai românesc. De la început fusese, de exemplu, Grigore Preoteasa, era director la Direcţia presei, la *România liberă*, prin '46—47. Mai târziu a ajuns ministru de Externe şi a murit, s-a prăbuşit cu avionul. N-a fost curată moartea lui, ceea ce ştia bine un prieten al lui, Paul Filişan, care avea, ultima dată când l-am văzut, prin '67—68, o garsonieră prin Bulevardul Şulea. Preoteasa ceruse răzbunare pentru Pătrăşcanu, care-i fusese prieten. Amândoi erau jurişti. Gruparea asta fusese, de la început, una mai de intelectuali, împotriva lui Dej, care era marea majoritate din muncitori. Mi-a confirmat-o Doncea prin întrebările lui: – Ce este cu Preoteasa şi cu Dej, cum vede lumea, pe cine urăşte?

— De Dej, spun, de el se lovesc toţi, nu de Preoteasa. Atunci m-au agăţat ultima dată şi mi-am dat seama că între aripa asta, mai intelectuală, şi gruparea, mai de primitivi, a lui Dej, este o mare rivalitate. Dar m-au lăsat în pace.

— Nu mi-aţi spus totuşi cum aţi fost până la urmă graţiat de Mihail Sadoveanu?

— Venea un decret. Se anunţa un decret. Şi a venit de la direcţie la mine, faci cererea de graţiere, zice, şi o trimiţi acasă, ca să vină chipurile din partea mamei, de la Giurgiu. Dacă n-ai pe nimeni, găsim noi pe cineva s-o semneze de acolo, în numele mamei. Şi merge la Sadoveanu, preşedintele Marii Adunări Naţionale, preşedintele ţării, nu? Am făcut-o singur, ca în numele mamei: „Am un singur fecior, el a fost aşa şi pe dincolo, ascultător, cuminte…" Mama, analfabetă, a pus degetul, ca să iasă că altcineva i-a scris-o, mă rog. Ştiţi că am păstrat actul ăla de graţiere semnat de Sadoveanu, până când s-a

fărâmiţat, s-a făcut bucăţele. Era un fel de legitimaţie, erau pe el mai multe semnături de oameni mari. Acum, să ştiţi, eu nu cred că Parhon a ştiut că ăsta o să fie un partid de oameni sadici, sau răzbunători. Când a văzut Sadoveanu, „oameni sărmani, mamă analfabetă”, a semnat… Ştiu că Sadoveanu a semnat şi invers. Condamnări la moarte de ţărani care refuzau să se colectivizeze… A semnat că nu e de acord cu graţierea lor. Da, pentru că ăia nu „înţeleseseră” politica clasei muncitoare, pe ei nu i-a graţiat, pe mine m-a graţiat. Eu eram poporul. Ei nu erau poporul.

…Vă spun un caz acum. M-am dus să lucrez în civil. Nu mai aveam mentalitatea aia. Mă schimbasem. Mi-am luat un cămin cultural, şi lucrez într-o comună, Onceşti. Un ţigan, Tudorică, era instructor de partid. L-a dat afară partidu, mai târziu, dar atunci, în 58 –, 59, era instructor. Eram deja căsătorit şi mă duceam la Onceşti cu bicicleta. Era în ’58.

— Domnule, mă întreabă, ce mâncare îţi dau ţăranii ăştia aici? Trebuia să se ocupe de mine directorul şcolii şi învăţătorul: ei dădeau dispoziţie la primărie, fiecare ţăran presta acolo zile de muncă voluntară şi îi venea rândul ţăranului să-mi aducă mâncare. Ţăranul venea * /

şi-mi aducea o oală de pământ, cu fasole. Eu nu mai eram obişnuit, gata, mă învăţasem să mănânc bine, dar nu spuneam eu primarului, sau activistului, că vezi, ce-mi aduc oamenii, că e murdar, sau că e aşa. Dar a venit într-o zi ţiganu’ şi a găsit-o. A aruncat oala: – Ce mâncare e, domnule, aici, asta e mâncare? Gata, nu mai lucrezi. Vreţi să aveţi cămin cultural, vreţi să vă distraţi în sat? Cum vreţi meşteri, fără să-i hrăniţi? Ţăranii: – Păi ce să facem? A dat ordin: – în fiecare zi, pentru doi zidari, îmi tăiaţi o pasăre, două pâini de casă, o felie de brânză, două felii de brânză, un kilogram, nu ştiu cât a stabilit ţiganu’. Şi a mai zis clar: nu se mai dă sarcina la ţăranii săraci, numai la chiaburi. Dar câţi bogaţi erau în sat? Săraci erau mai mulţi. Şi când au auzit ăia săraci, au zis, ce bun e tovarăşu’ Tudorică! Numai ăia bogaţi trebuie să dea.

— Şi, zice, unde dormi?

— La camera de oaspeţi de la primărie.

— Nu, nu, nu. Dormi în camera aia gătită, de la Mocanu, de la Rebigan, de la cutare. Camera de la drum. Că la ţară, camera de la drum e gătită, şi nu se doarme în ea. Omul avea o gospodărie bună, *60 – 70* de pogoane, mergeam, am mers cu ţiganu', când a văzut omu', m-ar fi mâncat.

— Uite camera, zice. Ţiganu' zice: – Dacă nu-l duci acolo, îţi iau tot din patul.

— Dar ţiganul *ce* era, ca să-i poată lua totul din pătul?

— Era instructor de partid pe mai multe comune, şi era zidar ca şi mine. Şi, ca să-mi arate că ţine la zidari, la meseriaşii din tagma lui, se purta aşa. Ştia că am fost în partid înaintea lui. „Bă, să ţineţi cont că ăsta a luptat pentru comunişti, a fost primul dintre activul de partid, în tinereţea lui".

— Nimeni nu se întreba cum de aţi ajuns zidar, dacă fuseseră̆ţi un astfel de luptător?

— Nu, nimeni, şi nici el nu m-a întrebat. Zice: – Vezi, dacă aud ceva, te trimit pe Bărăgan, auzi, nea Ilie? îi spunea omului.

— Bine, aşa să fie.

— Las, că-mi spune meşteru mâine.

— Hai, du-te, las că mă descurc eu. Am rămas cu omu' acolo, venise omu' de la câmp, era toamnă, începuse pe la porumb lucru, terminase cu grâu şi începuse porumbu. Cred că era în 1958. Ţăranul zice: – Domnule, uite, asta e camera.

— Nu, zic, eu dorm aici, era o bucătărioară în curte, chiar aici dorm, că mâine seară plec cu bicicleta acasă. (îmi luasem o bicicletă „Carpaţi".) – Stai liniştit, că-i spun că dorm la dumneata, şi că mă culci în camera din faţă, dar mă duc acasă.

— Păi, domnule, ştii ce păţesc cu ăsta? Mai acum un an mi-a luat tot din pătul. Mă uitam la el, avea un băiat de vreo patruzeci de ani, muncea şi ăla cu el, amărât, cu

mâinile crăpate. Am lăsat căminul neterminat, când am văzut cum s-a pus ăla pe ei, cu munca voluntară, cu plata. M-am dus în altă parte, lucram pe bucate, pe bani, pe ce avea omu', când avea. Din sat în sat aşa, n-am mai vrut cu ei. Alţii făceau şmecherii cu primaru', scria atât şi declara atât, n-am mai vrut. Ţiganu', când a văzut: – Le-ai lăsat acolo, ia ăia banii.

— Lasă, zic, meşteru ăla, care-a rămas. Am luat şi eu ceva cât am luat, s-a uitat la metraj cât am lucrat, şi am plecat. Nu îmi mai trebuie mie nimic, mi-am zis în gând. Când am văzut asuprirea care era acolo, nu-mi mai trebuia mie asta. Şi de atunci n-am mai avut de-a face decât cu particulari.

— Cum se poate să n-ai de-a face decât cu particulari? Dovezi, autorizaţii, acestea nu de la stat se iau?

— N-am avut niciodată autorizaţie, şi n-am plătit niciodată impozit. De-asta n-am pensie. N-am plătit statului niciodată nimic. Când mă întreba cineva ceva, mă duceam la ei şi le spuneam: „Eu v-am adus la putere".

— Dacă eraţi atât de agresiv cu ei, cum de nu v-au lichidat ei niciodată? Nu s-au temut că o să spuneţi?

— De ce să se teamă, ce să spun? Dacă era unu care doar văzuse ce făceau ei, da, dar eu nu văzusem, eu făcusem. Nici nu aveam dovadă că mă puseseră ei. Eu fusesem complice, de ce să le fie frică? De ce să mă lichideze?

— Deci cum vă câştigaţi existenţa?

— Am început să lucrez numai cu particulari. Lucram şi în rate, şi pentru săraci. Când au auzit ei că lucrez în rate, mă căutau. Iama, ea era acasă, şi mă căutau, când luau pe 15, lichidarea, avansul, care când putea, îi aduceau ei banii. Le spuneam: Nu pot să te termin anu' ăsta, că dacă îmi pica o lucrare mai bună, să-i fac loc la aia, şi omul accepta. Eu lucram cu un ucenic, dar, după cel mult şase luni, ăla lucra meşter. N-aveam multă răbdare, seara lucrarea trebuia să fie terminată, dimineaţa mă duceam întâi la retuşuri, ca să încep pe urmă altceva, alt

perete. Dacă era ceva, nici nu mă mai schimbam, începeam direct. Lucram mai mult singur şi mă pasiona mult meseria. Singur şi cu nevastă-mea. A lucrat săraca, o împingeam să lucreze şi peste tot venea cu mine, arunca cu mistria. Asta zic eu, că aveam conştiinţă, dacă aş începe din nou tot cu construcţia aş începe, dar era şi o înverşunare aşa, o disperare. Până la urmă m-am oprit şi am făcut bine că m-am oprit, că muream. Şi o asupream şi pe ea, pe lângă mine…

Şi atunci mi-am găsit refugiul la albine. Un ţăran m-a inspirat. Lucram acasă, la un sătean şi se uita la mine că mă omor. Lucram parcă cu gândul să mă omor. Şi el îmi spune că sunt un prost, că el şade la umbră, şi albinele, paca-paca-paca, fac treabă în locul lui. Eu nu ştiam ce e aia albină, ce e aia trântor, am luat şi eu cartea, mi-a spus, citeşte, am nimerit un autor mai slăbuţ, unul Victor Petruş, totuşi, bun. nu Constantin Hristea, dar totuşi, bun, citeşte, citeşte, m-am îndrăgostit. Orice-ar fi, m-am lipsit, aveam materiale să fac casă, am vândut tot, cărămidă, tot, am terminat-o atunci şi pe ea, când a văzut cum i se duce casă, toată strânsura ei se ducea, lemne strânse, grinzării. Tăiam, munceam, am făcut din ele stupi. Nu mai eram interesat, voiam să scap, să termin. Atâta nu m-am lăsat, să lucrez datoriile către clienţi, obligaţiile pe care mi le luasem. Şi am pornit altceva. Acum nu m-aş mai despărţi de meseria asta de albinărie, că ea a fost uşoară. În mijlocul naturii, fără efort fizic mare. Atâta, că la albine trebuie să suporţi la înţepături. Nu sunt ca alte vietăţi, care se învaţă cu tine, te cunosc. Albinele au o viaţă scurtă, nu merge aşa, te-a văzut şi te-a cunoscut. Ele au o altfel de orientare, disting culorile, anumite culori, nu toate, au un cod de comunicare între ele… Dacă le cunoşti, dacă citeşti mult despre albine, afli despre ele lucruri foarte curioase.

— Altfel de cărţi vă mai place să citiţi?

— Aş citi istorie, că istoria şi matematica mi-ar fi plăcut, dar istoria noastră e falsificată. Citesc pe Giurescu, el mai spune adevărul. Dar când îi aud, aici sunt sate

întregi anticomuniste, şi acum votează cu comuniştii. Le spun, mă, pe taică-tu l-au împuşcat comuniştii, nu, mă, zic ei, ruşii l-au împuşcat. Şi votează acum cu comuniştii, că ţărăniştii au tras în ţărani în 1907, la Stăneşti, la Putineiu. Citiţi-l pe Giurescu, le spun. Şi vedeţi, că nici de la mine nu luaţi adevărul. Că e microbul ăsta comunist, ce să vă spun, cunoaşteţi pirul? Planta aia care unde pătrunde foarte greu se scoate? Eu cred că şi în mine a rămas, şi-mi face rău. De-aia zic eu că comunismul n-ar mai trebui să fie, că e foarte greu de scos.

— I-aţi cunoscut pe Belu Zilber şi pe Pătrăşcanu?

— În *’54*, când au fost ei judecaţi, eu eram în decădere.

Eram în retragere. Începusem din ’53 să bat în retragere şi să mă întreb cum să scap. Eram obosit, obosit moraliceşte. Şi intrasem în conflict cu mai mulţi, intrasem în conflict cu salariaţii. Timofte nu mai era, promovase. Când a ajuns inspector, eu eram la Dej. Şi trece el în inspecţie pe acolo cu ăia, şi nici nu mă vede. Adică mă vede şi întoarce capu’. Eu îi spusesem ce să facă acolo, la Poarta Albă, cuptoare de cărămidă şi tot eu îl ajutasem să promoveze, şi acum, la Dej, nu mă mai vedea. Păi, zic, ăsta dacă ajunge mâine şef de stat mă împuşcă, ţiganu’. Ia uite pe cine am pus eu umăru să ridic! Dacă ăsta ajunge mai sus, eu ziceam că, dacă promovez pe cineva, am un om sus. Aşa consideram eu. Ei, când ajungea sus, nu te mai vedea. Atunci i-am zis lui Marin Constantinescu, zic: – Inspectore, dumneavoastră când mă vedeţi, nu mă băgaţi în seamă, nu mai muncesc.

— Cine, mă, cine?

— Păi, zic, Timofte.

— Timofte, mă? Nu cred, zice, ăsta are o stimă deosebită pentru tine.

— Lasă zic, că i-a fost jenă de comandant să se arate că mă cunoaşte.

— Nu, mă, zice, e o discreţie acolo, ce crezi, tu eşti băiat inteligent, şi ştii ce are pentru tine…

— Cum are, domnule, cum are? Uite, Crăciun.

Crăciun venea în inspecţie, scotea pachetele de ţigări şi zicea „lu’ ăsta i-am dat, lu’ ăsta i-am dat”. Nu-l laud eu, că ăsta a fost cel mai nenorocit. A negat că a fost inspector în ’50—51 şi nimeni nu a spus. Inspector general din *’49—51*, pe urmă i s-a dat postu’ de la Aiud, de director. Dar întâi asta a fost, şi a intrat în conflict chiar cu directoru Marin Constantinescu, care era omu’ directorului general, Jean Baciu. De-aia a căzut el. El, ca director, era decăzut, dar şi acolo a lucrat tot cu suflet. Cu suflet pentru ei. A fost călău. Declaraţia lui m-a şocat, pentru că perioada lui a fost de înfometare cruntă. Cea mai nenorocită a fost. Mai nenorocit ca toţi inspectorii. Se băga urât de tot în închisori, şi, pentru avansare, se întreceau unii pe alţii, care să fie mai crud. Ca să promoveze. Păi, dacă venea Albon, ăla zicea: de ce a evadat ăla acolo, de ce s-a băgat la politici *exive*, cum a pătruns acolo un ziar, îl lua pe comandant şi îl scutura. Şi, la rându-i comandantu îl scutura pe brigadier. Vă daţi seama, acolo nu mersese treaba bine. Şi, ca să meargă bine, dădea şi exemplu. Comandantu trebuia să arate cum se bate, şi pe urmă băteai şi tu la fel ca el, era un exemplu bun. Pe unde trecea Albon şi nu mergea treaba bine, pe urmă mergea bine, să ştiţi. Când a venit în Poarta Albă ca de ţinut, nu mai ştiau unde să-l ascundă, că îl omorau hoţii. Şi bine făceau dacă îl omorau, când a venit ca deţinut la

Poarta *Albă*.

— Albon a fost închis din cauza inundaţiei de ia colonia Salcia?

— Nu avea numai treaba cu Salcia. Nici n-a stat multă vreme. Din Poarta Albă l-au luat foarte repede, a stat vreo câteva zile izolat, pentru că îl omorau deţinuţii. Iar asta fiindcă el fusese grozav de rău. Rău, şi fără să fie treaba lui. El nu fusese director de penitenciar. Era responsabil cu paza Canalului. Atribuţia lui era cu ostaşii din pază. Nu avea voie să se bage între deţinuţi. Şi a intrat astfel în conflict cu Comăţeanu. Eram de faţă. I-a spus lui Comăţeanu de nişte brigăzi pe care le-a găsit dezordonate. Cornăţeanu i-a spus: Atribuţia dumitale nu e aici, n-ai ce

căuta aici. Şi de aici i s-a tras. Amândoi erau jidani, şi cu ajutorul unuia, Goldenberg, de la Cluj, s-a descoperit că fusese informatoru poliţiei legionare, că îi turnase pe jidani. A recunoscut la recurs, dar târziu. A fost amestecat în asta şi C.V. care spusese că-l termină pe Albon. El a făcut şi bune, dar şi rele. Rele, că nu-i înghiţea pe actori, pe artişti. Cu toate că era intelectual. Pe Jean Ionescu voia morţiş să-l trimită la muncă. Bun, că l-a înfundat pe Albon. Iar el, el n-a fost niciodată la muncă. Când a terminat cu culturalul, îşi găsea loc pe acolo, pe la tehnic, şefu' serviciului tehnic, îşi găsea locu. Când se instala el, pentru altul nu mai era loc. A căutat să-l dea la o parte pe Horia Căciulescu, aşa infirm cum era. I-am spus: – De ce să-l dai afară? Bagi unul sănătos? Eu am vorbit cu dl comandant Timofte, şi rămâne aici. Uite-te la picioarele lui, că nu poate să meargă.

— Lasă, zice, că ia o magazie de scule. Domnu'

Şeptilici, la fel. Îl persecuta. Nici el nu era la politici. L-au luat din Bucureşti pentru tentativă de trecere frauduloasă de frontieră. Ca şi Jean Ionescu. Dl Şeptilici avea în el ceva franţuzesc. Plin de maniere şi de o fineţe extraordinară.

A murit în Canada, pe stradă. Şi moartea lui Horia Căciu-Iescu m-a surprins. A murit la revoluţie, împuşcat la teleioane. Jean Ionescu a murit, mi se pare, prin Spania. Toţi visau să plece. Dar ăştia erau artiştii.

Beligan a făcut ceva bun pentru ei toţi, i-a băgat înapoi în teatru, că altfel nu mai intrau ei în teatru. Dar avea şi priză la comunişti, avea merite comuniste. Sunt unii care au lucrat aşa, şi pentru comunişti, şi pentru prieteni. Dar eu nu-i înghit, ştiţi de ce? Pentru că un om de talia lui, că avea talent, eu nu contest, dar un om de talia lui, ca un Sadoveanu, un Arghezi, ca şi actoru acela francez, ajungi la comunism, dar când ai văzut ce e, te-ai retras. Când vezi ce e, de ce nu te retragi? Mergi până la capăt? Până la fund? A avut timp să se trezească. La vârsta şi la capacitatea lui de cultură, nu a văzut ce se întâmplă în ţara asta? Nu e de condamnat? E de condamnat numai

Ţandăra? Sau ăla, sau ăla? Eu nu concep că un om de talia lui Sadoveanu e de scuzat. Eu n-am simţul culturii chiar aşa, am citit când eram mic Sadoveanu şi mi-a plăcut, dar ştiu că un om de cultură trebuie să-l respect pentru că e plin de învăţăminte. Păi cum îmi dovedeşte el că e plin de învăţăminte, dacă a participat la aceeaşi pomană, a mâncat din aceeaşi colivă? Unu care era neluminat şi inconştient, da, îl mai scuz. Nu total, nu total. Dar unu ca Arghezi?

— Credeţi că puteau să nu ştie, ţinând cont de conspirativitatea în care se lucra?

— Eu nu cred că ce se petrecea în închisori era secret şi ei nu ştiau. Cineva din prietenii lui nu trecuse pe acolo? Nu-i venea la ureche? A dispărut unu de acasă, l-a luat, l-a ridicat. El nu se trezea, nu se întreba cine l-a luat? Sau poate că apropiaţi de-ai lui. Plecau unii că erau tracasaţi, lăsau casă, avere, lăsau tot, numai să scape. Eu spun că nu e scuzabil niciun amărât, un incult, dar să-l scuz pe ăla, cu capacitatea lui? Un muncitor spune cum a spus minerii: noi muncim, nu gândim. Dar el nu gândeşte? Eu sunt prost, am fost de acord cu *sculaţi voi oropsiţi ai vieţii*, *voi osândiţi ia foame*, *sus*, cum era *sloganu*, *versurile alea*, cine le-a scris, al dracu', că incitau la nenorocire, *voi osândiţi la moarte*, şi aşa mai departe, *rob cu rob să ne unim*, să facem pe dracu', *duşmanii popondu-i să-i zdrobim*, *până la unu să piară*. El nu se gândea ce era acolo? Numai ăla cu *sfinţi1 tinereţe legionară*, *trebuie condamnat*? Ăia măcar credea în căpitan, dar aici a fost cu *duşmanii poporului să piară până la unu*: era din interior duşmanu, nu din afară. Că ne-au făcut ruşii, comunismu? Noi îi căutam pe ruşi, noi îi rugam să ne însoţească, să ne asiste la ce rele făceam. Că erau numai instructori ruşi. Eu n-am văzut ruşi aici, decât că veneau cu automatele ca să-i însoţească pe români, ei tăiau şi spânzurau, ruşii erau doar de sperietoare. Vă spun, că am văzut asta în '46.

Aici era unu, Şerban Nedelcu, unu Ştefănescu. Iese Măgureanu la televizor şi spune că partidul a ordonat, el a fost doar unelta. Dar ce făcea partidu fără unealtă? Oamenii care era în firea lor au mers pe drumul lor, au zis:

nu-mi trebuie mie politică, şi şi-au văzut de treabă. S-au băgat doar lichelele. După revoluţie acum, am văzut pe 28 ianuarie. Am zis, dacă pe 28 n-au putut, pe 29 ianuarie m-am dus la Bucureşti, am ştiut că o să dea replică. Dacă n-au putut în ziua aia, au făcut-o a doua zi. Am fugit repede înapoi aici. Ştiam că o să le ia sediul. Le-a luat cheile, le-a luat sediul. Gata. Nu mai puteau intra, s-a desfiinţat. Am chemat pe un avocat, pe unu de la Bucureşti, zice: Nu putem să mergem.

— De ce?

— Păi, ce, eşti membru, sau preşedintele partidului?

— Nu sunt, daţi-mi adeziune, eu sunt preşedinte, dumneata vicepreşedinte, gata. Pe urmă am rupt adeziunea. Dar m-am dus să le iau cheia de la F.S.N. Nici unu nu voia să vină cu mine. Era unu, secretar: Zici că eşti secretar, hai cu mine, ai curaj, dacă eşti ţărănist, că ţărăniştii au avut curaj, hai să văd dacă sunteţi adevăraţi ţărănişti – şi pe urmă: Stai, că merg şi eu, nea Frânt, merg şi eu cu matale, a mers şi avocatu. Ne-am dus. Era unu, secretar pe timpul comunismului, acum la F.S.N. era tot secretar. Zic: – Bre, mata nu te mai schimbi, bre, tot mata ai rămas? Ia, dă-ne, bre, şi nouă cheia aia de la P.N.Ţ. Păi ce facem, bre, mata ai fost comunist, eu am fost comunist, ce facem, iar o luăm de la capăt, începem iar porcăria aia? Şi ălalalt zice: – Şi eu am fost comunist, şi eu am fost comunist, şi ăla.

— Las-o, dom'le, dracu', n-ai văzut, Gorbaciov a zis *perestroikă* şi *glastrwsti*, îas-o dracu', mai moale, las-o ca Gorbaciov, el a zis să fie schimbare, aşa că să fie schimbare. Lăsaţi-i în pace pe ţărănişti. Daţi-le cheia.

— Cum de vă ascultau?

— Mă ascultau, fiindcă eram agresiv. Au văzut că sunt hotărât: Nu ies de aici fără cheie. Mă scoateţi mort de aici. Eram în stare să nu plec, doamnă. Ce, eu nu ştiam cum se făcuse, cum se face?

— Stai, nea Frânt – a venit unu, Măcelaru, de la Frontu Salvării – stai, domnule, că-ţi dau eu cheia, avem şedinţă la Bucureşti, da ţi-o dau eu. I-am dat-o şi am rupt

adeziunea. Că să rămân cu ei: – Nu rămân, domnule, nu merit eu. Da7 peste două luni au rămas iar fără sediu. Păi, zic, ce oameni sunteţi? M-am dus, a sărit unu: Ţărănişti împuţiţi, care au omorât şi au făcut, au tras în Vasile Roaită în ’33, au tras la Griviţa.

Şi atunci am ieşit în faţă şi le-am spus că eu am fost comunist şi am omorât mii de nevinovaţi, mii, nu unu, mii de ţărani, cu cote, cu nu ştiu ce. Eu, comunist, nu ţărănist. Erau nişte ţigani nenorociţi, iarăşi, la primărie acolo, fiecare cu găştile lor, că se formaseră *badigarzii* ăştia, aveau sediul lor, acum au şi ţărăniştii. Ei zic că sunt mulţumiţi. Alianţa civică au aruncat-o prin blocuri, n-aveau bani de chirie, că erau intelectuali, profesori, salarii mici, de unde să cotizeze, le-am plătit şi la ăştia chiria, n-aveau bani de plătit o chirie la un apartament de două camere. O plăteam eu.

— Păi, zice, chitanţă nu-i.

— Păi cum aşa, lucraţi cu bani fără chitanţă? I-am văzut, erau oameni de bună-credinţă care mai donau aşa, cum s-a întâmplat şi cu contul „Libertatea”, bani, dă-i, donează, că o fi cineva care răspunde. Nu răspunde nimeni, până la urmă, unde-i contul, care cont, nu se ştie nici azi. Nu ţineau socoteală la nimic. Mergeam în campanie, la ţară, ei luau bani din cont, pentru benzină, eu am distrus şi maşina, am cheltuit şi pe benzină, nimic. Toţi aveau maşină, dar spuneau că au băgat-o la reparaţie, nu voiau s-o bage prin gloduri. Că s-o iei până în nordu judeţului, şi să-i faci pe aici, prin Ghimpaţi kilometrii ăştia e mai greu. Ei, ăilalţi, căutau locuri unde e gară, ceea ce se găseşte greu, trebuie să mergi pe la hotare. Am renunţat. Am văzut că peste tot se căutau aranjamente. Avantaje. Era unu, profesor de fizică, în casă aici, la mine, a venit pe vremea comunismului. Eu îi spuneam ce a fost comunismul, îi povesteam, ca să ştie, şi el îmi spunea: Eu n-am putut să mă fac, fiindcă tata a fost legionar. Eu îi ziceam: Domnule, partidul ăsta nu merită să te înscrii în ei, îţi faci copiii de râs. Avea copii, fie-sa era la Măgurele. El, nu, că n-a putut să fie membru din cauza lu’ tată-su. Eu îi

spun că nu era oameni de caracter acolo, era câte unu, s-a întâmplat câte unu care încerca să facă ceva, să fie cinstit, încerca. Şi poate că ar fi vrut, dar era oportunist, avea interese. Acum este preşedinte la Alianţă. A fost, adică, şi la Alianţă, şi la liberali, a venit şi la ţărănişti, să-i dea post de conducere, că n-a fost membru de partid. Pe mine voiau să mă bage în comitete, cum să mă băgaţi, mă, pe mine? Ai fost cu colectivizarea, ai bătut în sate. M-am dus cu un profesor de istorie, n-am ştiut ce a fost. Când intru în sat, îl opreşte unu şi aud nişte ţărani: Păi, ăsta ce mai vrea să facă, că doar el ne-a băgat în colectivă! Şi el voia să fie preşedinte, consilier, ceva. Dar pe unde nu se bagă ăştia? Dacă nu a luat funcţie la ei, la ţărănişti, se duce în altă parte. Te duci în F.S.N. Hai să zic că n-ai ştiut ce e partidul, ce e F.S.N-u, dar când eu te avertizez?

Că la revoluţie eu am plecat cu el. L-am luat de aici, de la mine, era la mine. Am venit de la Bucureşti în seara de 21 spre 22. Văzusem, eu mirosisem ceva, ştiam de Timişoara, abia aşteptam să ajungă şi la Bucureşti, ştiam că trebuie să ia foc peste tot. Când am venit de la Bucureşti unde începuse deja, se trăgea, nu era nimeni pe stradă. Era pustiu. Toţi erau ascunşi în case. Nişte poliţişti pe la colţuri, şi eu plângeam de bucurie: nevastă-mea zicea: Hai acasă, că te ia ăştia pe la poliţie. Chiar ei ziceau: Du-te, nene, acasă, că te săltăm.

— Păi, zic, asta vreau, asta vreau, să mă luaţi.

— Du-te, mă, nene, acasă, nu-ţi face păcat. Nu era nimeni pe centru. Mai mă lua unu, era unul, activist de partid vechi, un coleg de-al meu, nea Vasile Cimitir: – Du-te, mă, acasă „că te leagă ăştia, du-te dracu’ acasă. Şi eu: – Mă, nea Vasile, cade ăştia, mă, nu te mai gândi!

— Bine, mă, tâmpitule, bine, şi dacă cade ăştia, ce câştigi tu? Bun, mă, cad, da ăştia care vin, anticomuniştii, de ei nu ţi-e frică?

Când mi-am dat seama că gata, s-a terminat, şi când am văzut în fine lumea ieşind, nu mai erau politrucii pe stradă, am plâns de bucurie.

Ca să fiu sincer, eu nu voiam decât răzbunare. Ce am

simţit eu că trag de pe urma lui tatăl meu n-am să uit niciodată. Comunismul ăsta a făcut, să omoare ta-su pe fiu-su, fiu-su pe ta-su, ca şi azi, atâta criminalitate există, tot de aici. În toate ţările poate, dar la noi să ştiţi că a fost dezastru. Dezastru.

— Şi nu v-a fost totuşi deloc frică?

— Doamnă, ea mi-e martoră, nu mi-a fost frică. Eu nu dormeam noaptea, ascultând. Eu nu credeam că ajunge la ’89. Eu m-am aşteptat să cadă mai devreme. Fiecare schimbare care se făcea la ruşi, eu credeam că va fi şi la noi. Ştiam eu de la politici de acolo, şi aşa era, că urmăream, orice schimbare la ruşi aducea o schimbare şi la noi. Dar nu destulă. Nu destulă.

Iar acum, dacă am văzut eu că nu e nimic aici, măi, zic, ce să fac eu, unde să mă duc eu? La justiţie, vedeam procesele cum decurg, şi aici nu s-a schimbat nimic. Nimic. Preşedinta tribunalului, care a fost, tot aia este şi azi. Aceiaşi procurori. S-au schimbat, că au venit alţii mai tineri, dacă se face ceva aici. Dar erau nişte bătrâniturі, unul a mai murit, tot dintr-un sat cu altul, care am avut eu conflict cu ei, Marciu. Eu le spuneam întotdeauna: – Nu vă luaţi cu mine, cu meseria, că n-aveţi nicio calitate dumneavoastră. Nu dumneavoastră trebuie să o faceţi, ci administraţia financiară, pe teren, şi nu dvs. Că vreţi să lucrez la o familie de a dumneavoastră, asta e altceva. Dar eu fac excepţie. Nu plătesc dări, nu lucrez cu stătu. Nu s-a schimbat nimic, şi când am văzut că nu s-a schimbat nimic, m-am dus la Bucureşti. Şi acolo e la fel. Ce spun eu e ceva care nu deranjează pe nimeni, „Şi ce dacă ai făcut asta? Ce-i cu asta? Ce dacă a murit atâţia?” Zic: Şi dacă murea toată ţara, tot aşa ziceaţi?

— Voiaţi să fiţi arestat, vă autodenunţaţi, voiaţi ca justiţia să se autosesizeze?

— Da, voiam să fiu pedepsit. Să fie ceva.

Vedeţi, pe mine m-a deranjat prima dată când Iliescu a recunoscut independenţa Moldovei. Primul om de stat care a recunoscut Moldova independentă. Nu din Europa, din lume. Nici americanii n-au recunoscut-o, el, da. Discut

pe urmă cu alţii, mai învăţaţi ca mine. Zice: Şi ce dacă, dom’le? Lasă-i, dom’le, pe ăia cu sărăcia lor, noi cu sărăcia noastră.

Păi atunci, era unu, Petre, avea pe giner-su securist, l-a lăsat deoparte Iliescu, că era securist, l-a avansat acum Constantinescu, el nu ştie, da l-a avansat, la Bucureşti. Constantinescu nu ştie nimic, da puterea e la el. Spun asta şi ei: „Păi, ce dacă?” Iar acum sunt unii fricoşi că se întoarce comunismu. Nu mai e posibil, doamnă. Partide nu există, peneţişti nu există, dar vor veni, vor veni ăştia tinerii, care au acum 20 de ani. Sunt unii care au avut posturi în partid. Ce activist era socru-su şi toată familia, şi el venise cu gându la deputăţie. Eu am făcut oricum să ajungă un deputat la ţărănişti, de aici. Nu era din Giurgiu. E unul, Grigoriu. Unii spun că a fost la Brăila şi a fost huiduit. Ştiţi de ce sunt din alte părţi? Ca să nu-i cunoască lumea. Au un trecut, că n-ar trebui nici să voteze. De ce să voteze? Orice javră să voteze, după ce au stricat mersu ţării? Este la Protecţia consumatorului o ingineră care venea la noi în casă, să facă partid cu mine. Plângea că sunt amărâţi, doamnă, fuseseră mari comunişti la Buzău, să facă acum partid ţărănist. Acum, după ce comuniştii distrusese tot.

— Ştiau românii simpli, în 1946, ce este cu adevărat comunismul? Am înţeles că dumneavoastră, la 16 ani, nu aveaţi cum şti…

— Păi, ţăranii, când mă duceam la ei cu propaganda, nu spuneau că drumul nostru este B.P.D. – Bucureşti, Ploieşti, Doftana? „B.P.D-ul vostru, ăsta e”, spuneau. Ştiau, spuneau oamenii ce-au văzut în Rusia. Ei trecuseră cu frontu peste Volga, şi ştiau. Au ajuns până la Stalingrad, şi au văzut, trecând prin sate, toate necazurile. Unii i-au primit cu dragă inimă. Intrau în case când era cantonament în sate. Şi nimereau în sate unde nu erau partizani, şi le spuneau şi de partizani, şi cum e comunismu, şi tot. Povesteau cum le omorâseră familiile, exact ce s-a petrecut fa noi mai târziu. Că la noi colectivizarea a fost la fel. Pe mine m-a apucat

colectivizarea într-un sat, ieşisem de doi ani şi lucram ca zidar, m-a întrebat un ţăran înstărit, avea fata studentă la farmacie şi băiatu' student la drept.

— Dl Frânt, zice, m-a chemat la sfatul popular – eu oprisem lucrul că a venit seara –, ce să fac, domnule, ce să fac?

— Bre, nea

Stane, zic, nu te opune. Sunt câţiva care nu vor să intre. Îi chemau pe cei mai înstăriţi, ştiţi, pe cei care aveau copii la şcoli, care aveau gineri pe la oraşe, cu serviciu. Eu am spus: Nea Stane, asta-i soluţia, înscrie-te, că poate să-ţi dea copiii afară. Înscrie-te, că or s-o facă. Fiindcă o făcea. Au făcut-o. Unii m-au condamnat, că nu trebuia să-l învăţ aşa. Am stat şi eu şi am analizat. În comuna aia erau f r f /

cinci.

— Măi, nea Stane, câţi sunteţi?

— Cinci. S-au făcut întovărăşirile deja în sate, el nu era. Toţi erau. Aveau o oftică pe el. Că şi săracu' a contribuit la comunism, să ştiţi. Ăştia înfometaţii spun că e rău. Era mai bine ieri decât azi.

Erau aici nişte băieţi care mi-au făcut mie treaba aici în casă, tâmplari. Lucra la şantieru naval. Ştia că-i dă afară de pe şantier. Unul fusese secretar de partid acolo.

— Păi, zice, mata ştii că ăştia închid toate fabricile? Ne-au spus nouă de la P.D.S.R. Că, dacă vin ăştia la putere, închid toate fabricile.

— Păi de unde, domnule, bani, dacă nu lucraţi? Aveţi de lucru?

— Păi n-avem. Da' bani ne dă.

— Păi cât t o să vă dea? De unde? Dacă iei dintr-o traistă şi ajungi la fund, păi are şi asta o limită, împrumut, ia împrumut, la un moment dat se termină. Dumneata nu te gândeşti la copilu' matale, ce ţară îi laşi? Că toţi aveau copii. „Dacă era Ceauşescu, era locuri de muncă". Ăsta e omul nou, comuniştii a vrut să-l creeze, l-a creat. Trebuie să vină alte generaţii. Trebuie să se premenească. Şi o să se premenească.

Ne-am hotărât pentru un tren care pleacă la ora 8.

Mai avem cincizeci de minute de stat, iar profesorul propune o jumătate de oră de mers pe jos, spre gară.

Nu mă mai simt în stare, pur şi simplu, să mai iau parte ia discuţie. Continuă profesorul, care până acum a tăcut. Ţandără îi povesteşte despre stupi. Despre încercările statului de a-l exploata.

— A venit un agronom zice, gata, faci stupi, dai numai la stat. Păi, zic, cum la stat? Aşa, băgăm la oale. Mierea se păstrează şi mii de ani. 2000 de stupi are I.A.S-ul, dum-A

nea ta pui atât. Îţi creez condiţii. Crea el condiţii, crea el. N-am putut să-i răspund, să intru în polemică cu el, domnule director general, dumneata ai capital, ai tot ce-ţi trebuie, n-ai materia primă. Un om capabil îţi face meseria şi cu 20 de stupi. Eu am învăţat de la unu cu 40 de stupi, care-l bătea pe unu cu 200. Ungur era, nu român. El zicea: Frânt, să iubeşti meseria asta. Şi învaţ-o tu, să nu te înveţe altcineva. Meseria se fură, atunci eşti inteligent, când furi meseria. Altceva nu fura, dar meserie şi învăţătură să furi. Că asta îţi prinde bine. Şi am furat.

Aici profesorul se simte dator să intervină.

— Domnule, asta e o metaforă. Că eu, dacă-ţi fur dumitale paharul ăsta, nu-l mai ai, pe când meseria o ai şi după ce ţi-o fur eu.

— Sigur că e o metaforă, este de acord Frânt Ţandără. Adică să nu te bucuri la avutu altuia, dar meserie, cât poţi, fură. E metaforă.

— Când fur meserie, nu e bun cuvântul, că nu te prejudiciez cu nimic, nu-i simţi lipsa a ceea ce ţi-am furat, continuă profesorul.

— Sigur, sigur, îl aprobă Ţandără. Şi continuă evocarea maestrului lui, ungur. Ia-ţi oameni apropiaţi, îi spusese acela, oameni cu care să poţi să colaborezi. Să ai încredere în ei. Eu, dacă aş face un partid, l-aş face cu oameni de-ăştia. Cu unul ca mine, cum să faci un partid?

— Un om capabil să facă ce-aţi făcut dumneavoastră, domnu’ Ţandără, cu mărturisirea dumneavoastră şi cu cer r f lelalte…

— N-am făcut nimic. Nimic n-am făcut, se apără cu venermemn.

— Acum lasă-mă să spun şi eu ce cred. Acesta e punctul dumitale de vedere. Dar lasă-mă să-l spun şi pe al meu. Eu ştiu că un om adevărat, dacă am pornit cu el la o treabă, merge până la capăt, nu o să mă lase în drum. Dumneavoastră ştiu că n-o să mă lăsaţi în drum. Dacă vorbim, uite, domnule Ţandără, facem aşa, ştiu că n-o să mă lăsaţi.

Este prima dată când zâmbeşte, pentru a spune:

— Dumneavoastră, domnule profesor, eu vă respect foarte mult, dar n-aveţi şcoala lumii.

— Asta se poate, asta se poate, admite profesorul.

— Eu sunt un om bolnav. Psihic bolnav. Şi fizic. De-aia şi urăsc comunismul Comunismul distrugea tot. Găsise o unealtă bună, în mine. Şi cât avea să ţină unealta? O unealtă, fier, metal, ce-o fi ea, are o uzură. Se uzează. Ei o folosesc până la epuizare. Aşa cum au folosit fabrici, tot până la epuizare. Nu conta omul, viaţa lui. Şi nici la ce îl foloseau. Cât îl foloseau, era bun. Şi ei au folosit omul contra omului. Ca pe o sculă. Acum am devenit bolnav.

— Nu sunteţi bolnav, spune profesorul. E un proces de trezire. Eu sunt convins că la alegerile viitoare…

— Să sperăm în tineret. N-aţi văzut pensionarii? Pensionarii ăştia sunt o piedică. 20 la sută dacă găsesc din pensionari că gândesc. Domnule, după ce o viaţă întreagă au stat. Că a pus tineretul ăsta întrebarea…

— Foarte bine că pune întrebări (profesorul).

— Mi-a pus întrebarea de ce am acceptat, de ce am fost laşi. Le-am spus, da, am fost, să nu mai fiţi voi laşi, că uite, noi am fost, şi uite ce rău e. Că nu ne mai poate scoate nimeni din mocirlă. Că noi o mică parte, o mică parte, am dus ţara de râpă. Dar restul?

— Să vă dau un exemplu, spune profesorul. Merg pe stradă, eu merg pe stradă, şi-mi dă cineva una în cap, şi-mi face o rană puternică. S-a întâmplat într-un moment, stau în spital o lună, un an, cinci, până mă fac bine. Aşa şi poporul nostru. Avem nevoie de spital. Am primit o lovitură

groaznică, nu atât din partea ruşilor, cât din trădarea care a făcut-o Apusul faţă de noi, cu Yalta prima dată, că ne-a lăsat pe mâna ruşilor, apoi cu restul. Şi ne trebuie cincizeci de ani. Nu ne putem reface dintr-odată. Noi o să ne ducem, dar se pare că procesul de refacere va continua, şi generaţia care vine după noi va fi alta. Şi ţara va fi alta. N-am pierit de 2000 de ani, nu pierim nici acum.

— Nu. (Ţandără.)

— Oricât de greu ar fi. Nu mă lupt pentru mine. Istoria n-a început cu mine şi nu se termină cu mine. Eu sunt o piesă, un pion. (Profesorul.)

— Adică fiecare să facă ceva, o mărturie, cât aduce fiecare, o piesă, ceva, dar să rămână, să contribuie. (Ţandără.)

— De aceea suntem aici. (Profesorul.)

— Eu nu vreau să se spună mâine-poimâine că comunismu a fost aşa, roz, cum arată unii, că comuniştii a făcut, cum spune, a făcut metrou, a făcut Canalu, păi domnule, a făcut… (Ţandără.)

— Numai dumneavoastră puteţi spune ce a fost cu adevărat, din interior. (Profesorul.)

— Numai eu. Nici deţinuţii politici n-a văzut nimic, că el intra în celulă seara, şi-l scotea dimineaţa la plimbare 30 de minute, alea, dacă-l scotea. Dacă nu, nu. El nu ştia ce se petrece în penitenciarul ăla, unde sunt torturile, că el simţea numai ce i se întâmpla lui, dacă-l lovea pe el, nu şi când îi lovea pe alţii.

Cu asta profesorul nu era de acord.

— Aflam, că băteam morse şi ne informam.

— Dumneavoastră, dom' profesor, nu ştiaţi cât capii, cât torţionarii. Nu aveţi şcoala lor.

Ne îndreptăm, în fine, spre ieşire. Ajuns pe trepte, Frânt Ţandără îşi aprinde o ţigară. Prima pe ziua aceea, după aproape douăsprezece ore de tensiune pentru el.

— Fumaţi mult? îl întreb.

— Mult, peste un pachet.

— Şi v-aţi putut abţine…

— Am o voinţă puternică. Voinţă, da, asta am.

EPILOG

Acesta era omul.

Acesta era omul şi aceasta este povestea lui, pe care am spus-o când rezumând, când transcriind ceea ce mi s-a părut semnificativ de pe cele 10 casete înregistrate în ziua de 27 septembrie 1998, când l-am văzut la el acasă, unde m-a primit împreună cu profesorul Fronea Bădulescu. Întrevederea noastră a durat 12 ore.

Douăsprezece ore mai târziu, când ne-am despărţit pe peronul gării din Giurgiu, îi dădeam mina, cu sentimente mai bune decât dimineaţa, când venisem. Nu ca profesorul, care îl îmbrăţişează şi îl sărută pe amândoi obrajii, ci doar atât cât să mi se pară că pot să-i pun o întrebare care mă rodea, deşi năruia scenariul mărturisire-căintă-iertareregenerare, atât de drag profesorului.

— Azi, după aproape cincizeci de ani, vă credeţi în afara pericolului de a ucide un om?

Mi-a răspuns cu vocea lui lătrată:

— Nu, nu mă simt în afara pericolului. Dimpotrivă. Mi-e frică că oricând aş putea s-o fac din nou. Eu, doamnă, sunt un criminal. Nevasta mea şi fiul meu poate mă condamnă. Ea îmi spune că fiul meu n-o să mă ierte nici în pământ că stau de vorbă cu dumneavoastră, şi v-am spus ce v-am spus. Dar eu n-o să fiu acolo, în pământ, hoitul ăsta o să fie şi o să putrezească acolo, dar sufletul meu n-o să fie acolo, nu ştiu unde o să fie sufletul meu, că pe mine Dumnezeu nu are cum să mă ierte.

— De ce nu credeţi că sunteţi la adăpost, nu vă căiţi?

— Ba mă căiesc, doamnă, dar am o fire nenorocită, nestăpânită, de-aia… şi îşi mai aprinsese o ţigară.

Nu-mi dădusem seama că e fumător. Avusese totuşi o zi de încordare dementă. Vorbise timp de 12 ore, aproape neîntrerupt, hărţuit de întrebările mele, iar casetofoanele înregistraseră tot timpul. Nicio clipă nu i-am simţit agitaţia şi nerăbdarea aceea a fumătorilor, căutând inconştient o ţigară, undeva. Poate că nu fumează mult, mi-am spus. Şi l-am întrebat. Fumează mult: două pachete pe zi.

Când am ajuns la mine, în propriul meu paradis, în

acea zi de 28 septembrie 1998 era 12 noaptea. În uşă, un gândac. Am luat bomba şi l-am strivit îndelung sub jetul de otravă. Când l-am văzut răsturnat, contorsionându-se pe marginea covorului, m-a izbit asemănarea între mişcările agoniei lui şi cele ale unui trup omenesc chinuit, al oricărui trup chinuit.

M-am trezit peste trei ore şi mi-am notat fraza aceasta.

De multe ori Dumnezeu îi înzestrează pe cei pe care-i trimite în fundul iadului cu calităţi mai preţioase decât ale celor care plutesc paşnici şi fără mari accidente pe suprafaţa vieţii. Ca să ne pară rău de căderea lor, dar şi ca să ştim bine că ei înfruntă primejdia de a fi om în locul nostru, al tuturor. Nimic nu-mi doream mai mult decât să-l văd ieşind de acolo.

Apoi n-am mai atins, nici cât să le verific, acele casete, şi nici nu n-am mai gândit la ele, atât cât am putut, vreme de câteva săptămâni. Din fericire pentru mine, intervalul a coincis cu o călătorie a mea, de o lună.

1. Mă obseda însă spovedania lui Frânt Ţandără şi mai ales mă obseda altceva. Am văzut, cu aproape un an în urmă, un film pe care nu l-am uitat, cum mi se întâmplă de obicei, imediat ce am închis televizorul. De fapt, cred că e filmul cel mai îngrozitor pe care l-am văzut în viaţa mea. Într-un spital de psihiatrie doi medici, unul vârstnic, generos şi modest, şi celălalt tânăr, interesat de natura umană şi orgolios, se ocupă amândoi de unul şi acelaşi pacient, aflat în clinică din vremuri imemoriale. Primul se mulţumeşte să-i cunoască suferinţa în manifestările ei, să fie acolo în momentul când se produce şi să i-o uşureze. Celălalt vrea să pătrundă mecanismele bolii şi să o înlăture.

Sunt lucruri pe care nu trebuie *să le ştim*, spune bătrânul. Nu avem voie să ştim totul. Însuşi Dumnezeu veghează la graniţa cunoaşterii noastre şi ne interzice să înaintăm prea mult. Celălalt îşi petrecea zile şi nopţi în conversaţii cu pacientul lui, care îi povestea iar şi iar, fără scăpare şi fără să-şi elibereze sufletul povestind, cum a

ucis doi ţari ai Rusiei şi întreaga familie a celui din urmă. În final, medicul cel tânăr îşi însuşeşte identitatea ţarului Nicolae, aşteptând să fie ucis, iar pacientul lui îl ucide, continuând astfel repetarea la nesfârşit, în destinul lui de ucigaş, a uneia şi aceleiaşi crime, de neispăşit.

Fie că nu credeam destul în mântuirea prin spovedanie, fie că empatia mea cu fostul ucigaş mersese prea departe – ca şi cum as crede că niciunul dintre noi, niciodată nu suntem la adăpost de pericolul de a face ce a făcut el – treceam prin îndoieli cumplite, privind dreptul meu de a fi ascultat şi transmis mai departe această spovedanie. Şi, de fapt, mi-era frică să scriu cartea, în ciuda lăcomiei imense de a o scrie, eu şi nu altcineva. Simţeam că n-ar fi nicio deosebire între nebunia acelui medic şi a mea, atâta doar că eu mă identificam nu cu victima, ci, oroare, cu torţionarul. Degeaba îmi repetam că eu sunt aproape de cel care devenise el acum, prin căinţă, şi nu de cel de acum cincizeci de ani. Totuşi, dovadă că dorinţa de a scrie cartea era atât de mare încât învingea orice prudenţă, în 19 noiembrie, la nici două luni, deci de la singura mea întâlnire cu Frânt Ţandără, notam deja în jurnalul meu:

19 noiembrie 1998. Am terminat de ascultat cele 10 casete înregistrate cu omul din Giurgiu, fostul torţionar. Sunt uimită de absenţa profesorului, care a fost, totuşi, de faţă tot timpul. Poate că întâlnirea aceasta între un om care a suferit şi unul care a administrat suferinţă, şi dialogul dintre ei, pe care eu doar să-l înregistrez, ar fi fost mult mai semnificativă. N-a fost aşa, iar rarele intervenţii ale profesorului, care ne-a asistat politicos, va trebui să le consemnez în alte locuri, ca să nu distrag, prin inovaţii în structura clasică a unui interviu, atenţia cititorului. Alte intervenţii n-am de făcut. Decât, din acelaşi motiv, şi tot cu regret, să elimin, din Joc în loc, singura greşeală din vorbirea lui Frânt

Ţandără, singularul verbului pus alături de pluralul pronumelui de persoana a treia, dezacordul, deci. Altfel, *fără* a fi subtile, nici exprimarea lui Ţandără şi nici

gândirea lui n-au nevoie de nicio intervenţie. Dar mi-am amintit de Soljeniţîn, cu „peniţa noastră care scrie gros, a celor care am văzut orori”. Şi el a văzut orori. Când se apropie de una din ele, mintea lui, asemeni acelor unui contor Miiller-Geiger, începe să se învârtească înnebunită, gândurile îi sar în toate direcţiile, pierde coerenţa, şi, ascultând frazele rostite, cu o voce metalică, aproape lătrată, îi revăd chipul congestionat, ochii plini de vinişoare roşii. Constat şi blocajul din întrebările mele, abandonul. Mi se făcea milă să insist. În ciuda celor spuse de Frânt Ţandără, care se crede bolnav, nevoia de a fi prins şi pedepsit este curentă la criminali. Pentru profesorul Fronea Bădulescu nevoia aceasta este dovada existenţei lui Dumnezeu. Dacă este aşa, el ar putea adăuga că ateismul profund al comuniştilor este dovedit de felul în care au ignorat ei această nevoie. De felul în care şi-au exploatat unealta până la epuizare, cum spune Frânt Ţandără, răpindu-i până şi dreptul la mustrarea de cuget. Obligându-l să şi-o reprime vreme de aproape cincizeci de ani şi făcându-l până la urmă să creadă că numai un nebun se căieşte că a ucis.

Am remarcat şi eu la el ceea ce tot Soljeniţîn numeşte „mentalitatea banditului” întâlnită în închisori şi lagăre. Preocupat numai de propria supravieţuire, acesta nu mai are conştiinţa asemănării lui cu ceilalţi, nu se recunoaşte în ei şi nu-i mai priveşte ca pe nişte semeni. Am văzut o cantitate apreciabilă de documentare despre foşti torţionari. Aproape toţi spun că nu ştiau pe cine torturează. Nu cereau şi nu li se dădea decât un minimum de date despre identitatea victimelor lor, de cele mai multe ori abstracte, categoriale, din cele invocate şi în mărturisirea înregistrată de mine: duşman de clasă, terorist, chiar… „bandit”. Atât cât să consolideze imaginea de sine a torţionarului, de instrument al unei justiţii… drepte. Nici pentru Frânt Ţandăra celălalt nu exista, nefiind om, semen al lui, decât dacă era, ca şi el, din Giurgiu. Devenit om, prin deducţie: dacă el, din Giurgiu, era om, celălalt, tot din Giurgiu, era şi el om. Şi Mitran,

/zW *ţărâna uşoară, singur*ul mort de la Canal care a avut un coşciug, era om fiindcă l-a învăţat pe el meserie. Şi totuşi nu este mai puţin răspândită nici în afara lagărelor şi închisorilor mentalitatea asta. De unde, probabil, şi tulburarea cu care-i ascult chinuita şi totuşi incompleta istorie.

Dar m-am întors de două săptămâni, şi Frânt Ţandără nu mi-a dat niciun semn.

În seara de dinaintea plecării, pe 2 octombrie, mă sunase acasă, la 9. Precipitat. Suna de la o cabină. îl întrebasem dacă s-a întâmplat ceva. Îmi spusese că nu, dar că a avut impresia că-l sunasem eu. Nu, i-am spus, pentru că ne-am înţeles să vorbim când mă întorc. Eu plec mâine dimineaţă şi revin într-o lună. Păruse dezamăgit, surprins. Insistasem să-mi spună dacă s-a întâmplat ceva, doar ne înţelesesem clar în privinţa asta: luăm legătura din nou peste o lună. Fusesem contrariată, dar nu îngrijorată. Când am văzut însă că nu mai dă niciun semn, l-am rugat pe profesor să-l caute.

21 noiembrie. După-amiaza, mă sună profesorul Bădulescu. Ieri-seară a început să ningă, şi totul este blocat. A fost totuşi la Giurgiu, fiindcă la telefon nu reuşea să-l prindă. S-a dus în piaţă, unde ştie că-şi vinde mierea. N-a găsit-o acolo decât pe soţia lui Ţandără. Aceasta i-a spus că soţul ei e plecat în pădure, la albine, nu ştie când se întoarce. Nu a fost foarte mulţumită când profesorul i-a spus că oricum are alte treburi prin Giurgiu, şi o să revină mai târziu, poate-l găseşte. A plecat după el, acolo, în pădure, unde i-au spus vecinii că se duce de obicei. Acolo l-a găsit. Ca şi prima dată, i-a spus profesorului că-l aştepta de mult. Au stat din nou de vorbă, şi, la despărţire, i-a spus că va veni la Bucureşti, joi, 25 noiembrie. Ne întâlnim la 9, la Universitate. Da, ştie că s-ar putea, după ce am transcris benzile, să mai fie întrebări. Va rămâne două zile în Bucureşti, ca să aibă timp să spună tot. Şi mai vrea ceva. Să stea de vorbă cu un psiholog. Profesorul nu este însă sigur că va veni. Aşa că, panicată, i-am scris imediat lui Frânt Ţandăra o scrisoare.

I-am mulţumit pentru că acceptă să vină, l-am rugat să nu dea înapoi, fiindcă ce a făcut până acum este enorm, să nu-i fie frică, fiindcă orice s-ar întâmpla, o să fiu alături de el. I-am mai spus că orice hotărâre ar lua, eu am mult respect pentru el, că, după părerea mea, el nu mai este cel de acum cincizeci de ani, şi că totul este ca, oricât de nenorocită ar fi o viaţă, să-i găseşti în final un sens. Iar el, spunându-şi oamenilor viaţa, îi dă poate un sens. Am adăugat câteva rânduri pentru soţia lui, rugând-o să-l lase să hotărască singur, şi să nu se teamă. Am purtat scrisoarea în geantă câteva zile, după care am rupt-o.

23 noiembrie. La biblioteca Academiei, ca să mă uit în *Vlaşca liberă*. Până în anii ’30 se numeşte *Vlaşca*, *organ conservator*, în 1940—41 este *Vlaşca legionară*, iar în perioada care mă interesează pe mine este *Vlaşca liberă*. Peste tot, din decembrie 1946 până în martie-aprilie 1948, fotografia lui Pavel Ştefan. Deputatul ales de Vlaşca este un tânăr de 35 de ani, cu o frunte largă, mărită şi mai mult de o calviţie pretimpurie, cu trăsături prelungi, distinse şi cu o privire rece. Gura, subţire, exprimă dispreţ şi plictiseală. Ziarul vorbeşte despre trecutul lui de revoluţionar, despre drepturile poporului, pentru care a suferit atâta. Despre viaţa lui care este împletită cu lupta clasei muncitoare, crezul lui cel mai înalt. Despre întâlnirile cu oamenii muncii de peste tot, care-l ovaţionează şi-l aplaudă furtunos. Un mic cult al personalităţii la scară judeţeană. În rest, acelaşi entuziasm, aceiaşi ţărani care construiesc drumuri, grajduri, cămine culturale, fac serbări, laudă partidul. Articolul despre Frânt Ţandără nu e nicăieri, sau e în numerele lipsă din colecţie.

Am citit pe îndelete, cu ochii lui, cel întors în gospodăria meschină a tatălui ca să pască oile, paginile cu desene, fotografii, caricaturi. Am încercat să-mi închipui ce simţea la vederea „munţilor de bumbac”, a „grădinilor înfloritoare”, a „vacilor model” şi a „coteţelor de porci unde este întotdeauna curat şi uscat”. Mai ales acum, când toţi foştii lui tovarăşi de luptă „porniseră pe drumul

bunăstării”: unii la Moscova, alţii în Comitetul central. Ziarul era de altfel ilustrat din abundenţă cu fotografii şi grafică brutal tendenţioase, focalizând obiectul obsesiv al urii: chiaburul, înfăţişat în chip de şarpe aşezat de-a curmezişul unui drum de ţară, „drumul luminos al colectivizării”, puţin înainte de a fi strivit de o căruţă plină de colectivişti cu obrajii rotunzi şi veseli. O altă ipostază: lup în blană de oaie, crezând cu naivitate că nu va fi recunoscut şi cerând să fie şi el înscris în colectivă.

Mă întreb dacă se poate să nu vină. Tulburător la Frânt

Ţandăra este că nu minte şi nu fabulează. Nu minte nici măcar involuntar. Tot ce mi-a spus s-a verificat ulterior.

Citesc nişte mărturii recente ale unor supravieţuitori ai experimentului de la Piteşti, care spun că aici reeducarea a început printr-un asalt al unei bande de bătăuşi, veniţi în ajutorul echipei lui Eugen Ţurcanu. Erau gardieni, iar în fruntea lor se afla chiar directorul închisorii, Alexandru Dumitrescu, care „a bătut neîntrerupt timp de câteva ore, şi a ieşit de acolo plin de sânge ca un măcelar”.

Este posibil, de asemenea, ca insistenţa lui Ţandără în legătură cu acel Nicolau care-l instruise în tortură să fie justificată: personajul poate fi nici mai mult nici mai puţin decât Sergiu Nicolau, întâlnit de Dej şi devenit omul lui încă din închisoare, de prin 1936, pentru a ajunge, după ce Dej ia puterea, una dintre căpeteniile oculte ale Securităţii. Dacă este aşa, Frânt Ţandăra a intuit bine cât de sus în ierarhia regimului se afla misteriosul personaj venit să-l înveţe cum trebuie să-l slujească: istoricul Gheorghe Buzatu, care a studiat arhivele Cominternului, l-a găsit pe Sergiu Nicolau, sub numele lui adevărat, de Serghei Nikonov, printre agenţii sovietici cei mai importanţi în România, alături de *Nicolschi şi de* Pantelimon Bodnarenco.

Polemica din 1962 la care se referă el amintindu-şi că foştii lui tovarăşi l-au mai căutat o dată, dorind să-şi

reactiveze „unealta”, poate să fie Plenara C.C. al P.M.R. din 30 noiembrie-5 decembrie 1961, care i-a condamnat din nou pe Ana Pauker, Teohari Georgescu şi Vasile Luca, dar *al* cărei scop real era înlăturarea definitivă a unor rivali încă activi: Iosif Kişinevschi şi Miron Constantinescu.

Miercuri, 25 noiembrie. Dimineaţa mă sună profesorul Fronea Bădulescu. Frânt Ţandără nu poate să vină mâine. Este şi puţin răcit, iar cu vremea de afară, nu este sigur nici de trenuri. Să aştepte de la el un nou telefon. Profesorul are unele îndoieli. Crede că familia l-a disuadat.

Nu îndrăznesc să insist. Cine şi-ar asuma un asemenea risc? Să iasă singur şi primul în faţă? Nu-mi pot reprima totuşi dezamăgirea că, da, drumul Damascului nu trece prin România. Sau trece, dar se înfundă la jumătate, în glodurile ei, rămâne neterminat. Nu e un drum, este o fundătură. Fundătura Damascului. Dar asta e cu adevărat dezamăgirea mea, sau faptul că anunţasem o carte-bombă, şi n-o s-o fac?

Stimate domnule Ţandără.

M-a sunat de dimineaţă dl profesor şi mi-a spus că nu puteţi veni la Bucureşti.

Ce pot să vă spun?

Cred că ştiu ce simţiţi. Recitesc versetele din *Faptele Apostolilor*, unde Iisus îi spune lui Saul: „Greu îţi este ţie să izbeşti cu piciorul în ţepuşă”, adică amintirea răului făcut doare, şi teama este greu de învins. Vă înţeleg, deci. Şi în legătură cu asta vreau să vă spun doar câteva lucruri.

Stima şi admiraţia mea pentru dvs. au rămas aceleaşi. Nu vă pot promite nimic şi nu îndrăznesc să vă influenţez în niciun fel. Nici măcar în bine.

În altă ordine de idei, am vorbit cu un psiholog. V-ar putea vedea săptămâna viitoare. Dar, dacă vreţi să vă spun şi părerea mea: dvs. nu sunteţi un om bolnav. Sunteţi singur, atâta tot. Atunci când tu mergi într-o direcţie, şi restul lumii în alta, te crezi nebun. În realitate nu eşti nebun, ci singur. Ţi-e frică, nu fiindcă ceilalţi au dreptate, ci pentru ca ei sunt mulţi. În general, nu există nicio

răsplată pentru singurătatea asta. Decât credinţa în Dumnezeu şi credinţa dvs. că faceţi bine. Eu cred că aţi fi făcut bine.

Scrisoarea mea continua pe tonul ăsta alarmat şi plină de contradicţii – nu voiam chipurile să-l influenţez, dar asta făceam – pe încă vreo două pagini. Mai mult, adăugasem o pagină întreagă pentru soţia lui, şi mai contradictorie. Nu voiam să-i tulbur viaţa, dar i-o tulburam, o asiguram că soţul ei nu e un om obişnuit, susţineam mai ales că din ce voi scrie despre el nu va rezulta imaginea unui monstru, fiindcă el nu mai este cel de acum cincizeci de ani. Cel de acum cincizeci de ani este pentru el un străin rămas în urmă. Străinul ăsta însă îl chinuie. Că eu sunt convinsă că binele pe care l-ar face el cu mărturisirea asta s-ar aşeza în celălalt taler, şi ar compensa măcar în parte răul făcut de *celălalt*, în urmă cu ani. Şi numai aşa el îşi va găsi în cele din urmă liniştea. Sau măcar o parte din ea.

În final, îi spuneam că eu, ca scriitor, ştiu că oamenii din ţara asta au nevoie, pentru a se însănătoşi şi pentru a scăpa de frică, de pilda unui om ca soţul ei. Ştiu şi că, într-o zi, copiii lui vor fi mândri de tăria lui sufletească. E mult mai uşor să trăieşti de pe o zi pe alta, nici rău, nici bine, decât de la cel mai mare rău să te ridici la cel mai mare bine. Şi că aştept cu toată stima şi înţelegerea un semn din partea lor.

Vineri, 27 *noiembrie*, la bibliotecă, să trăiesc eu şocul întâlnirii cu „străinul de acum cincizeci de ani”. Articolul era acolo, dar un an mai târziu decât credea Frânt Ţandără.

Iată-l:

Fioroasa crimă din Giurgiu

Cu lovituri de topor un fiu îşi ucide părintele.

Zilele trecute populaţia oraşului nostru a luat cunoştinţă de crima făptuită în strada Dragoş vodă, nr. 67.

La această adresă locuia Gh. Ţandără, împreună cu concubina sa, Dumitra Vişan, şi cu un fiu al său din prima căsătorie, Frânt Ţandără.

Este necesar, pentru cunoaşterea mobilului crimei, să arătăm câteva date din viaţa, acestui tânăr.

A fost crescut în mizerie de mama sa, cu toate că, prin vorţ, trebuia să-l întreţină tatăl. Nemaiputând a-l ţine, ea i trimis tatălui care, deşi avea posibilităţi de a-l creşte, trimite Regimentului 5 Dorobanţi ca copil de trupă. Revenit acasă, tânărul trăia chinuit de acest părinte, în seara crimei, revenind acasă, tatăl a început obişnuita ceartă.

În toiul certei, Gh. Ţandără a pus mâna pe un cuţit şi încercat a-l lovi.

Fugind afară, tatăl l-a urmărit, şi el a pus mâna pe un opor şi şi-a lovit părintele. Dându-şi seama că l-a omorât, i început a chema vecinii pentru a-i ţine luminarea.

Sosind organele poliţieneşti, a făcut declaraţiile cuvenite şi, cu acte dresate, a fost înaintat Parchetului.

Coresp. S.C.

(*Vlaşca liberă*, pagina 4, luni, 13 decembrie 1948.)

Am ieşit din bibliotecă extrem de tulburată. Căzusem în propria-mi capcană. Ca şi cum, preocupată să dau personajului „meu” cât mai multă pregnanţă literară, n-aş mai fi crezut eu însămi în realitatea lui. Deşi acum, după ce am căpătat oarecare distanţă, cred că alta era explicaţia. Nu între personajul literar şi cel real se întâmplase o substituire, ci între cel de azi şi cel de atunci. Din autoprotecţie, mă gândisem prea puţin, sau aproape deloc la omul care comisese acele fapte. Şi acum cred că am făcut bine, altfel nu le-aş fi putut consemna.

Oricum, după întâlnirea cu Frânt Ţandără cel „de atunci” gândul întâlnirii cu cel „de azi” mai degrabă îmi producea oroare. Ziua de 7 decembrie a fost cumplită. Am şi notat în jurnal:

7 *decembrie*. Ieri a fost Sfântul Nicolae. Pentru mine este seara când Frânt Ţandără şi-a omorât tatăl. Când s-a întâmf r /

plat nenorocirea. Fac rar lucrul acesta, dar ieri m-am rugat cu frenezie, şi candela a stat aprinsă toată seara.

Sâmbătă seara, pe 12 decembrie, mă sună de la

cabină din Giurgiu Frânt Ţandără. Îmi spune că a fost într-adevăr bolnav. Că nu este ce-am crezut eu. îi spun că îl cred, dar ştiam şi că familia se opune, şi poate că l-a făcut să se îndoiască. Îmi dă acest răspuns: *Nu mă întoarce pe mine nimeni*. Şi ne dăm întâlnire luni, la ora 9, în staţia de la Universitate.

15 decembrie. Îmi pun în ordine cele 20 – 30 de pătrăţele de hârtie cu întrebările pe care le-am pregătit aşteptându-l. Pe cele care mi se par prea dificile le tot împing mai spre sfârşitul teancului, şi nu mai ajung s-o păstrez deasupra decât pe una: *Ce visează Frânt Ţandăra*?

El crede că toţi care au făcut ca el visează la fel. Vise foarte rele. În ultima vreme mai puţin, ba chiar poate să spună că n-a mai visat nimic, dar altfel, ce poate să viseze? Mult timp, când cei de la Securitate încă îl căutau, o convocau pe soţia lui să o întrebe cum se comportă, dacă este agresiv, iar ea spunea, da, e nebun, face noaptea crize de epilepsie, pentru ca ei să ştie că e un om terminat şi să-l lase în pace, nu visa propriu-zis ceva, dar se scula ca şi cum ar fi avut o greutate pe piept şi ceva, sau cineva încerca să-l înăbuşe, să-l stranguleze. O căuta în somn pe ea, cu mâinile, ca s-o zgâlţâie, şi ea, la rându-i, să-l trezească pe el.

Pe tatăl lui, dacă l-a visat de trei ori în cincizeci de ani. De fiecare dată la fel: trece pe lângă el, supărat, fără să-i vorbească şi fără să-l privească, iar el vrea să-i ceară iertare. În vis ştie că l-a ucis, dar uită pe moment, sau speră că lovitura de topor nu l-a omorât. Că el şi-a revenit după aceea.

Câteodată visează, învălmăşite, chipurile ţărăniştilor pe care i-a ucis, şi care-i spun, înainte de a muri: „Domnule, iartă-mă, nu mă omorî”. Astea sunt visele cele mai chinuitoare. Unii mureau, aşa cum a spus, zicând: „m-am făcut ţărănist de-al dracului”, dar alţii, când rămâneau singuri cu el, îl implorau să-i ierte. Singura lui grijă atunci este să nu lase urme. Şi, pe spinarea goală, cu săculeţii de nisip, nu mai rămânea nicio urmă. Acel Marin Constantinescu care-i instruia periodic le spunea aşa:

„Vedeţi că noi suntem trecuţi pe liste că comitem crime contra umanităţii.

veţi grijă să nu comiteţi crime contra umanităţii. Ascuns, ascuns”. Ăsta era cuvântul lui: „Ascuns”. Se renunţase, rin urmare, la bătaia la testicule, aceeaşi femeie venise i îi instruise cum să *bată cu* săculeţii cu nisip. Erau nişte iorapi de nailon, de damă, plini cu nisip. În urma acelei >ătăi nu rămânea nici măcar pielea roşie, dar plămânii se iezlipeau, omul scuipa sânge şi murea.

Uneori îi visează pe câte unul dintre cei morţi aşa, sau n-ai mulţi, care-i spun: „Dacă ai credinţă, noi te iertăm”. 3 tie că nu crede destul, fiindcă în 4 martie 1981, când doctorii i-au deschis abdomenul băiatului şi nici măcar nu l-au mai cusut la loc ca lumea, i-au spus să-l ia acasă, să nu moară prin spital. Atunci s-a dus la biserica Sfântu Dumitru, din Colentina, s-a rugat, a spus: „Doamne, nu mi-l lua, că nu mai fac averi aici pe pământ, ci în cer”, dar nu s-a ţinut. Atunci, pe pietrele de la biserică, a stat nu mai ştie câte ore, a făcut lac de lacrimi, s-a rugat şi a promis. Nu s-a ţinut.

Îi mai visează pe cei din salonul nr. 2 de la Spitalul 9. Fusese unul, şef de gară la Ploieşti, care intrase în conflict cu ministrul Căilor Ferate, Florian Dănălache, şi fusese adus în salonul nr. 2. Salonul acesta avea circa 20 de paturi, în el existau pacienţi nebuni şi unul doi aduşi acolo pentru anchete. Sarcina lui era să nu-i lase să doarmă în timpul nopţii. Erau desemnaţi. Venea anchetatorul sau cine venea şi-i spunea: ăla grasu, din patul numărul cutare. Când adormeau, se ducea la el şi-l bătea cu cearşaful ud. Erau unul sau doi vizaţi astfel, şi, deşi în salon erau 20 de pacienţi, niciunul nu sărea în apărarea acelora, sau pe el. îi era bineînţeles frică, dormea şi cu o măciucă sub pat, şi mai mult pe furiş. Nu se întâmplase totuşi niciodată. Pe ăştia îi visează, şi cumva balamucul din salonul ăla, în care a stat aproximativ 3 luni, până l-a eliberat Mahler. Era în iarna lui ’56—57, după revoluţia din Ungaria, când fuseseră aduşi acolo în special studenţi pentru manifeste. Câţiva dintre ei n-au murit, dar n-au mai scăpat sănătoşi, şi

au trăit până târziu, încoace, aşa. Nu din cauza bătăilor, ci a medicamentelor. Totuşi, pe el îl scoteau din când în când, se plimba printre pavilioane cu un necunoscut, care-i spunea: „Nu activezi bine, nu activezi bine, nu progresăm deloc”. Şi aceeaşi femeie care descoperise, după bătaia la testicule, bătaia cu săculeţul din ciorap. Nu ştie dacă o chema Vida Medici[14], nu ştie cum o chema, a avut câteva întrevederi cu ea, de-astea, pentru instruire, a zărit-o o dată şi la Văcăreşti. Era o femeie în jur de patruzeci şi cinci de ani, nu urâtă, dar cu o privire întunecată, şi o voce aspră, înaltă, la un metru şaizeci şi cinci, şi mai curând slabă. Şatenă şi tunsă scurt. A doua oară n-a rezistat acolo decât două-trei luni. Şi-a dat seama că va înnebuni. A profitat de ajutorul medicului Mahler şi a ieşit. Acest Mahler trebuia să-şi fi dat seama ce era cu el. O dată, salariul lui a venit la Mahler, în plic. El personal i l-a dat. Pentru ce făcea el acolo, ca salariat al Ministerului Sănătăţii, bătaia cu cearşafuri ude şi cu ciorapii plini cu nisip, primea atunci, în ’56, 5.000 de lei, ori o leafă era de câteva sute de lei.[15] Cum ajunsese din nou acolo? Se eliberase, deci, în iar-A

na lui ’55. În seara de Crăciun a anului 1955. Nici cu ce să-l îmbrace camarazii de închisoare n-au găsit, i-a dat fiecare ce avea, şi nişte încălţăminte mai mare, şi o bonetă. Primul drum a fost pe undeva, prin cartierul Colentina, la o casă cu curte. Ducea unei femei vesti de la fecioru-su.

A găsit-o cu noră-sa şi cu nepoată-sa de 13 – 14 ani.

---

14 Ofiţer de Securitate la Timişoara în anii '50. Una dintre cele mai sinistre figuri de torţionari din lumea anchetelor comuniste. Fostele ei victime cred că trăieşte şi astăzi, într-un sat din Banatul sîrbesc.

15 Opinia lui Franţ Ţandără despre Mahler, medic, şef de secţie la psihiatrie în anii '50, este una pozitivă. Unii bucureşteni, în epocă, îi cunoşteau lui Mahler porecla sinistră de „Mengele". L-am căutat printr-un e-mail pe doctorul Ion Vianu, cerîndu-i relaţii despre el. Transcriu scrisoarea primită în aceeaşi zi: Dragă doamnă Doina fela, cînd am început eu activitatea de psihiatru la Spitalul Central, era în 1963, doctorul Mahler plecase din ţară. Lăsase amintirea unui om oportunist şi afacerist. Nu-mi amintesc despre porecla „Mengele". Al dvs., Ion Vianu.

Trei femei singure. Era flămând, dar în casa femeii nu era nimic de mâncare, aştepta să vină vecinii cu împărţitul. El n-a mai stat. Nici în cealaltă casă, unde s-a dus să ducă veşti de la un altul, spărgător, acesta, n-a mâncat. Acolo era ceva de mâncare, dar a refuzat el. Gara şi ea era plină de oameni cu pachete, cu cozonaci, oameni care duceau cadouri. N-a primit şi n-a cerşit. A luat un tren şi a ajuns la Giurgiu. S-a oprit la casa maică-sii, acum măritată, CU trei copii ai bărbatului. Nu putea sta aici. Casa în care îl omorâse pe tată-su era acum ocupată de nişte chiriaşi. După câteva luni, aproape un an, de peregrinări prin ţară, când i-a ieşit buletinul, însoţit de o adresă să se prezinte la acelaşi Jidic la Ministerul de Interne, s-a prezentat. Acesta i-a spus că nu va fi salariatul lui, ci al Ministerului Sănătăţii, şi va lucra ia 9. Dar pentru asta avea nevoie de o hârtie, semnată de mama lui, tot de ea, că era agresiv, că a ameninţat-o cu cuţitul şi altele. A rezistat la 9 până în februarie *'57*. Acolo nu visa nimic, nu avea coşmaruri, fiindcă trăia în plin coşmar. Era rău, era crud, îşi dădea seama că era crud, şi era din cauză că-l omorâse pe taică-su; când se gândea la ce făcuse şi devenea şi mai crud, ca şi cum o crimă în plus n-ar mai fi contat.

Primul vis de felul ăsta, care l-a zguduit pe el mult, s-a întâmplat la puţină vreme după ce a scăpat definitiv din ghearele lor. Se căsătorise, lucra zidar, dar câteodată se mai scăpa la năravurile de pe vremuri, în special jocurile de noroc. Şi îi câştigase unuia, care avea nevastă şi trei copii.

20 de mii de lei. 20 de mii de lei însemnau o căsuţă modestă, cam atâta pierduse ăla la jocuri. Acesta se ţinea după el în vis şi-l ruga să-i dea banii înapoi, că are nevastă şi copii. Decât că omul din vis nu avea figura celui care pierduse la joc. Avea figura unuia dintre ţărăniştii pe care-i omorâse. El, ţărănistul, spunea că are nevastă şi copii, şi să-i dea banii, ca şi cum lui i-ar fi luat banii, şi nu cartoforului. S-a trezit foarte întors pe dos, şi s-a dus şi i-a dat nevestei aceluia banii pierduţi de bărbatul ei. Prima dată în viaţa lui când a făcut asta. Pe urmă a jucat din ce în

ce mai rar, şi, de la un moment dat, n-a mai jucat deloc. Într-o vreme visa treaba asta: „Dacă crezi, noi te iertăm”. Dar mai recent, e curios, a visat pentru prima dată ceva diferit: îl întâlnise pe ungurul care l-a învăţat pe el albinărit. îi spunea că îi aşteaptă acolo, că a învăţat mult de la el. Arpad, ungurul învăţase mult de la el, chipurile şi îl întreba dacă tot aşa de credincios este. A fost prima dată şi singura dată când a avut un vis mai liniştit.

Dar nu visele sunt totul, nu sunt partea cea mai rea. Poţi să nu visezi. Dar de schimbat nu te schimbi. Adică? Adică mai toţi comuniştii au murit comunişti. Cu moarte rea, dar comunişti. Este unul, Leonida Cristescu, a făcut doi copii; pe unul l-a găsit împuşcat, în şanţ, acum, târziu, tot sub comunişti, dar târziu încoace, nu se ştie cine l-a împuşcat, celălalt i-a murit spânzurat. Altul, căruia îi spunea mereu: „noi toţi o să murim rău”, şi el: „Vezi-ţi, mă, de treabă, bine n-o sfârşeşte nimeni”. Se întâlneau ei încoace, după revoluţie, ăla se arăta foarte liniştit: „Stai, mă, potolit, ce să spui, de ce să spui?” S-au întâlnit acum, spre sfârşit, da, înainte de ’89. Are o gaură în gât, şi voia să-i zică ceva lui, lui Frânt Ţandără, dar nu mai avea voce deloc. „Scrie, bre”, i-a zis Ţandără. Şi ăla a luat caietul şi i-a scris: „Ai avut dreptate.

Toţi o să murim rău”.

Dacă-i e frică de moarte?

Nu, categoric nu. Nu mi-a spus ce-a fost la revoluţie cu alergatul de la Giurgiu la Bucureşti şi înapoi la Giurgiu, şi bucuria lui că gata, s-a terminat, şi când a văzut, în fine, lumea ieşind, nu mai erau politrucii pe stradă, cum a plâns de bucurie? Şi ce se mirau toţi: ce câştiga el? Ce câştiga el, Frânt Ţandără, dacă cădea ăştia? Nevoia lui de ispăşire câştiga, sufletul lui care se perpelea în flăcările iadului câştiga. Şi singur se gândeşte dacă nu pune el în această nevoie de ispăşire aceeaşi patimă pe care a pus-o atunci, în cădere. Tot ce făcuse, făcuse cu pasiune. Că îl întrebasem atunci, când am fost prima dată la el, în septembrie dacă ar mai fi în stare să omoare un om… Crede că ar fi în stare să omoare, deşi a devenit… Milos? Nu milos, a devenit slab

de nervi, nu mai este în stare să panseze o rană, pentru că nu suportă să vadă sânge. Poate şi milos, totuşi, dar slab de nervi. Soţia lui ştie, şi nu-l împinge să taie pui, dar nora par*că expre o face, zice:* ci*ne s*ă-l tai*e? E*l *nu* ma*i* suportă sânge. Poate, şi milos... Dar şi foarte slab de nervi, de-asta a vrut să consulte un psihiatru, să vadă dacă e bolnav...

Nici cărţi de felul ăsta nu poate să citească. Ce i-am dat eu, sau i-am trimis să citească, pentru a confrunta nişte mărturii, să-mi spună dacă el îşi aminteşte la fel lucrurile, n-a putut să *citească*. Se întoarce spre mine pentru prima dată şi se scuză. Nu mai poate să citească aşa ceva.

Psihologul, care ne primise pe la ora 19, începuse prin a-i spune că împăcarea noastră cu noi înşine depinde de povestea pe care ne-o spunem noi, nouă înşine, despre noi înşine. Viaţa noastră e un *puzzle* pe care, dacă reuşim în poveste să-l aranjăm convenabil, suntem în acord cu noi, dacă nu reuşim, suferim, şi atunci ne ducem la cineva să ne ajute să-l aranjăm. Dar că e o diferenţă. Sunt *puzzle-uri* care nu se mai aranjează, şi atunci apelăm la psihiatru. Dar povestea se aranjează mereu, fiindcă viaţa nu din adevăr se nutreşte, se întreţine, continuă, ci din minciună. Discursul nu e pentru mine o noutate. Scopul vieţii fiind viaţa însăşi, noţiunile morale fiind extrapolări ulterioare, acest echilibru sfârşeşte prin a se reinstaura „povestea", deci se aranjează. Intervin şi-i fac specialistului, de fapt, o femeie, o cunoştinţă a mea mai veche, observaţia că sunt şi teorii care susţin contrariul, de pildă că orice criminal doreşte inconştient să fie pedepsit. Şi explicaţia ştiinţifică este, culmea, aceeaşi: natura este cea care reclamă pedeapsa, tot pentru restabilirea unui echilibru care s-a stricat, prin crimă. Prezenţa noastră acolo este mai degrabă o dovadă că lui i se potriveşte mai bine a doua teorie.

Omul meu nu înţelege nimic şi, imediat ce are ocazia, o spune franc. „Mă înţelegeţi?" îl întreabă ea. „Nu", răspunde el. Intervin şi eu, şi-i spun că nu cred, că dimpotrivă, după mine, minciuna e factor de dezechilibru,

şi împiedică *puzzle*-ul să se aranjeze, şi că *adevărul* îl aranjează, că trebuie să fie ceva ca cioburile unui vas spart, acel *puzzle*, şi că bucăţile lui nu se pot aranja decât într-un singur fel, pe liniile spărturii iniţiale.

— Da, spune prietena mea, dar viaţa îl aranjează, nu adevărul, viaţa, adică natura.

— Ţandăra încearcă şi el, timid, să se adapteze limbajului, şi vorbeşte despre situaţiile mai speciale. Cum poate un om care a făcut rău să-şi aranjeze povestea? El vrea să fie judecat, şi el nu poate fi propriul lui judecător. Pe el trebuie să-l judece victimele, el nu poate să creadă despre el însuşi o poveste frumoasă, dacă ea n-a fost frumoasă. Trebuie împreună cu victimele lui să o aranjeze, nu el să-şi aranjeze povestea lui.

— Nu, tot dumneavoastră o aranjaţi. Deşi asta este, spune ea, o problemă relaţională. Şi problemele relaţionale depind tot de asumarea şi rezolvarea lor individuală.

— Chiar şi aceea între victimă şi călău? întreb eu, amintindu-mi că văzusem un om traumatizat în lagărele naziste, care, la cincizeci de ani distanţă, evident nevrotic, plângea şi spunea că vrea să-şi întâlnească călăul, ca acela să-i ceară iertare, ca el să-l ierte, şi astfel să-şi poată găsi liniştea…

— Toate relaţiile dintre oameni sunt relaţii de putere, mai ales relaţia dintre victimă şi călău este o relaţie de putere spune psihologul. Simte protestul nostru mut, şi atunci ne aruncă povestea ei, atroce. „Legea vieţii este adaptarea, şi adevărul ucide/ Se adresează lui Frânt Ţandăra.

— Domnule dragă, imaginaţi-vă următoarea scenă la Auschwitz: în coloana de prizonieri care merge spre lagăr de zile şi zile, se află o femeie cu un sugar la piept. Femeia îşi ţine sugarul la piept şi mişcă picioarele aşa, de zile şi zile, flămândă, epuizată, abrutizată. Şi ea adoarme, sugarul îi cade din braţe, iar ceilalţi, tot adormiţi, trec peste el, peste copilul ei. Şi merg mai departe.

Exclam: – Da, dar pe urmă ea are mustrări de cuget şi devine nevrotică, se îmbolnăveşte, dacă nu exorcizează

cum trebuie această imagine, şi noi de-asta am venit.

— Da, are mustrări de cuget, dar natura învinge, ea este natura, şi ea face alţi copii, şi uită. Dacă n-ar învinge…

Ţandără îi spune prompt şi politicos că nu e de acord cu asta. Şi pe bună dreptate. El de-asta este aici, fiindcă se simte bolnav. Bolnav din cauza a ceea ce a făcut. Şi nu reuşeşte să-şi aranjeze acea poveste.

— Culpabili toţi ne simţim, spune A, toţi avem nelinişti, la toţi ne e frică.

— Asta e, că frică nu-mi este – şi pentru prima dată A. devine atentă.

— *Nu mi-e frică de nimic* – tonul pe care a spus-o omul are ceva excesiv.

— Dar cum să-ţi construieşti o poveste, după ce ţi-ai omorât tatăl?

— Adică în ce sens?

— Adică în sensul propriu, completez eu.

A. L. este, în fine, destabilizată. Cere să i se spună povestea şi, cu ocolurile lui obositoare, Ţandără îşi spune povestea sub ochii ei din ce în ce mai atenţi. De ocolurile lui, A.L. nu se miră.

Cu Ţandără eu vorbisem despre acest ocol. Încercasem să-l pregătesc de dimineaţă pentru întâlnirea cu psihologul spunându-i că nu-l cred bolnav. Numai un lucru îmi dă de gândit, i-am spus: aceste ocoluri, această împrăştiere a gândului. Şi el îmi spusese ceva stupefiant: atunci când instructorii aceia îl învăţaseră să simuleze nebunia, şi o simula atât de bine, încât, de la un moment dat, şi fără injecţie putea să suporte să-l cresteze cu lama la tălpi, sau să-l înţepe cu ace, sau sărea şi se zbătea în crize de epilepsie, îl învăţaseră şi asta: că trebuie să sară de la una la alta. Acum n-o mai face intenţionat, nu vrea să-şi obosească interlocutorul, se teme însă că a rămas cu asta.

Acum îi povesteşte lui A.L., şi-l întrerup de nenumărate ori, ca să scurtez. În general, rezum bine, dar ori de câte ori rezumatul meu devine vag avocăţesc, el mă

întrerupe spunând: „Nu, n-a fost aşa”. „Dar cum a fost, ia ziceţi?” întreabă A. Şi el se avântă în ocolurile lui în care ideea este asta: nimeni nu l-a îndemnat, nimeni nu l-a influenţat, el a făcut totul, singur, din proprie voinţă. A. se con-A.

centrează, nu mai spune o vorbă. Într-un târziu, când el s-a oprit, spune:

— Până aici, înţeleg. Un ataşament rău plasat. Partidul care era totul. Grupul social, nu ataşamentul normal, pentru celula primă, mama, tata, oricât ar fi ei de răi. O nevoie de afecţiune şi de ocrotire rău plasată. Dar, domnule, ce nu înţeleg eu este cum de nu s-a despicat pământul, până-n prăsele, în clipa aia, când ai văzut că ţi-ai ucis părintele?

Ţandără îi spune că s-a despicat, că a început să plângă, că a cerut luminare la vecini, că i-a aprins luminare şi a stat lângă el, că a simţit o durere mare, o durere mare – care nu trece nici acum, şi n-o să treacă niciodată, şi în acel moment izbucneşte într-un hohot enorm de plâns. Aproape un urlet. Sunt aproape pe punctul de a-l urma, şi A. se ridică şi aduce nişte pahare. Nu ştiu dacă, sub masca ei de specialistă care a văzut multe, n-o face din acelaşi motiv, ca să nu i se vadă emoţia.

O întreb:

— Tu crezi că remuşcarea este semn de boală psihică? Fiindcă asta e problema.

— Nu. Nu. Nu. Nu.

— Şi atunci ce trebuie să facă? Pentru că de asta am venit. De-asta a vrut, în fond, să te vadă.

A.L. este şi ea tulburată. Se ridică şi aduce o sticlă de coniac Metaxa. Vorbeşte, din nou stăpână pe ea, despre faptul că omul nu s-a maturizat, că nu se bizuie pe el, nu are destulă independenţă, că s-a ataşat când de un partid, când de altul, că aşteaptă când de la Alianţă, când de la P.N.Ţ., că îi iubeşte când pe unul, când pe altul, trebuie să înţeleagă ce i s-a întâmplat, să coboare acolo, la originea răului şi să şi-l explice. Să se accepte aşa cum e, şi să trăiască.

El spune că nu poate să se accepte, că el nu poate să se ierte, eu spun că nu eşti Dumnezeu ca să nu te ierţi, că e şi asta un fel de exces, şi-şi aminteşte că eu l-am întrebat dacă a vrut vreodată să se sinucidă. Nu, fiindcă nu l-ar fi primit în biserică, dar s-a gândit la un fel de sinucidere: prin nemâncare. Acum înţeleg. Venise dimineaţa la nouă, şi nu voise să mănânce nimic decât câteva feliuţe de grepfrut şi o cafea. Acum era opt seara şi, în afară că fumaseră amândoi, încontinuu, nu băgase în gură nimic. Nici măcar paharul de coniac cu care A. ne-a servit.

A. îi spune că sinuciderea este o continuare a şirului de acte distructive, şi nu un act reparator. *De fapt*, *o repetare a primului act*, spune ea, întorcându-se spre mine, ca şi cum ar fi vorbit codificat cu ruda apropiată a cuiva care nu mai are nicio şansă. *Fiindcă*, *a continuat ea*, *uciderea tatălui este o anulare de sine*, *a autodistrugere*.

Şi atunci, cum se mai poate aranja povestea? Cum să mai lipeşti cioburile unui vas spart care e viaţa ta, când tu însuţi nu mai exişti? N-am mai pus întrebările astea.

Era 10 seara când l-am condus pe Frânt Ţandără la staţia de metrou de la Pieptănari, azi Eroii revoluţiei. De acolo pleacă, din jumătate în jumătate de oră, o maşină către Giurgiu. A. îi spusese că-l aşteaptă oricând cu interes. Uşa ei e mereu deschisă. Crede că trebuie să vorbească mult, până când reuşeşte să asume totul, şi povestea lui se aranjează. Tot un *puzzle*, dar fără minciuni, fiindcă el nu iubeşte minciunile. La rândul meu i-am spus că mai aştept de la el un telefon peste o săptămână. Dacă nu poate citi ce-am scris, trebuie doar să verific nişte date, punându-i ultimele întrebări. A vrut să-mi plătească un taxi, *nu pot să plec aşa*, *şi nu se poate să cheltuiesc eu*. Ne-am strâns mâinile.

Când a plecat, am avut sentimentul straniu că am plecat eu, şi a rămas el. Că făcusem schimb de identitate.

— Chiar te temi că ai mai fi în stare să omori un om, chiar urăşti pe cineva atât de mult? îl întrebasem la un moment dat.

— Da, cred că aş fi în stare să omor.

— Pe cine?

— Pe Pavel Ştefan.

Nu l-am mai văzut de atunci pe Frânt Ţandără. A urmat pentru mine un fel de perioadă de dezintoxicare. Nu vorbesc psihologii despre o intoxicare cu cruzimea, la cei care practică tortura, sau la cei traumatizaţi de război? De ce ar fi povestitorul la adăpost? îmi spuneam degeaba că stima, înţelegerea, compasiunea mea se îndreaptă spre Frânt Ţandără cel „de acum" şi oroarea spre cel „de atunci". Că Frânt Ţandără cel de atunci nu este decât un străin care-l chinuie pe cel de acum şi de care acesta trebuie să se elibereze, mărturisind. Că sunt atâţia care au comis aceleaşi orori ca şi el, şi-şi duc liniştiţi şi fericiţi viaţa. Unii chiar şi-au încheiat-o apoteotic, ca eroi ai clasei muncitoare intonând acelaşi imn în sunetul căruia uciseseră, tot ca Frânt Ţandăra, pentru a ajunge la putere. De ce el, care-şi dă seama că i-a slujit, dar şi-a pierdut sufletul, n-are dreptul la compasiunea noastră? Conchideam, pentru o clipă, că are. Apoi mă întrebam: Şi victimele lui?

Nu este imorală viziunea mea?

L-am căutat atunci pe Profesor. În fond, el se afla nu numai la originea cărţii, ci şi a viziunii ei. Era, într-un fel, reprezentantul şi simbolul celor care suferiseră în mâinile unora ca Frânt Ţandăra. L-am întrebat ce sentimente nutreşte faţă de acest om pe care l-a văzut în nenumărate rânduri şi cumva îl cultivă: Admiraţie, respect, dorinţa de a-l ajuta. El credea în căinţa lui? Da, mi-a spus. Dar dacă ar fi cel care v-a torturat pe duiruieavoastră, l-aţi ierta? Da. Până aici, atitudinile noastre erau compatibile. „Vă este milă de el, domnule profesor?" l-am întrebat în final, nereuşind să-i explic îndoielile mele şi de ce-l pusesem pe drumuri. „Milă? De ce trebuie să ne fie milă?"

Mi-au mai trebuit câteva săptămâni bune ca să înţeleg de ce nu trebuie să ne fie milă. „Ei sunt ei, şi noi suntem noi, doamnă, îmi spusese profesorul, şi aşa trebuie să rămână.

Şi nu fiindcă n-ar fi înţeles în ce confuzie morală mă

aflam. Dar el, împotriva acelei confuzii, era vaccinat. Un singur moment de poticnire avusese, la un moment dat. Era spre sfârşitul detenţiei, atunci când atenţia slăbeşte, se relaxează uneori. Se aflau la Aiud, unde Crăciun, odiosul comandant care bătuse sub ochii lui pe atâţia dintre colegii lui, şi chiar pe el, începuse să se poarte cu ei omeneşte, invitându-i să participe la construcţia lumii noi. Primise atunci pentru prima dată, după ani şi ani, nişte instrumente de scris, de măsurat, i se dăduse să construiască nişte aparate simple, a simţit atunci un fel de recunoştinţă faţă de Crăciun. Un moment de slăbiciune. Imediat l-a întărit Dumnezeu şi n-a mai avut-o.

Am căutat-o apoi pe fiica lui Nichita Dumitru, muncitorul condamnat la moarte şi executat de comunişti la

Canal, pentru a justifica în faţa poporului eşecul lucrării. I-am pus aceeaşi întrebare: Tu, dacă ar veni, căindu-se, cei care l-a torturat pe tatăl tău, l-ai ierta?

— Da, mi-a spus. L-aş ierta şi mi-ar fi milă. Nu se poate să nu-ţi fie milă de un asemenea om.

— Mai mult decât de victimele lui?

— Da, fiindcă el are mai multă nevoie, mi-a spus. Şi m-a asigurat că nu trebuie să dau înapoi. Dar ea este o creştină.

Acestea erau sentimentele mele faţă de propria-mi carte în momentul când însuşi editorul meu, domnul Gabriel Liiceanu, m-a convocat la o discuţie. Mi-a spus cu multe menajamente că nu este tocmai încântat de titlu. Îmi dau seama în ce vecinătate îmi pun personajul? Firul roşu aici este cel din care rezultă imaginea comunismului ca operă a unor inşi ieşiţi din bandele de bătăuşi de la alegerile din 1946. Frânt Ţandăra şi Nicolae Ceauşescu sunt fraţi. Li s-au distribuit doar misiuni diferite în această operă. Esenţial mai este şi că astăzi nu există în România o instanţă în măsură să judece un om care-şi clamează vina şi nevoia de a fi judecat.

Am pledat din răsputeri pentru titlul meu, pentru firul roşu care uneşte crima cu remuşcarea, cu spovedania,

cu iertarea şi cu renaşterea. Conversia morală, metanoia. Minunea, fără de care am fi azi morţi. Dar observaţiile lui răspundeau îndoielilor mele şi le precizau.

Am ajuns la un compromis. Capitolul de personaje secundare, care urmează după… Epilog, va urmări să îngroaşe acel fir roşu. Titlul, care rămâne totuşi, îi va restitui personajului dreptul la căinţă, care-i fusese răpit.

REZUMAT

„Iar Saul, suflând încă ameninţare şi ucidere împotriva ucenicilor Domnului, a mers la arhiereu.

Şi a cerut de la el scrisori către sinagogile din Damasc, ca, dacă va afla acolo pe vreunii, atât bărbaţi cât şi femei, că merg pe Calea aceasta, să-i aducă legaţi la Ierusalim.

Dar pe când călătorea el şi se apropia de Damasc, o lumină din cer, ca de fulger, l-a învăluit deodată.

Şi căzând la pământ a auzit un glas zicându-i: «Saule, Saule, de ce Mă prigoneşti?»

Iar el a zis: «Cine eşti Tu, Doamne?» Şi Domnul a zis: «Eu sunt Iisus, pe care în il prigoneşti. Greu îţi este ţie să izbeşti cu piciorul în ţepuşă.»

Şi el, iremurând şi înspăimântat, a zis: «Doamne, ce voieşti să fac?» Iar Domnul i-a zis: «Ridică-te, intră în cetate şi ţi se va spune ce trebuie să faci.»

Iar bărbaţii, care erau cu el pe cale, stăteau înmărmuriţi, auzind glasul, dar nevăzând pe nimeni.

Şi s-a ridicat Saul de la pământ, dar, deşi avea ochii deschişi, nu vedea nimic. Şi luându-l de mână, l-au dus în Damasc.

Şi trei zile a fost fără vedere; şi n-a mâncat, nici n-a băut.

Şi era în Damasc un ucenic, anume Anania, şi domnul I-a zis în vedenie: «Anania!» Iar el a zis: «iată-mă, Doamne!»

Şi Domnul a zis către el: «Scoală-te, mergi pe uliţa care se cheamă Uliţa Dreaptă şi caută în casa lui Iuda, pe un om din Tars, cu numele Saul; că iată, se roagă.»

Şi a văzut în vedenie pe un bărbat, anume Anania,

intrând la el şi punându-şi mâinile peste el, ca să vadă iarăşi.

Şi a răspuns Anania: «Doamne, despre bărbatul acesta am auzit de la mulţi câte rele a făcut sfinţilor tăi în Ierusalim. Şi aici are putere de la arhierei să lege pe toţi care cheamă numele a-i

Iau.»

Şi a zis Domnul către el: «Mergi, că acesta îmi e vasul ales, ca să poarte numele meu înaintea neamurilor, şi a regilor, şi a fiilor lui Israel.

Căci eu îi voi arăta câte trebuie să pătimească el pentru numele meu.»

Şi a mers Anania, şi a intrat în casă, şi punându-şi mâinile pe el a zis: «Frate Saul, Domnul Iisus, cel ce ţi s-a arătat pe calea pe care tu veneai, m-a trimis ca să vezi iarăşi şi să te umpli de Duh sfânt.»

Chiar în clipa aceea au căzut de pe ochii săi un fel de solzi; şi el şi-a căpătat iarăşi vederea. Apoi s-a sculat şi a fost botezat".

(Faptele Apostolilor, 9, 1-19.)

PERSONAJE SECUNDARE

Teohari Georgescu – născut la 31 ianuarie 1908, la Bucureşti. După patru ani de şcoală primară, a fost ucenic într-o tipografie, şi în 1923 a fost angajat la tipografia

Cartea românească. În 1928 a intrat în sindicatul tipografilor şi a contribuit la organizarea unei greve. Rolul său în această grevă l-a adus în atenţia Siguranţei, care l-a pus sub supraveghere. În anul următor a fost arestat pentru răspândire de manifeste comuniste şi a fost deţinut câteva luni înainte de a fi eliberat din lipsă de probe. A fost arestat din nou, în iunie 1934, pentru activitate comunistă, dar eliberat pe cauţiune. A fost apoi arestat din nou la Ploieşti, în ianuarie 1935, pentru neprezentare la proces, şi deţinut câteva luni, înainte de a fi eliberat până la fixarea datei procesului. Acesta a fost amânat de mai mult de zece ori, între 1937 şi 1940, când, în cele din urmă, Teohari Georgescu a fost condamnat la două luni de închisoare.

Din 1937 până în 1938 a lucrat ca tipograf la ziarul *Adevărul* şi la Imprimeriile Naţionale. La ordinul lui Gheorghi Dimitrov, secretar al Comintern-ului, în august 1940 a fost trimis la Moscova pentru a primi instrucţiuni de la N.K.V.D. asupra codificării mesajelor şi tehnicii scrierii pe sticlă. Arestat în aprilie 1941, ca membru al organizaţiei de partid Bucureşti, condusă de Iosif Chişinevski (Roitman), şi condamnat, în mai, la zece ani de închisoare. Prima parte a condamnării a executat-o la închisoarea de la Caransebeş.

În aprilie 1942, a fost transferat la închisoarea Văcăreşti, pentru a lucra în tipografia acesteia, şi apoi retrimis la

Caransebeş la sfârşitul lunii august, rămânând acolo până la eliberarea sa, la sfârşitul lunii august 1944.

O evaluare a lui Georgescu, realizată la misiunea politică britanică în 1946, aruncă o lumină interesantă asupra originii sale familiale: „Câteva surse serioase pretind că, deşi botezat în religia ortodoxă (Georgescu), era de origine evreiască, şi că numele său adevărat era Burah Tescovici. Căsătorit a doua oară cu o evreică, Eugenia Samoilă, fostă croitoreasă. Are o fiică. Familia sa oferă un exemplu interesant de nepotism. Este cumnatul generalului (Nicolae) Pârvulescu, subsecretar la Ministerul Aprovizionării, care prin Georgescu a intrat în contact cu comuniştii. Are un frate, care este comandant de poliţie, la Circa 31 Bucureşti. Soţia sa are doi fraţi, dintre care unul a fost şeful biroului de presă de la Tribunalul Poporului în timpul proceselor criminalilor de război, iar altul, la reîntoarcerea sa din Rusia, în ianuarie 1946, şi-a deschis un birou de informaţii poliţieneşti denumit „Birou Documentar”. (Apud Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, Fundaţia Academia Civică, 1996, pp. 28 – 29.) La 6 martie 1945, generalul Nicolae Pârvulescu a fost numit de către Teohari Georgescu – devenit Ministru al Afacerilor Interne – secretar general în Ministerul de Interne, fiind însărcinat cu problemele Poliţiei. Nemulţumit de post, a fost făcut subsecretar la Ministerul

Aprovizionării în vara anului 1945.

Este unul dintre primii comunişti pătrunşi în aparatul de stat din România, funcţionând şi înainte de 6 martie ’45, ca subsecretar de stat la Ministerul de Interne pentru chestura administraţiei. De unde şi marea lui putere, şi posibilitatea de a-şi promova rudele. Din 30 decembrie 1947 până în 13 aprilie 1948, este Ministrul Afacerilor Interne. Mandatul i se prelungise până în 28 mai 1952, când este înlocuit de Alexandru Drăghici. Spre deosebire de ceilalţi mari activişti luaţi de valul de epurări (Pătrăşcanu, Luca), el va suporta doar un an şi câteva luni de anchetă (arestat în februarie ’55 – eliberat în aprilie ’56).

În primăvara lui 1968, când, din iniţiativa lui Nicolae Ceauşescu, se reanalizează dosarele Pătrăşcanu-Luca pentru a dovedi numeroasele abuzuri pe care cei doi le-au împărţit pe vremea când conduceau Internele şi Securitatea, Teohari Georgescu evocă perioada când el însuşi a fost arestat, la puţină vreme după înlăturarea din funcţie, pentru a fi cercetat, după modelul sovietic, în aceleaşi dosare. Explică foştilor lui tovarăşi, metamorfozaţi acum în acuzatori, că s-a ţinut tare şi nu a recunoscut nimic din ce i se impunea (o declaraţie incriminatoare la adresa lui Pătrăşcanu), dar că apoi i-au fost aduşi soţia şi copiii, unul de trei luni şi altul de câţiva ani, şi că atunci a cedat. Verdictul tovarăşilor este necruţător: „Nu te stimez deloc pentru asta, i-a răspuns Stoica sau Patilineţ, îl stimez pe Pătrăşcanu care, ca un membru de partid, nu s-a înclinat niciodată în faţa trădării”.

Printre cei mai timpurii deţinuţi politici anticomunişti din România, cei arestaţi după demonstraţiile monarhice şi alegerile din 1946, se ştia despre Teohari Georgescu că avusese un dosar de drept comun, instrumentat la Craiova de procurorul Giugiuc, înainte de 1944. După 1948, Giugiuc a fost adus la Bucureşti în stare de arest şi aruncat de la etajul cinci al Prefecturii de poliţie. Acel dosar de drept comun a dispărut. (Sursa: Cicerone Ioniţoiu, mărturie făcută autoarei.)

Când Frânt Ţandăra a fost arestat, fratele lui Teohari Georgescu, Bebe Georgescu, acum director de închisoare, a avut sarcină să-l protejeze. Pe Teohari Georgescu îl putem vedea azi în filmele documentare ale epocii. Are o figură de rus, amintind fizionomia lui Lenin, ochi şireţi şi bonomi şi o frunte mare, cheală, o veselie de bon viveur. Că a fost o persoană care ştia multe o dovedeşte faptul că niciodată nu a căzut definitiv, ci marginalizat: a fost trecut director la tipografia „13 Decembrie”. Nu-i mai rămăsese prea mult din puterea de altă dată. Un fost profesor, emigrat apoi în Statele Unite, îşi aminteşte că a fost nevoit, la un moment dat, să intervină la el pentru publicarea unei culegeri de versuri a unei case de creaţii de amatori. Trecut acum de pe frontul violent în frontul persuasiv al luptei de clasă, fostul şef al poliţiei politice i-a răspuns profesorului că nu poate publica acea culegere nici chiar pe banii autorului, fiindcă ar priva copiii patriei de câteva sute de manuale. Până la moartea survenită în 1976 (înainte de care i s-a amputat un picior), Teohari Georgescu a servit cum a putut clasa muncitoare, dar Ţandără Frânt era prea mic ca să-l mai întâlnească. În plus, el n-o mai servea de mult.

Alexandru Drăghici. L-a vizitat o singură dată pe Frânt Ţandără, la Canal, în momentul când acesta a încercat să-l ucidă pe profesorul Badea. A avut o singură discuţie între patru ochi cu el, când i-a spus, cu o logică rece şi tăioasă: „De ce te superi, mă, că te face nebun? Nu eşti nebun? Dacă eşti nebun, eşti nebun, dacă eşti ungur, eşti ungur, evreu, eşti evreu şi aşa mai departe. Te superi că te face cineva ţigan, dacă eşti ţigan?”

Într-un dicţionar al criminalilor comunişti apărut în Statele Unite”, Drăghici ocupă 4 coloane întregi. Extrag de acolo doar datele biografice: s-ar fi născut în 1913, într-o familie de ţărani prahoveni. Din 1928 a fost ucenic la atelierele C.F.R. Buzău. Peste 3 ani participă deja la grevele comuniştilor de la C.F.R. Din 1934 se mută la Bucureşti, unde lucrează tot la Atelierele C.F.R. Este primit în partid. Se ocupă aici de organizarea tineretului şi de

instruirea lui în lupta grevistă. În 1935 este condamnat la un an de închisoare. Este eliberat condiţionat, dar, rearestat, e condamnat la 9 ani de închisoare, pe care îi va face la Jilava, Doftana, Caransebeş şi Târgu Jiu. Va fi eliberat la intrarea ruşilor în ţară. Încă din octombrie 1945 este membru supleant al P.C.R., iar la primele două congrese ale P.M.R. apare ca membru plin. Din 1948 este şi deputat în Marea Adunare Naţională. Din 1954 este membru supleant al Biroului politic al C.C. al P.M.R., iar din 1955, membru plin. Din 1951 primeşte funcţii de stat. Pe toată durata carierei lui va fi ministru de Interne, sau al Securităţii Statului, după cum urmează: din 28 mai 1952 până în 24 ianuarie 1953,[16]

ministru ai Afacerilor Interne. Din 20 septembrie 1952 şi până la 24 ianuarie ’53, cumulează şi funcţia de ministru al Securităţii Statului. Între 24 ianuarie 1953 şi 3 octorn/

brie 1955, cumulează funcţiile de ministru al Securităţii

Statului şi ministru secretar de stat. Până în 19 martie 1957 continuă să fie ministru al Securităţii Statului care, după această dată, se reuneşte cu Ministerul Afacerilor Interne, sub numele de Ministerul Afacerilor Interne. Începând din 21 martie 1961 şi până în 27 iulie 1965 va cumula această funcţie cu aceea de vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri. La 21 august e înlăturat din funcţii, ca să revină, pentru foarte puţin timp, între 9 decembrie 1967 şi 26 aprilie 1968, ca preşedinte al Consiliului de Miniştri. (Conf. Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Partidele politice din România. Enciclopedie*, Editura Mediaprint, Bucureşti, 1996.)

Dosarul pe care i-l pregătiseră, pentru un proces care n-a avut niciodată loc, fostele lui victime îl face vinovat de moartea tuturor marilor oameni politici ai României interbelice: Iuliu Maniu, Constantin Utel Petrescu, Gheorghe Brătianu, Ion Mihalache, de lichidarea lui

16 Cristian Petru Bălan, Dicţionarul criminalilor politici comunişti din România, Editura White Wings, S.U.A., 1993.

Lucreţiu Pătrăşcanu şi a tuturor rivalilor şefilor săi pe linie de partid, de distrugerea şi anihilarea intelectualităţii, de moartea oamenilor nevinovaţi prin muncă forţată, frig, înfometare şi tortură, la Canal, de studenţii morţi în reeducare, la Piteşti şi Gherla, de încarcerarea şi moartea celor care nu-şi plătiseră cotele sau se împotriviseră colectivizării. „Numărul victimelor pe care le are pe conştiinţă trece de o sută de mii". (Cristian Petru Bălan, op. cit.)

În 30 octombrie 1968 Alexandru Drăghici a fost exclus din partid, de foştii lui tovarăşi, pentru una singură dintre crimele sale. În 1954 ordonase uciderea fără judecată a unui fost deţinut de drept comun, acum anticomunist, familiar al închisorilor, Ibrahim zis Turcu. Din toate funcţiile fusese înlăturat cu greu şi, treptat, „dislocat" s-ar putea spune, în urma a îndelungi şi grele manevre, numai după invazia ruşilor în Cehoslovacia, în august 1968, când valul entuziasmului popular l-a purtat pe Ceauşescu destul de sus, ca să nu se mai vadă că mătură cu forţa lui pe cel mai puternic dintre adversarii politici.

X jântăturarea acestui comunist, ieşit parcă din testamentul lui Neceaev, un industriaş ai crimei, ca Dzerjinski, era doar o necesitate. Încă una, implacabilă, a luptei de clasă. Fiindcă verdictul partidului în privinţa lui este unul net favorabil. Ultima dată când discută cu el ca delegat al partidului, Stoica Gheorghe, cel ce conduce întreaga anchetă, îi spune, tutuindu-l admirativ: „Cum te cunosc eu, dacă cineva ar fi îndrăznit să încalce 5% ordinul pe care l-ai dat – pentru că erai un om foarte strict în privinţa asta, şi asta e bine – ai fi luat măsuri împotriva tuturor".

Iată şi ultimul cuvânt al acuzatului:

„Eu socotesc că nu mi-am făcut decât datoria şi că am adus o contribuţie foarte mare la întărirea statului acesta /

de democraţie populară, la cuceririle clasei muncitoare, la cuceririle poporului muncitor din ţara

noastră, că am îndreptat acţiunile represive numai împotriva duşmanului, dar e posibil să fi fost unele greşeli. Se ştie că astăzi duşmanii sunt duşmani, iar mâine sunt prieteni. Aşa este. Eu socotesc că mi-am făcut datoria şi n-am ce să-mi reproşez nimic”.

Ultimul domiciliu al lui Alexandru Drăghici în România a fost strada Sofia nr. 13, din Bucureşti. De acolo a dispărut în octombrie 1991, la aproape doi ani de la moartea prin împuşcare a fostului lui tovarăş, Ceauşescu, pentru a se refugia în Ungaria. Unde a obţinut, mulţumită originii etnice a soţiei, şi ea ieşită din rândurile clasei muncitoare, croitoreasă de meserie, şi ea comunistă, Marta Cziko Drăghici, protecţie şi azil politic.

Alexandru Nicolschi. Pe acesta Frânt Ţandără nu l-a întâlnit niciodată. În schimb, cu profesorul Bădulescu Nicolschi a avut mai bine de 20 de discuţii-interogatoriu.

Cel mai substanţial studiu care s-a scris despre el a fost publicat de istoricul Marius Oprea în revista *Cuvântul*, nr. 112 – 116, 1992, şi rezumat de Dennis Deletant în *România sub regimul comunist*, Fundaţia Academia Civică, 1997. Iată transcris în întregime acest rezumat:

„Numele adevărat al lui Alexandru Nicolschi este Boris Grünberg. S-a născut la 2 iunie 1915, la Chişinău, cel mai important oraş al Basarabiei, aflată pe vremea aceea sub stăpânire rusească. În 1932 a intrat în organizaţia de U.T.C. a oraşului său, iar în anul următor a fost deţinut timp de două săptămâni de către Siguranţă. În 1937 – 1939 a efectuat serviciul militar într-un regiment de transmisiuni din Iaşi şi, după lăsarea la vatră, a obţinut o slujbă la Societatea de telefoane din Chişinău. În decembrie 1940, şase luni după anexarea sovietică a Basarabiei, a fost recrutat de N.K.V.D. şi mutat la Cernăuţi, unde a urmat un curs de instruire pentru agenţi ai Direcţiei de Informaţii Străine I.N.U. şi N.K.V.D. Echipat cu acte de identitate false, pe numele Vasile Ştefănescu, a fost trimis peste graniţă la 26 mai 1941, pentru a culege informaţii în legătură cu mişcările de trupe româneşti. După numai două ore a fost arestat de grănicerii români.

Potrivit procesului verbal al interogatoriului lui, cunoştinţele sale de limba română i-au trădat identitatea străină, şi s-a dat drept rus, cu numele de Alexandru Sergheievici Nicolski. A fost judecat pentru spionaj în iulie 1941 şi condamnat la muncă silnică pe viaţă. A fost întemniţat la Ploieşti, apoi mutat la Aiud, alături de alţi spioni sovietici, printre care Vladimir Gribici, Simion Zeiger şi Afanasie Şişman, care au rămas cu toţii în România după eliberarea din august 1944. În octombrie 1944, Nicolschi a intrat în poliţie (Direcţia Generală a Poliţiei) şi, după instaurarea guvernului Groza, în martie 1945 a fost numit inspector şef al Corpului de detectivi. La 17 aprilie 1947 a fost numit Inspector general al Poliţiei de siguranţă, iar după înfiinţarea D.G.S.P. în anul următor a devenit unul din adjuncţii lui Pintilie. În 1953 i s-a încredinţat postul de secretar general al Ministerului de Interne". (D. Deletant, op. cit., p. 75.)

În acest rezumat nu figurează câteva detalii biografice: Nicolschi absolvise opt *clase* în oraşul natal, după care, obligat de situaţia grea din familie, a intrat ucenic la un atelier de gravură în metal. A lucrat până *în 1937 calfă la* un giuvaiergiu în Chişinău. Numele de Nicolschi, născut la Tiraspol şi domiciliat în Cernăuţi, le declară el însuşi, în primele interogatorii de după arestare şi îl menţine apoi, în interogatoriile în care dezvăluie secrete de stat sovietice, privind Comisariatul pentru Afaceri Interne condus de Beria şi… viaţa cetăţenilor sovietici. Numai când şi-a făcut autobiografia în faţa activului P.C.R., în octombrie 1944, a declarat că este în realitate Boris Grünberg.

Ca şef al Corpului de detectivi din Direcţia Generală a Poliţiei s-a ocupat de organizarea urmăririi şi arestării liderilor partidelor istorice, de lichidarea oricărei opoziţii înainte de alegerile din 1946. Înainte se ocupase de instruirea grupurilor de provocatori comunişti înarmaţi, având rolul de a dezorganiza şi intimida adunările partidelor democratice. Cât a lucrat la centrala telefonică din Chişinău, l-a cunoscut pe Vasile Luca, pe atunci

deputat bolşevic în Chişinău şi un fel de tutore partinic. În anchetele Siguranţei române din 1941, Nicolschi se plângea că fostul lui şef pe linie de partid avea o leafă de zece ori mai mare decât el (2000 de ruble, şi el doar 2.00). L-a anchetat apoi, când acesta a fost arestat în 1952, pe Vasile Luca. L-a cunoscut de asemenea pe Orlov, şeful poliţiei din Cernăuţi, cel care lichidase armatele lui Bandera. Orlov a venit în România în calitate de consilier K.G.B., odată cu Armata roşie. Era specialist în torturi.

Din 1946 – 1947 Nicolschi se va muta de la hotelul „Paris", unde avea locuinţă provizorie, pe strada Alecu Donici nr. 39, unde va locui până târziu. Şi soţia lui, Iosefina Marco viei, membră P.C.R., era tot angajată în direcţia Poliţiei.

A ieşit la pensie în 31 ianuarie 1961, la numai 46 de ani, cu gradul de general maior, şi a murit în locuinţa lui din strada Olga Bancic, azi Alexandru Philippide.

Când ajunsese general de Securitate, la vreo 40 de ani, lui Nicolschi îi plăcea să ancheteze profesionist, inteligent, dovadă cele douăzeci şi două de interogatorii cu Fronea Băduiescu pe care le numea discuţii politice şi la care venea cu ziarul *Scânteia*, pentru a-l convinge, cu realizările în faţă, să colaboreze. Dar cu zece ani înainte el o torturase sălbatic, cu propriile mâini, pe Adriana Georgescu, fosta secretară de cabinet a primului ministru, Nicolae Rădescu. Singurul jurnalist care i-a luat un interviu a fost realizatoarea de televiziune Lucia Hossu Longin, în faţa căreia fostul torţionar şi-a justificat toate crimele spunând: „Cine ştia că o să vină vreodată un 1989?" E vorba de anul căderii regimului comunist.

În 17 aprilie 1992, când era aşteptat la Procuratură pentru a fi audiat, în vederea unui proces ce se pregătea instrumentelor fostului regim, familia lui s-a prezentat cu certificatul de deces. Nu cunoaştem încă pe nimeni care să-i fi văzut corpul neînsufleţit.

Ar mai fi de adăugat că în procesele „Salcia", „Pătrăşcanu" şi „Canal" din 1968, în care au fost audiaţi toţi şefii Securităţii din epocă, şi în urma cărora mai toţi au

căzut, în frunte cu cel mai de nedislocat dintre ei, Alexandru Drăghici, Alexandru Nicolschi nu a fost audiat.

Într-o carte apărută în Franţa în 1972, prelucrând documente D.S.T.[17], autorii, doi ziarişti, pretind că Alexandru Nicolschi ar fi chiar Alexandru Nicolschi, agent K.G.B. şi absolvent al Academiei Frunze şi al altor scoli militare moscovite, ceea ce pare cu totul improbabil. În numeroase cărţi despre procesele din 1936 – 1938, de la Moscova, apare numele unui Nicolschi, anchetator încercat. În cea mai cunoscută dintre ele, *Marea teroare*, a lui Robert Conquest (trad. rom. Humanitas, 1998), apare numele unui Nicolschi, medic veterinar, înalt funcţionar prin Ministerul Agriculturii, închis la Lubianka şi probabil executat în anii 1938 – 1940. Este posibil ca eroarea să provină din aglutinarea a două sau trei biografii, scontată de chiar Grünberg, alias Nicolschi, căpetenia Securităţii române şi personajul nostru, când şi-a declarat în faţa anchetatorilor acest nume.

Pavel Ştefan. Între 6 aprilie 1951 şi 20 septembrie 1952, ministru al Gospodăririi silvice. Din 24 ianuarie 1953 până în 19 martie 1957, ministru al Afacerilor Interne, în perioada când *instituţia* Securităţii şi cea *a* Internelor se separă, apoi se reunesc, în urma înlăturării grupului Pauker-Luca-Teohari Georgescu. În această calitate probabil, vine de mai multe ori la vorbitor la Ţandăra, care-l ştia ministru „pe la silvicultură, pe la ape”. îl întreabă cum se simte, dacă e mulţumit. Uneori pe Ţandără îl apucă plânsul şi-i spune că e greu. Pavel Ştefan ghiceşte frămăntările protejatului lui şi-i spune o dată: „Ce, mă, tot la ăla te gândeşti? Dă-l, mă, dracu’, că ăla a fost o bestie, n-a fost tată, nu trebuie să ai mustrări de cuget. Tu trebuie să te liniştesti. Să te aşezi undeva, uite, zice, ai să te aşezi la Medgidia, asta e bună pentru tine, aici, pe la Constanţa”.

Din 19 martie 1957, cele două ministere, de Interne şi al Securităţii, devin din nou unul singur, sub numele de

17 Direction de la Surveillance du Territoire – serviciu de supraveghere a teritoriului în Franţa.

Ministerul Afacerilor Interne, şi ministru rămâne Drăghici. Pavel Ştefan dispare de pe lista înalţilor funcţionari guvernamentali, ca să revină, ca ministru al Transporturilor, pentru o scurtă perioadă de timp între 19 august 1969 şi 11 februarie 1971, când este înlocuit de Florian Dănălache. Din structura aparatului de represiune dispăruse însă definitiv. Nu înainte de a-l graţia pe Ţandără Frânt.

Nu ştim motivul dispariţiei lui, şi nici pretextul. Înainte de a i se întâmpla lui însuşi nenorocirea care i-a distrus viaţa, protectorul lui îi mai ceruse lui Frânt Ţandără un serviciu. Exista în Giurgiu un cetăţean, Traian Chivu, legionar, care a murit împuşcat de ruşi, dar care avea atunci o poză cu Pavel Ştefan. Pavel Ştefan i-a cerut să-i fure poza. Acesta a încercat, dar n-a mai găsit-o. „Avea un copil de o seamă cu mine, deci puteam să intru la el în casă, dar n-am mai găsit poza. El ştia că există poza asta, şi voia să dispară”.

L-a mai văzut o dată pe fostul lui protector şi ministru, în 1981, când i s-a îmbolnăvit fiul. Auzise că undeva, în Germania, la Hamburg, i se poate face o operaţie pentru care era nevoie de o trimitere din partea ministrului de atunci al Sănătăţii, Eugen Proca. Atunci Ţandără Frânt s-a interesat la o rudă a acestuia din Giurgiu, unde îl poate găsi pe Pavel Ştefan. Ruda l-a întrebat ce treabă are cu el. I-a spus şi a obţinut astfel adresa, Strada Londra nr. 7 din Bucureşti. Femeia de serviciu n-a vrut să-l primească, deşi l-a văzut plângând: domnul nu se simţea bine. Dar el a insistat. „Spuneţi-i că sunt Ţandără, de la Giurgiu. Ţandără, spuneţi-i poate că o să-i sune o ţandără în cap”. Se pare că fostului ministru i-a sunat, fiindcă l-a primit înăuntru. Stătea întins, avusese un infarct şi era paralizat, s-a ridicat în perne când l-a văzut, dar de ajutat nu l-a putut ajuta. I-a spus să aibă încredere în medicii din ţară, apoi soţia l-a rugat să-l lase, că oboseşte repede, şi a plecat.

Din declaraţiile date la ancheta din 1968, pe care o voi reproduce întreagă în anexă, Pavel Ştefan nu apare cu

chipul comunistului de granit cerut de Lenin. El şovăie, are îndoieli, frici şi momente de umanitate. Are de făcut partidului reproşuri amare. Fosta lui soţie, eroină a clasei muncitoare, moartă la bombardament în 1944, nu are pe mormântul de la Ploieşti alte coroane şi flori decât acelea f /

pe care i le poate pune el însuşi din când în când. Este un om care a înţeles multe. A înţeles mai ales că revoluţia întâi îşi devorează copiii, iar apoi îi uită.

Blazian. Profesor de limba franceză şi student la medicină, închis pentru uciderea şi disecarea concubinei sale, administrator al Spitalului Poarta Albă. La vremea respectivă, anii războiului, asasinatul comis de el ţinuse prima pagină a ziarelor, fiindcă avusese ideea sinistră de a tranşa în bucăţi corpul femeii şi de a-l pune în mai multe pachete. Când, după moartea lui Stalin, s-a aflat despre numărul mare de morţi la Canal – la un moment dat câte 20 pe zi (conform unei liste pe care un medic i-a arătat-o lui Remus Radina, fost deţinut politic şi autorul unei cărţi de memorii intitulată *Testament din morgă*), s-au făcut cercetări, şi un grup de medici a fost dus la anchetă la Ministerul de Interne, pentru a li se instrumenta un proces. Blazian ar fi fost atunci martor al acuzării. În închisoare făcea gluma sinistră că ţăranii sunt închişi pentru cotă iar el pentru cocotă.

Ţandără Frânt l-a văzut de multe ori şi după ieşirea din închisoare. Primise un post, nu de doctor, ci de asistent, la Pantelimon, era un om inteligent şi care ştia multe. Ţandără îşi aminteşte că el însuşi, copil de 13 – 14 ani, vânduse în Gara de Nord ziarul care îl făcuse celebru pe Blazian.

El însuşi strigase: „Pachetele macabre! pachetele macabre!”, pentru ca, doi-trei ani mai târziu, să-l întâlnească pe *faimosul* criminal, la închisoare, fiind el însuşi criminal.

Constantin Doncea. Dintr-o carte a istoricului Gheorghe Buzatu, *Românii în Arhivele Kremlinului* (Bucureşti, 1996), aflăm că pe Constantin Doncea îl chema

în conspirativitate Victor Pandelescu. Se născuse în 26 septembrie 1904, în comuna Cocu, judeţul Argeş. Era fiu de ţăran, şi într-adevăr, avea o meserie: turnător în fontă şi bronz. Făcea parte din vechea gardă, fiind membru al partidului comunist din România încă din 1931. La Griviţa, în 1933, avusese funcţia de preşedinte al Sindicatului revoluţionar. După procesul intentat greviştilor s-a ales cu muncă silnică pe viaţă. În 1934 pedeapsa i-a fost comutată la 15 ani muncă silnică. Apropiat al lui Dej, a evadat din închisoare şi a fugit în U.R.S.S. Aici a urmat Şcoala internaţională a partidului comunist bolşevic.

Documentul din care provin aceste date este o foaie de anchetă ulterioară obişnuitei autobiografii, anchetă la care Doncea a fost supus la Moscova în 17 iunie 1935. În România, fusese dat în judecată de mai multe ori şi închis câte 10 zile, 15 zile, 20 de zile, după fiecare participare la câte o petrecere, Revelionul din 1933, de exemplu. Se înţelege că pentru provocare şi scandal. Acţiunile lui în slujba U.R.S.S. şi a idealului comunist aduseseră prejudicii şi familiei. La data când dădea declaraţia, de exemplu, soţia lui nu lucra, nefiind primită nicăieri, din cauza activităţilor lui comuniste. Mai mult, fiind la rându-i fiică de muncitor, era „întrebuinţată în mişcare”. A fost şi ea arestată şi „s-a purtat bine”, asigură Doncea. El însuşi „a respectat de fiecare dată regulile conspirativităţii”. Nimeni nu ştia în România că el este venit la Moscova, la şcoală. Conform propriei declaraţii nu are decât cinci clase.

De la Moscova, Doncea a plecat voluntar în războiul din Spania. În 19 august 1944 a fost paraşutat pe teritoriul României. După 23 august 1944 a fost deputat de Argeş şi ajutor de primar al capitalei. După 1948 a funcţionat în aparatul central de partid, ca membru supleant al C.C. al

P.M.R., fiind unul din „baronii mai modeşti” ai lui Dej (Gheorghe Buza tu). Cu toate astea, după o scurtă perioadă de ministeriat, Dej l-a eliminat din partid în 1958.

Perioada scurtă cât a fost ministru – între 23 martie ’56 şi 1 februarie ’57, când s-a ocupat de ministerul colectărilor – a coincis cu aceea în care lui Frânt Ţandără îi

era foarte greu, „îi era frică de libertate”, cum spune. La un moment dat, deci, între Crăciunul anului ’55 şi toamna lui ’56, când nu-şi găsea nicăieri o slujbă, Frânt Ţandără l-a căutat la Bucureşti şi i-a cerut ajutorul. Constantin Doncea l-a primit undeva, pe Batistei. Când urca scările, Ţandără l-a întâlnit pe Cristache Vasile care i-a spus: „Nu te lua după ăsta că e periculos şi nici nu-ţi aranjează nimic”. Doncea i-a oferit un post la un trust de construcţii, I.C.H., dar i-a cerut la rându-i un serviciu: „acum îţi cer şi eu ţie un serviciu, vreau să-i curăţ pe ăştia”. Vorbea pesemne despre cel întâlnit de Ţandără pe scări, cu puţin înainte. Fostul puşcăriaş s-a dus la post, unde n-a stat, fiindcă se fura prea mult, şi dată fiind situaţia lui trecută, risca să intre înapoi printre primii. În plus, oamenii cu care trebuia să lucreze îl considerau securist, venit acolo să-i supravegheze. A plecat fără măcar să ia vreo leafă. A fost ultima ocazie când a auzit de Doncea.

Paul Filisan. Vechi falsificator de documente, între cele două războaie, de mai multe ori închis. Le-a făcut de mai multe ori acte false şi alte servicii comuniştilor ilegalişti, în perioada când se afla la Târgu Jiu, el i-a adus lui Grigore Preoteasa vestea că bărbatul Anei Pauker fusese executat la Moscova. Prieten cu Iancu Broitman, care la venirea comuniştilor la putere a preferat să fugă din ţară, şi cu Sandu Şaraga, infractori celebri între cele două războaie, ajuns consilier al lui Dej, Paul Filisan a locuit până târziu într-o garsonieră prin bulevardul Şulea, cam asta fiindu-i singura răsplată pentru serviciile aduse celor aflaţi acum la putere, fireşte, pe lângă aceea de a fi fost lăsat în viaţă. Omul era interesant, cu simţul realităţilor, destul de cultivat de altfel, absolvent al şcolii de Belle Arte. Frânt Ţandăra afirmă că Dej a avut drept consilieri în jur de 7 – 8 infractori.

În stenogramele discuţiilor care au precedat înlăturarea lui Drăghici din eşalonul de conducere al statului comunist, între 1966 şi 1968, numele acestora apar, într-adevăr, frecvent ca nume ale unor vechi cunoştinţe. Stenogramele înseşi înregistrează uneori doar

nişte reglări de conturi între mafioţi. Constanţa Crăciun, cu aerul ei dezorientat şi fragil, de odraslă burgheză în admiraţie pentru infractori („aceşti revoluţionari înnăscuţi”, cum spunea Lenin), se ridică în apărarea unui Ibrahim, zis Turcu, care, deşi „adusese servicii cauzei”, fusese ucis ulterior din ordinul lui Drăghici.

Athanase Joja. A fost o scurtă perioadă, 16 iulie 1957 – 16 ianuarie 1960, vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, între 16 iulie 1957 şi 16 iulie 1960 a cumulat şi Ministerul *t /*

Culturii, conform aceleiaşi cronologii a guvernelor României, întocmită după 1989. Nu este exclus să fi avut un frate în închisoare, asemenea situaţii fiind foarte frecvente şi chiar caracteristice, dar n-am putut verifica afirmaţia lui Ţandără, pe care nici el n-o dă sigură de altfel.

Nicolau. În ciuda strădaniei, n-am reuşit să dau de acest personaj. În 1950 el avea o funcţie la Canal, şi una foarte importantă, după insistenţele pe care le-a depus Ţandără ca să aflu cine e. Cum regula conspirativităţii le cerea comuniştilor să aibă mai multe nume, şi câteodată mai multe biografii, istoricii vor avea mari dificultăţi în a restabili adevărul în multe privinţe. Este cazul acestui Nicolau care venea să-l instruiască, vorbind voalat, în ale torturii, şi despre care Ţandără-mi spune: „Căutaţi-l pe ăsta, Nicolau, că el e tartorul”. Nu este deloc exclus ca Nicolau să fie chiar un „mare tartor”, anume Sergiu Nicolau, director adjunct în Ministerul de Interne. În acest caz numele lui real este Serghei Niconov, agent sovietic, la fel ca Pantiuşa (Pantelimon Bodnarenco, Pintilie etc.), cunoscut de Dej în închisoare în anii ’30, şi răsplătit (însărcinat) cu conducerea Securităţii încă de la înfiinţare. Şi de ce nu? Dacă Gheort ghe Pintilie ucidea cu mâna lui, de ce n-ar fi instruit Niconov pe ucigaşii mai mărunţi?

Grigore Preoteasa. S-a născut la 25 august 1915, la Bucureşti şi a murit la 4 noiembrie 1957, la Vnukovo, aeroport din apropierea Moscovei, în U.R.S.S. Era militant comunist cu studii universitare, cu activitate în U.T.C.,

condamnat în 1935 de Consiliul de război. Este închis la Doftana, Jilava, Craiova. Membru al Comitetului Central al P.C. din România între 1937 şi 1938. Deţinut între 1940 şi 1944, în lagărele Ciuc, Caracal, Târgu Jiu. Între 1944 şi 1946 a fost redactor şef al ziarului *România liberă*. În acest interval l-a angajat la el, o scurtă perioadă, pe Paul Filişan, fost falsificator, de mai multe ori închis, în semn de recunoştinţă pentru ajutorul primit cândva. Frânt Ţandără aprecia această atitudine. Au fost unii comunişti care, o dată ajunşi politicieni, şi-au lichidat mafioţic vechii camarazi de închisoare, deţinuţi de drept comun, pentru a face să dispară, nu numai orice legătură cu un trecut lipsit de onorabilitate, dar şi orice martor. Grigore Preoteasa n-a procedat aşa. Mai departe a fost membru al C.C. al P.M.R. Ministru de Externe al R.P.R. Între 4 octombrie 1954 şi noiembrie 1957.

În iulie 1957 a devenit membru supleant al C.C. al P.M.R., îndrumând sectoarele cultură, propagandă şi agitaţie. Pentru că-l reabilitase pe Pătrăşcanu, spune Filişan, trebuise reabilitat şi Preoteasa, din a cărui grupare, măcar prin apartenenţa la o categorie de comunişti mai puţin numeroasă şi opusă lui Dej, intelectualii, acesta făcea parte. Este motivul pentru care, deşi el însuşi nu era im intelectual, Ceauşescu a simulat pentru el un respect, a lăsat nume de străzi care să-i poarte numele, a întreţinut mereu insinuarea că moartea lui nu fusese tocmai curată, iar Casa de cultură a studenţilor din spatele facultăţii de Drept se mai numea încă, în decembrie 1989, „Grigore Preoteasa”.

Personajul meu nu l-a cunoscut pe el, ci pe falsificatorul de acte care a contribuit la venirea lor la putere, Paul Filişan. De la acesta ştia ce se discuta în mediile interlope cu legături în politică: într-adevăr, moartea lui Preoteasa nu fusese *curată*, ar *fi* cerut *dreptate* pentru Pătrăşcanu, în perioada de după raportul Hruşciov.

Iată ce spun documentele scoase din arhivele partidului şi ale Securităţii după 1989, despre accidentul

de aviaţie

Le la Vnukovo. Se aflau în avionul rusesc ÎL 14, echipajul cestuia, format din cinci persoane, toţi ruşi şi o delegaţie *leătuită* din Chivu Stoica, preşedintele Consiliului de Mitistri, Ştefan Voitec şi Alexandru Moghioroş, locţiitori ai cestuia, Nicolae Ceauşescu, secretar al C.C., Leonte Răutu, eful secţiei de propagandă din C.C., Ştefan Voicu, redacor şef la *Lupta de clasă*, Mihai Novicov, scriitor, pe post le translator, împreună cu Alexandru Micu, colaborator îl acestuia, şi Petrescu Ion, stenograf. Cu câteva momente nainte de aterizare, avionul a pierdut din înălţime şi s-a Iezechilibrat. Şi-au pierdut viaţa încă trei oameni, pilotul şi alţi doi membri ai echipajului. Cauzele, după experţi; în legate de erori de pilotaj, de inexperienţa echipajului, de nerespectarea unor parametri. Avionul s-a agăţat de crengile copacilor şi s-a prăbuşit în flăcări.

Raportul medicului legist, Gorschi, consemnează că moartea lui Grigore Preoteasa a survenit după ce acesta a căzut în flăcări, dar cauza morţii nu s-a putut constata, fiindcă corpul era carbonizat, iar organele interne modificate din cauza arsurilor. S-a putut doar constata că suferise de oarecare ciroză şi obezitate a ficatului. Ca şi de o scleroză a rinichilor.

Florian Dănălache. Apare târziu în eşaloanele de sus ale puterii comuniste. Este ministrul Căilor ferate începând cu 3 martie 1966. Din 1969 Florian Dănălache este şi ministru al Transporturilor, iar din aprilie 1971 ministerul lui devine al Transporturilor şi Telecomunicaţiilor. Dispare de pe lista membrilor guvernelor României din 13 august 1972.

În momentul când îşi aminteşte Frânt Ţandăra că Fiorian Dănălache a avut un conflict cu şeful gării din Ploieşti, închis la salonul 2, de psihiatrie represivă, de la Spitalul nr. 9, nu era încă ministru al căilor ferate.

Ibrahim zis Turcul. Un fel de *alter ego* al lui Ţandără, pe care acesta nu l-a întâlnit niciodată.

Numele lui Ibrahim apare în mai 1968, când au loc în

Comitetul Central discuţiile individuale cu Alexandru Drăghici, discuţii în care foştii lui tovarăşi se străduiesc din răsputeri să-l înfunde. Le voi relata pe larg, şi voi şi transcrie din ele în anexe, fiind extrem de semnificative pentru felul în care liderii comunişti instrumentalizau ideologia şi se serveau de ea pentru a ucide şi a se ucide între ei.

Următoarea discuţie, din 13 mai 1968, nu durează decât jumătate de oră. Deşi foştii lui tovarăşi spun pe tonul cel mai conciliant că nu vor decât să se consulte în privinţa unui loc de muncă, şi-l întreabă dacă s-a gândit unde i-ar plăcea să lucreze, Alexandru Drăghici le spune că are dureri mari de cap, trăieşte numai cu calmante şi n-a avut timp să se gândească. Tot ce poate spune este că ar vrea să iasă la pensie, să i se dea o altă casă, fiindcă cea pe care o deţine acum „incumbă cheltuieli mari”. Că foştii lui tovarăşi, cu care tocmai stă de vorbă, i-au luat toate mijloacele cu care ar putea-o întreţine, i-au luat şi furtunul de udat, aşa că se strică parcul din jurul casei, care în plus presupune o chirie foarte mare. „A doua problemă, rog să mi se dea ce e al meu, spune demnitarul căzut în dizgraţie, de exemplu au fost reţinute găinile de la Snagov, s-a spus că nu mi se dau până la noi dispoziţii, şi alte lucruri ce am acolo. Mi s-au oprit găinile, nişte iepuri de casă, deşi toate acestea le-am plătit, am chitanţele”. Interlocutorii săi, Vasile Patilineţ şi Gheorghe Stoica, spun că nu cunosc problema. Ei l-au convocat pentru cazul lui Vasile Luca şi al lui Lucreţiu Pătrăşcanu. Pentru ilegalităţile comise cât a fost ministru de Interne şi al Securităţii.

Dar Alexandru Drăghici nu e dispus să recunoască nimic: „Eu am avut o muncă de răspundere acolo. Munca aceasta mi s-a încredinţat de partid, a existat o conducere de partid, un control de partid, aşa cum se făcea el, dar a existat. Desigur au existat şi greşeli, dar au fost criticate, combătute aceste greşeli”. Şi, din nou, mai mult nu poate spune, are dureri mari de cap, trăieşte cu calmante. Repetă acest răspuns de trei ori. I se propune să se întâlnească din nou cu „anchetatorii lui” a doua zi de

dimineaţă, dar el le cere să amâne discuţia măcar cu două săptămâni. Obţine doar o săptămână. Nici după o săptămână însă nu poate vorbi mai mult:

„Pentru mine este un groaznic coşmar, şi aceste clipe nenorocite pe care mi-a fost dat să le trăiesc nu sunt un lucru uşor”. Le aminteşte foştilor lui tovarăşi că a petrecut ani de zile în închisori şi a luptat 15 ani pentru cuceririle clasei muncitoare. „Este fals când se spune că această luptă nu Securitatea a dus-o, nu Drăghici a făcut lucrul acesta. Nu este adevărat. Aceasta a fost o luptă pe viaţă şi pe moarte cu duşmanul. S-a luptat atunci, şi datorită lui Alexandru Drăghici, au dispărut duşmanii. Dacă a distrus cineva spinarea Gărzii de fier, eu am făcut acest lucru. Organizaţiile ilegale care se creaseră peste tot au fost distruse, eu am făcut acest lucru. A fost o luptă pe viaţă şi pe moarte. Dacă nu luam măsuri, apoi gaia venea peste noi”. Ceea ce tovarăşii lui ştiu foarte bine. Şi nu ezită să o recunoască. Ei vorbesc doar de cazul Pătrăşcanu, de reabilitarea căruia partidul are nevoie. Ori Drăghici nu vrea să înţeleagă asta. El le aminteşte că în momentul judecării lui Pătrăşcanu şi Luca partidul era acolo. Adică ei, cei care-l judecau acum.

Discuţia din 25 mai debutează abrupt.

„Noi vrem să intrăm de-a dreptul în problemă, spune tov. Gheorghe Stoica. Pe ce bază ai dat ordin lui Briceag, în 4 decembrie 1954, de a-l lichida pe Ibrahim zis Turcul?”

Ibrahim zis „Turcu” era o matahală, ca şi Brânzaru, ca şi Păcală, cu minte puţină, dar foarte solid, pe care-l cunoşteau mulţi din închisori. Client vechi. După mulţi, printre alţii, Constanţa Crăciun, cum am arătat deja, el trebuia protejat, fiindcă făcuse servicii partidului, în închisoare, deşi acum, în libertate, era turbulent, vorbea împotriva partidului, intra în sedii, bătea activişti. În ce-l priveşte, Drăghici nu era de părere că adusese servicii partidului în ilegalitate, o putea confirma chiar Sandu Şaraga, dimpotrivă, era un provocator, ba mai mult, „homosexual fiind, când venea vreun tovarăş mai pirpiriu se năpustea asupra lui”. Şi „ruşinea asta se tărăgăna de

câţiva ani”. În 4 decembrie 1954, Drăghici fusese trimis de partid la Sibiu, pentru adunat cotele. În sediul judeţenei de partid, Turcu s-a repezit asupra lui. Cele patru gărzi de corp ale ministrului abia au reuşit să-l imobilizeze. Aşa că ministrul l-a chemat pe colonelul Briceag şi i-a cerut „să lichideze cu ruşinea asta”.

Asta era tot, şi era chiar ridicol că tovarăşii se leagă de acest caz. Faţă de miile, zecile de mii de duşmani ai poporului împuşcaţi fără judecată, în numele clasei muncitoare, omorul acesta era chiar ridicol. În plus, el n-a spus „Lichidaţi-l”, ci doar „Lichidaţi cu ruşinea asta”. Deşi, dacă ar fi avut pistolul, îl lichida pe loc, fiindcă compromitea partidul. Nu l-ar fi putut trimite într-un azil? Nu, fiindcă alt rău nu făcea. Nici nu putea fi arestat? (Deşi acest interogatoriu este, în chip evident ridicol, Drăghici continuă să răspundă.) Nu, nici asta, fiindcă, ori de câte ori era arestat, era eliberat de procuratură ca nebun, şi niciun medic nu semna că ar fi deplin sănătos, ca să fie trimis în judecată. Era un delincvent oarecare, compromitea partidul. Comisia ripostează însă că cercetase, şi iată rezultatele cercetării: Turcu nu fusese un deţinut de drept comun, ci încă minor, pe vremea când tatăl lui, pescar în Deltă, intrase în conflict cu autorităţile, fusese închis. Iată concluzia la care comisia ajunsese în urma cercetărilor.

Drăghici înţelege miza. Aşa încât persistă că n-a dat ordin decât „să se lichideze ruşinea asta”. Şi atunci, asemeni unui personaj dintr-o piesă, intră colonelul Briceag.

Iar la întrebarea lui Stoica: „Cum ai primit ordinul, tovarăşe Briceag?”

Nicolae Briceag răspunde tot ca într-o piesă: „Să-l iau, să-l lichidez imediat”.

Gheorghe Stoica:

„— Ce ai înţeles prin lichidare, împuşcare?

— Nu ce a înţeles, ce am spus eu”, intervine Drăghici, atent la capcana avocăţească, dar Stoica nu-l aude. Se adresează celuilalt în continuare:

„— Ce ai făcut la Securitate?”

Nicolae Briceag:

„— La Securitate am organizat echipa formată din patru persoane, şi în noaptea aceea Turcu a fost executat”.

Sunt convocaţi şi cei patru membri ai comandoului care răspund cum au procedat. L-au închis în beci, l-au scos noaptea, au simulat o tentativă de evadare, l-au împuşcat, s-au întors să întrebe ce trebuie să facă cu cadavrul şi la locul crimei a revenit doar şoferul, cu o lopată. Acesta l-a îngropat pe Ibrahim în pădure. Apoi s-au făcut forme legale. Sunt întrebaţi pe rând ce au înţeles prin ordinul dat de ministru. Toţi patru membri ai comandoului: I. Munteanu, O. Popa, locotenent, Luţenko, Vaideş, au înţeles acelaşi lucru: să-l împuşte.

Drăghici replică din nou:

„— Nu ce au înţeles ei, ci ce am spus eu”. Se înfurie, „împotriva celor care au ridicat arma împotriva republicii, perorează el, am dat ordin să fie împuşcaţi”.

Stoica:

„— Acesta este meritul tău”.

Drăghici: „Acum spui «meritul meu», şi la plenară aţi spus toţi «Huo, Drăghici»”.

„— Să nu amestecăm lucrurile”, îi spune Stoica, ăsta nu era un legionar înarmat cu o grenadă.

„— Asta era un câine turbat”, nu se lasă Drăghici şi continuă, ştiind în ce pericol se află, cu „Lichidaţi ruşinea asta”.

Aici, Gheorghe Stoica îl tutuieşte pentru prima oară pe fostul tovarăş.

„— Dar de ce nu vrei să înţelegi, Sandule? Lucrurile s-au liniştit, băieţii tăi l-au imobilizat, l-au dus la beci. Puteai să dai dispoziţii să fie dus la casa de nebuni. De aceea ţi-a dat partidul gardă, ca într-adevăr să te apere. Şi garda şi-a făcut datoria în mod onorabil, l-au imobilizat. Dar după aceea vii tu şi dai ordin ca să-l execute. Spune, este asta legalitate? Nu se poate merge cu negarea celor mai evidente fapte. Nimeni nu-ţi reproşează ceea ce ai făcut tu bine în lupta cu duşmanul activ. De ce confunzi una cu alta? Dar aici e vorba de un nenorocit. Să dai ordin

ca o nimica toată să fie lichidat?

— Tocmai de aia nu înţeleg de ce faceţi atâta caz pentru o nimica toată”, replică prompt Drăghici.[18]

Deşi înţelege foarte bine, de aceea o şi ţine morţiş cu „lichidarea ruşinii”: foştii lui tovarăşi nu-i reproşează ce a făcut în lupta împotriva duşmanului activ, nu numai fiindcă aceea, intrând în codurile justiţiei de clasă, nu era crimă, ci şi fiindcă acea justiţie o făcuseră împreună. Nici chiar actele false nu i se puteau imputa, căci toate actele care se întocmeau erau false, iar asta fiindcă în lupta de clasă fals ui în acte era o măsură legală. Omorârea lui Turcu era singura crimă pe care o făcuse singur. Iar partidul ăsta căuta, o crimă, fie şi numai una, pe care ministrul în funcţie timp de mai bine de 20 de ani o comisese singur. Dar putea să nici nu fie o crimă. Partidul s-ar fi mulţumit şi cu o traversare neregulamentară, comisă în nume propriu şi nu la ordinul partidului.

Neputând fi înfundat, Drăghici a fost lăsat să trăiască până în 1989, i s-au restituit probabil şi găinile. A murit cu conştiinţa împăcată, şi de moarte bună, dacă moarte bună poate fi demenţa senilă căreia psihiatrii îi spun dromomanie, provocată, pesemne, de frica de pedeapsă. Era mereu grăbit să plece undeva, şi se tot pregătea pentru drumul ăsta băgându-şi mânecile de la haină pe picioare şi pantalonii pe mâini.

Ibrahim zis Turcu, de la care i se trage singura sancţiune, excluderea din partid, în toamna lui 1968, mai este important şi altfel: deşi cei doi nu s-au văzut în închisoare, cazul lui Ibrahim ne ajută să înţelegem de ce, spre deosebire de el, Ţandăra n-a fost lichidat. Din el reuşiseră să facă o unealtă şi un complice.

Nicolae Ceauşescu. Om politic comunist. S-a născut în 26 ianuarie 1918, în satul Scorniceşti, din Oltenia, ca al treilea băiat al unei familii sărace de ţărani. Fiindcă s-a aflat timp de aproape 4 decenii în cele mai de sus eşaloane

---

18 Vezi Documente din arhivele secrete, Gheorghe Buzatu şi Mir- cea Chiriţoiu. Agresiunea Comunismului în România, Editura Paideia, 1998, pp. 184-230.

ale puterii, dintre care 25 de ani a controlat practic toate pârghiile, biografia lui a fost ocultată sau transfigurată propagandistic de biografi. Se ştiu astfel puţine lucruri certe despre copilăria lui. Martorii, câţi i-au supravieţuit, şi au mai putut vorbi, păstrau ei înşişi puţine amintiri sigure. Aceasta, fiindcă pur şi simplu memoria lor nu-l reţinuse. Ca de exemplu, învăţătorul lui, care, neştiind că trebuia să-l ţină minte, iar copilul neremarcându-se prin nimic, îl uitase. Avea un tată puţin gospodar, violent şi alcoolic, din cauza căruia, ca aproape toţi fraţii şi surorile lui, a fugit de-acasă foarte devreme. La 11 ani, locuia în Bucureşti, la una dintre surorile lui mai mari, al cărei soţ era cizmar. La 15 ani a intrat, datorită acestui cumnat, în legătură cu mişcarea comunistă şi a avut primele probleme cu Siguranţa burgheză. Prima arestare, din 1933, s-a produs, totuşi, spun memorialiştii, din cauza unei încăierări pe stradă, fără nimic politic, viitorul lider având la acea vârstă toate caracteristicile unui mie delincvent. În 1934 a fost din nou închis, pentru scurt timp, fiindcă transportase nişte manifeste. În 1936 este judecat la Braşov şi achitat. De data asta, pentru activitate comunistă, decât că principalul inculpat nu era el, ci un alt comunist, rămas ulterior în Moldova sovietică şi care, din ordinul lui, nu a mai avut voie să intre în tară. Toţi memorialiştii sunt de acord că era un tânăr t r doar aparent şters. Înrăit de timpuriu şi hotărât să răzbească, era foarte ambiţios şi violent. Era un comunist fanatic, neinteresat intelectual decât de doctrina marxist-leninistă.

Îl admira pe Stalin fără rezerve. Un fost comunist, care l-a cunoscut în închisoare, confirmă că aproape nu l-a reţinut, într-atât de puţine semne de excelenţă dădea la vremea aceea. Memorialistul (Pavel Câmpeanu, care scrie o carte despre el) aprecia retrospectiv că la 10 ani după ce plecase de acasă, trăise la Bucureşti, întâlnise în închisoare figuri proeminente ale mişcării muncitoreşti, tânărul de douăzeci de ani, viitorul şef de stat, nu evoluase intelectual aproape deloc. Totuşi, poziţia lui se consolidase, datorită devotamentului faţă de un mai vechi lider

comunist, Gheorghe Gheorghiu-Dej, căruia îi servea de gardă de corp, ordoad-cârxcui-i mâncarea, lustrumefu-i cizme-L. rufele ei aecultându-i lecţiile. Cum ar spune

Frânt Ţandăra, fiind căţelul lui, aşa cum el însuşi fusese – al lui Pavel Ştefan. După 6 îticLÂ4

zapidă.

rarticipa la campania Qc alegeri din 19A0, unde este candidat din partea partidului comunist. După afirmaţiile foştilor lui tovarăşi, în 1948, a efectuat un stagiu de 8 luni la Academia Frunze. N-a iubit niciodată limba rusă şi pe sovietici, dar S-a întors CU O funcţie foarte importantă în armată, pe linie de educaţie şi îndoctrinare. Îl regăsim în 1950, după ce condusese colectivizarea în Dobrogea, ca ministru adjunct al Agriculturii, apoi al Forţelor armate. În 1952 ajunge deja în Comitetul Central, iar în 1953, privilegiu rar, face parte din delegaţia trimisă la funeraliile lui Stalin. La câteva zile după moartea lui Lucreţiu Pătrăşcanu, în aprilie 1954, este membru al Biroului politic. Din 1955, ocupă postul cheie de membru al comisiei de cadre din C.C. şi secretar cu probleme organizatorice. Este, practic, al doilea om în partid, după şeful lui suprem, pentru ca în 1965 să devină primul.

Murise Gheorghe Gheorghiu-Dej, iar el îi luase acum locul. Acelaşi fost camarad de închisoare, care vorbea despre bâlbâiala lui imposibilă, despre stângăcia cu care se îmbrăca, despre neputinţa lui de a se integra în vreun grup, despre nesfârşita slugărnicie faţă de superiori şi despre faptul că învăţase la şah doar numele pieselor, abia l-ar mai fi recunoscut. Acum se îmbrăca bine, vorbea măsurat, cu modestie şi cuvântările lui, ajustate cu grijă de profesionişti ai vorbirii, promiteau supuşilor un alt fel de comunism.

Dar momentul lui de glorie absolută este august 1968, când sentimentele lui antiruseşti izbucnesc şi sunt aclamate de la balcon, de comunişti şi de anticomunişti. Antirusismul, sau frica lui. Ruşii invadaseră, împreună cu celelalte ţări SOC – iali-Ste, şi fără el, dar asta fiindcă nu-l înştiinţaseră măcar, Cehoslovacia. România devine,

datorită lui, o ţară turistică la modă. îl vizitează Richard Nixon, preşedintele Statelor Unite, şi cel al Franţei, generalul Charles de Gaulle, iar Jimmy Carter vorbeşte despre el ca despre un erou. Se plimbă în caleaşcă cu regina Angliei, i se conferă titluri, diplome, medalii. I se dau toate motivele să creadă că va lua premiul Nobel pentru pace, în semn de recunoaştere a perseverenţei cu care intermediază în marile conflicte. Acum trăieşte în palate, participă la expediţii de vânătoare, primeşte daruri de la regi şi regine. I se dedică spectacole omagiale grandioase, în care numele lui este scris din trupuri multicolore de copii, ţine discursuri.

Foştii lui învăţători, care nu-l reţinuseră la vremea copilăriei, şi camarazii de închisoare, care-l ignoraseră, nu l-ar mai fi recunoscut. Cu toate acestea tânărul delincvent, necioplit dar ambiţios, nu era departe. Fura tablouri şi obiecte de valoare de prin palatele unde era găzduit ca un rege, admonesta pe interlocutorii iluştri şi amenința cu plecarea de câte ori era contrazis. Aceasta când se afla în vizite. La el acasă, în ţara lui, ordona personal execuţii şi pedepse nemiloase. Rămăsese agramat şi incult, chiar dacă monteuse şi regizori munceau zile întregi să-i aranjeze discursurile spontane, iar lingviştii erau gata să modifice dicţionarele şi gramatica pentru a le potrivi cu vorbirea lui stâlcită şi a încetăţeni în limbă câte un cuvânt ca „pretini”. Pronunţa chiar, când dădea indicaţii, „şustere butiminoase”.

După procesul intentat de foştii tovarăşi şi terminat cu execuţia lui, din decembrie 1989, au ieşit la iveală şi alte fapte: în timpul campaniei electorale din 1946 ar fi ucis cu lovituri de cuţit un bancher care refuzase să-i finanţeze pe comunişti. Se vorbeşte de asemenea despre dovezi distruse, sau martori, reduşi la tăcere, a numeroase crime comise cu mâna lui, în timpul colectivizării din Dobrogea.

Frânt Ţandără nu l-a cunoscut pe Nicolae Ceauşescu. Până în clipa când unul a luat-o vertiginos în sus, iar altul vertiginos în jos, traiectoriile lor sunt însă atât de

asemănătoare încât, atunci când un camarad îi spune, *băi, ăla care fura în gară a ajuns general*, Frânt Ţandără trebuie să se fi simţit nu doar păcălit, pur şi simplu, ci atins de aripa necruţătoare a destinului.

DOCUMENTE DE ARHIVĂ

STENOGRAMA

Comisiei de partid[19] la data de 18 martie 1968

de către tovarăşul Pavel Ştefan

Tov. V. Patilineţ:

Am dori ca, în câteva cuvinte, să vă spunem despre ce este vorba. Prezidiul Permanent a format o comisie de partid care să studieze situaţia care a existat în partid şi pe care dumneavoastră o cunoaşteţi. Este vorba de Pătrăşcanu, Foriş şi alte cazuri de ilegalităţi care s-au săvârşit faţă de unii tovarăşi care au fost în conducerea partidului, cadre de răspundere. Din studiul făcut au reieşit şi unele referiri cu privire la cazurile de la Salcia. Dacă puteţi să ne faceţi un scurt istoric de felul cum s-a întâmplat, şi în special când dumneavoastră aţi cerut pedepsirea ofiţerilor, subofiţerilor şi a altora care s-au făcut vinovaţi de cele întâmplate, şi aţi luat chiar măsuri de trimiterea lor în instanţă. Uiterior însă s-a făcut o întorsătură la 180°, şi aceştia au fost graţiaţi, iar unii dintre ei chiar au primit funcţii în M.A.I. Poate ne puteţi ajuta şi cu alte aspecte pe care le cunoaşteţi.

Tov. Gh. Stoica:

În ce perioadă aţi fost?

Tov. Pavel Ştefan:

Din septembrie 1952 până în octombrie 1953 – un an de zile – Colonia Salcia era în subordinea Ministerului

Afacerilor Interne şi se ocupa în Bălţile Brăilei cu agricultura. În această perioadă mi-au venit câteva

19 Comisia – iniţiată de N. Ceauşescu în cel mai mare secret, la nici un an de la luarea puterii – o formau apropiaţi ai lui din partid: Vasile Patilineţ, Gheorghe Stoica, Nicolae Guină, Ion Po- pescu-Puţuri şi Grigore Răduică. Scopul era înlăturarea lui Drâ- ghid, cel mai puternic dintre adversarii săi, prin controlul total asupra Securităţii, executat timp de 15 ani (1952-1967) şi compromiterea postumă a guvernării Dej, după modelul sovietic.

rapoarte şi în special col. Stoilescu care mi-a spus că acolo s-ar comite o serie de atrocităţi, şi nu numai acolo, la Salcia, ci şi în celelalte lagăre, de la Tătaru, Brăila, Poarta Albă şi altele. Era un sistem de a bate fără milă, în mod barbar. Am avut câteva şedinţe cu comandanţii lagărelor şi închisorilor, la care am cerut ca neapărat să se pună capăt acestor metode, deoarece în trecut s-au întâmplat chestiuni groaznice: deţinuţii erau bătuţi în aşa hal, încât pierdeau carnea de pe ei.

Am atras atenţia că cei care nu vor respecta indicaţiile date vor fi traşi la răspundere şi împotriva lor se vor lua măsuri serioase. Mi-a venit informaţia că la Brăila oamenii sunt bătuţi crunt iar cadavrele erau cărate pe tărgi improvizate din două beţe. Am trimis pe tov. Stan Gheorghe să vadă care este situaţia. S-a făcut o anchetă la care a participat şi colonelul Stoilescu[20], şi, cu dosarul respectiv, pe cei vinovaţi i-am trimis în judecată. Ancheta a stabilit că comandanţii şi subalternii băteau deţinuţii şi încurajau bătaia cu deţinuţi atraşi de ei să facă asemenea lucruri. Medicamentele care trebuiau date deţinuţilor bolnavi pentru a fi în stare de lucru erau valorificate de ei. De fapt, era o bandă de asemenea escroci care valorificau aceste medicamente, compusă din comandant, locţiitor politic, unii ofiţeri şi subofiţeri. Situaţie similară era şi la celelalte lagăre.

Tov. Gh. Stoica:

Până la proces ancheta ce a stabilit?

Tov. Pavel Ştefan:

Că se foloseau abuzuri samavolnice; oamenii erau terorizaţi, şi nu educaţi. Ancheta a stabilit că aceştia se făceau vinovaţi că, în loc să aplice măsurile stabilite, încurajau pe diferiţi bandiţi să bată în mod bestial, fapt ce a dus ca mulţi dintre deţinuţi să-şi piardă viaţa, memoria, să devină schilozi.

Tov. Gh. Stoica:

Ai spus că ei trebuiau să respecte indicaţiile date. Ce

20 Coman Stoilescu, locţiitor operativ în Direcţia Lagăre şi Colonii de muncă din Ministerul de Interne în 1952,

indicaţii erau date?

Tov. Pavel Ştefan:

Să respecte programul de lucru, să dea alimentaţia respectivă, cei bolnavi să fie îngrijiţi şi să li se dea medicamente.

Tov. Gh. Stoica:

Pe ce bază acţionau ei?

Tov. Pavel Ştefan:

Pe bază de abuzuri. Eu am luat măsuri…

Tov. V. Patilineţ:

Comandant era Pavel Ion.

Tov. Pavel Ştefan:

A fost trimis în închisoare. A justificat că în perioada aceea era Jianu adjunct[21] şi Teohari ministru.

În relaţiile dintre noi şi Securitate au fost discuţii serioase, pentru faptul că făceau arestări fără o bază legală şi ni-i trimitea nouă. Aşa a fost faptul că numai într-o singură seară, fără o bază legală, au fost arestaţi peste 700 de oameni, pentru simplul motiv că, cu 15 ani în urmă, unii dintre ei furase un lucru de nimic, sau că unele femei fusese, tot cu câte 15 ani în urmă, prostituate. Aş vrea să reamintesc că noi am înfiinţat, după 23 August 1944, centre de reeducare, unde se obţineau succese frumoase. Tovarăşul Drăghici nu a ştiut de cei 700 de oameni. Dimineaţa, mă pomenesc cu un raport şi, când verific, găsesc muncitori din fabrică care pur şi simplu nu aveau nimic serios. Am fost la tov. Gheorghiu-Dej şi i-am spus că toată această chestiune este o samavolnicie, că fără ordinul Procuraturii, fără o bază legală, ci numai că acesta a furat cândva o pereche de ciorapi sau de pantofi, este băgat după 15 ani la închisoare.

În legătură cu bătaia, când am început să analizez lucrurile, a rezultat că, în trecut, pe timpul lui Marin Jianu, care conducea lagărele, apăruse o indicaţie ca să fie bătuţi deţinuţii. Dar acestea erau bătăi barbare, banditisme, l-am relatat lui Gheorghiu-Dej toate aceste lucruri şi i-am spus că, dacă un om este condamnat la moarte, să-l împuşcăm,

21 Marin Jianu, ministru adjunct al Afacerilor interne în epocă.

dar nu să chinuim oamenii în halul acesta. El a fost de acord; mi-a spus că am dreptate. În urma acestui fapt am trecut şi am luat măsuri în vederea eliberării celor 700 de oameni.

Deci am spus că erau metode vechi. A fost o şedinţă la Gheorghiu-Dej, unde a participat Voitinovici[22] şi alţii, care spuneau că sunt bandiţi. Atunci eu am spus că hai să vedem dacă este duşman şi dacă este să-l condamnăm, dar pentru o greşeală... Cine dintre noi nu a făcut în trecut în fabrică un cuţit, o brichetă. Şi ce, pentru asta să fie condamnat?

Când m-am dus în închisoare şi am văzut, stăteau ca sardelele; pur şi simplu nu se puteau mişca: ca să poţi întoarce unul trebuia să dai câţiva afară.

A fost întrebat Niţulescu, care era ministrul Justiţiei, de ce se admite aşa ceva şi spunea că erau alţii mai mari decât el, şi unul dintre aceştia era Teohari Georgescu. Atunci Gheorghiu-Dej a dat indicaţie să se formeze un colectiv în care să intre şi de la Procuratură, şi de la Justiţie, de la Interne, să constate care este realitatea şi să propună măsuri. În urma acestui lucru au fost eliberaţi peste 25.000 de oameni. Atunci a venit la Justiţie şi Tatu Jianu.

Aceasta a fost o linie de a aresta şi schingiui fără să existe vreo învinuire. Când intra pe mâna celor de la Securitate, era vai şi amar. Să vă spun ce relata Marin Nicolae care a fost în procesul sindicatului la Canal, cu sabotajul. Era nebunia aia că dacă spuneai ceva erai considerat sabotor. Au vrut să-l bage într-un proces mare, dar până la urmă a luat numai 7 ani închisoare. Ce se întâmplase: înainte de 1944, pentru a se păstra legal – nu intrase în ilegalitate – omul şi-a cumpărat o haină verzuie, şi, de asemenea, când Antonescu a ordonat: treceţi Prutul, un păcătos a făcut o piesă de *teatru sau o* scenetă, şi ăsta a

22 Alexandru Voitinovici, magistrat, ocupînd diferite funcţii m Procuratura Generală încă de la instaurarea puterii comuniste în România, acuzator în procesul lui Ion Antonescu în 1946, o vreme preşedinte al Tribunalului Suprem.

jucat în sceneta asta. Când era la Canal s-a făcut o verificare şi s-a constatat o lipsă de vreo 7 milioane lei, dar nu era el vinovat, ci un contabil era la mijloc în toată afacerea. S-a făcut intervenţie la Liuba[23], pentru a fi scăpat, şi până la urmă a fost condamnat numai la 7 ani închisoare. După 2 ani de zile familia lui a făcut un memoriu la Ministerul Justiţiei şi la Procuratura Generală, şi a fost graţiat.

După ce am fost ministru de Interne am fost numit director la Centrul Otopeni – prin 1955. În perioada aceasta am fost citat într-un proces la Tribunalul Militar. Ce s-a mai întâmplat? îmi reamintesc că eu am dat *Ordinul 101*, mi se pare şi luasem o serie de măsuri în direcţia asta. De exemplu, a fost scoaterea lui Cusmin, a colonelului Slobodă care era la lagăre, şi pe chestia asta am ajuns la un conflict cu Ronea Gheorghiu şi cu tovarăşa Gruia, care îl cunoştea pe Slobodă de pe la Oradea. Ce a fost? Eu l-am trimis pe Slobodă la Salcia şi i-am spus ce se întâmplă acolo, dar el nu a fost de acord. Atunci m-am inervat şi i-am spus: dar ce crezi dumneata, pentru cei care mor, cine răspunde, oamenii ăştia trebuie să iasă sănătoşi din închisoare şi să fie folositori mai departe societăţii. El s-a plâns la tov. Gruia, şi aceasta vine şi îmi spune că ce mă dau la oameni?

Dar era un lucru revoltător, se întâmplau lucruri care pur şi simplu te uimeau; dacă s-a ajuns până acolo să i se dea deţinutului să mănânce materii fecale, şi să i se urineze în gură! Vă închipuiţi. Pe urmă am început cu măsuri drastice, şi s-a soldat cu ordinul acela. A fost o şedinţă şi am pus în discuţie problema aceasta, însă au speculat-o tâlharii. Eu am spus că cei care nu vor respecta ordinul, în vor aplica instrucţiunile, vor comite abuzuri, faţă de îi vom lua cele mai drastice măsuri, şi, plin de indignare, im spus: *la* dracu’ cu aceşti ticăloşi, aceştia sunt duşmanii ioştri. *După* aceea am plecat de la Interne şi am

23 Liuba Chişinevschi, soţia lui Iosif Chişinevschi, ca şi el activistă de partid din vechea gardă, cooptată în C.C. al Partidului Comunist încă din 1945. Marginalizată, ca şi el, în 1957.

fost nunit la Centrul Otopeni, ca, după o perioadă de timp, să nă pomenesc cu o citaţie, ca martor într-un proces. Mă iuc acolo şi cine văd că intră, o femeie, pe care o cunoşteam, dar nu îmi reaminteam de ea. În sfârşit, m-a citat ca martor. Vin înăuntru, completul de judecată citeşte rechizitoriu şi, după ce se termină, se ridică un colonel care spune că, în baza articolului 263 completat cu altele, nu le mai reţin, sunt exceptat. Atunci eu am spus că le mulţumesc pentru amabilitate, „dar, pentru că tot m-aţi chemat, vă rog să-mi aprobaţi să fac o depoziţie, pentru a lămuri o serie de probleme”. Atunci colonelul spune: „Bine”. Ei au vrut să dea o interpretare în sensul că tot ce au făcut acuzaţii au făcut din ordin. Însă, văzând care este situaţia de fapt, mi-au dat cuvântul şi am relatat cum stau lucrurile, că am găsit în acest minister un aspect de teroare, şi prima măsură a mea a fost să instaurăm ordinea şi disciplina statutului nostru – toate acestea sunt stenografiate şi se pot citi. Am mai arătat că închisorile sunt locuri de detenţie pentru privaţiunea de libertate, şi nu pentru distrugerea a oamenilor. În această perioadă a privaţiunii de libertate, cetăţeanu are toate condiţiile ca să devină un cetăţean demn r r /

şi util societăţii. Faptul că muncesc, nu o fac din obligaţie deoarece li se plăteşte, ba mai mult, aici, unii dintre ei învaţă şi o meserie. În aceste locuri îşi ispăşesc pedeapsa şi ingineri, tehnicieni, oameni de ştiinţă, dar ei nu sunt duşmani, şi acestor oameni, dacă nu le dăm posibilitatea să-şi continue activitatea, îi vom duce la situaţia de a-şi pierde cunoştinţele. La Poarta Albă am făcut un centru de proiectări cu astfel de oameni, şi am vândut M.I.C.M.-ului sute de proiecte, fabrica „Tudor Vladimirescu” a fost proiectată şi construită de aceşti deţinuţi. La proces am cerut permisiunea să relatez despre unele măsuri. Atunci am explicat: iată, ca măsură, în primul rând am atras atenţia tuturor comandanţilor, şi le-am dat ordin categoric că nimeni nu are yoie *să bată*. *Pentru orice abatere a deţinuţilor* există prevederi *în regulament şi pe care sunt* obligaţi să le aplice. În această

direcţie au fost ţinute şedinţe cu toţi comandanţii t t r f *

şi directorii de lagăre şi închisori, cu doctorii... Mi-am reamintit că femeia aceea era doctora Simionescu, care deţinea funcţia de medic al lagărelor, şi care, în loc să ia măsuri şi să ceară comandanţilor să dea medicamente şi îngrijiri deţinuţilor, încuraja înstrăinarea lor şi participa efectiv la aceste afaceri. Am spus în continuare că eu mă mir că mai există la ora actuală colonelul Slobodă şi Baciu. Eu am cel rut să fie daţi afară, pentru că nu au luat măsuri şi, dimpotrivă, au participat efectiv la aceste mârşevii. Aceasta s-a soldat cu arestarea lor, cercetarea de către un colectiv, şi au fost trimişi în justiţie pentru a fi condamnaţi.

Tou. Gh. Stoica:

Eu aş vrea să fiu clar cu acest proces unde ai fost chemat ca martor – era procesul acelor elemenete care au schingiuit?

Îmi este clar ce poziţie ai luat dumneata în timpul cât ai fost ministru. Mă interesează să spui care este părerea dumitale – când spui că acolo, în cadrul acestor lagăre, se crease diferite grupuri dintre deţinuţi, care exercitau aceste schingiuiri –, e posibil că aceste lucruri au venit de la ei, de la instinctele lor, sau au fost organizate, dirijate de cineva şi cine a organizat şi dirijat?

Tov. Pavel Ştefan:

Tot ce se întâmpla, părerea la care am ajuns şi măsurile care le-am luat se datora şi faptului că, în primul rând, conducerea închisorilor şi lagărelor era formată din elemente care nu ştiu dacă merita această funcţie. Majoritatea erau recrutaţi din rândul ţăranilor, şi făcuţi ofiţeri, cu o serie de instincte şi fără să înţeleagă rostul. Ca orice om slab, când nu ai argumente recurgi la forţă. Aşa făceau aceştia. În al doilea rând, datorită acestor apucături a lor, că erau incapabili, sigur bătaia aceasta se practicase şi intrase în obişnuinţă; aşa că nu mai era o chestiune care apăruse atunci, şi se continua în acelaşi mod şi în perioada respectivă. Ei, în loc să-şi apropie oamenii care erau ataşaţi regimului, dar care aveau greşeli mici, fără să vrea, se înconjurau de elemente care erau împotriva noastră şi

duceau o politică dură. Am avut, de exemplu, la Poarta Albă, mi se pare, un proces cu un colonel pe nume Mihailovici, care fusese medic şi, acuzat de crime, era şef al lor, şi ştia să ţină în mână închisoarea iar comandantul să atragă oamenii, să-i scoată mai uşor la muncă, să rezolve o serie de sarcini care îi revenea.

Tov. Gh. Stoica:

Totuşi era un ministru, un ministru adjunct care nu era străin de lycrurile care se petreceau. Înseamnă că acest sistem a venit de undeva. Am stat şi noi cu cele mai rele elemente, cu pleava societăţii, dar erau gardieni care stăpâneau închisoarea.

Tov. Pavel Ştefan:

Dar cine era comandant? Era un om cu pregătire, nu un ţăran.

Tov. Gh. Stoica:

Crezi că nu era organizat? Cum se poate face asemenea atrocităţi fără să nu fie instrucţiuni?

Tov. Pavel Ştefan:

Nu pot spune că nu s-au dat instrucţiuni în perioada dinainte. Din relatările organelor care au cercetat aceste cazuri, din câte îmi amintesc, afirmau că comandanţii încurajau aceste bătăi, prin luarea măsurilor, adică lăsau pe cei care se pretau la asemenea lucruri să facă ce vor, ba mai mult, se complăceau şi ei.

Tov. Gh. Stoica:

Când ai venit la Interne aceste lagăre erau organizate şi funcţionau de ani de zile, deci şi aceste metode erau introduse. La dumneata a venit de acum strigătul acela de groază. Poţi să-ţi închipui ce s-a petrecut acolo dacă a ajuns şi la urechea dumitale strigătul de disperare. Cum se explică: ori că până la dumneata nu au fost asemenea lucruri, sau bătăile au început odată cu venirea dumitale.

Tov. Pavel Ştefan:

Erau înrădăcinate, pe care Cusmin le proslăvea. Baciu îmi spunea că asta nu-i nimic faţă de ceea ce era înainte.

Tov. Gh. Stoica:

Cum se poate, toate aceste crime pe care le-ai constatat şi te-au zguduit, împotriva căruia ai vrut să iei măsuri, toate acestea au fost atunci, au izbucnit atunci, sunt produse numai din interior? Ce părere ai dumneata, dacă te-ar fi lăsat, făceai ordine?

Tov. Pavel Ştefan:

Da. Făceam ordine. Cât de cât, am reuşit ceva. De pildă, ce am făcut eu…

Tov. Gh. Stoica:

Toate aceste crime sunt produsul acestor elemente care nu puteau fi stăpânite, sau a fost o anumită linie, care, indiferent ce formă i se dădea: interese superioare de stat… ştii cum se învăluieşte toată această problemă?

Tov. Pavel Ştefan:

Părerea mea este următoarea: că oamenii puşi să conducă aceste închisori şi lagăre nu au fost ţinuţi în mână şi nu li s-a pus în vedere cum trebuie să se comporte.

Tov. Gh. Stoica:

Crezi că numai atât?

Tov. Pavel Ştefan:

Le-a permis să bată, ca mijloc de a stăpâni pe deţinuţi. Lui Cusmin i-am atras atenţia că, dacă el face acest lucru, atunci ce mai spui de comandantul lagărului sau al închisorii? Ce exemplu poţi să dai tu, când tu te duci şi baţi deţinuţii? Mi s-a reproşat că scot oamenii afară, iar eu am răspuns: cum se poate să fie ţinuţi asemenea oameni care încalcă legalitatea? Mai mult, eu am făcut în închisori cantine unde deţinuţii să poată să mănânce cu banii pe care îi câştigă prin muncă. În felul acesta făceam două lucruri: puneam în circuit banii şi, în al doilea rând, se hrăneau mai bine, pentru a putea munci şi da randament. La un moment dat mi s-a spus de Vinţe că încurajez duşmanii.

Tov. Gh. Stoica:

Când a spus?

Tov. Pavel Ştefan:

După 1953, când am fost anchetat.

Mai era o problemă: Pintilie[24], când voia scotea orice deţinuţi dorea din închisoare, trecând peste capul altora. Atunci i-am spus: să emită ministrul dumitale un ordin, şi îţi dau câţi vrei, dar poţi să ştii ce se întâmplă cu ei şi cine rămâne încurcat? Tot eu. Şi îmi spune: „Ai venit tu cu astea… /7 Pe chestia aceasta am luptat în perioada aceea, şi eu aş fi făcut ordine.

Ce mi-a spus o dată tov. Drăghici, pentru că ne frecam pe chestia asta…

Tov. Gr. Răduică[25]:

Oamenii spun că vă frecaţi bine.

Tov. Pavel Ştefan:

Am pornit de la problema aceasta, ca să facem ordine în sectorul nostru, şi am muncit pe linia asta; era vechiul obicei de a se amesteca Securitatea – că au interesele lor. Atunci am spus că: aveţi voi munca voastră, dar dacă scoateţi un om din închisoare, scoateţi-l cu forme. Dacă se pierde din evidenţă, atunci cine răspunde? De asemenea, ei arestau oamenii destul de samavolnic şi ţineau oamenii închişi ani de zile. De fapt, sunt dosare de anchetă, am făcut tabele cu fiecare deţinut în parte, deoarece, mergând în închisoare şi întrebând pe câte unul de când stă, sau când trebuie să se elibereze, îmi spunea că a pierdut şi noţiunea timpului, pentru că stă necondamnat de ani de zile.

Tov. V. Patilineţ:

Nu ştiu dacă se cunoaşte raportul lui Voitinovici în legătură cu cei închişi prin ordinul L.M.

Tov. Privcă Ştefan:

Nu îl cunosc. Am găsit foarte mulţi deţinuţi arestaţi de ani de zile, fără să fie judecaţi, uitaţi că mai sunt închişi. Am făcut o listă cu toţi aceştia şi i-am dat-o lui

---

24 Gheorghe Pintilie-Pantelei Bodnarenco-Pantiuşa, agent al serviciilor de spionaj sovietice, trimis în România încă din anii '30. A condus, de la înfiinţare, Securitatea. A murit în 1974.

25 Grigore Răduică, apropiat al lui Ceauşescu, din eşalonul de vîrf al partidului, membru al comisiei secrete instituite de acesta pentru „reabilitarea" lui Pătrăşcanu.

Drăghici, care l-a chemat pe Pintilie şi, după un timp, îmi comunică că pe aceştia i-a eliberat. Sau, când i-am spus lui Pintilie că sunt oameni care au fost condamnaţi la 3 ani închisoare, şi ei sunt acum de 5 ani, îmi spune că aşa este ordinul.

Tov. Gh. Stoica:

Cine îi condamna?

Tov. Gr. Răduică:

Era la Securitate un tribunal aşa-zis al M.A.I.-ului – f

Securităţii, sub conducerea ministrului, erau tribunale de mari unităţi, şi în 1958 – 1959 s-au lichidat.

Tov. Pavel Ştefan:

Când am vrut să-i spun şi lui Tatu Jianu[26], acesta nici nu a vrut să audă, pentru că nu erau la ei.

Eu am venit cu o serie de măsuri şi am cerut şi lui Alexa[27]

să punem ordine în această direcţie, că de ceea ce se întâmplă tot noi dăm socoteală, şi să pună capăt odată ilegalităţilor. Să fie arestat un cetăţean pe bază de mandat, să fie ţinut în termene de atâtea zile, şi după aceea să se facă formele respective.

Tov. V. Patilineţ:

Într-o declaraţie se spune: „Am găsit în carcera 44 băgaţi de sublocotenentul... doi în picioare şi doi cu capul în jos... l-am scos afară şi după două ore a murit...”

Tov. Gr. Răduică:

Au fost 63 de deţinuţi la Salcia care au murit.

Tov. Pavel Ştefan:

Eu am spus lui Gheorghiu-Dej că ministru Securităţii nu ştie ce se întâmplă. Eu le-am dat drumul unora, dar nimeni nu are dreptul să ţină în închisoare oameni care să fie la bunul plac al fiecărui miliţian. Am cerut să se forneze o comisie care să treacă la eliberarea celor nevinovaţi. S-a constatat că au fost arestaţi şi au stat în închisoare mi de zile oameni nevinovaţi, pentru simplul motiv că au pus că „plinea este *rece*”. Cum noi, care am protestat, i-am pus lui

26 Ministru al Justiţiei la vremea respectivă.

27 Neidentificat în arhivele consultate.

Gheorghiu-Dej că sunt bestialităţi faţă de ceea ce im făcut, şi atunci s-au luat măsuri – şi el mi-a spus că nu în seama de anumite reguli. Când îi spuneam tovarăşului Alexa, acesta îmi zicea: „să fim atenţi…” se vedea că îi era teamă. Dar cum, că într-o zi o să dăm socoteală că de ce în perioada respectivă nu am respectat legea. Dar am eliberat în trei luni peste 25.000 de oameni. Printre aceştia am găsit un cetăţean care, pentru faptul că a spus: „comuniştii ăştia…”, a stat trei ani de zile închis, iar după eliberare mă pomenesc cu el în audienţă, că vine să-mi mulţumească. A fost un avocat, pe nume Calotă, care ne-a ajutat mult în 1945, a mers în fruntea demonstraţiei atunci când s-a organizat. L-au arestat pentru că a fost naţional-ţărănist, şi i-au dat domiciliul obligatoriu la Tg. Neamţ, luându-i şi casa. A venit la mine plângând şi mi-a spus că el a ajutat partidul, că a luptat pentru partidul ăsta, şi acum, drept răsplată, i se dă domiciliul obligatoriu. L-am întrebat de ce l-au arestat, poate că a spus ceva. Mi-a spus că nu. L-am luat la telefon pe Pintilie şi l-am întrebat, pentru că îl cunoştea, şi spune: „Câţi nu am arestat noi pentru că am avut nevoie de casă…”. Se căutau diferite forme pentru a ţine lumea sub teroare.

Tov. Gh. Stoica:

Nu ai răspuns la chestiunea de bază. Toate acestea nu erau acţiunea unui „X” ce avea o poziţie sus? Cum poţi să-ţi închipui că asta este opera celor din interior, sau a personalului needucat de la închisoare?

Tov. Pavel Ştefan:

Nu făceau de capul lor. Am spus mai înainte că am scos pe Cusmin, şi am întrebat Justiţia de ce Baciu şi Slobodă nu au fost arestaţi…

Tov. V. Patilineţ:

Acest Slobodă a fost acolo, la Salcia?

Tov. Pavel Ştefan:

Era în conducerea Direcţiei generale a lagărelor.

Faţă de perioada respectivă, aceşti oameni nu m-au ajutat. Nu ştiu dacă ele la ei au făcut toate acestea. Tov. Drăghici mi-a spus că Jianu mergea piuă acolo că organiza

pe deţinuţi de strigau: „Stalin şi poporul rus libertate ne-a adus!” Să vedeţi şi dvs. până unde s-a ajuns: îi snopeau în bătaie pe deţinuţi, şi după aceea îi punea să strige: „Stalin şi poporul rus libertate rie-a adus!”

Tov. V. Patilineţ:

Noi v-am ruga, pentru că acestea ne sunt cunoscute, să ne explicaţi, din relaţiile cu tovarăşul Drăghici, cum de s-a ajuns cu aceşti 21 de ofiţeri şi 14 brigadieri care au săvârşit aceste crime, atrocităţi, să apere o serie de intervenţii până la sfârşit, să fie încadraţi la neglijenţă în serviciu şi nicidecum la crimă de omor, şi după ce de 2 – 3 ori aţi avut asemenea presiuni din partea celor interesaţi, la un moment dat au fost graţiaţi toţi 21 ofiţeri. Ca urmare, a venit necesitatea de a fi graţiaţi şi brigadierii, că nu se poate să nu „graţiem” şi brigadierii. Apoi au fost încadraţi în muncă, iar o parte chiar în cadrul Ministerului de Interne. Cum se explică toate acestea?

Tov. Pavel Ştefan:

Cei de la Securitate nu s-au împiedicat de măsurile luate de mine. Le priveau tocmai contrar. Eu informam pe Gheorghiu-Dej sub aspectul acesta, şi zicea da, dar totuşi nu se punea ordine.

Gheorghiu-Dej ducea o politică de aprobare a trecutului, şi în final eu tot am fost scos, nu că nu am făcut treabă, dar măsurile luate de mine puneau stavilă ilegalităţilor. Eu am cerut în 1953 să se desfiinţeze tribunalele acelea, dar mi s-a spus că sunt chestiuni care se judecă în secret. Eu nu eram membru în Comitetul Central, şi nu puteam să ştiu ce se judecă. De aceea, faţă de abuzul care se făcea, fiind cunoscut, trebuia să se acţioneze mai de sus, să se creeze condiţii să nu mai aibă loc. Eu am luat măsuri pentru a se lichida banditismul acela, şi se putea pune capăt.

În Justiţie eu am întrebat că de ce aceştia doi (Baciu şi Slobodă) mai sunt în Interne, când împotriva lor trebuia să se ia măsuri? Slobodă a fost scos de-abia în 1955. Am crezut că *poate a* fost o indicaţie.

După ce am trecut la armată, a venit la mine Olteanu

şi Voitinovici, să-mi mulţumească din partea tov. Alexa, şi Tatu Jianu, pentru poziţia mea, şi atunci le-am spus că pe mine nu mă încălzeşte, dar vă rog pe voi să luptaţi pentru apărarea legalităţii şi aplicarea corectă a legii, să nu se mai întoarcă nenorocirile care au fost.

Tov. Gh. Stoica:

Ceea ce au făcut criminalii ăia n-au făcut de capul lor.

Tov. Pavel Ştefan:

Au fost elemente puse.

Tov. V. Patilineţ:

Şi au fost încurajaţi.

Tov. Gh. Stoica:

Asta voiam să vedem – nerespectarea legalităţii şi nedreptăţile care s-au săvârşit. Un tribunal secret – cum să nu fie abuzuri, când trei oameni au dreptul să dispună de viaţa oamenilor. Ar trebui făcută şi o socoteală câte con

— *r* damnări au făcut aceste aşa-zise tribunale, că mi se pare, sunt şi condamnări la moarte.

Tov. Pavel Ştefan:

Sigur, sunt destule.

Tov. V. Patilineţ:

Să vedem câte au fost, câţi au fost condamnaţi, la câţi ani în timpul funcţionării lor.

Tov. Pavel Ştefan:

Un fapt: procurorul Georgescu Alexandru, în procesul lui Maniu, după judecare vine în audienţă la mine, cu rugămintea să-i dăm o mână de ajutor: „Ştiţi, eu am servit partidul, am executat toate ordinele, iar soţia mea este arestată pentru că, în timpul procesului maniştilor, a dat unuia 25 lei pentru a ajuta pe unul dintre aceştia. A fost arestată fără să fie condamnată f-am spus de acest caz lui Pantiusa *

şi l-am întrebat cum se poate aşa ceva? Şi îmi răspunde: „Acum vine şi rândul ei”. Nu le era ruşine, mai bine să le facă educaţie, nu să-i aresteze.

Tov. Gh. Stoica:

A fost o perioadă când aparatul de partid şi de stat îşi

bătea joc de legalitate.

Tov. Pavel Ştefan:

Îmi reamintesc că atunci când eram ministru de Interne a fost o şedinţă în care se propunea să se facă o serie de şantiere (unele dintre acestea erau chiar pe marginea şoselelor) la care să muncească deţinuţii. Am fost de acord, dar să-i băgăm mai în interior, să nu-i vadă lumea. După asta am primit o păruială. Eu am spus categoric că nu sunt de acord. Dau deţinuţi, dar să se facă barăci cu instalaţii sanitare, şi cât mai departe de şosea. Atunci Doncea – că participa şi el, şi tovarăşul Apostol – spune: „Unde te trezeşti dumneata, că în timpul războiului oamenii sovietici trăiau în bordeie, sub pământ". Eu m-am menţinut pe poziţie şi am spus că nu dau în condiţiile astea.

Tov. V. Patilineţ:

Dacă tovarăşul Pavel are să ne spună ceva deosebit în legătură cu Foriş?

Tov. Pavel Ştefan:

Nu cunosc când a fost judecat şi arestat; totul a fost făcut în secret. Poate că l-a judecat un tribunal special. Ce ştiu eu este în legătură cu perioada când ei foloseau – adică Foriş – autoritatea Cominternului. Asta a fost mare nenorocire, că de această teamă toţi au tremurat, nu puteam face nimic. Noi, care am luptat înainte de începerea războiului, aveam un elan de luptă. Ei spuneau: nu acţionaţi decât din ordin, şi toată lumea a fost demobilizată, că s-a sprijinit pe front, şi li se spunea: mergeţi în armată şi de acolo treceţi de partea frontului sovietic; dar parcă aceştia *te primeau* cu *braţele deschise*!

Cu toată insistenţa noastră, în special cu tov. Pârvulescu – să ia poziţie, nu a avut curaj, de frica lui. Toţi au mers pe linia lui, au trecut la demascarea noastră. După situaţia aceasta au trecut să ne ia în muncă. Eu eram ex/

dus din partid şi conduceam celule de partid. Când am întrebat: cum se poate aşa ceva „nu sunt membru de partid şi conduc celulă de partid „mi s-a spus: nu-i. nimic, noi te cunoaştem. Mă întrebam mereu: ori am înnebunit

eu, ori au înnebunit ei, şi de ce există haosul ăsta.

Tov. Gh. Stoica:

Pe noi ne interesează dacă l-ai bănuit pe Foriş de trădare, şi pe ce te bazezi. Nevasta lui Foriş este sora lui Elena[28]. Foris a fost în casă la dumneata?

Tov. Pavel Ştefan:

Nu. Niciodată. Eu din 1940 am trecut în ilegalitate şi am lucrat la Galaţi. Victoria[29], în perioada aceea, a lucrat la Ploieşti, şi era om de legătură. Era soţia lui Petre Nicolae – fost secretar. Foriş a luat-o ca tehnică, şi cu timpul s-a legat prietenie între ei, lucru pe care nu l-am cunoscut. Nu ştiu când a început conflictul – înainte sau după 7 Noiembrie 1941, când am avut şedinţa cu tov. Pârvulescu, Petre Gheorghe[30] şi Petre Nicolae, de am luat poziţie şi am spus că nu predăm organizaţia.

Eu i-am spus lui Petre Gheorghe că face o greşeală că se duce la întâlnire. Moartea lui putea să fie evitată, dacă nu făcea asemenea act de eroism. Spunea că Cominternul acţionează prin Vama. I-am spus să nu se ducă, pentru [că] acela este un agent al Gestapoului şi aceasta pentru că ei nu trimit un agent prin Vama, dar el, prin temperamentul lui iute, s-a dus, şi a căzut. Şi aceasta a dus la întărirea bănuielii asupra lui Foriş. La fel şi chestiunea când ei puneau problema că nu va fi război.

Tov. Gh. Stoica:

Necunoscând realitatea. A luat declaraţia TASS-ului ca reală.

Tov. Pavel Ştefan:

Eu veneam de la Galaţi, şi vedeam ce trupe sunt la graniţă.

Noi l-am considerat că este un duşman după ce a luat asemenea măsuri. Când am văzut că trebuie să predea

---

28 Elena Pavel, soţia lui Pavel Ştefan, comunistă din ilegalitate.

29 Victoria Sîrbu, soţia lui Ştefan Foris, si ea comunistă din

' t t f f r
ilegalitate.

30 Comunist român de origine bulgară, capturat de Siguranţă în timpul guvernării Antonescu şi executat, conform legilor războiului.

legătura, am discutat cu Petre Gheorghe şi i-am spus că să o predăm, că altfel va provoca căderea organizaţiei. El a fost de acord, dar a luat legătura cu Bulgaria ca să informeze Cominternul ce se întâmplă.

Foriş a început să publice în presă numele noastre adevărate, şi aceasta am consiclerat-o de asemenea o provocare. Ei cereau de la noi toate numele adevărate. Soţia mea – Elena – a căzut ca urmare a unei liste de 35 de oameni. Pe ea a condamnat-o la moarte, dar în urma unei intervenţii i s-a comutat pedeapsa şi a murit în 1944 la închisoare, în timpul bombardamentelor.

Tov. V. Patilineţ:

Cum este cu publicarea în presă a numelor?

Tov. Pavel Ştefan:

Sunt listele cu numele legale, organizaţia din care făcea parte fiecare, celula, fabrica etc. Siguranţei nu [-i] trebuia mai mult decât atât. El spunea că era nevoie, că dacă se pierde legătura să o poată lua imediat. Din cauza aceasta cerea situaţia. Era împotriva oricăror reguli de conspirativitate.

Tov. Gr. Răduica:

Dovezi sau acte care să arate că s-au aruncat asemenea manifeste în curţi nu există. Există hotărâri de partid şi rezoluţii redactate de Foriş, în care sunt condamnaţi Iancu[31], Mihalcea, dar cu nume conspirative.

Tov. Gh. Stoica:

Elemente care te-au făcut să crezi că Foriş a fost duşman, ai?

Tov. Pavel Ştefan:

Primul lucru care a stat la bază a fost căderea Comiteului Central din ianuarie 1941, pentru că, dintre toţi, el! rămas singurul nearestat.

A doua problemă, cu războiul, cu „bluful

31 Numele, reale sau conspirative, ale multor comunişti sînt greu de identificat şi pentru că protagoniştii acestor discuţii evocă doar numele de familie, iar uneori un diminutiv elocvent pentru relaţiile dintre ei, mai mult de clan, decît partinice.

Al treilea lucru: chestiunea cu listele, cu organizaţiile şi numele adevărate.

Noi am avut o discuţie cu Pârvulescu şi acesta a cerut lui Petre Gheorghe să predea toate organizaţiile, să dea listele cu numele legale şi ilegale.

Tov. Gh. Stoica:

Iancu a fost scos, şi era legitim să se ceară organizaţia cu oamenii, organizaţiile, celulele de partid din cine se compun, să le facă legătura.

Tov. Pavel Ştefan:

Ei cereau liste cu numele membrilor de partid legale şi ilegale, organizaţiile din care fac parte, la care întreprinderi, care sunt membrii de partid şi numele lor. Eu am avut o discuţie cu Elena, prin care i-am cerut, discutând cu ea, să-şi dea părerea, că era secretara sectorului III albastru, pe linie de partid, şi ea a fost unul din oamenii care mă informa de acest lucru. Ea a fost pe linia noastră, a grupului nostru. După ce am avut discuţia cu Foriş mi-am dat seama că a continua înseamnă a împinge la fracţionism, şi i-am spus şi lui Petre Gheorghe că este o prostie să nu predăm, deoarece ei sunt Comitetul Central. Orice se întâmplă după aceea în capul nostru se sparge, că nu am făcut cum s-a ordonat şi că în felul acesta am fi făcut jocul Siguranţei. Atunci toată lumea s-a supus, şi noi am predat legătura.

Tov. Gh. Stoica:

Mentalitate fracţionista avea.

Tov. Pavel Ştefan:

Faţă de Victoria avea rezerve, pentru că era soră cu Elena. Pe mine mă suspecta ca nu cumva să-l trădez – era suspicios.

Alte elemente nu aş putea să dau.

Tov. Gh. Stoica:

În ce priveşte activitatea lui Foriş, aceasta a fost negativă, dar asta e puţin spus, nu arată tot răul pe care l-a făcut în tot timpul conducerii, aşa cum ai spus. Din punct [de vedere] al activităţii politice a fost mai mult decât justă înlăturarea lui. Singurul regret a fost că de ce această

măsură nu a fost luată mai înainte de 4 aprilie 1944. Acesta este un lucru clar. Nici voi nu aţi avut o linie justă, dacă e să judecăm la sânge rece. Iancu avea apucături aventuriste. A vrut să-l omoare pe Moisescu, şi aici Foriş are meritul că l-a salvat, pentru că a spus: întâi să verificăm şi să vedem dacă este cazul să-l omorâm. În ce priveşte chestiunea cu arestările, noi avem astăzi stabilit la milimetru toate arestările din timpul lui Foriş şi începând chiar mai înainte ca Foriş să fi fost secretar general, chiar cu căderea secretariatului. Siguranţa a avut o agentură în secretariat. Foriş nu a fost agent, şi asta s-a stabilit cu precizie. La fel, nici Kofler[32]. Toată această chestiune a fost o înscenare ca şi cu Pătrăşcanu, o bună parte a procesului lui Luca, afară de chestiunea lui Luca ca agent, însă partea aceea cu sabotarea este înscenare; şi Canalul este o înscenare.

Tov. Pavel Ştefan:

Pe el l-a acuzat ca un sabotor pentru Canal, şi când am auzit am rămas surprins.

Tov. Gh. Stoica:

Toate procesele acestea au atins cadre de seamă ale partidului, în frunte cu Pătrăşcanu şi alţii din celelalte procese, precum şi metodele acestea medievale, care se axau pe teroare şi samavolnicie, au atins nu câţiva oameni, ci zeci de mii. Dumneata spuneai de 25.000, dar au fost zeci şi zeci de mii de oameni care au căzut victime, nevinovaţi. O bună parte din ei erau ţărani, muncitori, intelectuali, care au spus nu ştiu ce.

În legătură cu Foriş, noi am stabilit că nu era agent a avut în schimb unele greşeli politice [de] care putea fi judecat pe linie de partid, să-l iei să-l dezarmezi, să-l scoţi pentru un timp din rândurile cadrelor de partid, dar a fost omorât în mod mârşav – i-a dat cu ranga în cap, şi *părerea* mea este că nu a fost omorât definitiv după ce a fost lovit. Mai mult decât atât, a fost omorât în felul acesta în vara

32 Remus Kofler, activist comunist ilegalist, apropiat al lui Ştefan Foriş. A fost condamnat la moarte şi executat, o dată cu Lucreţiu Pătrăşcanu, în 1954.

lui 1946, când puterea era în mâna noastră şi aveai toate posibilităţile să cercetezi, să analizezi şi, dacă este cazul de judecată, să faci un proces.

Cu Lucreţiu Pătrăşcanu, la fel, timp de 6 ani de zile de anchetă nu s-a găsit nimic şi, în 1954, după ce de acum şi Stalin era mort, şi Beria înlăturat, şi după ce se terminase şi faimoasele procese din Bulgaria, de la Budapesta şi altele, a fost omorât şi el.

Foriş nu a fost agent. Cei care l-au omorât, şi Teohari, care pentru propria lor conştiinţă au vrut să afle dacă a fost agent sau nu, au făcut totul şi au dovedit că nu a fost agent nici Foriş, şi nici Pătrăşcanu. Nu au găsit nici cel mai mic element care să ateste că ei au fost agenţi.

Dumneata ai încredere în Victoria Sârbu? A fost agentă a Siguranţei?

Tov. Pavel Ştefan:

A fost o unealtă. Eu i-am spus că s-a culcat cu un bărbat şi a uitat că este un partid. Oamenii aceştia au făcut mult rău partidului, au abătut oamenii de la lupta lor. Am spus că pe femeia asta să n-o văd în viaţa mea.

Tov. Gh. Stoica:

A muncit cu convingerea că ajută partidul. Noi nu am dovedit că a fost agentă.

Tov. Pavel Ştefan:

Eu nu înţeleg cum se poate să-l omori dacă nu ai probe.

Tov. Gh. Stoica:

Le-au căutat după ce l-au omorât.

Tov. Pavel Ştefan:

S-a dispus arestarea lui şi ţinerea de o parte, ca să nu acţioneze asupra partidului, dar nu să-l omoare.

Tov. Gh. Stoica:

Ce-au făcut: chiar conducerea, după 4 aprilie 1944, l-a luat şi l-a băgat într-o cameră, şi i-a dat de lucru, şi abia după ce ai puterea în mână, l-au omorât. Ca să vezi până [unde] s-a mers. Căderea din Crângului are o explicaţie: Pârvulescu trebuia să se mute dintr-un loc în altui, şi a plecat împreună cu tehnica, să-l ducă la locul respectiv.

Tehnica a avut cu dânsa un plic cu un manifest antifascist, nişte rapoarte de la diferite organizaţii, dar care se puteau uşor descifra. Acestea erau şi de la Institutul de Statistică. Aceştia au uitat plicul în maşină, iar şoferul, citindu-l, l-a predat Siguranţei căreia i-a fost uşor să descifreze şi să-i aresteze. Biji[33], care nu a ţinut la bătaie? a spus tot. Cu arestarea, pentru noi, deci este clar.

Tov. V. Patilineţ:

Având în vedere că am deschis asemenea discuţie, puteţi să veniţi aici, să vă punem la dispoziţie faptele, documentele care atestă cum s-au întâmplat căderile şi diverse acţiuni în timpul acela când toţi s-au îndreptat împotriva lui Foriş, că el ar fi trădător şi agent, şi cum se explică. Noi avem totul, şi vă putem pune la dispoziţie.

Tov. Gr. Răduică:

Pentru o serie de căderi până în 1940 rolul direct l-au avut câţiva agenţi, printre care şi Nicu Tudor.

Tov. Pavel Ştefan:

Vă spun sincer, eu am discutat cu o serie de tovarăşi atunci, şi mă întrebam cum de acesta (Nicu Tudor) îl conduce pe Luca să treacă dincolo. Şi, de fapt, s-a văzut că, în loc să-l bage pe canalul care trebuia, l-a băgat pe cel comun.

Tov. Gh. Stoica:

Când a fost plecarea aceea în U.R.S.S. era propus să meargă şi el, şi Siguranţa a fost de acord, dar lui i-a fost frică, deoarece a crezut că este chemat pentru a fi executat, şi de la graniţă s-a întors înapoi.

Adevărul este că Cominternul nu a vrut să-l pună pe Foriş secretar general, ci pe Teohari, deoarece căutau un muncitor român, dar acesta a spus că nu este pregătit.

Tov. V. Patilineţ:

În felul acesta Foriş a fost numit ca secretar general şi, din nenorocire, dacă se ducea Nicu Tudor, îl punea pe acela secretar general. Tot ce a dat Nicu Tudor s-a pus în seama lui Foris.

---

33 Mircea Biji, comunist ilegalist, funcţionar la Institutul Central de Statistică, acuzat de tovarăşii lui că a colaborat cu Siguranţa.

Tov. Gr. Răduică:

În 1940, în timp ce Foriş era în Uniunea Sovietică împreună cu Teohari, Siguranţa a reuşit să pună mâna pe tehnicul de la Galaţi, care făcea legătura cu centru, şi l-a urmărit pe acesta din urmă până a ajuns la Melita, unde l-a arestat şi pe Chişinevschi. Există raportul celor de la filaj. La locuinţa lui Melita trebuia să meargă şi Teohari, să se întâlnească cu Paraschiva, dar când a auzit Foriş, a vrut să trimită pe cineva să-l anunţe pe acesta să nu se mai ducă. Pentru aceasta s-a oferit Kofler, care s-a dus să-l aştepte în colţul străzii. Foriş i-a spus să nu stea mai mult de 15 minute. Acesta s-a dus la 8, 50 şi a stat până la 9, 30 sau 10, însă Teohari a venit mai târziu cu 2 ore şi a intrat în casă unde îl aştepta Siguranţa. La fel a căzut şi Birtaşu.

Tov. Pavel Ştefan:

Totuşi în 1940 a procedat cu multă uşurinţă la 7 noiembrie, în Galaţi.

Tov. Gr. Răduică:

Rec[34] a dat întâlnirea la Galaţi. Despre ăsta spunea Taflaru că a căzut la Galaţi şi a fost adus la Bucureşti de doi membri ai poliţiei legionare, şi predat ca informator. Iată ce spune Taflaru:

„În Bucureşti venise să ne dea întâlnirea din str… între tehnicul regiunii Dunărea de Jos şi tehnicul central…”

Tov. Gh. Stoica:

Faptul e pentru noi că Foriş nu a fost agent. Aceasta, că Pintilie şi Teohari au luat toată agentura şi nu au găsit nimic. Foriş a fost omorât în condiţiile în care s-a spus, fără anchetă, fără judecată, cu toate că aveai posibilitate să cercetezi lucrurile. Acesta nu este un caz izolat, ci are la bază un lanţ întreg de procese la care au căzut victime cadre vechi, cum a fost Pătrăşcanu, care din fragedă copilărie, din tinereţe a intrat în mişcarea muncitorească şi care era un om capabil, corect, care a jucat un rol mare la 23 August 1944, avea prestigiu şi era cel mai cunoscut.

Tov. Pavel Ştefan:

Ne-a fost prezentat ca un agent al spionajului anglo-

34 Nume conspirativ neidentificat

american.

Tov. Gh. Stoica:

Noi am ajuns la concluzia că trebuie condamnată practica aceasta, că partidul nu poate să-şi ia asupra lui asemenea fapte. Aceasta rămâne ca un act în care partidul condamnă asemenea lucruri străine concepţiei sale, metodelor sale, moralei sale, atât în cazul lui Foriş care, nefiind agent şi care a fost omorât, trebuie să îl reabilităm.

Tov. Pavel Ştefan:

Noi am cerut în noiembrie 1941 să-l izolăm pe acest om.

Tov. Gh. Stoica:

Una este să-l izolezi, şi alta este să-l omori. Aici a fost un lanţ întreg al ilegalităţii, al abuzului de putere şi al înscenărilor. Dacă ai şti în ce condiţii a fost chinuit ca să recunoască ceea ce nu-i aparţinea!

Toată familia lui Victoria Sârbu a fost devotată. Era o familie devotată mişcării muncitoreşti.

Tov. Pavel Ştefan:

Dacă mergeţi la Ploieşti, să vedeţi cum arată mormântul soţiei mele (*Elena Pavel*) … Eu am fost şi i l-am făcut din banii mei. Trandafirii care i-am pus eu au rămas şi acum. Au scos şi placa de marmură. A rămas paragină unde a fost mormântul lui Petre Gheorghe, care era alături de al soţiei mele. Ar trebui făcut ceva pentru femeia aceasta care a luptat pentru această cauză.

Tov. V Patilineţ:

Faptul că Victoria a fost soţia lui Foriş, toţi sunt legaţi de acest lucru.

Tov. Privel Ştefan:

Din 1958 încoace eram tare supăraţi pentru faptul că până atunci o şcoală îi purta numele – Elena Pavel – iar din 1958 i l-a schimbat în Elena Sârbu.

Tov. Gh. Stoica:

Sunt cu miile şi zecile de mii care n-au nume.

Tov. Pavel Ştefan:

Mă rog. Dar, în orice caz, referitor la Foriş, se putea foarte bine să i se condamne greşelile care le-a făcut, dar

ca să i se ia viaţa nejudecat este o metodă care s-a folosit la noi, şi nu trebuie să se mai repete.

[A. S.R.I. – dosar nr. 10 844, vol. III, filele 69 – 88.]

STENOGRAMA

declaraţiei date în faţa

Comisiei de partid, la data de 18 martie 1968

de către tovarăşul Bădică[35]

Tov. V. Patilineţ:

Am văzut declaraţia dată în legătură cu cele întâmplate la Direcţia coloniilor de muncă, le-am citit, însă mai avem câteva chestiuni de lămurit. Dacă dumneata cunoşti ceva amănunte în legătură cu: sub ce formă a ajuns influenţa sau presiunea de sus în jos în toate coloniile de muncă, de au fost săvârşite atrocităţile cunoscute? Dacă de sus a fost sprijinul acestor acţiuni care s-au săvârşit acolo jos, şi cât a durat?

Tov. Bădică:

Eu cred că un ordin de sus nu a existat.

Tov. Gh. Stoica:

În ce an ai venit la Penitenciare?

Tov. Bădică:

În 1950 am venit de la Deva, ca director al unităţilor de muncă care se ocupau cu altceva, iar în 1952 am venit la Penitenciare. Unităţile de muncă se ocupau cu altfel de deţinuţi decât cu condamnaţi – erau internaţi în colonii *f*

de muncă. Au fost vreo trei asemenea colonii separate de penitenciare şi făceam muncă pe la grădinării, Canal. Aceştia erau internaţi pe baza *Deciziei nr. 9 a M.A.I.* – nu era nicio hotărâre a Consiliului de Miniştri, sau lege, ci o hotărâre făcută de Teohari şi păstrată până s-a desfiinţat. Termenul era de 1 – 5 ani.

Nu. De la două luni la cinci ani.

Tov. Gh. Stoica:

Cine stabilea?

Tov. Bădică:

---

35 Ilie Bădică, locotenent-colonel de securitate, în Direcţia Penitenciare, lagăre şi colonii, între anii 1950 şi 1955; între 1953 şi 1956 a fost prim-locţiitor al şefului acestei direcţii,

Un colectiv condus de Dulgheru[36], care prezenta tabele, şi nu ştiu dacă exista o comisie care să judece, pentru că veneau tabelele aprobate, nu ştiu de cine, şi se dădea ordin pe regiuni câţi să fie trimişi, şi noi mergeam la gară ca să-i primim.

Tov. Gh. Stoica:

Decizia aceasta avea la bază vreun decret?

Tov. Bădică:

Nu, pe nicio bază. Era o decizie de internare. În afară de faptul că avea M.A.I. decretul, paralele cu aceste unităţi de muncă exista şi unitatea – Canalul, condusă de Direcţia penitenciare, unde erau duşi oamenii condamnaţi sau preventivi; erau mulţi în penitenciare şi debuşeul era Canalul şi Bicazul, care înghiţeau deţinuţii. La unităţi veneau oamenii care erau reacţionari, care vorbeau rău, care nu dădeau cotele obligatorii pentru stat – era vorba de ţărani, de tăinuitori ş.a.m.d. Au mai venit studenţi, în special de la Bucureşti care au frecventat Biblioteca franceză, şi erau în număr de 500, unde se spunea că a fost focar de spioni. Noi am sesizat tovarăşului Pintilie, şi timp de 3 luni de zile au fost nişte organe de anchetă care au triat…

Tov. Gh. Stoica:

Cine era ministru la Interne?

Tov. Bădică:

Ministrul de Interne era tov. Teohari, şi după aceea a venit tov. Drăghici.

Tov. Gh. Stoica:

Nu era Pavel?

Tov. Bădica:

Mai târziu a venit Pavel. Deja se făcuse toată treaba asta. Ce se întâmpla în penitenciare? Cele mai mari crime care s-au văzut şi s-au întâlnit, în perioada anilor 1949 – 1951, şi este vorba aici de aşa-zisa demascare, care era condusă personal de tovarăşul Pintilie. Nimeni nu avea dreptul să intre în penitenciare, decât organul care era

36 Mişu Dulgheru (Dulberger), ofiţer superior în aparatul de conducere al Securităţii.,

desemnat cu asemenea drepturi. Vă spun aceasta, pentru că eu, când am venit la Penitenciare, am făcut primul drum la Ocnele Mari. Am vrut să merg prin celule, să văd care este situaţia, dar la unele dintre ele nu mi s-a permis să intru. Am întrebat: de ce nu mi se permite, că sunt directorul Direcţiei, şi mi-a răspuns că este ordinul tovarăşului Pintilie să nu intre nimeni. Totuşi am intrat în trei din ele, şi m-am îngrozit de ce am putut vedea: oameni cu capul umflat, bătuţi groaznic ş.a.m.d. Am întrebat: ce se întâmplă aici, şi spunea că nu ştie, pentru că nu i se dă voie să ştie. Se băteau legionarii între ei. Erau schingiuiţi ca să spună cine din sat sau din localitatea respectivă a fost legionar, şi ăla, ca să scape de bătaie, spunea pe cine îi venea în minte, chiar dacă nu fusese. Cei care erau aduşi erau bătuţi de legionari, să spună că au fost şi, vrând-nevrând, trebuiau să spuS

nă că au fost legionari, chiar dacă nu au fost. Într-o bună perioadă de timp au venit în lagăr nu elementele reacţionare, ci tocmai oamenii cinstiţi, despre care legionarii spuneau că au fost – legionarii pe cei adevăraţi nu-i spuneau, şi se băteau între ei. Erau metode fasciste. Mi-am întrerupt inspecţia, şi am venit la col. Baciu, şi i-am spus că acolo se omoară oamenii între ei. El spunea că ştie, pentru că şi la Piteşti, şi în alte părţi este la fel. Mie mi-a spus să nu mă amestec în chestia asta. În 1951 se apropia de sfârşit – ce fusese de aflat se aflase, şi tov. Pintilie a dat ordin să se termine. După venirea tovarăşului Pavel s-a organizat un proces despre cei care au săvârşit atrocităţi în penitenciare, şi la acest proces au fost judecaţi capii celor care erau puşi să facă ancheta dintre legionari. Un număr de 19 dintre ei au fost condamnaţi la moarte (tot dintre deţinuţi). Atunci a fost închis şi Sepeanu, pentru vreo 3 – 4 ani, ca unul care a condus această acţiune, însă la proces, sau mi se pare după aceea, a spus că a primit ordin de la tov. Pintilie să facă acest lucru, şi deci tov. Pintilie îl lasă pe el singur acum. Iată deci că organizarea pornea de sus.

Tov. Gh. Stoica:

Deci acest regim de schingiuiri, de maltratare, care a mers până acolo încât oamenii au fost omorâţi în bătaie, pornea din interiorul diferitelor lagăre şi închisori, dar a fost pe baza unor ordine, nu din iniţiativa celor din închisori, pentru că unii cred că a fost din închisori.

Tov. Bădica:

Acţiunea a fost organizată.

Tov. Gh. Stoica:

Comandanţii au primit instrucţiuni, şi, pentru realizarea dispoziţiilor, şi-au ales elemente din rândul deţinuţilor. Deci pe baza acestor ordine s-a făcut. Problema mergea mai sus.

Tov. Bădică:

Cred, şi părerea mea este, că şi tovarăşii de mai sus cunosc. Au acceptat această chestiune. Era prin 1951. De fapt, ea a început din 1948 – 1949, când era Teohari la Interne, şi a mai continuat o perioadă, dar nu s-au sfârşit definitiv atrocităţile. A mai continuat şi după devierea de dreapta.

Tov. Gh. Stoica:

Aceasta înseamnă şi după 1952?

Tov. Bădică:

Da. Adică acţiunea a continuat în penitenciare, dar nu se mai foloseau acestea, precum de a se pune să se bată unii pe alţii.

Tov. Gh. Stoica:

În 1952 ce forme a luat regimul acesta?

Tov. Bădică:

Sesizat fiind tovarăşul Drăghici de aceste probleme, se pare că a dat ordin să se înceteze şi să se cerceteze cei care au organizat sau au săvârşit acţiuni de au murit oamenii, şi în feiui acesta s-a terminat. S-a terminat cu această categorie şi a continuat cu alta.

Tov. Gh. Stoica:

Am înţeles că, începând din 1948 până spre 1952, era o metodă de a pune deţinuţii să se bată între ei până la omorâre, pentru aşa-zisa demascare. După cum ai spus, nu era iniţiativa organelor respective de la închisoare sau

lagăre, ci acestea se făceau pe baza unui ordin de sus, făcut de un anume serviciu, şi era sub conducerea directă a lui Pintilie. Ceea ce era mai sus este o închipuire a dumitale, o prezumţie.

Tov. Bădica:

Da.

Tov. Gh. Stoica:

După 1952, sau după devierea de dreapta, deci după înlăturarea lui Teohari şi venirea unui nou ministru, s-a renunţat la metodele acestea de a se bate între ei. Dar regimul terorilor în închisori a încetat? A luat o altă formă?

Tov. Bădică:

Nu a încetat regimul de teroare, dar problema bătăii între deţinuţi s-a sistat şi datorită faptului că Ministerul de Interne s-a împărţit în două, şi tov. Pavel, când a venit, a cercetat sau a vrut să cunoască îndeaproape astfel de probleme, şi s-a făcut un proces al celor care au schingiuit şi maltratat oamenii, şi atunci au fost condamnate cele 19 persoane.

Tov. Gh. Stoica:

Până în ce an ai lucrat?

Tov. Bădică:

Eu am venit în 1950 la M.A.I. şi am lucrat până în 1952 la colonii, când s-a desfiinţat şi s-a împărţit în două: Direcţia Penitenciare, cu închisorile propriu-zis, şi Direcţia Lagăre, cu lagărele de muncă. Eu am lucrat până în 1956 când m-am îmbolnăvit şi am plecat de acolo.

Tov. Gh. Stoica:

În aceşti 4 ani de zile ce regim era?

Tov. Bădica:

După asta a fost un regim corespunzător, unde nu se mai bătea, nu se mai schingiuia ca în cadrul coloniilor.

Tov. Gh. Stoica:

Deci nu a încetat schingiuirea?

Tov. Bădică:

În colonii nu încetase. Comandanţii de acolo foloseau în continuare aceleaşi metode, ba mai mult, prima metodă care au încercat-o a fost de a împuşca pe cei care evadau,

asta ca să nu se mai întâmple, şi îi dădea exemplu ca scăpaţi de sub escortă... Se cunoaşte că s-a întâmplat cu vreo 7 la aceste colonii, şi ducându-mă în control cu tov. adjunct Jianu, la Poarta Albă, a atenţionat toţi comandanţii „să nu se mai întâmple aşa ceva”. Eu i-am spus să le zică că „nu au voie să împuşte pe nimeni, ci să-l prindă viu când vrea să fugă, pentru că altfel îi va împuşca pe capete”. Exista un centru de coordonare la Constanta, unde era Albon şi Cosmici, şi coloniile trebuiau să dea producţie. Pentru aceasta era mare bătălie, întrecere care să-şi facă planul. Ori, erau şi deţinuţi care nu voiau să iasă la lucru, şi atunci se foloseau metodele acestea de a pune pe alţi deţinuţi să bată, şi băteau şi miliţienii, chiar şi unii dintre ofiţeri. Acestea se întâmplau la coloniile de la Culme şi Poarta Albă.

Tov. Gh. Stoica:

Cum se bătea, se dădea o palmă, un băţ?

Tov. Bădică:

Şi eu am crezut aşa ceva, dar s-a întâmplat că au fost bătuţi până la leşin...

Tov. Gh. Stoica:

...care se cheamă tortură.

Tov. Bădică:

Asta era la Culme, unde se aflau peste 1.500 de oameni, metodă care o foloseau unii ofiţeri în frunte cu comandan-Vul. Acusă. Aibona fost condamnat pentru unele crime de *război. Înainte de 1944 el şi-d însuşit*. de \d evrei o serie de bunuri, şi mai târziu a ajuns în Securitate, dar i s-a dat drumui şi a fost numit comandant la o colonie din aceasta, unde şi-a făcut de cap: bătea şi schingiuia oamenii. După aceea i s-a făcut un proces, dar pentru ce a făcut înainte, afaceri, nu pentru schingiuirile făcute de el şi admise.

Tov. Gh. Stoica:

Pentru ce crezi că nu i s-a tăcut un proces pentru schingiuiri?

Tov. V. Patilineţ:

Conducerea ministerului ştia acest lucru.

Tov. Gh. Stoica:

Era pe linia ministerului să se bată, să se schingiuiască. Parcă spuneai că s-a luat hotărâre să se termine?

Tov. Bădică:

S-a luat hotărâre tot în ce mă privea pe mine, dar chestiunea a continuat.

Tov. Gh. Stoica:

De ce?

Tov. Bădică:

Acestea erau metodele care le-au folosit, pentru că, dacă directorul de la Securitate bătea sau dădea cu piciorul în deţinuţi, atunci, după ce acesta pleca, ceilalţi îi omora pe deţinuţi.

Tov. V. Patilineţ:

Ce părere ai, au fost conştienţi, sau influenţaţi de sus?

Cunoşti, sub o formă sau alta, că s-a trecut cu vederea, şi aceşti comandanţi de colonii de muncă au fost lăsaţi să-şi facă de cap?

Tov. Bădică:

Eu cred că de sus a existat o influenţă, pentru că Pintilie avea un serviciu special care îi dădea rapoarte – era Serviciul „D” care informa – şi dacă un comandant de unitate bea o ţuică mai mult, şi despre asta ştia tovarăşul Pintilie. Era un serviciu de informare, care îi raporta tovarăşului Pintilie.

Tov. Gh. Stoica:

Aceasta între 1952 şi 1956.

Tov. Bădică:

Se limitase.

Tov. Gh. Stoica:

După 1952 crezi că s-a terminat aceasta?

Tov. Bădica:

Problema s-a terminat odată cu închiderea Canalului.

Tov. Gh. Stoica:

În închisori ce regim era?

Tov. Bădică:

În 1956 nu mai era nimic.

Tov. Gh. Stoica:

Nu mai erau secţii?

Tov. Bădică:

Nu erau.

Tov. V. Patilineţ:

Cum? Dar zarea nu era?

Tov. Bădică:

Era o secţie unde nu aveam acces, dar se bătea. Aceasta era la Jilava, unde s-a construit o casă, şi cei care veneau pe linia administraţiei erau cercetaţi, schingiuiţi, bătuţi, împuşcaţi.

Tov. Gh. Stoica:

Cu sentinţă, sau fără?

Tov. Bădică:

Erau omorâţi în bătaie. De acest lucru vorbea şi personalul care lucra acolo, cu toate că nu avea voie să spună nimic.

Aceştia nu erau pe bază de sentinţă. Fiecare regiune de securitate avea o secţie cu numele de contrarevoluţionari, cum era la Făgăraş, dar aici toată închisoarea era a lor, iar noi nu aveam decât paza deţinuţilor. Acolo erau foarte mulţi necondamnaţi, nici măcar cu decizia aceasta. Au stat ani mulţi acolo. Când s-a căutat să se intre în legalitate, mai erau 70 şi, spunându-i Bucşan de aceştia lui

Pintilie, acesta i-a spus: „Ce te bagi, că nu-i treaba ta” – spunea că îi opreşte pentru anchetă.

Tov. Gr, Rad ui ca:

Procesul şi condamnările de care vorbea tov. Bădică se referă la unele elemente condamnate în legătură cu atrocităţile care au avut loc la Salcia – înfiinţată în primăvara anului 1952. De la început, acolo s-au săvârşit atrocităţi şi au murit oameni. După ce Ministerul de Interne s-a despărţit, în vara sau toamna lui 1952, şi a luat penitenciarele, iar coloniile erau direct subordonate Securităţii, atrocităţile au continuat, şi abia în iarnă, când a auzit ministrul (pe atunci era Pavel), a cerut să fie luate

măsuri şi condamnaţi cei vinovaţi. La Salcia s-a început de prima dată, de la înfiinţare, prin acţiuni admise de sus, de teroare, prin împuşcare fără vină, sau pentru fapte minore. S-a continuat chiar şi după ce s-a separat Securitatea de Interne, dar când a ajuns la urechea ministrului, a luat măsuri şi a acţionat pentru salvarea celor care mai erau, şi condamnarea celor vinovaţi. Mai târziu însă s-a revenit asupra celor care se făceau vinovaţi de săvârşirea atrocităţilor, au fost graţiaţi şi li s-a dat chiar funcţii în Ministerul de Interne, li s-a dat grade etc.

Tov. Bădică:

Aceştia erau de la Salcia şi Poarta Albă. După ce au fost judecaţi şi condamnaţi, ei au apărut în diferite penitenciare, cu deţinuţii pe care îi bătuse. Însă am primit dispoziţie de la conducerea ministerului, respectiv tovarăşul Drăghici, ca pe toţi aceştia să-i strângem într-un penitenciar separat, întrucât există pericolul să iasă un scandal pe chestia asta, între ei, şi aşa mai departe. La dispoziţia dată de dânsul, au fost strânşi şi trecuţi la Ocnele Mari. Aceştia mai târziu au început să facă diferite memorii în care arătau că sunt nevinovaţi, au fost judecaţi fără apărare, că martorii au fost deţinuţi cu care au avut conflicte, că nu r /

Îi s-a dat dreptul să aibă apărare, şi ei consideră că sunt nevinovaţi şi că, pentru faptul că au bătut un deţinut, nu trebuia să ducă la condamnarea lor. Astfel de memorii şi rapoarte se făceau şi erau trimise tuturor organelor. Au fost trimise şi au primit şi col. Baciu, şi Mureşan, şi mie, iar altele, la conducerea ministerului.

Într-o toamnă şi, mi se pare în toamna lui 1953, când eu plecam spre Brad, să primesc minele de aur de ia Ministerul Minelor, eram împreună cu tovarăşul Drăghici… îmi reamintesc, era în 1954. În drum, tovarăşul Drăghici povestea ceva de penitenciarul de la Ocnele Mari, între care spunea că acolo există o uşă de la celula unde a stat închis tovarăşul Gheorghiu-Dej, şi pe care se află o inscripţie, că ar fi bine să o aducem la muzeu. Cu această ocazie mă întreabă ce fac „aceia” la Ocnele Mari. Am

întrebat: care aceia, că sunt mulţi acolo? Cum care aceia – îmi răspunde – aceia care i-aţi adunat acolo, în proces cu deşteptul de Pavel şi care a vrut să arate că este mare om de stat.

Am spus că sunt acolo toţi. Zice: am primit şi eu nişte memorii, şi se pare că nu sunt chiar aşa de vinovaţi. Zice: cine nu a putut să dea o palmă în asemenea condiţii; e revoluţie doar. Să-i condamni la muncă silnică! M-a întrebat: sunt multe cazuri? I-am spus că da, sunt vreo 20; i-am spus de Pavel Ion de la Salcia, care era cel mai rău. Se pare că tovarăşul Drăghici a fost într-o anumită împrejurare la Ocnele Mari, sau i-a spus Mureşan, pentru că unul dintre ei, pe nume Borcea Liviu, spunea în memoriu, printre altele: „noi nu ne-am pierdut încrederea în partid, deşi suntem în situaţia aceasta”. Acest lucru a frapat foarte mult, şi tovarăşul Drăghici a dat ordin să luăm un memoriu şi să-l ducem la minister, lucru care s-a întâmplat. Tov. Drăghici a ordonat o anchetă, dar nu ştiu în ce măsură s-a făcut. Am auzit că se cerea să se revizuie procesul. Până la urmă nu s-a mers pe calea aceasta de revizuire a procesului, pentru că se cunoştea rezultatul, ci s-a mers pe o cale de proiect de decret, în baza anchetei făcute. Decretul a mers la semnat şi, după aceea, ăştia au ieşit din închisoare ca eroi, că au suferit degeaba şi au fost repuşi în drepturi, li s-au dat grade, şi unii chiar încadraţi în M.A.I. A fost un decret care nu s-a publicat niciodată. Nu s-a făcut revizuirea procesului cu miliţienii, pentru că se arăta realitatea.

Top. Gh. Stoica:

vori. v ăcâte svm 2 wi7, it, 3 i fost la ancheta lui Pătrăşcanu, ai fost în ultimul moment al vieţii lui acolo. Ce rol ai avut?

Tov. Bădica:

Din partea Securităţii statului a fost col. Savenco. Seara, eu am primit ordin să pregătesc lotul. Am fost chemat la tov. Drăghici, care mi-a adus la cunoştinţă că, conform procesului, trebuie să fie executaţi Kofler şi Pătrăşcanu, să mergem acolo, să luăm toate măsurile, să

învăţăm oamenii ce trebuie să facă, să păstreze acest secret, să se facă groapa, execuţia să se execute în prezenţa procurorului, şi altele.

Tov. Gh. Stoica:

Acestea erau măsuri administrative.

Tov. Bădică:

Pătrăşcanu şi Kofler se găseau la o celulă a Securităţii statului, de la Jilava. Oamenii lor au venit de i-au ridicat, adică ai Securităţii, să-i ducă pentru execuţie. I-a luat de la celula asta, le-a scos cătuşele şi, după aceea, procurorul l-a întrebat pe Pătrăşcanu: „Mai aveţi ceva de spus?” şi acesta a răspuns că nu are nimic de spus, şi să se termine odată cu această parodie. „Să mă lăsaţi în pace, şi terminaţi odată cu parodia asta”. Au fost duşi în fund, şi din culoar trebuia să intre într-o cameră. Când au intrat înăuntru, aceşti ofiţeri i-a împuşcat în ceafă. După ce au murit, a venit medicul Securităţii de a constata moartea, şi au fost luaţi pe targă.

Tov. Gh. Stoica:

A fost instantaneu?

Tov. Bădică:

Cred că da.

Tov. V. Patilinct:

Ai asistat?

Tov. Bădică:

Nu. Acolo unde s-a făcut execuţia au fost doar aceşti doi ofiţeri şi procurorul. Noi am stat afară, să se termine groapa. S-a semnat procesul verbal, şi am plecat.

Tem. V. Patilineţ:

Procurorul nu a asistat, cum trebuia de fapt să asiste.

Tov. Gr. RSduică:

A văzut când a tras, şi a intrat când a văzut că a murit.

Tov. Bndică:

Cred că procurorul i-a spus ceva lui Pătrăşcanu, probabil în legătură cu respingerea cererii de clemenţă. Ceva i-a spus, că această atitudine a lui era agitată, nervoasă, era nervos, dar nu lipsit de curaj. A spus:

„Terminaţi ce aţi început cu mine, şi lăsaţi parodia asta”.

Tov. Gr. Răduică:

Procurorul, în afară de ceea ce a discutat cu el la Malmezon, nu a mai discutat nimic.

Tov. Gh. Stoica:

Cu Kofler cum a fost?

Tov. Bădică:

S-a pierdut cu totul, pentru că a albit în scurt timp. Deci ştia unde se duce.

[A.S.R.I. – dosar nr. 1 (3 844, vol. III, filele 89 – 99.]

ANEXA ÎI STRICT SECRET

DE IMPORTANTĂ DEOSEBITĂ

Ex. nr.

EXTRAS

Din dosarul nr. 2 667/1959 privind abuzurile şi crimele săvârşite la colonia de muncă

„CERNAVODĂ”.

Declaraţia deţinutului CARDEII. IOSIF, din 14.05.1953 (fila 200 – 201).

„Zilnic se petreceau astfel de scene, unele mai impresionante ca altele, acte de tortură şi schingiuire care nu pot fi concepute de mintea unui om sănătos şi conştient de urmările lor, cu toate acestea scenele se repetau zilnic, cu singura deosebire că actorii erau mereu schimbaţi. Într-o dimineaţă am asistat la o nouă scenă din aceeaşi piesă. În timp ce detaşamentele ieşeau pe poartă pentru a se aduna la locul de muncă, doi-trei epileptici au căzut, din cauza bolii pe care o aveau, printre rânduri, chiar în faţa porţii de la ieşire. Acest Cârcu, cu toate că era iarna grea, zăpadă şi ger, n-a binevoit să aprobe ca aceşti nenorociţi să fie ridicaţi din zăpadă unde căzuseră. Ba, din contră, a ordonat ultimului detaşament care urma să iasă pe poartă să treacă peste ei călcându-i. Cu toate acestea n-a fost niciunul din cei 80 din front s-o facă, cu toate că privirile domnului prim erau îndreptate spre picioarele celor care nu voia să execute ordinul său. În acelaşi timp însă o căruţă încărcată cu gunoi trasă de doi cai se îndrepta şi ea spre poartă. Un gând diabolic îi împinge până acolo

bestialitatea, încât comandă căruţaşului să treacă cu caii şi căruţa peste cele trei epave nenorocite culcate în zăpadă, lucru pe care încearcă să şi-l facă căruţaşul, fără pic de şovăire, însă, în ultimul moment, cei trei au fost traşi de sub copitele cailor de câţiva deţinuţi care priveau cu groază la scena ce se perinda în faţa ochilor lor".

Declaraţia dată de deţinutul. ZIMBACOVIAVOC la 14 mai 1953 (fila 185).

„În seara zilei de 14 ianuarie 1953 am văzut pe prim brigadierul Cârcu Nicolae, împreună cu deţinutul Kiss, cum au mers la penitenciar unde au bătut cu un ciomag pe toţi deţinuţii de acolo, în special pe deţinutul SCHWARTZIOSIF, pe care l-au luat în grajd, unde l-au electrocutat pentru a-şi satisface anumite plăceri şi dis tracţii. După 2 zile ştiu că acest deţinut SCHWARTZ a murit în urma acestor maltratări".

Declaraţia din 23 mai 1953 a sit. FLORE A ŞTEFAN, şef birou operativ (fila 11 – 12).

„Între datele de 16 – 20 ianuarie 1953 au fost scoşi din ordinul locot. CORMOS, un număr de 15 – 17 deţinuţi la muncă pe şantierul Dealul Sofia – Cernavodă, care erau îmbrăcaţi foarte subţire şi în majoritate bolnavi de a epilepsie. Înainte ca aceşti deţinuţi să ajungă la locul de muncă, cinci dintre ei, bolnavi de epilepsie, au picat pe drum, făcând scenele obişnuite de acei ce sunt predominaţi de această boală".

Declaraţia dată de MUNTEANU P. GHEORGHE, deţinut, fost medic (fila 58 – 59).

„În ziua de 5 martie 1953 a fost adus de la penitenciar deţinutul RĂPCIUG ION şi internat în infirmeria coloniei. Acesta a stat 15 zile la carceră în lanţuri şi apoi a fost trecut la penitenciar, fiindcă i se umflaseră picioaA

rele, şi nu le mai simţea. În urma vizitei medicale făcute de medicul ŞTEFĂNESCU la penitenciar, a fost ridicat şi adus pe targă la infirmerie, pentru a i se da îngrijirile medicale necesare. L-am reţinut în infirmerie, deoarece membrele inferioare erau tumefiate până

aproape de genunchi, iar labele picioarelor, până la mijlocul gambelor, erau de culoare aproape neagră-vineţie, fără puls şi reci. Am întocmit foi de evacuare la spital, dar până la 16 martie nu am putut obţine evacuarea. Trimiterea la spital era necesară pentru a se face amputarea şi a salva viaţa deţinutului. În ziua de 16 martie deţinutul a murit în infirmerie".

Declaraţia din 6 aprilie 1954, dată de fostul deţinut DIMA NICOLAE în faţa Trib. militar pentru unităţile M.A.I. (fila 72 – 73).

„În ianuarie 1953 am fost bătut de Cârcu Nicolae, pentru că nu am putut face faţă normei de lucru. M-a dus în grajdul de cai, unde m-a bătut cu o coadă de furcă până am căzut în nesimţire. De aici am fost ridicat de alţi deţinuţi şi dus în poartă, pentru a fi scos la lucru. Când m-am întors de la lucru Cârcu m-a dus din nou în grajd unde am fost iarăşi bătut".

„Cormos avea obiceiul să scoată la muncă oameni cu scutiri medicale, rupându-le scutirile. Când se întorceau oamenii de la muncă Cormos îi călca cu cizmele şi îi lovea pe unde nimerea, ca pe nişte câini".

„Eu am fost ţinut o noapte întreagă legat de mâini în zăpadă, încât mi-au îngheţat mâinile, din ordinul lui Morosanu".

Declaraţia din 6 aprilie 1954, dată de fostul deţinut CHIO-REANU C. NICOLAE, în faţa Tribunalului militar pentru unităţile M.A.I. (fila 78 – 79).

„În decembrie 1952, fiind bolnav, am obţinut un bilet de scutire de la medic. Acuzatul MOROŞANU, care era de serviciu, n-a vrut să recunoască biletul şi m-a luat la bătaie până m-a umplut de sânge. Apoi m-a dus la CORMOS care m-a bătut în poartă până am leşinat, şi m-a obligat să ies la muncă timp ele 36 ore, fără mâncare şi fără odihnă".

„Acuzatul MOROŞANU a dat ordin la 3 deţinuţi să fiu rr, t /

urcat în basculantă şi să fiu aruncat în Dunăre. De frică, am fugit între deţinuţi şi am răcnit cât am putut. După aceasta m-a bătut MOROŞANU cu o lopată până mi-

am pierdut cunoştinţa, iar apoi am fost dus în faţa lui CORMOS care a dat ordin să fiu băgat la carceră în fiare, de mâini şi picioare, pe timp de 3 luni. Am stat aici timp de 42 de zile, şi aş fi murit, la fel cu alţi 6 deţinuţi care au murit în ochii mei, dacă nu ar fi venit un sit. care m-a scos şi m-a dus la infirmerie. Când am *fost* scos de la infirmerie CORMOS a dat ordin să fiu băgat din nou în carceră, până la împlinirea celor trei luni. I-am spus lui CORMOS că nu mai pot rezista, la care mi-a spus că noi trebuie să pierim.

Nemaiputând suporta, mi-am procurat o lamă cu care mi-am tăiat vinele de la mâna stângă. Apoi iarăşi am fost bătut de CÂRCU, de faţă fiind MOROŞAN. CÂRCU m-a ţinut, iar MOROŞAN m-a lovit cu cizma în testicule şi în gură, rămânând nenorocit pe viaţă. Am fost operat şi mi s-a extirpat testiculul drept, devenind impotent pe viaţă/7

Declaraţia din 12 mai 1955 dată de PĂTRAŞCU IORDAN, Locot. formaţiunea „Poarta Albă" în faţa Tribunalului Militar pentru unităţile M.A.I. (fila 98).

„Ştiu că MOROŞANU a tăiat şuviţe din părul unui deţinut care a refuzat să lucreze pe şantier".

„Cunosc faptul că un deţinut, al cărui nume nu-l cunosc, a fost internat în spitalul din Cernavodă, de unde a evadat. Fiind prins şi readus la spital, şi apoi la colonie, a fost bătut de CORMOS şi băgat la carceră unde, după câteva zile, deţinutul văitându-se, a venit CORMOS împreună cu locot. CĂLDĂRARU, şi primul i-a bătut cu cizma până a rămas în nesimţire. A fost luat cu targa, după aceea, de doi deţinuţi doctori, şi dus la infirmerie unde a murit după două zile".

[A.S.R.I. – dosar nr. 10 844, vol. III, filele 48 – 52.]

ANEXA III.

STRICT SECRET DE IMPORTANŢĂ DEOSEBITĂ Ex. nr.

EXTRAS

din dosarul nr. 20 757 din arhiva Consiliului Securităţii statului, privind abuzurile şi crimele săvârşite la colonia de muncă „CAPUL-MIDIA".

Declaraţia din 10 decembrie 1955, a deţinutului

NIŢESCU ŞTEFAN, fost medic la colonia „CAPUL-MIDIA” dată în faţa Procuraturii militare (vol. II, fila 17 – 20):

„Bolnavi cu răni grave, slăbiţi în ultimul hal, astfel că nu mai rămăsese decât scheletul de ei, erau trimişi în cârji la lucru. Au fost cazuri când au venit de pe şantier deţinuţi morţi de frig, sau în agonie.

Este astfel cunoscut cazul deţinutului LANTIANU VICTOR, care a fost adus în comă de pe şantier, fiind cu greu readus în viaţă”.

Declaraţia din 22 decembrie 1955 a deţinutului RADU LI-VIU, fost medic la colonia „CAPUL-MIDIA”, dată în faţa Procuraturii militare (vol. II, fila 34 – 37):

„Prin octombrie 1952, locot.-major BORCEA LIVIU, aflând că deţinutul general IGNAT se află bolnav în baracă, mi-a dat ordin să-l aduc în faţa sa, deşi acest deţinut nu putea merge, având o fractură a coloanei vertebrale, neconsolidată.

Deţinutul a fost adus de alţi doi deţinuţi, călare pe o bâtă, în faţa lt. maj. BORCEA LIVIU care, după ce l-a văzut, m-a întrebat pe mine ce boală are şi pentru ce nu vrea să meargă. După ce i-am spus că are coloana vertebrală fracturată şi o anestezie a membrelor inferioare, lt. major BORCEA LIVIU m-a insultat şi mi-a spus să tac din gură, după care i-a ordonat deţinutului să meargă. Bolnavul, mergând un pas, s-a prăbuşit la pământ. Văzând aceasta lt. maj. BORCEA LIVIU s-a năpustit asupra deţinutului şi l-a călcat cu cizmele lovindu-l puternic pe tot corpul, după care a dat ordin să fie vârât în închisoare”.

„Întrucât erau foarte mulţi deţinuţi bolnavi grav, eu nu am putut să mă conformez dispoziţiunilor date de lt. maj. BORCEA LIVIU m-a raportat col. ALBON, care era directorul centrului de coordonare CONSTANŢA şi care venise însoţit de BUDU ALEXANDRU – medic şef al M.A.I. – pentru a face control. Lt. maj. BORCEA LIVIU m-a raportat acestora, că eu le-aş fi vârât în cap deţinuţilor ca să nu muncească şi să spună că sunt bolnavi.

Colonel ALBON mi s-a adresat atunci cu cuvântul de bandit, spunându-mi că eu am uitat că sunt deţinut şi că

îmi fac de cap, şi din această cauză îmi va da o prelungire de pedeapsă, ca să-mi plesnească oasele în fundul Canalului”.

Depoziţia făcută de deţinutul NICOLAE I. ION, la 17 mai 1956, în faţa Tribunalului Regiunii a II-a militară (vol. II, fila 271):

„Deţinutul ENE era bolnav de ulcer, şi nu a ieşit la mun

„R /

că Acest deţinut era lângă patul meu. În dormitor a intrat acuzatul (BORCEA LIVIU) înarmat cu un ciomag şi, după ce ENE a raportat că nu a ieşit la muncă deoarece este bolnav de ulcer, acuzatul i-a dat mai multe lovituri cu ciomagul. Din greşeală, BORCEA m-a lovit şi pe mine cu ciomagul în genunchiul stâng, şi nu am putut pune piciorul la pământ 2 săptămâni. Cu aceeaşi forţă l-a lovit şi pe ENE”.

[A.S.R.I. – dosar nr. 10 844, vol. III, filele 53 – 54.]

INDICE

Abuladze, 114 Adenauer, Konrad, 78 Albon, Augustin, 13, 70, 72, 76, 85, 86, 151, 152, 242, 254 Alexa, 223, 224, 226 Alexandrescu, Ion, 191 Alimănescu, 39, 41 Anania (personaj biblic), 25, 185, 186

Anghel (moş Anghel), 41 Antonescu, Ion, 42, 80, 216, 217 Apostol, Gheorghe, 43, 227 Ardeleanu, Angela, 5 Arghezi, Tudor, 153 Argint, Marin, 49 Aron, Ilie, 123 Arpad, 176 Arsene, 133 Atanasiu, 77

Baciu, Jean, 95, 151, 219, 221, 224, 226, 239, 246 Badea (brigadier), 18, 19, 76, 81, 82, 88, 135, 190 Bandera, 194

Banu (deţinut de drept comun).

Bădică Ilie, 237 – 248 Bădulescu, Fronea, 5, 7, 16, 29, 30, 32, 40, 163, 166, 167, 170, 192, 194

Bălan, Cristian Petru, 190, 191

Bearcă, 55

Beligan, Radu, 83, 153 Beria, Lavrenti P., 194, 232 Biji, Mircea, 233 Birjaru, 88 Birtaşu, 234 Bizim, 42, 43, 45, 46 Blazian, 93, 94, 197 Boborodea, 52

Bodnarenco, Pantelimon, v.
Pintilie, Gheorghe Bodnăraş, Emil, 143 Bogdănescu, Ion, 126 Borcea, Liviu, 81, 246, 253, 254 Brătianu, Constantin I.C. (Dinu), 99
Brătianu, Gheorghe, 191 Briceag, Nicolae, 204, 205 Brânzaru, 204 Broitman, Iancu, 39, 199 Brucan, Silviu, 48 Bucşan, 244 Budu, Alexandru, 254 Bulei, Ion, 191 Burghişan, Petrică, 81 Buşnilă, 66
Buzatu, Gheorghe, 169, 198, 199, 207
C" V., 83 – 86, 152 Caligula (Caius *Iulius* Germanicus), 26 Calotă, 224
Cardaş, Mircea, 89, 96, 97
Cârdei, Iosif, 249 Carol II, regele României, 54 Carter, Jimmy, 210 Căciulescu, Horia, 13, 86, 152 Căldăraru, 252 Ceauşescu, Elena, 105, 140 Ceauşescu, Nicolae, 38, 92, 103, 112, 120, 139, 159, 184, 188, 191, 201, 202, 207, 209, 210, 213
Ceauşu, Frânt, 122 Chioreanu, Nicolae, 251 Chiriţoiu, Mircea, 207 Chişinevschi, Iosif, 170, 187, 217, 234
Chişinevschi, Liuba, 217 Chivu, Traian, 196 Cimitir, Vasile, 156, 157 Ciobanu, Lina, 120 Ciolpan, Vasile, 87, 1.34 Ciubotăraşu, v. Ceauşescu, Nicolae
Câmpeanu, Pavel, 208 Cârcu, Nicolae, 249 – 251 Clinciu, 122 Coandă, Henri, 29 Cocoş, 15, 67, 68, 128 Condruţ, 30 Conquest, Robert, 195 Constantinescu, Emil, 158 Constantinescu, Marin (colonel), 12, 13, 15, 20 – 22, 122, 127, 151, 173
Constantinescu, Mirón, 170 Constantinescu, Sile, 93, 94 Coposu, Corneliu, 35, 87, 98 Corcoveanu, Sandu, 89, 90, 97 Cormos, 250 – 252 Cornăteanu, 23, 93, 94, 152 Cosmici, 242 Costache, 63 Costin, 69 Costrus, 67 Coteanu, 51
Crăciun, Constanţa, 49, 200, 204 Crăciun, Gheorghe, 13, 21, 83.
95, 109, 122, 127, 151, 183 Cristache, Vasile, 9, 10, 48, 69.
96, 104, 105, 199 Cristescu, Gheorghe, 99, 145.

Cristescu, Leonida, 52, 177 Cusmin, 217, 221, 224
Dănălache, Florian, 174, 196, 202
Dănică, Petre, 51, 105 Deletant, Dennis, 188, 192, 193 Diaconescu, 101, 125, 131, 132, 137
Diesel, Rudolf, 29 Dima, Nicolae, 251 Dimitrov, Gheorghi, 187 Dohatcu, Mircea, 86 Doncea, Constantin, 145, 146, 198, 199, 227 Drăgan, 142
Drăghici, Alexandru, 19 – 22, 41, 67, 86, 87, 95, 98, 104, 109, 112, 122, 135, 145, 188, 190 – 192, 195, 196, 200, 202 – 207, 213, 215, 222, 223, 225, 238, 240, 245, 246 Drăghici, Marta Cziko, 192 Drumeş, Stan, 104 Dulgheru, Mişu (Dulberger), 238
Duman, 12, 66, 69, 70 Dumitrescu, Alexandru, 169 Dumitru, Gheorghe, 48, 53 Dumitru, Marin, 52 Dumitru, Nichita, 183 Dure, 127
Dzerjinski, Felix E., 192
Economu, Virgil, 107 Ene, 254
Epuran, 76, 79, 81, 88
Fănică (nea Fănică), v. Negulescu, Ştefan Feinstein, 13 Filip, 22, 128 Filipescu, 107 Filişan, Paul, 146, 199, 201 Florea, Ştefan, 250 Florescu, Florică, 39 Foriş, Ştefan, 227 – 232, 234 – 236 Frangopol, 82 Frânt, 122
Gal, 50
Gaulle, Charles de 209 Georgescu, Adriana, 195 Georgescu, Alexandru, 226 Georgescu, Bebe, 10, 65, 89, 126, 189
Georgescu, Teohari, 10, 14, 19, 41, 65, 67, 69, 73, 86, 96, 122, 145, 170, 187 – 190, 195, 215, 216, 232, 234, 235, 237, 238
Gheorghiu, Ronea, 217 Gheorghiu, Traian, 29 Gheorghiu-Dej, Gheorghe, 8, 39 – 41, 104, 145, 146, 169, 198 – 201, 208, 209, 213 – 216, 223 – 225, 246 Ghica (prinţ), 77, 100 Ghinea, 107 Giugiuc, 189
Giurescu, Constantin C., 150 Goldenberg, 86, 152 Gorbaciov, Mihail S., 155 Gorschi, 202 Gribici, Vladimir, 193 Grigoriu, 158
Gruia („tovarăşa Gruia”), 217 Grünberg, Boris, v. Nicolschi, Alexandru Guină, Nicolae, 213 Gulinescu, 99

Hartmanu, 93 Hossu Longin, Lucia, 195 Hristea, Constantin, 150 Hruşciov, Nikita S., 201 Hulubei, Horia, 29, 30
Iancu, 229, 231
Ibrahim (Turcu), 191, 200, 202, 204 – 207
Ieftici, Blagovie, 38 Ierunca, Virgil, 5 Ignat, 253
Ilie (nea Uie), 47, 124, 148 Ilie, Constantin, 45 Iliescu, Ion, 39, 42, 110, 158 Ionescu (inginer), 72 Ionescu Quintus, Mircea, 110 Ionescu, Jean, 13, 87, 152, 153 Ionescu, Vasile, 128 Ioniţoiu, Cicerone, 75, 189 Iosipescu, 18, 135 Israel, 186 Iisus, 171, 185, 186 Iuda (personaj biblic), 25, 185
Jela, Doina, 175 Jianu, Marin, 215 Jianu, Tatu, 216, 223, 225, 226, 242
Jidic, Mitică, 21, 23, 129, 136, 176
Joian, 52, 53, 111 Joja (arhitect), 72, 73 Joja, Athanase, 72, 200 Joliot-Curie, Frederic, 29 Jovină (profesor), 93 – 95, 99 Jovină, Ion, mecanic, 49
Kiss, 250
Klein, Zaharia, 41 Kofler, Remus, 231, 234, 247, 248
L., A., 180, 181 Lantianu, Victor, 253 Leana (ţaţa Leana), 46, 61 Leana, v. Ceauşescu, Elena Lenin, V. L, 37, 189, 197, 200 Liiceanu, Gabriel, 5, 184 Lovinescu, Monica, 5 Luca, Vasile, 145, 170, 188, 194, 195, 203, 204, 231 Luţenko, 206
Mahler, Octav, 23, 89, 133, 174, 175
Mâlita, Mircea, 39 Mamina, Ion, 191 Maniu, Iuliu, 99, 191, 226 Marciu, 157
Marco viei, Iosefina, 194 Marcu, 131 Marin, Nicolae, 216 Marinescu, Gabriel, 115 Marinescu, Gogu, 44 Matei, 67 Măcelaru, 155 Măgureanu, Virgil, 154 Mănescu (major), 44 Mănescu, Corneliu, 39 Melita, 234
Micu, Alexandru (Sandu Pustiu), 123
Micu, Alexandru, 202 Miculescu, Angelo, 143 Mihailovici, 220 Mihalache, Bebe, Nicolae, 122, 123
Mihalache, Ion, 191 Mihalcea (ofiţer politic), 82 Mihalcea (activist ilegalist), 229 Milcu, Ştefan, 89 Mircescu (directorul închisorii Văcăreşti), 10, 66 Mititelu,

143
Mitran, Mihai, 93 – 95., 167
Mocanu (maior de securitate).
Mocanu, 147 Mociński (general), 81 Moghioroş, Alexandru, 202 Moisescu, 231
Monica (nora lui Emil Bodnăraş), 143
Moraru, Nicu, 126 Moroşanu, 251, 252 Munteanu, Gheorghe, P., 250 Munteanu, I., 206 Mureşan, 246
Neagu, Ion, 49, 104 Neceaev, S.G., 192 Nedelcu, Şerban, 48, 154 Medici, Vida, 175 Negreanu, Mircea (Petre Lupu), 85
Negri, Norel, 84 Negulescu, Ştefan, 125 Nicolae al II-lea, ţarul Rusiei, 165
Nicolae, Ion I., 254 Nicolau, 200
Nicolau, Sergiu, 12, 84, 126, 169, 200
Nicolschi, Alexandru, 30, 86, 87, 112, 169, 192 – 195 Niconov, Serghei, v. Nicolau, Sergiu
Niculescu, Dragomir, 95 Niculescu, Traian, 91, 92 Nikolski, Alexandru Sergheievici, v, Nicolschi, Alexandru Niţescu, Ştefan, 253 Niţulescu, Stelian, 216 Nixon, Richard, 209 Novicov, Mihai, 202
Oancea, 45 Olteanu, 226
Omăt, Gabriela, 5 Oprea, Marius, 192 Orlov, 194
Pacepa, Ion Mihai, 144 Paler, Octavian, 98 Pană, Gheorghe, 50 – 53 Pandelescu, Victor, v. Doncea, Constantin
Pantazi, Constantin, 91 Pantiuşa, v. Pintilie, Gheorghe Paraschiva, 234 Parhon, I. Cv 89, 146 Patilineţ, Vasile, 189, 203, 213, 215, 222 – 227, 229, 233, 236, 237, 244, 247, 248 Pauker, Ana, 48, 145, 170, 195, 199
Pavel (apostolul), 114, 121 Pavel, Elena, 48, 228 – 230, 235, 236
Pavel, Ion, 215, 246 Pavel, Ştefan, 8 – 11, 48, 51, 55, 59, 63, 66, 67, 82, 96, 103 – 105, 118, 120, 145, 168, 182, 195 – 197, 209, 213 – 215, 219 – 230, 232, 233, 236, 238, 239, 241, 245, 246 Păcală (poreclă), 133, 204 Pătraşcu, Iordan, 252 Pătrăşcanu, Lucreţiu, 41, 93, 99, 146, 150, 188, 189, 191, 195, 201, 203, 204, 209, 213, 231, 232, 235,

247, 248 Petre, 158
Petre, Gheorghe, 228 – 230, 235 Petre, Nicolae, 228 Fetrescu, Constantin îi tel, *191*
Petrescu, Ion, 202 Petruş, Victor, 149 Petună, 123
Pintilie, Gheorghe, 193, 200, 222 – 224, 226, 235, 238 – 241, 243
Pârvulescu, Constantin, 228, 230, 233
Pârvulescu, Nicolae, 188, 227, 233
Popa, O., 206 Popescu, 47
Popescu-Puturi, Ion, 213 Preoteasa, Grigore, 146, 199 – 202 Preiorian, 77, 99, 144 Proca, Eugen, 196
Quintus, v. Ionescu Quintus, Mircea
Radina, Remus, 71, 89, 197 Radu, Liviu, 253 Rambela, Dragoş, 75 Rapdug, Ion, 250 RSdescu, Nicolae, 195 RSduică, Grigore, 213, 222, 223, 229, 233, 234, 248 RSutu, Leonte, 202 Rebigan, 147 Rec, 234
Roaită, Vasile, 155
Sábato, Ernesto, 27 Sadoveanu, Mihail, 39, 146, 153 Samoila, Eugenia, 188 Sari, Gheorghe, 80 Saul din Tars, 25, 114, 171, 185, 186
Savenco, 247 Schwartz, Iosif, 250 Scurtu, Ioan, 191 Sepeanu, Teodor, 238 *Sfetcu*, Ilie, *104* Silicovschi, Ghiţă, 40 Simionescu, 90, 219 Sârbu, Elena, 236
Sârbu, Victoria, 228, 230, 232, 235, 236
Slobodă, 217, 219, 224, 226 Soljeniţîn, Alexandr, 113, 166 Stalin, I.V., 99, 197, 208, 209, 225, 232
Stamate, Ion, 55 Stan, 159
Stan, Gheorghe, 214 Stănciugel, Marin, 12, 13, 71 – 76, 78, 81
Stoica, Chivu, 202 Stoica, Gheorghe, 189, 192, 203 – 206, 213 – 215, 219 – 224, 226 – 228, 231 – 233, 235 – 238, 240 – 244, 247, 248 Stoilescu, Coman, 214 Strat, Cătălin, 5 Sturză, (prinţ), 77
Şaraga, Sami (Sandu), 39, 40, 199, 204
Şeptilici, Mircea, 13, 83, 84, 87, 152
Şişman, Afanasie, 193 Ştefănescu (activist), 48, 52, 154 Ştefănescu (deţinut), 125 Ştefănescu (medic), 250 Ştefănescu, Vasile, v. Nicolschi, Alexandru

Taflaru, 234 Tăutu, 77, 107 Teodorescu, Paul, 77, 80 Teodoru, Niculiţă, 13, 84 Tescovici, Burah, v. Georgescu, Teohari Tiberiu, 75
Timofte, Gheorghe, 12, 71 – 73, 85, 93, 99, 150 – 152 Tomescu, 77
Tomorug, Epaminonda, 17, 103, 125, 130 – 132, 134, 137 Tudor, Nicu, 233, 234 Tudorică, 147
Ţandăra, Frânt, 5, 7, 24, 32, 35, 40, 59, 60, 83, 90, 91, 108 – 111, 117 – 119, 122, 136, 139 – 141, 153 – 155, 159 – 162, 164 – 173, 175, 177 – 184, 189, 190, 192, 199 – 202, 207, 209, 210 Ţandără, Gheorghe, 61, 171, 172 Ţăranu, Ilie, 47 Ţăranu, Marin, 47 Ţiţeica, Gheorghe, 29 Ţurcanu, Eugen, 169
Vaideş, 206 Valeriu, Emanoil, 128 Varga, 74, 75 Vasilică, 127 Vasiliu, Constantin, 89 Vasiliu, Piki, 89 Vianu, Ion, 128, 175 Vinţe, 221
Vişan, Dumitra, 171 Voicu, Ştefan, 202 Voinescu, 39, 40 Voitec, Ştefan, 202 Voitinovici, Alexandru, 216, 222, 226
Volosin, Pândele, 40
Watt, James, 29
Zaharia, Banu, 13, 106 Zamfirescu (comandant de lagăr), 49, 55, 81 Zeiger, Simion, 193 Zilber, Belu, 150 Zimbacov, Iavoc, 250
CUPRINS
Mulţumiri 5
Mărturisirea 7
Întâlnirea 25
Începuturile 37
Paricidul 56
Canalul: „Venea acuma dube, dube, dube” 72
Mitran Mihai – singurul mort cu coşciug de la canal, şi cu nume 93
Ocolul 113
Despărţirea 139
Epilog 163
Rezumat 185
Personaje secundare 187

Documente de arhivă 211
Indice